

PERTTI VEHKALAHTI

Pohjoisen ydinmylly

Julkinen keskustelu Fennovoiman
ydinvoimalasta 2007–2013

PERTTI VEHKALAHTI

Pohjoisen ydinmylly

Julkinen keskustelu Fennovoiman
ydinvoimalasta 2007–2013

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
viestintätieteiden tiedekuntaneuvoston suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi Tampereen yliopiston
Päätalon luentosalissa A1, Tampere, Kalevantie 4,
11. päivänä marraskuuta 2017 klo 12.

TAMPEREEN YLIOPISTO

PERTTI VEHKALAHTI

Pohjoisen ydinmylly

Julkinen keskustelu Fennovoiman
ydinvoimalasta 2007–2013

Acta Universitatis Tamperensis 2315
Tampere University Press
Tampere 2017

TAMPEREEN
YLIOPISTO

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Tampereen yliopisto
Viestintätieteiden tiedekunta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla
Tampereen yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti.

Copyright ©2017 Tampere University Press ja tekijä

Kannen suunnittelu
Mikko Reinikka

Acta Universitatis Tamperensis 2315
ISBN 978-952-03-0540-6 (nid.)
ISSN-L 1455-1616
ISSN 1455-1616

Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1819
ISBN 978-952-03-0541-3 (pdf)
ISSN 1456-954X
<http://tampub.uta.fi>

Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print
Tampere 2017

ABSTRACT

The study examines the public debate on the Fennovoima nuclear power plant. The data consists of journalistic stories and opinion articles published in the national newspaper Helsingin Sanomat, the regional Kaleva and the local Raahen Seutu during years 2007–2013. The material was analyzed through content analysis, frame analysis and discourse analysis in three refereed articles. Of particular interest was the use of climate change and Russia as arguments in the nuclear energy debate.

The results of the content analysis show that Fennovoima and other companies get a lot of publicity in the press. They are not speaking only in nuclear-positive stories, but appear also as neutral sources. Also representatives of the state and the municipalities are cited often. Anti-nuclear NGO:s get publicity in the local and regional newspapers, but their views are rarely represented in the national newspaper.

Three different frames are detected in the frame analysis: political decision-making, technical management and economic activity. At a closer look, it can be seen that these frames have in common a quest for "solving" the issue of climate change. The frames repeat the claims of climate science and, as a result, represent an almost hegemonic speech about the climate change.

The discourse analysis reveals that for years, Russian nuclear energy was mainly discussed in terms of energy dependence and obsolete nuclear technology. When the Russian corporation Rosatom became a shareholder and supplier of the plant, the discussion partly turned to highlighting the Russians' experience in the field. Part of the discussion came to weigh up the cultural and political differences between Russia and Finland in a negative tone through themes of neighbourhood and the Russian empire.

The introductory volume of the study examines the results of the research through the theory of public sphere and the theory of policy networks. In addition, the theory of justification is considered as a potential bridge between these theories and different types of argumentation analyses.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa tarkastellaan Fennovoiman ydinvoimalasta käytyä julkista keskustelua. Tutkimusaineistona ovat Helsingin Sanomissa, Kalevassa ja Raahen Seudussa julkaistut journalistiset jutut ja mielipidekirjoitukset vuosilta 2007–2013. Aineistoa analysoidaan sisällönanalyysin, kehysanalyysin ja diskurssianalyysin keinoin kolmessa referee-julkaistussa artikkelissa. Erityisen kiinnostuksen kohteina ovat ilmastonmuutoksen ja Venäjän käyttäminen argumentteina ydinvoimakeskustelussa.

Sisällönanalyysin tulokset osoittavat, että Fennovoima ja muut talouselämän edustajat saavat paljon tilaa lehdissä. Ydinvoimamyönteisten juttujen lisäksi ne esiintyvät usein asiaan neutraalisti suhtautuvissa kirjoituksissa. Valtion ja kuntien edustajat esiintyvät myös paljon. Ydinvoimaa vastustavat järjestöt saavat näkyvyyttä alue- ja paikallislehdessä, mutta valtakunnanjulkisuuteen ne eivät juuri ulotu.

Kehysanalyysin avulla selviää, että keskustelu ilmastonmuutoksesta jakautuu kolmeen tarkastelukehykseen: poliittinen päätöksenteko, tekninen hallinta ja taloudellinen toiminta. Kehyksille on yhteistä pyrkimys ilmastonmuutoksen ”ratkaisemiseen”. Tällaisena lähes hegemonisena ilmastonmuutospuheena kehykset toistavat ilmastotieteen asettamia lähtökohtia.

Diskurssianalyysi osoittaa, että Venäjästä puhuttiin vuosia lähinnä energiariippuvuuden ja vanhentuneen ydintekniikan kautta. Kun venäläinen Rosatom tuli Fennovoiman osakkaaksi ja laitetoimittajaksi, osa puheesta kääntyi korostamaan venäläisten vankkaa kokemusta ydintekniikan alalla. Osin puntaroiitiin Venäjän ja venäläisten kulttuurista ja poliittista erilaisuutta negatiivisävyisten naapuruus- ja imperiumipuheidien kautta. Suomalainen viranomaisvalvonta näyttäytyi läpi aineiston positiivisena samastumispisteenä.

Tutkimuksen johdantoluvussa tarkastellaan tutkimustuloksia julkisuusteorian ja politiikkaverkoston teorian kautta. Tämän lisäksi pohditaan julkisen oikeuttamisen teoriaa mahdollisena siltana julkisuusteorian, politiikkaverkoston teorian ja erilaisen argumentaatioanalyysin tapojen välille.

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	11
2	Ydinvoima Suomessa.....	20
2.1	Energiasektori ja energiapolitiikka	21
2.2	Ydinvoiman käyttöönotto Suomessa.....	22
2.3	Energia-alan toimijat Suomessa.....	31
2.3.1	Valtiolliset toimijat	33
2.3.2	Suuret sähköyhtiöt, metsäyhtiöt ja terästehtaat	35
2.3.3	Etujärjestöt ja muut toimijat.....	38
2.3.4	Ydinvoiman vastustajat	40
3	Verkostot, julkisuus ja mediatutkimuksen menetelmät.....	45
3.1	Verkostot – politiikan syltötehdas.....	45
3.1.1	Politiikkaverkoston käsite	46
3.1.2	Politiikkaverkosto ja media.....	50
3.2	Julkisuusteoria.....	56
3.2.1	Varhainen julkisuusteoria.....	57
3.2.2	Rappiotarina ideaalin kontrastina	61
3.2.3	Teorian täydennykset.....	63
3.2.4	Kritiikki ja sen sisällyttäminen.....	65
3.2.5	Oikeuttamisteoria yhdistävänä näkökulmana	72
3.3	Tutkimusartikkeleissa käytetyt menetelmät	78
3.3.1	Menetelmien nousu oppihistorian valossa.....	80
3.3.2	Sisällönanalyysi ja aineiston ”iso kuva”	82
3.3.3	Kehysanalyysi ilmastopuheen selvittämiseksi	87
3.3.4	Diskurssianalyysi ja Venäjä.....	93
3.3.5	Menetelmien heijastelua toisiinsa.....	99
4	Osatutkimukset.....	105
4.1	Keskustelun tiheät kohdat: mikä toi aiheen julkisuuteen?.....	106
4.2	Puhujajakauma: ketkä olivat äänessä?.....	111
4.3	Sisältöjen toimintatila: aiheet, kehukset, ydinvoimakanta.....	115
4.4	Miten julkisuudesta syrjädyttiin ja syrjäytettiin?	123
4.5	Kuinka alueellisuus yhdisti ja erotti?.....	126
4.6	Miten verkostot näyttäytyivät julkisuudessa?.....	131
4.7	Kuinka yksimielisyyttä rakennettiin?.....	135
5	Lopuksi: mikä oli journalismin suoritus?.....	141

KIITOKSET

Tutkimusta aloittaessani vastaava informaattikko Jaana Tervaharju keräsi minulle sanomalehtiaineiston Kalevan arkistosta. ICT-palvelupäälliköt Tapani Huotari ja Veli-Pekka Tukiainen järjestivät Alma Median arkistosta työskentelytilan ja laitteet, jotta saisin kerätyksi Raahen Seudun aineiston. Lehtien silloisia päätoimittajia eli Markku Mantilaa ja Sanna Keskistä kiitän myötämielisestä suhtautumisesta hankkeeseeni. Raahen Seudun vt. päätoimittaja Nina Tuomikoski sekä toimittaja Sari Jaatinen ovat ystävällisesti vastanneet taustakysymyksiini ja kaivaneet lehden arkistoista detaljeja ja laajempia tietoja, kun olen sellaisia tarvinnut.

Aiempiä jatko-opintojani ovat tukeneet *Koneen säätiö* ja *Suomen Kulttuurirahaston Pirkanmaan rahasto*. Tähän tutkimushankkeeseen olen saanut *Koulutusrahastolta* aikuis-koulutustukea. *C. V. Åkerlundin säätiö* myönsi apurahan väitöskirjan viimeistelyä varten. Viime ajat olen työskennellyt *COMET*-tutkimuskeskuksen hankkeessa *Mediatization of Governance*, jonka muiden vastuiden ohessa olen siistinyt käsikirjoitusta esitarkastuslausunnoissa toivotulla tavalla.

Käsikirjoitustekstejäni ovat lukeneet ja kommentoineet ainakin seuraavat: Laura Ahva, Marja Honkakorpi, Risto Kunelius, Sanna Ojajärvi, Pentti Raittila, Mika Renvall, Esa Reunanen, Janne Seppänen, Petri Tamminen, Sanna Valtonen, Jari Väliveronen. Julkaisukuntoon viimeistelyssä ovat auttaneet Eija Poteri ja Sirpa Randell.

Professorit Janne Seppänen ja Risto Kunelius ovat ohjanneet työtäni tietoa ja tunnetta sopivasti annostelemalla. Väitöskirjan esitarkastajat, dosentti Eeva Luhtakallio ja professori Erkki Karvonen, antoivat sekä kritiikkiä että rohkaisua. Siltä pohjalta olen työstänyt koontiluvun nykyiseen muotoonsa.

Haluan kiittää myös perhettäni, sillä tätä tutkimusta ei olisi syntynyt ilman heitä. Vastineeksi olen pyrkinyt hoitamaan väitöstelut päiväsaikaan, eli noin välillä 8–16. Tällaisena vuorovetona väitöskirjatyö on jopa helpottanut lapsiperheen elämää, kun aamuvienteihin, iltapäivänoutoihin ja erilaisiin äkkilähtöihin on löytynyt kellokortteliamän ulkopuolista joustoa. Altti ja Vilja ovat nyt jo koulumaailmassa tai sen kynnyksellä. Heihin olen yrittänyt parhaani mukaan tartuttaa väitöstyön teemoissakin esiintyviä ihanteita: *perustele! vaadi perusteita!* Tässä tukena on puolisoni Suvi, joka yrittää sinnikkäästi toteuttaa näitä hyveitä kaikissa keskusteluissamme.

ALKUPERÄISARTIKKELIT

I

Vehkalahti, Pertti (2015). Pohjoisen ydinmylly. Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013. *Media & viestintä* 38: 2, 90–111.

II

Vehkalahti, Pertti (2016). Ilmastonmuutoksen ydinasiat. Ilmastokonsensus Fennovoima-kirjoittelussa 2007–2013. *Media & viestintä* 39: 2, 93–116.

III

Vehkalahti, Pertti (2016). Länsivoimaa itänaapurista. *Idäntutkimus* 23: 4, 19–36.

1 JOHDANTO

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhden yksittäisen ydinvoimalahankkeen sanomalehtikäsittelyä. Tarkastelu alkaa ydinvoimalaa rakentavan yrityksen, Fennovoiman, perustamisuutisesta 2007 ja päättyy vuoden 2013 loppuun, jolloin yritys solmi sopimuksen laitetoimittajansa ja osakkaansa Rosatomin kanssa. Yrityksen taipaleelle mahtuu monenlaisia tapahtumia, joista yllättävin lienee pääosakas E.On:in pudottautuminen pois hankkeesta Fukushima ydinonnettomuuden jälkimainingeissa. Paljon on myös ennakoituja käännteitä, kuten paikanvalintaprosessi ja hankkeeseen liittyvä poliittinen päätöksenteko. Esimerkiksi hallituksen esitys periaatepäätöksestä ja eduskunnan äänestys ovat olleet odotettuja tapahtumia, joita uutismedia on seurannut hartaasti. Fennovoiman tapauksen suurta merkitystä kuvastaa, että vuonna 2010 eduskunta oli valmis siirtämään – ensimmäistä kertaa vuoden 1962 jälkeen¹ – jopa kesälomiaan, jotta ydinvoimalahakemuksia koskevat periaatepäätökset saatiin nuijituksi pöytään.

Energiakysymyksillä on suuri merkitys kansallisessa päätöksenteossa. On vaikea kuvitella kovin monta asiaa, jotka ohittaisivat energiatuotannon kansallisella agendalla. Sähköntuotantoon on huoltovarmuuden takia satsattava, sillä vakava saantihäiriö pysäyttäisi sähköriippuvaisen yhteiskunnan. Ydinvoimalan rakentaminen kytkeytyykin lähes kaikkiin yhteiskunnan alueisiin. Se koskettaa niin taloutta, työllisyyttä, energiaa, alueellista päätöksentekoa, ympäristöä kuin turvallisuuttakin. (sisäministeriö 2016; Nieminen 2003; Lyytimäki 2011, 651.) Toisaalta ydinvoimaan liittyy vakavan ja äkillisen onnettomuuden uhka: tällainen onnettomuus voi vahingoittaa elinympäristöä vuosikymmeniksi. Voi siis sanoa, että ydinvoimaan liittyvässä debatissa on paljon pelissä. Keskustelussa kohtaavat argumentit niin talouden kysymyksistä, poliittisesta päätöksenteosta kuin teknisistä ratkaisuistakin, ja mielipiteitä myös esitetään ja muodostetaan laaja-alaisesti rationaalisena esittäytyvästä puheesta aina tunnesävyteisiin puheenvuoroihin ja taiteen keinoihin asti.

¹ Tavallisesti eduskunnan kesäloma alkaa juhannukselta. Eduskunta ei ollut venyttänyt istuntokauttaan heinäkuun puolelle kertaakaan sitten vuoden 1962, jolloin Neuvostoliiton nootti aiheutti ennenaikaiset vaalit ja sekoitti eduskunnan aikataulut. (Mari Kamaja, Raahen Seutu 30.6.2010; eduskunnan kirjaston tietopalvelu, sähköpostiviesti 31.8.2017.)

Asian suuren merkityksen vuoksi syntyy myös tarvetta kontrolloida julkisuutta. Hankkeelle myötämielinen julkisuus voi keikauttaa päätöksenteon suotuisalle tolalle eri vaiheissa. Lisäksi hankkeelle kerätty maine voi houkutella osakkaita mukaan tai maineen lokaannuttua karkottaa heitä pois imagotappioiden tai taloudellisten menetysten pelossa. Ydinvoimahankkeen vastustajatkin pyrkivät hyödyntämään valtajulkisuutta. Kansalaisjärjestöt tavoittelevat julkista näkyvyyttä, koska sitä kautta ne voivat saada omille kannoilleen kannatusta ja tunnustusta: järjestöjen pienillä resursseilla ei sosiaalisen median valjastamisen lisäksi kustanneta kovin kummoisia lobbauskampanjoita. Julkisuuden kontrolliksi voidaan laskea myös kyky pysytellä pois julkisuuden valokeilasta, sillä suuret päätökset saattaa olla helpompi tehdä hiljaisuudessa.

Demokraattisessa yhteiskunnassa asioiden julkisuus ja läpinäkyvä käsittely on osa päätöksentekoa. Kansalaisten tuki ja suostumus on päätösten ja niiden toimeenpanon pohja, ja julkisuudessa muodostuva yleinen mielipide vaikuttaa koko tähän prosessiin. Tieto erilaisista asiakokonaisuuksista ja niitä koskevista tapahtumista tulee saataville pitkälti median välityksellä, ja sen näkökulmat uutisvalinnassa ja käsittelytavoissa vaikuttavat osaltaan siihen, millä tavalla asioista ajatellaan. Myös ydinvoimalan rakentamiseen liittyvät tiedot tulevat kansalaisten ulottuville median kautta. Media on keskeinen foorumi, jossa ydinvoimasta käydään julkista keskustelua. Omilla toimintatavoillaan sekä sisältö- ja merkitysmäärittelyillään media vaikuttaa siihen, millaisia mielipiteitä ja tunteita ydinvoimalan rakentamishankkeeseen liitetään, kuinka aiheista keskustellaan, miten niitä kytetään toisiinsa ja minkälaisia päätöksiä aiheiden nojalla voidaan tehdä.² (Raittila 2002, 67–68; Yun 2012, 59; Olausson 2009; Pidgeon ym. 2008; Bickerstaff ym. 2008.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen Fennovoimaa käsittelevää journalistista julkisuutta kolmen tieteellisen tutkimusartikkelin kautta. Tutkittava aineisto on valittu siten, että se edustaa yhtä julkisuuden osa-alueita, sanomalehtijulkisuutta, laaja-alaisesti. Olen hakenut kolmen eri aluetason lehtien kautta ja yli kuuden vuoden mittaisen aikajänteen avulla sellaista kattavuutta, että esimerkiksi muutokset puheenaiheissa, puhujarakenteessa tai ydinvoimaan liittyvässä argumentaatiossa tulisivat näkyviin. Toisaalta aineiston valinnassa on tehty työekonomian ja resurssienkin saneleminen myönnytyksiä: esimerkiksi aineiston hankinnan ja työstämisen kannalta raskaat sähköiset välineet, kuten televisio, on jätetty ulkopuolelle. Tätä rajausta voi perustella tutkimuksen kohdistamisella: olen artikkeleissa II ja III keskittynyt kulttuurisiin ky-

² Tässä yhteydessä täytyy muistaa, että journalistinen julkisuus on vain yksi osa laajempaa julkisuuden sfääriä. Koska ”journalistisen julkisuuden” käsite vaikuttaisi tekstissä kaavamaiselta ja kankealta, on ”julkisuuden” käyttöyhteys pääteltävä tekstin asiayhteydestä.

symyksiin eli kehystyksiin ja diskursseihin, enkä näe, että aineiston skaalan laventaminen sanomalehtitekstien ulkopuolelle olisi tuottanut tarkasteluihin niin merkittävää tutkimushyötyä, että se olisi ollut välttämätöntä.

Väitöskirjatyöni yhtenä tavoitteena on mediatutkimuksessa yleisesti käytettyjen tutkimusmenetelmien haltuunotto ja kriittinen koettelu. Tarkoituksena on ollut saada tietoa siitä, millaisilla tavoilla journalistista julkisuutta voidaan tutkia. Mikä yhdistää ja erottaa menetelmiä? Entä millaisten kysymysten pohdintaan ne soveltuvat parhaiten? Tutkimuksen luvussa kaksi tuon taustaksi historiatietoa Fennovoiman hanketta edeltäneestä ydinvoiman käyttöönotosta Suomessa. Kolmannessa luvussa taustoitan tekemiäni osatutkimuksia kahden erilaisen tutkimusperinteen, politiikkaverkostojen teorian sekä julkisuusteorian avulla. Näiden näkökulmien avulla kykenen osoittamaan Fennovoimasta käydystä keskustelusta muutamia pitkäkestoisia juonteita ja toisaalta voin arvioida niiden käyttöä eri teoriaperinteiden avulla. Luvussa neljä syvennyn tarkemmin kysymyksiin, joita empiiristen tutkimustulosteni nojalla ja edellä esitettyjen historiallisten ja teoreettisten aineiden avulla voidaan puntaroida. Tarkastelusta tehtyjen johtopäätösten jälkeen voin lopuksi viidennessä luvussa osoittaa suuntia, joihin tämänkaltaista tutkimusta olisi syytä edelleen kehittää.

Tutkimustehtävänä on selvittää, millä tavalla Fennovoiman ydinvoimalasta käyty suomalainen julkinen keskustelu näyttäytyy, kun sitä tarkastellaan toisaalta politiikkaverkostojen ja toisaalta julkisuusteorian näkökulmasta. Tällöin tarkastellaan aiheesta empirian avulla saatua tutkimustietoa, joka on esitetty tieteellisiin aikakauslehtiin kirjoitetuissa artikkeleissa. Toisekseen tutkimusasetelma mahdollistaa teoreettisen pohdinnan siitä, kuinka julkisuutta voisi tutkia redusoimatta sitä toimijoiden väliseksi valtapeliksi tai arvottomatta epärealististen ideaalien pohjalta.

Fennovoima-keskustelun tarkastelu politiikkaverkostojen teorian kautta nostaa esiin toimijoita ja liittoumia julkisuuden takana sekä mekanismeja, joilla julkisuudessa operoidaan (esim. Adam & Kriesi 2007; Börzel 1998). Tässä koontiluvussa tavoitteeni on esitellä teoriasta pääpiirteet. Esitykseni on siis ideaalityyppi politiikkaverkostojen teoriasta, ja sen varsinainen tarkoitus on olla apuväline Fennovoimaa koskevan julkisen puheen tarkastelussa. Politiikkaverkostojen teoria haastaa ajatuksen yleisestä, kaiken kattavasta julkisuudesta, jossa asioita käsitellään eri valta-asemien vankistamana. Verkostolähestymisessä tarkastellaan asioita pikemminkin kysymys ja melko omalakinen verkosto kerrallaan, yksittäistapauksina ilman suurempaa yleistämispyrkimystä. Verkostonäkökulmassa painottuvat eri osapuolten ristiin menevät intressit, erilaiset valtapoliittiset peliliikkeet ja keskinäiset suhteet, joiden kautta osapuolet harjoittavat resurssien keskinäisvaihiantaa. Politiikkaverkostojen teorian avulla julki-

sesta keskustelusta painottuukin puoli, jossa julkisuutta tarkastellaan osapuolten välisenä voimavarana: kukin toimija pyrkii ajamaan omia tavoitteitaan ja päämääriään julkisuuden avulla ja sen kautta. Lisäksi joidenkin toimijoiden keskeinen resurssi on julkisuudesta pois pysyttelevä. Nämä erilaiset julkisuuden hyödyntämisen tavat vaikuttavat siihen, millaiseksi julkinen keskustelu rakenteistuu. Puheena olevalle hankkeelle tuotetaan läpimenon mahdollisuuksia erilaisilla julkisuuteen suunnatuilla toimilla, eli hanketta pyritään siirtämään mahdollisen maailmasta konkreettisen maailmaan julkisen keskustelun suuntaamisen avulla. Samoin hankkeen vastustajat pyrkivät julkisuuteen liittyvällä toiminnallaan heikentämään läpimenon mahdollisuuksia. Ydinvoiman on sanottu hallitsevan suomalaista energiapolitiikkaa: se on osa vientivetoisen kansantalouden yhteispieliä, jossa valtio, metsäteollisuus ja energiantuottajat ovat pitkään johtaneet keskustelua (ks. sivu 23). Millä tavalla energiapolitiikka siis näkyy Fennovoimassa käydyssä keskustelussa? Entä miten energiapolitiikka kansallinen etu rakenteistaa julkisuutta?

Fennovoima-keskustelua voi lähestyä myös julkisuusteorian kautta (esim. Habermas 2004, 1996, 2009; Calhoun 1992). Tässäkin tarkastelussa tavoitteeni on esitellä teorian pääpiirteet. Tällä tavalla voidaan eritellä julkisuuden rakentumisen yleisiä periaatteita ja ideaaleja. Lisäksi voidaan tarkastella, miltä nämä teoreettiset näköalat vaikuttavat Fennovoima-keskustelun valossa. Voidaan siis pohtia, mitä teoriassa esitettyjen ideaalien toteutuminen tai toteutumatta jääminen kertoo Fennovoimaa koskevan julkisen keskustelun luonteesta. Tällöin kyse on julkisuuden diskursiivisesta rakentumisesta: millä tavalla ydinvoimakysymys konstruoi yhteiskuntaa ja julkisuutta? Millaiset aiheet ja asiakysymykset julkisuudessa esiintyvät? Entä millaiset institutionaaliset toimijat, kuten esimerkiksi politiikan ja talouden toimijat, kansalaisjärjestöt tai media itse, ottavat osaa näihin keskusteluihin? Löytyykö suomalaisesta ydinvoimaja energiakeskustelusta erityisiä pelisääntöjä, joiden nojalla voi sanoa julkisuudesta jotakin yleistettävää? Julkisuuden tapahtumista voidaan hahmotella aikajana ja tarkastella, milloin puhutaan mistäkin asiasta ja minkälaisiin teemoihin nämä asiat kytkeytyvät. Lisäksi voidaan kysyä, ketkä julkisuudessa dominoivat ja millaisten aiheiden yhteydessä kukin toimijaryhmä esiintyy. Entä onko toimijaryhmiä, aiheita tai esiintymisen tapoja, jotka eivät kukoista julkisuudessa? Julkisuusteoreettisesta näkökulmasta katsottuna ydinvoimakeskustelusta painottuu sellainen puoli, jossa esillä ovat esimerkiksi kansalaisten ja eliittien erilaiset osallistumismahdollisuudet ja julkisen puheen uskottavuuden ongelmat: minkälaisia diskursiivisia voimavaroja keskustelussa voidaan hyödyntää ja millaisia vaikeuksia niihin liittyy?

Näitä kahta edellä kuvattua teoreettista näkökulmaa, politiikkaverkoston teoriaa ja julkisuusteoriaa, kytkee yhteen kysymys journalismin ja yhteiskunnallisen vallan

suhteesta. Siksi on tarkasteltava sanomalehtijournalismin asemaa julkisuuden tuottajana. Millainen on journalistinen valtavirtajulkisuus aikaisemman tutkimuksen perusteella? Ainakin siitä tuntuu olevan yksimielisyys, että eliitin mielipide on journalismin perusaines (esim. Hall ym. 1978; Bennett 1990). Lisäksi tämä mielipide osuu useimmin kyseenalaistamattoman konsensuksen ja legitimiin ristiriidan alueille, joita ympäröi ulkopuolisuuden kehä (Hallin 1986, 116–118). Journalistisessa julkisuudessa esiintyvät siis enimmäkseen eliittien käyttämät asioiden tulkinnat ja itsestäänselvydet. Näiden tulkintojen lisäksi julkisuudessa on tilaa eriäville näkökulmille ja valtavirtaa haastaville tulkinnoille, mutta tyystin oudoksi tulkittavat näkemykset ja esiintymisen tavat eivät julkisuuteen enää mahdukaan. Tällä tavoin rajautunut journalistinen julkisuus jakautuu vielä eri tasoihin: paikalliseen, alueelliseen ja kansalliseen. Tavanomaisia journalismitutkimuksen näkökulmia ja kysymyksiä tällaiseen asetelmaan voisivat esimerkiksi olla: Millä tavalla yhteiskunnallisesta edusta eri tasoilla keskustellaan ja millaisiin asemiin journalismi sijoittaa erilaiset toimijat? Millaista toimintatilaa journalistisessa julkisuudessa syntyy eri toimijaryhmille? Entä millä tavalla journalismi on osallinen valtapeleihin? Mielletäänkö se riippumattomaksi tapahtumista raportoijaksi vai pidetäänkö sitä omana valtakeskittymänään, neljäntenä valtiomahtina? Vai voidaanko ajatella, että journalismin ja sen kohteiden välillä vallitsee vuorovaikutussuhteita, joissa valtaa tuotetaan ja vaihdetaan yhteispelinä?

On muistettava, että niin sanottu vallitseva julkisuus³ ei palaudu yhteen teoriaan. Teoreettisten pohdintojen avulla voidaan tarkastella, millaisia ideaaleja ja käytäntöjä vallitsevassa julkisuudessa on. Esimerkiksi julkisuusteoreettinen pohdinta kuvastaa ideaalia tai julkisuuden ”lupausta”, joka julkisuuteen osallistujilla on implisittisenä mielessä, ja jonka nojalla julkisia esiintymisiä tehdään. Voidaan väittää, että julkisuusteoriaan sisältyvä kommunikatiivisen rationaalisuuden ihanne on demokraattisen päätöksenteon pohjavire. Julkisuusteoria on siis tärkeä yhteiskunnallisena taustateorianä: se on laaja ja kattavaa ymmärrystä propagoiva tausta esimerkiksi journalismille. Sisällönanalysini havainnollistaa, millä tavalla julkisuus ei kuitenkaan ole itse itselleen asettamansa ideaalin mittainen. Myös tekemäni kehysanalyysi ja diskurssianalyysi ovat pyrkimyksiä kuvata julkista keskustelua ja sen rakenteistumista. Julkisuusteoria edustaa tällöin ideaalia, jota vasten näin saadut tulokset erottuvat paremmin. Julki-

³ Fraser 2009, 27; 1992, 139; ks. myös sivu 105.

suusteorian rinnalla tarkasteltu politiikkaverkostojen teoria auttaa käytännönläheisyydessään osoittamaan julkisuusteorian sokeita pisteitä.⁴ Sen avulla voidaan saada julkisuusteorian rinnalle käsitystä siitä, minkälaista kuohuntaa ja kuplintaa julkisuuden pinnan alla tapahtuu ja millä tavalla nämä vuorovaikutukset saattavat kanavoitua julkisuuteen päin.

Voidaan osoittaa ainakin neljä rajapintaa, joissa julkisuusteoria ja politiikkaverkostojen teoria tulevat lähelle toisiaan. Molemmat ensinnäkin tunnistavat modernin maailman julkisuuden melko samalla tavalla, vaikka tämän tunnistamisen jälkeen tehdyt johtopäätökset eroavatkin toisistaan. Poliitiikkaverkostojen teoria ottaa julkisuuden sellaisenaan, omien tutkimustulostensa realistisena taustana. Julkisuusteoriassa on puolestaan vahva tendenssi nähdä moderni mediavälitteinen julkisuus itse asetettua teoreettista ideaalia vasten, jolloin näiden ihanteiden täyttymättä jääminen nähdään helposti ”rappiona”. Toiseksi molemmissa teorioissa pidetään julkisuutta toimintakykyyn vaikuttavana resurssina. Julkisuusteorian kytkös rationaalisen ja kriittisen keskustelun ideaaliin vie ajatuksia siihen suuntaan, että pääsy julkisuuteen sanomaan sanansa on kaikkien toimijoiden tavoittelema asia. Poliitiikkaverkostojen teoriassa painottuu julkisuuden hallinnan strateginen puoli, eli toisinaan toimijoille on hyväksi esiintyä julkisuudessa, toisinaan taas paras keino käyttää valtaa on pysytellä näkymättömissä. Tästä juontuu kolmas kohta eli teorioiden näkökulma julkisuudessa esitettyyn argumentaatioon. Voidaan väittää, että julkisuusteorian näkemys argumentaatiosta on toimijakohtainen eli tämän myötä alisteinen julkisuuteen pääsulle. Verkostonäkökulmassa painotettu resurssien keskinäisvaihdamman ajatus puolestaan tuo argumentaatioonkin sellaisen näkökulman, jossa toimijan itsensä ei tarvitse puhua omasta puolestaan vaan se voi saada argumenttinsa läpi verkostoliittolaisuuden kautta, muiden puhumana. Neljäntenä rajapintana voidaan pitää sekä julkisuusteorian että verkostoteorian tapaa käsitellä medioitumista. Molemmat teoriat pyrkivät antamaan vastauksia siihen, millä tavalla olisi nähtävä median rooli vallan verkostoissa. Toisaalta medialle voidaan antaa rationaaliskriittisen ideaalin hengessä suodattavia funktioita tai erilaisia osajulkisuuksia yhteen kytkeviä tehtäviä. Toisaalta voidaan nähdä media mahdollistajana, jonka avulla monimutkaisien modernin yhteiskunnan politiikkaa voidaan ylipäätään harjoittaa.⁵

⁴ Näin ajateltuna julkisuusteorian ja politiikkaverkostojen teorian rinnakkaista tarkastelua voidaan pitää julkisuuden maaston kartoittamisen välineenä eikä niinkään empiirisen tutkimuksen operationalisoinnin välineenä. Tässä käytössäni teoriat ovat siis ”virittämässä” näköaloja tutkimusta ”määrittävän” käytön asemesta. (Jensen 2013; ks. myös viite 32 sivulla 52.)

⁵ Molemmat teoriat kykenevät antamaan näkökulmia myös median ja lähdeorganisaatioiden väliseen toisiinsa sulautumiseen. Tarkasteltavaksi kohteeksi voitaisiin ottaa esimerkiksi alueelliset media-alan

Olen tarkastellut journalismin osuutta Fennovoima-keskustelussa kolmessa tutkimusartikkelissa, jotka on julkaistu *Media & viestintä* -lehdessä sekä *Idäntutkimus*-lehdessä vuosina 2015 ja 2016. Nämä kolme artikkelia täyttävät kukin osaltaan edellä asetettua tutkimustehtävää. Lehtiartikkeleissa esitetyillä läpileikkauksilla saadaan esiin kiinnostavia tutkimustuloksia yhtä ydinvoimalaa käsittelevästä sanomalehtikirjoittelusta. Ne antavat myös osittaisia vastauksia tutkimuksen menetelmälliseen puoleen eli siihen kysymykseen, millä tavalla julkisuutta voidaan tutkia. Kuvaan aluksi lyhyesti kunkin artikkelin keskeiset piirteet.

Pohjoisen ydinmylly. Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013. *Media & viestintä* 38(2015): 2, 90–111.

Tutkin artikkelissa lehtikirjoittelua Fennovoiman ydinvoimalahankkeesta sisällön-erittelyn keinoin. Tutkimusaineistona olivat Fennovoimaa koskevat Helsingin Sanomien, Kalevan ja Raahen Seudun journalistiset jutut ja mielipidekirjoitukset vuosilta 2007–2013. Perusaineisto koostui kaikkiaan 3400 jutusta, josta tein tätä tutkimusta varten otoksen valitsemalla tutkittavaksi tekstit joka kolmannesta ilmestyneestä lehden numerosta (n=842). Selvitin, kuinka paljon eri ryhmät esiintyivät puhujina lehdissä. Lisäksi tarkastelin, mistä aiheista tutkimusaineistossa puhuttiin ja millaisten ydinvoima-argumenttien yhteydessä eri puhujat esiintyivät. Tarkastelin myös Ruotsaaren (2010b) kuvaileman energiaeliitin esiintymistä lehtijutuissa. Fennovoima ja muu talouselämä saivat paljon tilaa lehdissä. Ydinvoimamyönteisten juttujen lisäksi ne olivat esillä myös ydinvoimarakentamista neutraalisti käsittelevissä kirjoituksissa. Myös valtion ja kuntien edustajat esiintyivät usein. Ydinvoimaa vastustavat järjestöt saivat näkyvyyttä alue- ja paikallislehdessä, mutta eivät juurikaan valtakunnanjulkisuudessa. Energiaeliitti ei esiintynyt Fennovoima-hankkeen yhteydessä viranomais-tahoja lukuun ottamatta. Analyysimenetelmänä oli viestinnätutkimuksessa paljon käytetty sisällönanalyysi. Taustaksi pohdiskelin median ja vallan kysymyksiä vallan resurssinäkökulmasta, agenda setting -teorian hengessä ja medioitumisen kysymyksiä sivuten.

työmarkkinat. Fennovoiman viestinnän tehtävissä työskentelee henkilöitä, jotka ovat olleet toimittajana Raahen Seudussa tai Oulaisissa ilmestyvässä Pyhäjokiseudussa. Toisaalta yksi Kalevan toimittaja on tehnyt välillä lyhyen työrupeaman Fennovoiman aluetiedottajana. (toimittaja Sari Jaatinen, Raahen Seutu; sähköpostiviesti 3.1.2017.)

Ilmastonmuutoksen ydinasiat. Ilmastokonsensus Fennovoima-kirjoittelussa 2007–2013. *Media & viestintä* 39(2016): 2, 93–116.

Tarkastelin artikkelissa ydinvoimakeskustelussa käytettyjä ilmastoargumentteja kehysanalyysin avulla. Tarkasteltavana oli perusaineiston ns. kriittisiin kohtiin keskitetty otos (n=110), jonka sisältämään ilmastoargumentointiin perehdyin. Tavoitteena oli selvittää, millaiset ilmastonmuutoksen kehykset ovat vallitsevia ja millaiset eivät esiinny julkisuudessa, kun puhutaan ydinvoimasta. Tulkinnan apuna käytin julkisen oikeuttamisen teoriaa. Puhe ilmastonmuutoksesta jakautui kolmeen tarkastelukeykseen: poliittinen päätöksenteko, tekninen hallinta ja taloudellinen toiminta. Kehyksille oli yhteistä pyrkimys ilmastonmuutoksen ”ratkaisemiseen”. Tällaisena lähes hegemonisena ilmastonmuutospuheena kehykset toistivat ilmastotieteen asettamia lähtökohtia. Artikkelin lopuksi esitin muutamia mahdollisuuksia siitä, mitä muuta ilmastonmuutospuhe voisi olla ja spekuloin, olisiko vaihtoehtoisilla kehyksillä menestymisen mahdollisuuksia julkisuudessa. Tämä artikkeli osallistui melko tuoreeseen viestinnätutkimukselliseen keskusteluun ilmastonmuutoksesta. Ilmastonmuutoksen tarkastelu journalismintutkimuksen tai julkisuuden tutkimuksen näkökulmasta on noussut suosioon vasta viime vuosikymmeninä, kun aihe on murtautunut ilmastotieteilijöiden keskinäisestä spekulatiosta yleisjulkisuuden puolelle, yhdeksi arjen kommunikaation puheenaiheeksi. (Ympäristöjournalismin kentästä yleisesti Hansen 2011; median ja ilmastonmuutoksen tutkimuskentästä Schäfer & Schlichting 2014; ks. myös Eide & Kunelius (toim.). 2012; median ja ilmastonmuutoksen tutkimuksen tulevaisuudesta Olausson & Berglez 2014.)

Länsivoimaa itänaapurista. *Idäntutkimus* 23(2016): 4, 19–36.

Kolmannessa artikkelissa tarkastelin Fennovoiman ydinvoimalahankkeen yhteydessä esitettyä puhetta Venäjästä ja venäläisyydestä. Otoksena perusaineistosta olivat Venäjää tai venäläisyyttä jollain tavalla sivuavat jutut (n=257). Menetelmänä oli kriittinen diskurssianalyysi. Kohdistin huomioni identiteettipeliin eli siihen, millä tavalla julkisessa keskustelussa hyödynnetään käsityksiä omasta väestä ja vieraista. Millaiselta näyttää venäläinen ydinvoima suomalaisessa ydinvoimakeskustelussa? Entä millaiseen rooliin suomalaiset itsensä asemoivat tässä keskustelussa? Hankkeen alussa venäläinen ydinvoimala ei ollut mukana Fennovoiman suunnitelmissa, jolloin venäläisestä ydinsähköstä puhuttiin lähinnä energiariippuvuuden ja vanhentuneen ydintekniikan yhteydessä. Venäläisen Rosatomin tultua yrityksen osakkaaksi ja laitetoimitta-

jaksi osa puheesta korosti Rosatomin kokemusta alalla, osa puolestaan päätyi puntaroiimaan Venäjän ja venäläisten kulttuurista ja poliittista erilaisuutta negatiivissävyisten naapuruus- ja imperiumipuheiden kautta. Suomalainen viranomaisvalvonta oli positiivinen samastumisen kohde koko aineistossa. Tulkintani mukaan näissä Venäjää koskevissa puheissa esiintyi kaksi vahvaa puhetapaa, nationalismin ja rationalismin diskurssit, jotka tuottivat erilaisia sisältöjä keskustelun eri vaiheissa. Lopuksi puntaroin näitä tuloksia eurooppalaisten Venäjä-käsitysten ja tekniikkaa koskevan nationalismin valossa. Tutkimukseni kytkeytyy Venäjää koskevaan journalismintutkimukseen sekä kansallisen identiteetin tutkimukseen yleisemminkin. Viimeaikaisia Venäjää käsitteleviä journalismintutkimuksellisia lähteitä ovat esimerkiksi Lounasmeri (toim.) (2011) ja Raittila (2004); Riegert toim. (2004); Bastiansen & Werenskjold toim. (2015); ”idästä” eurooppalaisuuden muodostuksessa Neumann (1999); Said (1978) ja identiteeteistä Hall (1999).

Luvuissa kaksi ja kolme esitän taustatietoa suomalaisesta ydinvoimasta ja energiapolitiikasta sekä kuvaan kaksi erilaista teoriaperinnettä, joiden nojalla tutkimustuloksiani voidaan arvioida. Luvussa neljä tarkastelen artikkeleissa esitettyjä empiirisiä tutkimustuloksiani seitsemän eri kysymyksen kautta. Ne ovat:

1. Millaisissa kohdissa keskustelu tihentyi eli mikä toi aiheen julkisuuteen?
2. Ketkä esiintyivät julkisuudessa?
3. Millaista toimintatilaa julkisuudessa syntyi?
4. Miten julkisuudesta syrjädyttiin?
5. Millä tavalla alueellisuus vaikutti muodostuneeseen julkisuuteen?
6. Miten verkostot näyttäytyivät julkisuudessa?
7. Kuinka yksimielisyyttä rakennettiin?

Lopuksi luvussa viisi vedän yhteen edellä esittämäni näkökulmat, tarkastelut ja johdopäätökset sekä arvioin, millainen oli journalismin suoritus Fennovoima-kirjoituksissa vuosina 2007–2013. Hahmottelen myös muutamia suuntia, joihin tutkimusta voisi tästä pisteestä viedä.

2 YDINVOIMA SUOMESSA

Jotta voidaan ymmärtää nyt tutkittua ydinvoimahanketta ja siitä käytyä julkista keskustelua, on tarpeen tutustua myös hankkeen taustoihin. Näin saadaan ote siitä keskeisestä toimijajoukosta, joka on kiinnostunut ydinvoimarakentamisesta ja haluaa sitä edistää. Alaa luonnehtii pitkäkestoisuus. Energia-ala yleensä ja ydinvoima-ala erityisesti tarkastelee rakennusprojekteja vuosikymmenten, ellei jopa vuosisatojen perspektiivillä. Voimaloiden rakennusprojektit kestävät suunnittelu- ja lupaprosesseineen helposti vuosikymmenen, ja valmiin voimalan käyttöikä saattaa venyä pitkälle yli viidenkymmenen vuoden. Oma lukunsa on ydinvoimalasta syntyvän jätteen varastointi, jonka kanssa on varauduttava jopa kymmenientuhansien vuosien aikajän-teisiin. Myöskään energiantarvitsijat eivät tuijota voimalaprojekteja kvartaalien tasolta, vaan satsaavat ydinvoimaan mielessään sähkönsaantinsa vakaus. Vallitseva mielikuva ydinvoimasta onkin ollut ”teollisuuden perusvoima”, joka sääoloista ja päivänkohtaisista tapahtumista riippumatta jauhaa sähköä tasaisella teholla vuodesta toiseen.

Aluksi kuvaan energiapolitiikan peruskäsitteistöä ja energiasektorin asemaa Suomessa. Ydinvoima sijoittuu tämän sektorin sisälle. Energiapolitiisessa päätöksenteossa ydinvoima muodostaa oman erityisen osa-alueensa, jonka sisällä Fennovoiman laitoksestakin päätetään. Tämän jälkeen kuvailen ydinvoiman käyttöönoton vaiheita Suomessa. Tarkastelen valmiuksien hankintaa eli ensimmäisiä uuteen sähköntuotantotapaan tutustuneita hankkeita. Tämän jälkeen kuvaan ne suomalaiset ydinvoimahankkeet, joiden lopputuloksena on rakennettu valmis sähköä tuottava voimala tai joiden rakennustyössä on jo edetty periaatepäätöksen jälkeiseen vaiheeseen. Lisäksi esittelen ne keskeiset hankkeet ja suunnitelmat, jotka syystä tai toisesta ovat jääneet toteutumatta. Tämän jälkeen kuvaan suomalaisen energiapolitiikan keskeiset toimijat, ”sisäpiirit”. Kyseessä on joukko valtiollisia toimijoita, suuria energiayhtiöitä sekä suuria teollisuuden energiankuluttajia, joiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa syntyy merkittävä osa maan energiankäyttöä koskevista ennusteista, suunnitelmista ja päätöksistä. Näiden tarkastelujen rinnalle asetan kuvauksen suomalaisesta ydinvoiman vastustamisesta. Tästä vastarinnasta voi erottaa paitsi joukon keskeisiä toimijoita myös teemoja, jotka periytyvät Fennovoimaa julkisesti haastavien vastustajien pu-

heenvuoroihin ja toimintatapoihin. Kuvausten tarkoituksena on avata se ydinvoimarakentamisen ja päätöksenteon konteksti, jossa uutta Fennovoima-hanketta ryhdyttiin ajamaan.

2.1 Energiasektori ja energiapolitiikka

Energiasektori on yhteiskunnan ja talouden osa, johon kuuluu toisaalta energiahuollon tekninen kokonaisuus ja toisaalta ne toimet, joilla energia-asioita ohjataan julkisesti, kollektiivisesti tai markkinaperusteisesti. Julkiselta puolelta energiasektoria ohjaavat kansainväliset ja kansalliset viranomaiset sekä poliittiset päätöksentekijät. Kollektiivinen ohjaus on erilaisten edunvalvontaorganisaatioiden käsissä. Markkinaperusteinen ohjaus tulee yrityksiltä. Toisin sanoen energiapolitiikkaa eivät muodosta pelkät poliitikot ja valtion keskushallinnon viranomaiset, vaan myös monet muut viranomaiset, yritykset, järjestöt ja kansalaisryhmät pyrkivät vaikuttamaan siihen omien arvojensa tai intressiensä edistämiseksi ja vaikuttavat näin myös sen sisältöön. (Ruostetsaari 1989, 22–23.)

Ilkka Ruostetsaari (emt., 16–18) sanoo, että Suomessa ensimmäisiä viitteitä energian ja politiikan kytkennöistä löytyy 1920-luvulta, jolloin puhuttiin ”voimapolitiikasta” suurten koskien valjastamisen ja sähkönsiirtojärjestelmän yhteyksissä. Energian ja politiikan käsitteet alkoivat kytkeytyä merkittävästi toisiinsa vasta sotien jälkeen. Varsinaisesti ”energiapolitiikan”, ”energiahuollon” ja ”energiatalouden” käsitteet alkoivat vakiintua käyttöön vasta 1960-luvun lopulla, kun kuvaan tuli uusia energiantuotantomuotoja, kuten ydinvoima sekä lämmön ja sähkön yhteistuotanto. Hallitusohjelmassa (Paasio II) energiapolitiikan käsite nähtiin ensimmäisen kerran vuonna 1972. Vuonna 1975 kauppaja teollisuusministeriön perustettiin energiasasto, jolle annettiin aiemmin teollisuuspolitiikan osastolla olleet tehtävät. Tällöin maamme energiapolitiikka erotettiin teollisuuspolitiikasta paitsi käsitteellisesti myös organisatorisesti. Yhteiskuntapoliittiseen käyttöön energiapolitiikan käsite tuli 1960-luvun lopulla. Ajan henkeen kuuluvan kokonaisvaltaisen suunnitteluideologian (Temmes 1987, 253–254; Alasuutari 1996) nojalla alettiin vaatia energiakysymyksiinkin aiempaa kattavampaa otetta. Yhteiskuntapolitiikka alkoi myös lohkoutua, ja kunkin hallinnonalan sisäinen – sektorikohtainen – suunnitelmallisuus korostui. Yleinen yhteiskunnan politisoituminen nosti energiapolitiikan rinnalle esille myös muita käsitteitä kuten asuntopolitiikka ja nuorisopolitiikka. Myös ulkomaiset esikuvat, kuten esimerkiksi ”energy policy”, saattoivat vaikuttaa käsitteen käyttöönottoon. Tarve käsitteelle löytyi viimeistään 1970-luvun alun energiakriisin seurauksena, kun herättiin

huomaamaan energiakysymysten vaikutukset yhteiskuntapolitiikan eri lohkoille. Uutena energialähteenä esiin tullut ydinvoima oli myös suhteutettava energiantuotannon kokonaisuuteen. (Ruostetsaari 1989, 22.)

Noudatan tutkimuksessa Ruostetsaaren (2010, 27–28) energiapolitiikan määritelmää, jossa erotetaan toisistaan virallinen ja epävirallinen energiapolitiikka. Virallisella energiapolitiikalla tarkoitetaan valtiovallan strategisia ohjaustoimia, joilla tasapainotetaan energian kysyntää ja tarjontaa. Näihin liittyy usein erilaisia investointi- ja teknologiavalintoja sekä eri energiasektorien koordinoitua. Epävirallinen energiapolitiikka tarkoittaa puolestaan sellaisia valtion toimia, joita ei ole suunnattu energiasektoriin, mutta jotka silti vaikuttavat siihen joko tieteen tahtoen tai tarkoittamatta. Energiapolitiikkaa on siis a) poliittisten päätöksentekijöiden ja hallintoviranomaisten tavoitteita ja toimenpiteitä koskeva valmistelu (mukaan lukien tutkimus), päätöksenteko, toimeenpano ja seuranta, jonka kohteena on b) energian tuotanto, hankinta, varastointi, siirto, jakelu ja kulutus (Ruostetsaari 1989, 22–23). Lisäksi energiapolitiikan kokonaisuutta voidaan jaotella sektoreihin. Yleisen energiapolitiikan lisäksi voidaan erottaa eri energialähteitä (öljy, hiili, ydinvoima jne.) koskevat erityiset politiikat sekä alan ongelmien ratkaisemiseen suunnatut politiikat (tutkimus, ympäristö, energiatehokkuus jne.) Rajattua sektoria tarkastelemalla voi helpommin yksilöidä siinä mukana olevat toimijat ja päätöksenteon muodot ja prosessit (Prontera 2009, 2–3). Tässä tutkimuksessani tarkastelen Suomen energiapolitiikasta sähkösektoria ja energialähteistä nimenomaan ydinvoimaa.

2.2 Ydinvoiman käyttöönotto Suomessa

Kansainvälisessä kontekstissa ydinvoima alkoi herättää kiinnostusta 1950-luvun alussa, jolloin alettiin puhua energian tuotannosta ”atomivoiman” eli ydinenergian avulla. Yhdysvaltain presidentti Dwight Eisenhower piti YK:n yleiskokouksessa joulukuussa 1953 kuuluisan puheensa ”Atoms for Peace”, jossa hän esitti kansainvälistä yhteistoimintaa atomivoiman rauhanomaiseen käyttöön.⁶ Tämä aloite sai monet maat selvittämään atomien käytön mahdollisuuksia, ja vuosina 1956 sekä 1958 YK järjesti Genevessä konferensseja, joissa suurvallat esittelivät ydinenergiaa ja julkistivat merkittäviä määriä ydinteknistä tietoa (Feiveson ym. 2016, 127–128). Suomessa ydinvoiman käyttöönotto on seurannut pitkälti kansainvälisiä trendejä, toki omilla kansallisilla erityispiirteillä höystettynä. Sivulla 25 esitettyyn taulukkoon on

⁶ Eisenhower, Dwight D. (1953). *Peaceful Uses of Atomic Energy*. Puheenvuoro YK:n yleiskokouksessa New Yorkissa 8.12.1953.

koottu keskeisiä hankkeita, joita vuosien varrella on pantu vireille tai saatu valmiiksi (tarkemmin esim. Särkikoski 2011, 495–497; Nevander 1996, 8–9).

Kun ydinvoimaa tarkastelee alkuajoista nykypäivään, erottuu valtion vahva rooli energiamuodon takaajana ja säätelijänä. Onkin sanottu, että Suomessa vallitsee vientivetoisen kansantalouden tarpeisiin viritetty yhteispeli valtion, metsäteollisuuden ja energiantuottajien kesken, jossa ydinvoima hallitsee energiakeskustelua ja energiantuotanto tähtää erityisesti metsäteollisuuden tarpeisiin. (Litmanen & Kojo 2011, 174; Perimäki 2002.) Varhainen ydinvoiman käyttöönotto (neljä ensimmäistä laitousyksikköä) sattui samaan ajanjaksoon, jolloin elettiin valtiollisen suunnittelun kultakautta Suomessa. Valtion keskeinen rooli yksityiskohtaisena energijärjestelmän säätelijänä alkoi purkautua vasta 1980-luvun puolivälistä lähtien. Deregulaatio ja markkinaohjaus tuotiin energia-asioihin 1990-luvulla. 2000-luvulla elettiin taas eräänlaista sääntelyn paluun aikaa, kun erilaisia energia-alaa sääteleviä EU-direktiivejä implementoitiin kansalliseen lainsäädäntöön. (Litmanen 2009, 9; Ruostetsaari 2010a, 274; Litmanen & Kojo 2011, 185.) Näistä merkittävistä käännteistä huolimatta valtiollinen agenda paistaa ydinvoimasuunnitelmien ja rakentamisen joka raosta. Valtion ohjausta käytetään tarvittaessa, mistä on esimerkkinä vaikkapa Fortumille vastentahtoinen⁷ muutaman prosentin osuus Fennovoiman ydinvoimalassa, jotta voimalan kotimaisuusaste saatiin pidetyksi riittävän korkeana.

Ensimmäisten ydinvoimaloiden rakennussuunnitelmista tai rakentamisen vaiheista ei käyty kovinkaan kattavaa julkista keskustelua. Pikemminkin voi sanoa, että Loviisan- ja Olkiluodon-voimaloita koskevaa keskusteluilmapiiriä leimasivat tietämättömyys ja välinpitämättömyys, toisaalta salailu. Ydinvoimakritiikki oli kuitenkin nostamassa päätään, ja esimerkiksi Inkoon Kopparnäsiin 1974 esitetyt voimalasuunnitelmat kohtasivat jo melkoisesti vastarintaa. 1980-luvulle tultaessa maahan oli noussut kansainvälistä esimerkkiä seuraten ydinvoimaa vastustavaa merkittävää kansalaisliikehdintää. (Vahtera 1986, 199; Tammilehto 1996; Sunell 2001, 4, 145–146.) Vuonna 1986 tapahtunut Tšernobylin ydinonnettomuus saastelaskeumiseen kosketti Suomea ja nostatti shokkivaikutuksellaan keskustelua tuotantotapaan liittyvistä vaa-roista. Voi ajatella, että keskusteluympäristö avautui myös muutoksessa valtion vahvasta keskusjohtoisesta energiapolitiikasta energiasektorin vapauttamiseen (ks. Litmanen 2009, 9). Merkittävänä keskustelurakennetta muokkaavana tekijänä voi pitää myös 1987 voimaan astunutta ydinenergialakia. Etenkin lain neljännessä luvussa esi-

⁷ Fortum Oyj:n pörssitiedote 5.8.2015 klo 9.00. <http://www.fortum.com/fi/media/pages/fortum-osallistuu-fennovoima-hankkeeseen-66-lla-tgc-1n-uudelleenjarjestelya-koskevissa-neuvotteluissa-citahan.aspx> (luettu 27.9.2017).

tetyt vaatimukset valtioneuvoston periaatepäätöksestä ja sen hyväksyttämisestä eduskunnassa toivat ydinvoimarakentamisen aiempaa voimakkaammin yhteiskunnallisen keskustelun piiriin. Ydinvoimarakentamisen alkuvuosia 1970-luvun lopulle asti voisi kokoavasti nimittää esimerkiksi tutustumisen ja innostuksen ajaksi (vrt. Gamson & Modigliani 1989). Vuosien 1979 ja 1986 välissä olevaa Harrisburgin ja Tšernobylin ydinonnettomuuksien rajaamaa aikakautta voi kuvata nivelkohdaksi, jonka aikana Loviisan ja Olkiluodon ydinvoimalat otettiin täyteen tuotantokäyttöön ja jolloin toisaalta suomalainen ydinvoimaa vastustava liike vahvistui merkittävästi. Litmanen ja Kojo (2011) ovat jakaneet tämän jälkeisen suomalaisen ydinvoimapolitiikan seuraavanlaisesti: hylkiminen (rejection) (1986–1993), uudelleenviriäminen (revival) (1994–2002) ja uusiminen (renewal) (2003–2010).

Ydinvoimahankkeet Suomessa voidaan jakaa kahteen joukkoon (Taulukko 1). Yhdessä ovat ne hankkeet, jotka ovat läpäisseet parlamentaarisen päätöksenteon seulan ja edenneet konkreettisiksi rakennushankkeiksi tai valmiiksi voimalaitoksiksi. Näitä ovat valmiit ja sähköverkkoon jo vuosikymmeniä voimaa tuottaneet Loviisan I- ja II-yksiköt sekä Olkiluodon I- ja II-yksiköt, sekä viimeistelyä vaille oleva Olkiluodon III-yksikkö ja rakentamislupavaiheessa oleva Hanhikivi I, joka on myös tämän tutkimuksen kohde. Toiseen ydinvoimahankkeiden joukkoon kuuluvat voimalaitokset eivät ole koskaan edenneet suunnittelua pidemmälle. Nämä hankkeet ovat syystä tai toisesta keskeytyneet joko ennen poliittista päätöksentekoa (esimerkiksi Loviisan ja Olkiluodon I- ja II-hankkeita edeltävät tarjouskierrokset, vuoden 1986 hanke, E.Onin avaus vuonna 2007), tai eduskunnan myönteisen periaatepäätöksen jälkeen (Olkiluotoon suunniteltu neljäs yksikkö). Joukkoon kuuluvat myös ne hankkeet, joiden tie on pysähtynyt eduskuntakäsittelyyn (vuoden 1992 hakemus sekä Fortumin hakemus 2010). Kesken jääneet hankkeet edustavatkin eräänlaista ydinvoimarakentamisen mahdollisuuksien maastoa. Tästä suunnitelmien ja visioiden runsaudesta olisi saattanut suotuisten suhdanteiden vallitessa nousta menestyksekkäs hanke ja valmis voimalaitos. Ei kuitenkaan pidä ajatella, että kyseessä olisi jonkinlainen akanaalaari, jonne ovat pudonneet ydinvoimarakentamisen heikoimmat suunnitelmat. Päinvastoin. Kuten tämän tutkimuksen tehtävänasettelussa todetaan, verkostoituneen poliittisen päätännän piirissä ajetaan kannatusta jollekin asialle ja kasvatetaan julkisuuteen sille suotuisaa mielipideympäristöä. Toisinaan hanke menee läpi ja toisinaan hyvälläkään suunnitelmalla ei ole menestymisen mahdollisuuksia. Tässä tutkimuksessa tartutaan nimenomaan siihen, millä tavalla media osallistuu suunnitelmista käytyyn keskusteluun. Tapahtuuhan kannatuksen hankinta osaltaan myös median avulla ja median kautta.

Valmiuksien hankintaa	
Energiakomitea ja Atomienergia Oy (1955)	
Otaniemen tutkimusreaktori (1962)	
Imatran Voiman HWR-275 -projekti (1964)	
Katkenneet neuvottelut ja kesken jääneet hankkeet	Valmistuneet ja etenevät hankkeet
IVO:n ja TVO:n tarjouspyyntökierrokset (1966–1967) eivät tuota tulosta	
	Loviisa I (1971–1977)
	Loviisa II (1972–1980)
Loviisa III -neuvottelut (1974) katkeavat	Olkiluoto I (1974–1978)
	Olkiluoto II (1975–1980)
Perusvoima Oy:n hakemus (1986) jätetään käsittelemättä	
IVO:n ja TVO:n yhteishakemus (1992) ei mene läpi eduskunnassa	
	Olkiluoto III (2005–)
E.Onin avaus (2007)	
Fortumin Loviisa III -hakemus (2010) ei mene läpi eduskunnassa	TVO ja Fennovoima saavat hakemuksilleen myönteisen periaatepäätöksen (2010)
TVO:n samaa periaatepäätös Olkiluoto IV:n rakentamiseksi raukeaa (2015)	

Taulukko 1. Suomalaisia ydinvoimahankkeita

Taulukossa 1 on karkeasti hahmotettavissa ydinvoimarakentamisen kokonaiskuva. Seuraavaksi erittelen sitä tarkemmin: käyn läpi suomalaisen ydinvoimarakentamisen

merkkikohtia eli alkuvaiheen valmiuksien hankintaa, erilaisia ydinvoimalasuunnitelmia ja -neuvotteluja, toteutuneita hankkeita sekä sellaisia hankkeita, jotka ovat syystä tai toisesta kariutuneet.

Energiakomitea ja Atomienergia Oy (1955). Vuonna 1955 Suomessa perustettiin energiakomitea tutkimaan sähkön tuotannon vaihtoehtoja maahamme. Komitean mietinnön mukaan Suomeen rakennettava vesivoima riittäisi tuottamaan tarpeeksi sähköä 1960-luvun puoliväliin asti. Vuoden 1970 tietämällä arveltiin tarvittavan noin 300 MW:n verran ydinvoimatehoa. Yksityiset teollisuusyritykset puolestaan perustivat samana vuonna Pohjolan Voiman johdolla Atomienergia Oy:n. Yhtiö aloitti atomivoiman edistämisen ja uraanin etsinnän Suomessa. (Vuorinen 2015, 54–55; Energiakomiteasta myös Michelsen & Särkikoski 2005, 41.)

Otaniemen tutkimusreaktori Fir 1 (1962). Keväällä 1959 Teknillinen korkeakoulu tutustui Yhdysvalloissa General Atomicin kehittämään Triga-tutkimusreaktoriin. Päätös samanlaisen laitoksen hankinnasta syntyi nopeasti, ja Yhdysvaltoihin lähetettiin suomalaisia tutkijoita kouluttautumaan laitoksen käyttöön. Otaniemen reaktori käynnistettiin keväällä 1962. (Vuorinen 2015, 55; Michelsen & Särkikoski 2005, 65–69; Jåfs 2009, 88–100.) Koodinimellä Fir 1 tunnettu reaktori oli käytössä vuoteen 2015 asti⁸. Monien käyttötarkoitustensa ohella Fir 1 helpotti siirtymää ydinvoiman tuotantokäyttöön: muutoin Loviisan ja Olkiluodon voimaloihin olisi pitänyt rekrytoida koko henkilökunta ulkomailta, mikä olisi kylmän sodan oloissa ollut käytännössä mahdotonta.⁹

Imatran Voiman HWR 275 -projekti (1964). Keväällä 1964 Imatran Voima käynnisti Canadian General Electricin kanssa projektin, jossa tutkittiin 275 MW:n tehoisen luonnonuraanireaktorin soveltuvuutta Suomeen. Projektin loppuraportissa todettiin, että tuotantokustannuksiltaan atomisähkö kykenisi kilpailemaan kivihiihisähkön kanssa. HWR 275 -tutkimus osoitti, että Suomessa oli riittävän kattava atomilainsäädäntö ja kunnollinen viranomaisvalvonta ydinvoimalan rakentamiseksi. Samoin Teknillisessä korkeakoulussa ja ulkomailla oli koulutettu riittävästi ydinfysiikan ja -tekniikan osaajia mahdollisen hankkeen toteuttamiseen. (Michelsen & Särkikoski 2005, 71–75; Vuorinen 2015, 55.)

Imatran Voiman ja Teollisuuden Voiman tarjouspyyntökierrokset (1966–1967). Keväällä 1965 Imatran Voima alkoi suunnitella 300 MW:n tehoista ydinvoimalaitosta rakennettavaksi Porin lähelle Ahlasiin ja lähetti tarjouspyynnön kaikkiaan kahdelletoista ydinvoimavalmistajalle. Samoihin aikoihin myös yksityinen teollisuus ilmoitti havit-

⁸ <http://www.hs.fi/tiede/art-2000002834935.html> (luettu 27.9.2017).

⁹ <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/06/19/ydinreaktorin-sateilevat-hautajaiset> (luettu 27.9.2017).

televansa ydinvoimalaa. Suomalaiset teollisuusyritykset ja konepajat odottivat atomivoimalan tuovan niille tutkimus- ja kehityshankkeita sekä alihankintatilauksia, joiden varaan voitiin rakentaa tulevaisuuden uudet tuotantolinjat. Lisäksi Suomen metsäteollisuus odotti atomivoimalaratkaisua. Suurilla paperintuottajilla oli valmiit investointisuunnitelmat kuumahierreprosesseille, jotka kuluttavat paljon energiaa mutta tuottavat edullista ja laadukasta selluloosamassaa. (Michelsen & Särkikoski 2005, 75–76.) Keväällä 1966 yksityinen teollisuus esitti tarjouspyynnön samankokoisesta voimalasta kuin IVO, ja suurin piirtein samoille ydinvoimatoimittajille. Maan johdossa nähtiin kuitenkin tarvetta vain yhdelle voimalalle. Päätöksentekoon, saisiko atomivoimalan rakentaa IVO vai teollisuus, perustettiin atomienergiakomitea. Laitoksen rakentajaksi valittiin Imatran Voima. (Vuorinen 2015, 57–59; Michelsen & Särkikoski 2005, 75, 108–110.) IVO sai parhaat tarjoukset saksalaiselta AEG:ltä, kanadalaiselta Canadian General Electriciltä sekä yhdysvaltalaiselta Westinghouselta. (Michelsen & Särkikoski 2005, 93.) Tarjouskilpailu ei kuitenkaan pysähtynyt tähän, vaan täydennettyjä ja uudelleen laskettuja tarjouksia sateli Imatran Voimalle sekä lännestä että idästä. Teknis-taloudelliseen päätöksentekoon liittyi myös kovaa poliittista painostusta erityisesti Neuvostoliiton taholta. Lopulta keväällä 1967 Imatran Voiman yhtiökokous jätti valitsematta yhdenkään vaihtoehdon väliltä, ja tarjouskilpailu lopetettiin umpikujaan. (Michelsen & Särkikoski 2005, 106–119.)

Toinen tarjouskierros aloitettiin loppuvuodesta 1967, jolloin yksityinen Atomiteollisuusryhmä pyysi avaimet käteen -tarjoukset poliittisesti sopivaksi katsotuilta valmistajilta. Tarjouspyynnön saivat UKAEA (Britannia), Asea-Atom (Ruotsi) sekä erinäisten poliittisten vaiheiden jälkeen myös Technopromexport (Neuvostoliitto). Tarjouskilvan voittaneen UKAEA:n hintatiedot vuodettiin Neuvostoliiton asiantuntijoille, minkä jälkeen tullut uusi tarjous oli samalla viivalla brittien tarjouksen kanssa. Tämäkin tarjouskilpailu ajautui umpikujaan, sillä valtioneuvosto ei halunnut tehdä valintaa näistä vaihtoehdosta. Atomivoimalan hankinta pantiin jäihin ja sähköntarve päätettiin tyydyttää Inkoon 1000 MW:n hiilivoimalaitoksella. Umpikujan ratkomista alettiin valmistella tulevaisuudessa odottavan ydinvoimaprojektin henkilöstön koulutuksella VTT:ssä. (Vuorinen 2015, 57–59; Michelsen & Särkikoski 2005, 122–141.)

Loviisa I (1971–1977) ja *Loviisa II* (1972–1980). Kun markkinaperiaatteella ei kyetty saamaan mielekästä lopputulosta, kolmannessa voimalan tarjouskilpailussa päätettiin edetä valtiovetoisesti, maan hallituksen määräämässä järjestyksessä. Aloite neuvottelujen aloittamiseksi tuli tällä kertaa Neuvostoliitosta keväällä 1969. Suomalaiset vaativat laitokseen suojarjestelmiä ja suojarakennuksen, jollaista ei ollut venäläisissä referenssivoimaloissa. Kolmas kierros tuotti tulosta. Neuvotteluissa edettiin melko nopeasti, sillä hallitus hyväksyi tilauspäätöksen elokuussa 1969 ja jo syyskuussa

allekirjoitettiin esisopimus voimalaitoksesta ja sen polttoaineesta. Ensimmäisen yksikön hankintasopimus (reaktori, kaksi turbiinia ja reaktorin apulaitteet) allekirjoitettiin kesäkuussa 1970. Tämä laitostyömaa pysyi melko hyvin aikataulussa, ja laitos kytkettiin verkkoon helmikuussa 1977. Reaktorin suojakuoren valmistuminen oli viivästyttänyt alkuperäistä aikataulua noin vuoden verran. Vuonna 1972 eli jo kesken ykkösyksikön rakentamisen aloitettiin sisaryksikkö Loviisa II:n rakentaminen. Tämä yksikkö kytkettiin verkkoon marraskuussa 1980. Laitosyksikkö oli myöhässä noin kaksi vuotta IVO:n kassakriisin ja osaltaan reaktorin paineastian pinnoituksen uudelleen hitsaamisen takia. (Vuorinen 2015, 60–63, 69; neuvotteluista: Michelsen & Särkikoski 2005, 146–164; I-yksikön aikataulusta emt. 207–221; II-yksikön aikataulusta 261–278.)

Olkiluoto I (1974–1978) ja *Olkiluoto II* (1975–1980). Teollisuuden ydinvoimahanke aloitettiin suurin päirtein samaan aikaan kuin Imatran Voiman hankekin. Teollisuuden Voima perustettiin tammikuussa 1969. Teollisuuden Voima pyysi tarjouksia noin 600 MW:n tehoisesta laitoksesta varmistaakseen, että toimittaja tulisi lännestä¹⁰. Neuvostoliiton valmistamat voimalat olivat teholtaan 440 MW ja 1000 MW eivätkä täten sopineet tarjouspyynnön haarukkaan. Edullisimmaksi todettiin ruotsalaisen Asean tarjous. Teollisuuden Voima päätti joulukuussa 1970 laitoksen rakentamisesta. Asiaa ei kuitenkaan haluttu tuoda julkisuuteen ennen kuin Imatran Voiman hanke oli loppullisesti sovittu. Olkiluodon hanke julkistettiin syyskuussa 1971 ja valtioneuvosto antoi periaateluvan ydinvoimalan ostolle joulukuussa 1972. Ehtona oli, että myös julkinen sektori osallistuisi hankkeeseen. Tämä toi Imatran Voiman osakkaaksi Teollisuuden Voimaan, ja samalla perusteella osakkaaksi tuli myös Helsingin Energia-laitos. Olkiluodon ensimmäinen yksikkö kytkettiin verkkoon syyskuussa 1978 ja toinen yksikkö helmikuussa 1980. (Vuorinen 2015, 74.)

Loviisa III (1974). Imatran Voima alkoi käydä neuvotteluja Loviisaan rakennettavista III- ja IV-yksiköstä jo I- ja II-yksiköiden rakennustöiden alkupuolella, vuonna 1974. Neuvottelukumppanina oli Neuvostoliiton Atomenergoexport. Neuvottelut etenivät niin, että jo loppuvuodesta olivat valmiina tekniset asiakirjat kahden 440 MW:n lisäyksikön ostamisesta. Sopimusneuvottelut kaatuivat kuitenkin arvoltaan melko vähäiseen mutta periaatteelliseen kysymykseen laitosten hinnasta. Loviisan kaksi ensimmäistä yksikköä oli saatu alennetulla hinnalla, mutta seuraavien yksikkö-

¹⁰ Milka Sunell (2004, 201–203; ks. artikkeli III, 33) tulkitsee, että pelkästään neuvostovoimoihin turvaaminen olisi sitonut Suomen liiaksi itäblokkiin. Länsivoimala haluttiin ainakin osaksi puolueettomuuspolitiikan tasapainon vuoksi. Tämän tavoitteen varmistamiseksi hanketta pyrittiin valmistelemaan kaikessa hiljaisuudessa.

jen hintalappu oli jo markkinoiden mukainen. Tinkimisen epäonnistuttua neuvotteluihin ei enää palattu, vaan Neuvostoliiton kanssa tehtiin sähkönostosopimus kaikkiaan 1000 MW:n tehon tuomiseksi Suomeen. Vuonna 1979 tapahtunut Harrisburgin ydinvoimalaonnettomuus käänsi yleisen mielipiteen ydinvoimavastaiseksi (Vuorinen 2015, 84). Myös Suomen sähkönkulutus notkahti aiempien ennusteiden vastaisesti, eikä uusien ennusteiden mukaan Loviisa III:n tilaamisella ollut enää kiirettä (emt., 80–81).

Perusvoima Oy:n hakemus (1986). Uusien ydinvoimalaitosten kilpailukyky palasi vasta 1980-luvun alussa, kun kivihiihen hinta nousi toisen öljykriisin (Iranin vallankumous ja Irakin–Iranin sota) ja Puolan kaivoslakkojen seurauksena (Vuorinen 2015, 82). Loviisa III -hankkeen peruuntumisen takia oli ollut aikaa selvittää erilaisia ydinvoimavaihtoehtoja, ja 1970–1980-lukujen taitteessa oli tiedossa tai tutkittavana ranskalaisen Framatomen, ruotsalaisen Asean, saksalaisten Siemensin & Kraftwerk Unionin sekä neuvostoliittolaisen Atomenergoexportin noin tuhannen megawatin laitosten soveltuvuus ja kustannukset. Maaliskuussa 1986 Perusvoima Oy haki eduskunnalta periaatepäätöstä ydinvoimalaitoksen rakentamiseksi. Vaihtoehtoina oli joko painevesilaitos Loviisaan tai kiehutusvesilaitos Olkiluotoon. Tšernobylistä huhtikuun 26. päivänä tapahtunut ydinvoimalaonnettomuus pysäytti kuitenkin lupahakemuksen valtioneuvostoon. Hakemusta ei koskaan käsitelty eikä toisaalta koskaan vedetty takaisinkaan. (emt., 88–91; Michelsen & Särkikoski 2005, 284–294.)

Yhteishakemus (1992). Perusvoiman hanketta alettiin valmistella uudestaan pari vuotta Tšernobylin onnettomuuden jälkeen, kun yleinen mielipide oli alkanut kääntyä taas ydinvoimaa kohti. Imatran Voima ja Teollisuuden Voima sopivat keskenään työnjaosta: jos tilattaisiin painevesilaitos, sijaintipaikaksi tulisi Loviisa ja omistajaksi Imatran Voima. Jos puolestaan tilattaisiin kiehutusvesilaitos, sijaintipaikaksi tulisi Olkiluoto ja omistajaksi Teollisuuden Voima. Koska vuoden 1987 vaalien jäljiltä maassa oli ydinvoimavastainen hallitus, tähtäimeen otettiin maaliskuun 1991 eduskuntavaalit ja valmisteltiin sellainen periaatepäätöshakemus, jonka tuleva hallitus voisi hyväksyä. Lamaan suistuneen Suomen energiankulutus oli kuitenkin alhaista, eikä ydinsähköä voinut perustella oikein hinnallakaan. Alan kokemus oli alkanut ruostua, sillä Tšernobylin jälkeen ydinvoimarakentaminen oli pysähtynyt kaikkialla maailmassa. Myös hakemuksen raivokas lobbaus keräsi hankkeelle lähinnä uusia vastustajia kannattajien asemesta. Sosnovyi Borin voimalaitoksessa Leningradissa tapahtui keväällä 1992 vakava häiriö, mikä löi leimansa sen jälkeen käytyyn ydinvoimakeskusteluun. Kaiken päälle Suomen energiastrategian käsittelyn yhteydessä syksyllä 1992 kansanedustaja Matti Vanhanen esitti ponnen, jonka mukaan ydinvoima ei kuulu Suomen energia-

vaihtoehtojen joukkoon. Voittanut ponsi lukitsi monien kansanedustajien ydinvoimakannan lopullisesti. Eduskunta äänesti syyskuussa 1993 kumoon hallituksen esittämän myönteisen periaatepäätöksen, joka oli tullut äänin 11–6. (Vuorinen 2015, 130–138; Michelsen & Särkikoski 2005, 322–332.)

Olkiluoto III (2005–). TVO:lla on rakenteilla kolmas yksikkö (Olkiluoto III). Se on 1600 megawatin painevesireaktori, jonka toimittaa avaimet käteen -periaatteella Arevan ja Siemensin ranskalais-saksalainen konsortio (laitoksesta tarkemmin von Bonsdorff 2005, 28–42). Tälle laitokselle haettiin periaatepäätöstä vuoden 2000 marraskuussa. Valtioneuvosto hyväksyi hankkeen tammikuussa 2001 ja eduskunta vahvisti päätöksen toukokuussa 2002. Hakemuksessa oli tarkastelussa kaikkiaan kuusi erilaista laitosvaihtoehtoa ja sijaintipaikaksi esitettiin joko Olkiluotoa tai Loviisaa. (TVO 2002) Alun perin laitoksen oli tarkoitus valmistua vuonna 2009. Laitoshanke on kuitenkin ollut suurissa vaikeuksissa koko rakentamisensa ajan. Viimeksi sen valmistumisajankohdaksi on veikkailtu vuoden 2018 loppua¹¹. Rakennustyön vaikeuksien ja osapuolten riitaantumisen takia julkisuudessa on esitetty sellaisiakin arvioita, ettei Areva koskaan kykenisi saattamaan laitosta valmiiksi. Arvioiden taustalla on ranskalaisen tappiollisen ydinvoimarakentamisen jättifuusio (EDF + Areva) uudeksi New NP -yhtiöksi, jossa Olkiluodon-hanke on ”eristetty” eli jätetty vanhan Arevan kontolle.¹² Tämä tarkoittaisi arvioiden mukaan muun muassa sitä, että valmistusprioriteetti annettaisiin Ranskan Flamanvillessä tekeillä olevalle sisarlaitokselle sekä äskettäin Britanniaan rakennettavaksi sovitulle Hinkley Point C -laitokselle.

E.Onin avaus (2007). Fennovoiman perustamisen taustat voidaan osaltaan jäljittää Saksaan, tarkemmin ottaen saksalaisten energiayhtiöiden hankaluuksiin. Ydinvoimarakentaminen Saksassa on ollut käytännössä mahdotonta jo vuosikymmenien ajan. Maassa on ponteva ydinvoimanvastainen liike, eikä yleinen mielipide ole muutenkaan suosinut ydinvoiman rakentamista, vaan maan ydinenergiavastaisuus on jatkuvasti voimistunut. Vuonna 2001 Saksan liittopäivillä hyväksyttiin päätös ydinenergiasta luopumisesta. (Kaarkoski 2016.) 2000-luvun alussa saksalainen ydinvoimaosaaminen pyrkinä laajentamaan tonttiaan sellaisiin maihin, joissa rakentaminen ja ydinvoimalan operointi onnistuisi helpommin ja joissa toiminnalla voitaisiin nähdä jatkuvuutta. Lokakuussa 2006 E.On ilmoitti kiinnostuksestaan rakentaa ydinvoimaa Suomeen. Huhtikuuhun 2007 mennessä yritys oli jo neuvotellut itselleen tontin Loviisasta For-

¹¹ <http://www.tvo.fi/Ol3> (luettu 27.9.2017).

¹² <http://www.aveva.com/EN/news-10873/edf-and-aveva-sign-binding-agreements-for-the-sale-of-aveva-np-s-activities.html>; <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/tvo-arevan-sitoutumisesta-varat-ja-resurssit-eivat-ehka-riita/wSxixZb> (luettu 27.9.2017).

tumin ydinvoimalan naapurista. Kiinteistökauppa kuitenkin kaatui Säteilyturvakeskuksen kielteiseen lausuntoon ja asiasta virinneeseen kansanliikkeeseen. Pian tämän tappion jälkeen E.On liittyi Outokummun vetämään Fennovoima-hankkeeseen. Yritys jättäytyi vähemmistöosakkaaksi, millä pyrittiin hälventämään epäluuloja ydinvoimalan ulkomaalaisesta määräysvallasta. (Pylkkönen ym. 2008, 13–15.)

Fortumin tyrmäys (2010). Fortum teki periaatepäätöshakemuksen (Fortum 2009) jossa se esitti kolmannen ydinvoimayksikön rakentamista Loviisaan. Se totesi rakentavansa kevytvesireaktorin, joko painevesilaitoksen tai kiehutusvesilaitoksen. Lisäksi Fortum perusteli hakemustaan mahdollisella kaukolämmön tuotannolla ja jätti täten avoimeksi mahdollisuuden rakentaa puhtaan lauhdevoimalaitoksen asemesta sähköä ja lämpöä tuottavan yhteistuotantolaitoksen. Aiottu sähköteho asettui näiden vaihtoehtojen sisällä haarukkaan 800–1800 MW. Tuolloin hakijoiden joukossa olivat myös Teollisuuden Voima Olkiluotoon tarkoitettun neljännen voimalayksikön hakemuksella sekä tämän tutkimuksen kohteena oleva Fennovoima omalla hakemuksellaan. Näille kahdelle annettiin myönteinen periaatepäätös, kun taas Fortumin hakemus hylättiin.

TVO IV (2015). Teollisuuden Voima teki periaatepäätöshakemuksen (TVO 2008), jossa se esitti neljännen ydinvoimayksikön rakentamista Olkiluotoon. Yritys totesi rakentavansa tyypiltään joko kiehutusvesi- tai painevesilaitoksen, jonka sähköteho on 1000–1800 MW. Vuoden 2010 päätöskierroksella Teollisuuden Voimalle annettiin myönteinen periaatepäätös neljännen ydinvoimalayksikön rakentamiseksi Olkiluotoon. Yrityksen olisi pitänyt hakea rakentamislupaa viiden vuoden aikana periaatepäätöksen myöntämisestä, mitä se ei kuitenkaan tehnyt. Taistelu Arevan kanssa Olkiluoto III:n valmistumiseksi oli kuluttanut yrityksen voimat niin, ettei se halunnut ryhtyä yhtä aikaa toiseen suureen hankkeeseen. Periaatepäätös raukesi¹³ kesäkuun lopussa 2015.

2.3 Energia-alan toimijat Suomessa

Käyn seuraavaksi läpi suomalaisen energia-alan keskeiset toimijat. Nojaudun Ilkka Ruostetsaaren tutkimuksessa (2010b) kuvattuun energiapolitiikan valtarakenteeseen. Alun perin energiapolitiikan sisäpiiri on hahmotettu Ruostetsaaren väitöskirjassa (1989), jossa asiaa selvitettiin energia-alan sidosryhmille tehdyllä strukturoidulla kyselyllä. Näkemystä päivitettiin vuonna 2007 identtisellä strukturoidulla kysymyksellä, ”Missä määrin seuraavat tahot mielestänne vaikuttavat Suomen energiapolitiikkaan

¹³ <http://www.tvo.fi/news/1595> (luettu 27.9.2017).

päätöksentekoon?”, joka esitettiin väestöä edustavalle otokselle sekä vuosina 2008–2009 energia-alan asiantuntijoille eli energiaeliitille (Ruostetsaari 2010b, 130–133). Seuraava katsaus kuvastaa näin ollen energiapolitiittista tilannetta myös Fennovoima-projektin käynnistymisen ajankohdalta.

Energiapolitiikan vaikutusvaltaisimpaan ryhmään kuuluvat Euroopan unioni, hallitus ja sen kaksi johtavaa puoluetta [2007–2010] eli keskusta ja kokoomus, työ- ja elinkeinoministeriö, ympäristöministeriö ja valtiovarainministeriö, suurista energiantuottajista valtion energiayhtiöt Fortum ja Neste Oil sekä metsäteollisuuden omistama Pohjolan Voima, etujärjestöistä Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) ja Energiateollisuus (ET) sekä näiden lisäksi Valtion teknillinen tutkimuskeskus (VTI). Nämä toimijat muodostavat ryhmän, jota voidaan kutsua energiapolitiikan ydinsisäpiiriksi (core insider groups). Toimijat ovat vaikutusvaltaisia ja poliittiset päättäjät sekä viranomaiset konsultoivat niitä säännöllisesti energiapolitiikan kysymyksissä. Ydinsisäpiirin liepeillä on toinen ryhmä, jota voidaan kutsua spesialistisisäpiiriksi. Piiriin kuuluvilla on spesifimpi intressi rajatuilla politiikan alueilla, mutta politiikan tekijät kokevat ne omilla toimialoillaan luotettaviksi ja auktoriteettia omaaviksi informaatiolähteiksi. Tässä piirissä on joukko suuria energiankuluttajia kuten metsäyhtiöt Stora Enso, UPM ja M-real sekä terästuottajat Outokumpu ja Rautaruukki. Lisäksi spesialistipiiriin kuuluu energiantuottajia, kuten ruotsalainen sähköyhtiö Vattenfall, jonka omistuksessa on useita voimalaitoksia Suomessa, sekä turpeentuotantoon erikoistunut valtiollinen Vapo. (emt, 149–153.)

Tämä toimijaverkosto on nimenvaihdoksia ja organisaatioiden muutoksia lukuun ottamatta pysynyt melko vakaana 1980-luvun lopulta lähtien, vaikka energiasektorin pelisäännöt ovat vuosien varrella muuttuneet moneen kertaan ja Eurooppaankin on yhdenntetty (vrt. Ruostetsaari 1989, 161–186). Sisäpiiriin kuuluvat ministeriöt ovat pitäneet asemansa, samoin sähköntuottajat Fortum ja Pohjolan Voima. Sisäpiiri on jopa kasvanut Imatran Voiman ja Nesteen fuusion purkamisen takia vuonna 2005, jolloin Fortumista lohkaistiin öljytoimiala eli Neste Oil. Näin Neste palasi takaisin vanhalle paikalleen ydinsisäpiiriin. Energia-alaan liittyvien järjestöjen asema on puolestaan lujittunut yhdistymisten kautta. Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) syntyi liittämällä yhteen Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto (IT) ja toimialakohtaiset elinkeinoelämän järjestöt. Energiateollisuus (ET) puolestaan on energiasektorin edunvalvontajärjestö, joka syntyi 2005 yhdistämällä Energia-alan Keskusliitto, Sähköenergialiitto, Suomen kaukolämpöyhdistys ja Energia-alan työnantajajärjestö toisiinsa. Teknillinen tutkimuskeskus (VTI) kuuluu yhä sisäpiiriin, vaikka sen asema valtiovallan energiakonsulttina onkin ajan saatossa hieman heikentynyt.

2.3.1 Valtiolliset toimijat

Euroopan unioni. Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi vuonna 1995, minkä jälkeen EU:n rooli Suomen energiapolitiikassa on kasvanut varsinkin ilmasto- ja ympäristöpolitiikan kysymyksissä. Energiapolitiikan päätöksenteko on eurooppalaistunut eli kansallinen politiikka tapahtuu eurooppalaisessa kehyksessä (Ruostetsaari 2010b, 149). Ruostetsaaren (emt. 237–238) mukaan EU:lla ei ole muodollista toimivaltaa energiapolitiikan alueella, mutta sen käytännön vaikutus kanavoituu ilmastopolitiikan kautta. On selvää, että ilman EU:n kautta tulevaa säätelyä Suomessa ei olisi harjoitettu nykyisen kaltaista energiapolitiikkaa varsinkaan uusiutuvan energian osalta. EU:n energiapolitiikka ja EU-lainsäädäntö vaikuttavatkin olennaisesti kansallisten lakien välityksellä. Euroopan parlamentti ja EU:n ministerineuvosto vahvistavat yhdessä EU:n energialainsäädännön. Tästä poikkeuksena ovat ydinvoima ja energiaverotus, joista päättää pelkkä ministerineuvosto. EU-maat ovat mukana lainsäädäntötyössä omien kansallisten asiantuntijakomiteoidensa välityksellä. Avointen kuulemisten kautta myös ammattijärjestöt ja kansalaisjärjestöt osallistuvat prosessiin. (EU 2015, 8.)

Hallituspuolueet. Ruostetsaari (2010b, 150) sanoo, että Suomessa politiikka ja siten myös energiapolitiikka on niin hallitusvetoista, että enemmistöhallituksen puolueet kykenevät suvereenisti johtamaan eduskunnan työtä. Eduskunta ei siten instituutiona kuulu energiapolitiikan sisäpiiriin, vaikka jokaisen ydinvoimalan rakentaminen vaatii-kin eduskunnan periaatepäätöksen. Tutkimukseni tarkastelujaksolla Suomessa ennätti toimia kolme hallitusta. Matti Vanhasen II hallitus (keskusta, kokoomus, vihreät ja RKP) aloitti toimintansa huhtikuun lopulla 2007. Vain pari kuukautta myöhemmin Fennovoima tiedotti aikeistaan rakentaa maahan uusi ydinvoimala. Keskustalainen Vanhanen väistyi pääministerin tehtävästä 22.6.2010, jolloin kokoonpanoltaan muutoin samana pysynyttä hallitusta ryhtyi johtamaan keskustan Mari Kiviniemi. Eduskunta äänesti ydinvoimaloiden periaatepäätöksistä seuraavalla viikolla. Tämä aiheutti etenkin hallitustyön makuun päässeelle vihreälle puolueelle tunnontuskia, sillä ydinvoimavastaiseksi profiloitunut puolue oli nyt mukana esittämässä peräti kahden voimalaitosyksikön lisärakentamista. Eduskuntavaalien 2011 jälkeen maahan koottiin kuuden puolueen (kokoomus, SDP, keskusta, vihreät, kristillisdemokraatit, vasemmistoliitto) sateenkaarihallitus, jonka pääministeriksi tuli kokoomuksen Jyrki Katainen. Edellisen hallituksen ydinvoimapäätöksessä ryvetytynyt vihreät asetti tällä keralla vaatimuksen, ettei hallitus myönnä periaatelupia uusille ydinvoimaloille. Kun

Fennovoiman periaatepäätöksestä jouduttiin kuitenkin äänestämään uudestaan Rosatomin tultua mukaan, vihreät tulkitsi asian olevan ristiriidassa hallitusohjelmaan kirjatun kanssa. Lunastaakseen vaalilupauksensa puolue erosi hallituksesta.

Työ- ja elinkeinoministeriö on energiaeliitin ytimessä, ja sillä on kokonaisvastuu maan energiapolitiikasta. Se on paitsi energiapolitiikan, ilmastopolitiikan ja energiateknologian portinvartija, myös hallituksen ja eduskunnan pääasiallinen asiantuntijataho. Lisäksi ministeriö vaikuttaa energia-asioihin alaisuudessaan olevien valtion laitosten kautta. Valtioenemmistöiset energiayhtiöt ovat ministeriön ohjauksessa. TEM kontrolloi myös energiaturkimusta ja sen rahoitusta joko suoraan tai VTT:n ja Tekesin kautta. Myös sähkö- ja maakaasumarkkinoita valvova Energiavirasto¹⁴ toimii työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa. (Ruostetsaari 2010b, 238–239.) Vuoden 2007 ke-säkuussa, kun Fennovoima julkisti aikeensa, Suomessa oli vielä voimassa vanha ministeriörakenne¹⁵, jonka mukaisesti ydinvoimarakentamista hallinnoi ennen muuta kauppa- ja teollisuusministeriö. Uusi työ- ja elinkeinoministeriö aloitti toimintansa vuoden 2008 alussa¹⁶ ja sen toimintaa säätelee asetus 15.11.2007/1024. Ministeriön johtoon tuli keskustalainen elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen (2008–2011). Tämän jälkeen tarkastelujakson aikana elinkeinoministerinä olivat kokoomuslaiset Jyri Häkämies (2011–2012) sekä Jan Vapaavuori (2012–2015).

Kahta muutakin ministeriötä voi pitää energiapolitiikkaa merkittävästi säätelevänä. *Valtiovarainministeriön* energiapolitiittisen vaikutusvallan perustana on budjetti ja verotus. Sen käsissä on siis vahvoja instrumentteja, joilla voidaan ohjata energiapolitiikkaa. (Ruostetsaari 1989, 282.) Valtiovarainministeriö käsittelee mm. valtiontalouden hoitoa ja taloussuunnittelua, valtion talousarviota, vero- ja tullitointa, rahalaitosta, ym. (Nousiainen 1998, 265; vrt. asetus valtiovarainministeriöstä 26.6.2003/610). Valtiovarainministeriön ja sen hallinnonalan rakenne muuttui 1.1.2008, kun alue- ja kunnallishallintoa siirrettiin sen alaiseksi sisäministeriöstä. Tarkastelujakson aikana valtiovarainministerinä toimivat kokoomuksen Jyrki Katainen (2007–2011) ja SDP:n Jutta Urpilainen (2011–2014). *Ympäristöministeriön* vaikutusvalta liittyy puolestaan sen alaan kuuluvien kysymysten painoarvoon viime vuosikymmeninä. Energiaratkaisuja ei voida tehdä huomioimatta ympäristökysymyksiä. (Ruos-

¹⁴ Vuoden 2013 loppuun asti nimi oli Energiamarkkinavirasto.

¹⁵ Päätös hallintorakenteen uudistuksesta oli kuitenkin jo tehty huhtikuulle 2007 päivätyssä Vanhasen II hallituksen ohjelmassa. Siinä todettiin perustettavaksi uusi ministeriö, johon kuuluvat ”nykyisen kauppa- ja teollisuusministeriön tehtävät, työministeriön tehtävät lukuun ottamatta lähinnä maahanmuutto- ja kotoutusasioita sekä sisäasiainministeriön alueiden ja hallinnon kehittämisosasto lukuun ottamatta alue- ja paikallishallintoyksikköä”.

¹⁶ <http://tem.fi/historiaa> (luettu 18.9.2017)

tetsaari 1989, 283.) Yleispiirteisesti ympäristöministeriön käsittelemiin asioihin kuuluvat ympäristönsuojelulliset asiat, fyysinen suunnittelu, kaavoitus- ja rakennustoimi sekä asuntotoimi (Nousiainen 1998, 266; vrt. asetus 1286/2015). Tarkastelujakson aikana ministeriön toiminta-ajatuksena oli ”edistää kestävästä kehitystä tavoitteenaan hyvä ja turvallinen elinympäristö, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen, ympäristöhaittojen ehkäiseminen sekä asunto-olojen kehittäminen” (asetus ympäristöministeriöstä 708/2003, korvattu asetuksella 1286/2015). Tarkastelujakson alussa ympäristöministerinä toimi ensiksi keskustan Paula Lehtomäki (2007–2011) ja hänen äitiyslomansa aikana Kimmo Tiilikainen (2007–2008). Jakson lopulla ministerinä oli vihreiden Ville Niinistö (2011–2014).

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön hallinnon-alaan ja on valtion omistuksessa. VTT tuottaa teknologia- ja tutkimuspalveluja yrityksille ja julkiselle sektorille. Valtion teknillinen tutkimuslaitos perustettiin 1942, jolloin se toimi tiiviisti Teknillisen korkeakoulun yhteydessä. Vuodesta 1972 vuoteen 2010 VTT tunnettiin nimellä Valtion teknillinen tutkimuskeskus.¹⁷ VTT:n tavoitteena on tuottaa ja kaupallistaa asiakkaittensa ja kumppaniensa kanssa erilaisia keksintöjä sekä tuotantoprosesseja, -menetelmiä ja palveluja. VTT:n tutkimustoiminta on suunnattu Suomen elinkeinoelämän kannalta keskeisiin alueisiin sekä liiketoiminnan murroskohtiin. Tavoitteena on luoda uutta liiketoimintaa tutkimustulosten perusteella ja tätä kautta kohentaa talouskasvua ja työllisyyttä. (VTT 2008, 2.)

2.3.2 Suuret sähköyhtiöt, metsäyhtiöt ja terästehtaat

Suuret sähköyhtiöt, metsäyhtiöt ja terästehtaat muodostavat energian tuotannossa ja kulutuksessa kokonaisuuden, jonka tarkka hahmottaminen on vaikeaa. Syy on ensinnäkin siinä, että yritykset omistavat toisiaan ristiin ja ovat osaomistajia yhteisyrityksissä. Toisaalta yritysten jako sähköntuottajiin ja -kuluttajiin ei ole yksiselitteinen, sillä etenkin metsäteollisuuden prosesseissa vapautuu merkittäviä määriä sähköksi muunnettavaa energiaa. Lisäksi on vaikeaa löytää yhteismitallisia lähdetietoja yritysten sähköntuotannosta ja -kulutuksesta. Seuraavassa esittämäni yleiskuva perustuu pitkälti yritysten vuosikertomuksiin vuoden 2007 osalta. Sen avulla voi saada suuntaviivoja siitä, millaisessa kulutuksen ja tuotannon rakenteessa yritykset elivät aikana, jolloin suunnitelmia Fennovoiman ydinvoimalan rakentamisesta tuotiin julki.

Fortum oli vuonna 2007 Suomen 15. suurin yritys liikevaihdolla mitattuna (4 479 milj. €). Se työllisti 8 303 henkilöä. (Talouselämä 2008, 40–41.) Valtioenemmistöisen

¹⁷ <http://www.vtt.fi/tietoa-meista/historia> (luettu 27.9.2017).

energiayhtiön Fortumin yksi alkupiste on sen edeltäjän, Imatran Voiman perustaminen vuonna 1932. Yhtiö on ollut suuressa roolissa Suomen sähköntuotannon ja voimansiirtoverkkojen rakentamisessa: ensin vesi- ja lämpövoimalaitosten rakentajana ja 1970-luvulta lähtien Loviisan ydinvoimalan omistajana (Tarkemmin: Vuorinen 2015). Tarkastelujakson alussa yrityksen liiketoimintaa olivat ”sähkön ja lämmön tuotanto, myynti ja jakelu sekä voimalaitosten käyttö ja kunnossapito” (Fortum 2008, 2). Vuoden 2007 lopussa Fortumin sähköntuotannon kokonaiskapasiteetti Suomessa oli noin 20 TWh (terawattituntia). Loviisan ydinvoimalassa tuotettiin noin 8 TWh (eli kymmenisen prosenttia Suomen sähköntarpeesta). (Fortum 2008, 10.) Loviisan voimalaitoksen lisäksi Fortum on Olkiluodon voimalan osaomistaja Teollisuuden Voiman kautta ja elokuusta 2015 lähtien sillä on pieni osuus myös Fennovoimasta.

Pohjolan Voima oli vuonna 2007 Suomen 80. suurin yritys liikevaihdolla mitattuna (766 milj. €). Se työllisti 1 090 henkilöä. (Talouselämä 2008, 42–43.) Pohjolan Voima on yksityinen energia-alan konserni. Se toimittaa osakkailleen sähköä ja lämpöä ns. Mankala-periaatteella eli omakustannushintaan. (Pohjolan Voima 2008, 2–3.) Ydinvoimayhtiö Teollisuuden Voima on osa Pohjolan Voima -konsernia. TVO omistaa ja operoi Eurajoen Olkiluodossa kahta ydinvoimayksikköä (Olkiluoto I ja II). Vuonna 2007 Pohjolan Voima tuotti sähköä 17 TWh, josta Olkiluodon ydinvoimalassa 8 TWh. Vuonna 2007 Olkiluodon ydinvoimalaitokset tuottivat sähköä kaikkiaan yli 14 TWh, mikä vastaa noin 16 % kaikesta Suomessa käytetystä sähköstä. (Pohjolan Voima 2008, 13.)

Metsäyhtiöt ovat maamme suurimpia sähkönkuluttajia. Ne siirsivät aikanaan paperiprosessejaan paljon sähköä vaatimaan kuumahierteeseen juuri ydinvoimaan turvaamalla. Metsäyhtiöt ovat myös merkittäviä ydinvoimaloiden osakkaita. Vuoden 2007 aikoihin metsäteollisuus oli murroksessa globalisaation, sähköisen viestinnän kehityksen, raaka-aine-, energia- ja ilmastosyiden sekä kehittyneiden yhteiskuntien palvelualaistumisen vuoksi (Seppälä ym. 2011). Alalla myös tiedostettiin tämä ongelmakenttä, sillä jokaisen suomalaisen metsäyhtiön toimitusjohtaja viittasi ilmiöön tavalla tai toisella vuosikatsauksessaan. Yhtiöissä oli aloitettu toiminnan supistamisohjelmia, ja johtajat erittelivät useita syitä, miksi tulostavoitteista oli jääty. (Stora Enso 2008; UPM-Kymmene 2008; M-real 2008.) Haasteita ja ylikapasiteettia oli, eli suomeksi sanottuna paperi ei käynyt kaupaksi toivotulla tavalla.

Stora Enso oli vuonna 2007 Suomen toiseksi suurin yritys¹⁸ liikevaihdolla mitattuna (13 374 milj. €). Se työllisti 39 239 henkilöä. (Talouselämä 2008, 40–41.) Tämän

¹⁸ Nokia oli suurin; sen liikevaihto oli Stora Ensoa neljä kertaa suurempi (51 058 milj. euroa) ja henkilöstöäkin sillä oli 2,5-kertaisesti (100 534).

metsäteollisuusyhtiön päätuotteet ovat erilaisia papereita, kartonkeja, pakkausmateriaaleja sekä puutuotteita. Sen asiakkaita ovat painotalot ja tukkurit sekä pakkaus-, puu- ja rakennusteollisuus pääasiassa Euroopassa ja Aasiassa. (Stora Enso 2008, 2.) Yhtiö on suuri sähkön kuluttaja: vuonna 2007 sen omat tuotantoyksiköt kuluttivat sähköä noin 25 TWh, eli yli neljänneksen kaikesta Suomessa käytetystä sähköstä. Yhtiö ostaa sähköä ulkopuolisilta toimittajilta ja myös tuottaa sähköä omaan käyttöönsä. Suomessa yhtiöllä on käytössä ydinvoimalakapasiteettia, koska se omistaa noin kuudesosan (15, 9 %) Pohjolan Voimasta. (Stora Enso 2008, 68, 71.)

UPM oli vuonna 2007 Suomen neljänneksi suurin yritys liikevaihdolla mitattuna (12 103 milj. €). Se työllisti 28 246 henkilöä. (Talouselämä 2008, 40–41.) UPM on maailman johtava painopaperien valmistaja ja lisäksi se tuottaa erilaisia tarroja ja puutuotteita. Kuten Stora Enso, myös UPM on suuri sähkönkuluttaja. Vuonna 2007 UPM kulutti sähköä noin 18 TWh. Suomessa yhtiö on täysin sähköomavarainen. UPM omisti noin viidenneksen Kemijoki Oy:n vesivoimasta ja noin kaksi viidesosaa Pohjolan Voimasta. UPM odottaa saavansa Olkiluoto III:n kapasiteetista käyttöönsä 468 MW. Tämä oikeus sillä on Pohjolan Voiman kautta. (UPM 2008, 4, 28–29.)

M-real on osa Metsäliitto-konsernia. Kokonaisuudessaan konserni oli Suomen 7. suurin yritys: 7 669 miljoonan euron liikevaihto ja 21 596 työntekijää. Yksinään konsernin tytäryhtiö *M-real* sijoittuisi luettelossa heti Fortumin perään 4 440 miljoonan liikevaihdolla ja 9 502 työntekijällään. (Talouselämä 2008, 40–42; Metsäliitto 2007, 15.) Yhtiö on Euroopan johtavia kartonki- ja paperituottajia ja sen asiakkaita ovat painotalot, tukkurit sekä erilaiset pakkausten ja toimistotarvikkeiden käyttäjät. Vuonna 2007 *M-real* käytti ydinvoimalla tuotettua sähköä noin 3 TWh (*M-real* 2008, 19). Kaikkiaan Metsäliitto-konserni osti sähköä lähes 4 TWh (Metsäliitto 2007, 37).

Terästehtaat ovat sähkönkuluttajina metsäteollisuutta selvästi pienempiä. Talousuhdanteiden osalta suomalainen terästeollisuus eli vuonna 2007 hieman toisenlaisessa tilanteessa kuin metsäyhtiöt. Metalliteollisuuden näkymät nähtiin yleisesti ottaen hyvänä. Rautaruukin tuloskausi oli edellisen vuoden tapaan jatkunut erittäin hyvänä. Outokummun taloutta rasitti jonkin verran nikkelin varastotappio. (Metallityöväen liitto 2007, 25; Tilastokeskus 2007.) Yleinen optimismi heijastui myös toimitusjohtajien puheisiin (Ruukki 2008; Outokumpu 2008). Vielä näkymättömissä, mutta kohta edessä oli maailmantalouden lama vuonna 2008 alkaneen rahoituskriisin takia.

Outokumpu oli Suomen 8. suurin yritys: 6 913 miljoonan euron liikevaihto ja 8 270 työntekijää. (Talouselämä 2008, 40–41.) Outokumpu on suomalainen ruostumattomaan teräkseen keskittyvä metalliyhtiö, jolla on toimintaa noin 30 maassa. Vuonna 2007 Outokumpu kulutti sähköenergiaa noin 3 TWh, mistä suurimman osan Poh-

joismaissa. Outokumpu ostaa sähkönsä markkinoilta, mikä tarkoittaa että se on hintavaihteluiden armoilla. Tähän mennessä se on jäänyt ydinvoimarakentamisessa ulkopuoliseksi, eikä sillä ole merkittäviä osakkuuksia missään toiminnassa olevista ydinlaitoksista. Yritys olikin kärkiveturi Fennovoima-hankkeen kotimaisessa valmistuksessa. Vuosikertomuksessaan Outokumpu kuvaa tavoitteekseen saada Fennovoiman ydinlaitoksesta tuotantohintaan 150 megawattia, eli yli puolet Tornion-tehtaan tarpeesta. (Outokumpu 2008, 2, 39.)

*Rautaruukki*¹⁹ oli vuonna 2007 Suomen 19. suurin yritys: 3 876 miljoonan euron liikevaihto ja 14 715 työntekijää (Talouselämä 2008, 40–41). Yhtiö toimittaa metallituotteita ja niihin liittyviä palveluita rakentamiseen ja konepajateollisuudelle, ja vuonna 2007 sillä oli toimintaa 24 maassa. Rautaruukki ilmoittaa käyttäneensä energiaa noin 15 TWh vuonna 2007. [Tässä alun perin petajouleina ilmoitetussa lukumassa (52,3 PJ) on kuitenkin niputettuna kaikki energia, ei pelkkä sähkö.] Merkittävin energian käyttäjä oli Raahen tehdas. (Ruukki 2008, 44) Kuten Outokumpu myös Rautaruukki joutuu hankkimaan suurimman osan sähköstään markkinoilta. Tämän takia sillä oli myös vahva motivaatio hankkia omistukseensa ydinvoimakapasiteettia. Vuonna 2014 Rautaruukki fuusioitui ruotsalaisen teräsvalmistajan SSAB:n kanssa.

2.3.3 Etujärjestöt ja muut toimijat

Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) on suomalaisten yritysten kattojärjestö, joka osallistuu elinkeino- ja työmarkkinapoliittisiin asioihin sekä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. EK:lla on 25 jäsenliittoa ja 16 000 jäsenyritystä. Se katsoo edustavansa kaikkia yksityisiä toimialoja ja kaikenkokoisia yrityksiä. Järjestön tavoitteena on yritysten menestyksen takaaminen: se kokoaa ja viestii elinkeinoelämän yhteiset kannat viranomaisille ja päättäjille. Lisäksi se antaa lainsäädäntöä koskevia lausuntoja ja osallistuu asiantuntijaelimiin. Se myös koordinoi työnantajien työmarkkinapolitiikkaa ja on toistaiseksi ollut myös työmarkkinoiden neuvotteluosapuolena.²⁰

Energiateollisuus (ET) on vuonna 2004 perustettu energia-alan elinkeino- ja työmarkkinapoliittinen etujärjestö. Sillä on noin 260 jäsenyritystä, jotka tuottavat, hankkivat, siirtävät ja myyvät sähköä, kaukolämpöä ja kaukojäähdytystä tai niihin liittyviä palveluja. Järjestön tavoitteena on ”edistää Suomen elinkeinoelämän kilpailukykyä,

¹⁹ Vuodesta 2004 yhtiö on käyttänyt markkinointinimeä Ruukki.

²⁰ <https://ek.fi/ek-ja-jasenliitot/> (luettu 27.9.2017).

kansalaisten hyvinvointia ja alan mainetta osallistumalla energiamarkkinoiden kehittämiseen ja turvaamalla riittävän ja häiriöttömän energian saannin kotitalouksille ja elinkeinoelämälle”. Järjestö on Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) jäsenliitto.²¹

Vapo, *Neste Oil* ja *Vattenfall*. Ruostetsaaren edellä mainitsemista sisäpiiriläisistä ovat suomalaisen ydinvoimarakentamisen kannalta olennaisia oikeastaan kaikki muut mainitut tahot paitsi öljyyn ja maakaasuun keskittyvä Neste Oil (vuonna 2007 se oli Suomen kolmanneksi suurin yritys: 12 103 miljoonan euron liikevaihto ja 4 810 työntekijää), turvetuottaja Vapo (87. suurin, liikevaihto 661 miljoonaa euroa, henkilöstöä 1 828) sekä sähkön myyjänä Suomessa toimiva Vattenfall (127. suurin, liikevaihto 449 miljoonaa euroa, henkilöstöä 493), joka on Ruotsin valtion pääomistuksessa oleva energiayhtiö. Ydinvoimaan Vattenfall liittyy sitä kautta, että se omistaa kaksi ydinvoimalaa Ruotsissa ja on kahden saksalaisen ydinvoimalan osaomistaja. (Tunnusluvut: Talouselämä 2008, 40–45.)

Sisäpiirin toimijoiden lisäksi Suomen ydinvoima-alalla on kaksi muuta merkittävää toimijaa, jotka ansaitsevat tulla mainituksi.

Säteilyturvakeskus (STUK) on Suomen säteilyvalvonnasta ja ydinturvallisuusvalvonnasta vastaava viranomaisena. Sen toiminta perustuu lakiin Säteilyturvakeskuksesta (1069/1983): ”Säteilyn vahingollisten vaikutusten estämistä ja rajoittamista, säteilyn ja ydinenergian käytön turvallisuusvalvontaa sekä näihin liittyvää tutkimusta, koulutusta ja tiedottamista varten on sosiaali- ja terveysministeriön alainen Säteilyturvakeskus.”²² Lisäksi toimintaa säätelee asetus (618/1997). Ydinturvallisuuden osalta keskus valvoo maassamme toimivia ydinvoimalaitoksia, ydinmateriaaleja, ydinjätteiden käsittelyä sekä ympäristön säteilytilannetta. STUK perustettiin vuonna 1958 lääkintöhallituksen alaiseksi säteilyfysiikan laitokseksi tarkastamaan sairaalalaitteita. Ympäristön säteilyn seuranta ja ydinturvallisuusvalvonta liitettiin tehtäviin muutamien vuosien päästä ja vuonna 1968 laitoksesta tehtiin sosiaali- ja terveysministeriön alainen turvallisuusviranomaisena, Säteilyturvallisuuslaitos. Vuonna 1984 otettiin käyttöön nykyinen nimi, Säteilyturvakeskus. (Hoffman 2008.)

Posiva on Fortumin (40 %) ja Teollisuuden Voiman (60 %) yhteisyritys, jonka tehtävänä on huolehtia käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituksesta. Se on perustettu vuonna 1995, ja työllistää noin 80 henkilöä.²³ Vuonna 2000 päätettiin ydinjätteen sijoituspaikaksi Eurajoen Olkiluoto. Posiva sai loppusijoituslaitoksen rakennusluvan vuonna 2015 ja tarkoituksena on aloittaa ydinjätteen sijoitus 2020-luvulla. Suunnitel-

²¹ http://energia.fi/energiateollisuus_jarjestona (luettu 27.9.2017).

²² <http://www.stuk.fi/tietoa-stukista/organisaatio> (luettu 27.9.2017).

²³ <http://www.posiva.fi/posiva> (luettu 27.9.2017).

missä on sinetöidä loppusijoituspaikka sadan vuoden kuluttua sijoituksen aloittamisesta eli 2120-luvulla.²⁴ Toistaiseksi on vielä selvittämättä, suostuuko Posiva ottamaan vastaan Hanhikivi I:n jätteitä vai tarvitseeko Fennovoima jätteilleen oman sijoituspaikan.

2.3.4 Ydinvoiman vastustajat

Esittelen ydinvoimaa vastustavat kansalaisjärjestöt ydinvoimaa vastustavien protestien yhteydessä kronologisessa järjestyksessä sen sijaan, että esittelisin toimijat yksi kerrallaan. Yksi syy on se, että vastustus ei ole kyennyt institutionalisoitumaan vaan se on esiintynyt kausiluontoisesti. Tämän taustana on yhteiskunnallisten protestien aaltomaisuus ja toisaalta se, että protestit ovat ainakin osaksi reaktiivisia eli vastustusmielialaa syntyy silloin, kun edellä kuvattu sähkösektori on aktiivinen ydinvoimasuunnitelmiansa kanssa. Kronologisella kuvauksella piiryy kuitenkin esiin jonkinlaista jatkuvuutta ja teemojen periytymistä rinnakkaisilta tai edeltäviltä liikkeiltä. Vastustamisen kuvaus on tarpeellinen myös siksi, että voidaan ymmärtää niitä toimijoita ja toimintatapoja, jotka ovat esillä Fennovoimaan suunnatussa vastustamisessa vuosien 2007–2013 aikana. Vaikka olen erittelyn helpottamiseksi erottanut ydinvoimarakentamisen taustalla vaikuttavan energiapoliittisen sisäpiirin ja ydinvoimarakentamista vastustavat toimijat omiksi kategorioikseen, on muistettava, että todellisuudessa ne eivät ole toisistaan aivan niin erillisiä. Suomalaisen aktivismin tunnuspiirteeksi on todettu sen kytkökset valtiollisiin rakenteisiin (esim. Konttinen 2010; Metsämäki & Nisula 2006, 338–339) ja toisaalta verkostonäkökulma sisältää ajatuksen, että puoltajat ja vastustajat sijoittuvat ainakin jossakin määrin samaan vuorovaikutusrakenteeseen. Voidaankin ajatella, että verkoston toimijat ovat tavalla tai toisella kytköksissä toisiinsa, vaikka heidän tavoitteensa ovatkin erilaisia.

Tapio Litmanen (1999, 83) sanoo, että kansainvälinen ydinenergiaa vastustava liike kasvoi 1970-luvulla merkittäväksi poliittiseksi voimaksi useimmissa ydinenergiaa käyttävissä teollisuusmaissa. Ydinvoimaan liitetty alkuvaiheen innostus alkoi korvautua huolilla tuotantotavan turvallisuudesta. Ydinenergiaa vastustavan liikkeen teemat eivät kuitenkaan olleet uusia, vaan paljon oli lainattu sitä edeltäneeltä ja osin rinnakkaiselta ydinaseita vastustavalta liikehdinnältä. Kansainvälisestä luonteestaan huoli-

²⁴ http://www.posiva.fi/loppusijoitus/loppusijoituksen_ajakataulu (luettu 27.9.2017).

matta protesti ei kuitenkaan ole ollut samanlainen kaikissa maissa, vaan se on kantanut mukanaan sekä laajalti jaettuja yhteisiä elementtejä että kansallisia erityispiirteitä²⁵ (Kitschelt 1986). Lähtökohtaisesti ydinvoiman vastustaminen liittyy ympäristöprotestin toiseen aaltoon²⁶, jolloin ympäristöongelmat alettiin mieltää keskeisiksi yhteiskunnallisiksi ongelmiksi²⁷. Konttinen (1999b, 25) näkee toisen protestiaallon taustalla käänteiden kohti yksilön elämämaailmaa systeemisiltä paineilta varjelevaa ajattelutapaa: kulttuurinen ilmapää vaihtui ”kovia” modernisaation kulmakiviä, kuten teollistuminen, talouskasvu, byrokraattinen hallinta, instrumentaalinen tiede, moderni puoluepolitiikka jne. kritisoiduksi ja ”pehmeitä” arvoja kuten subjektin autonomiaa ja puhdasta ympäristöä puolustavaksi ajatteluksi.

²⁵ Tapio Litmasen (1999, 84) mukaan esimerkiksi 1970-luvulla vahvasta ydinvoiman vastaisesta liikehdinnästä tunnettu Ranska päätyi maailman johtavaksi ydinvoiman käyttäjäksi 1980-luvulla, kun taas vastaavasti Saksassa paljon heikompi liikehdintä pystyi estämään ydinvoiman lisärakentamisen ja vaikuttanut myös yleiseen mielipiteeseen paljon tehokkaammin. Tällaista hieman paradoksaaliselta näyttävää tulkintaa voi kritisoida asettamalla rinnalle esimerkiksi vastajulkisuuden tai protestitoiminnan näkökulmista tehtyä tutkimusta. Voidaan kuitenkin miettiä, heijastuuko Litmasen kuvaamassa asetelmassa yleisempi saksalaisen poliittisen kulttuurin konsensushakuisuus ja toisaalta se ranskalaiseen poliittiseen kulttuuriin liitetty piirre, että erimielisyyden esittäminen on sallittua ja toivottua (esim. Hallin & Mancini 2004).

²⁶ Ydinvoiman vastustusta voitaisiin tarkastella esimerkiksi ympäristöprotestien aaltojen teorian kautta ja sen menestystä tai menestymättömyyttä esimerkiksi poliittisen mahdollisuusrakenteen teorian avulla (esim. Konttinen & Peltokoski 2004, 36–38). Tässä yhteydessä ei ole tarpeen syventyä kumpaankaan teoriaan, sillä näiden mainitsemisen tarkoituksena on kontekstoida konteksti eli asettaa jäljempänä kuvattavat historialliset käänteet teoreettiseen viitekehykseen. Olisi luontevaa tarkastella ydinvoiman järjestäytynyttä vastustusta myös verkostojen teorian kautta. Tässä ei kuitenkaan ole syytä toistaa tuonnempana esiteltäviä yleisiä poliittisverkostojen teorian ideoita. Muutama lisäys on silti paikallaan. Esimerkiksi Klandermandin (2013; vrt. Curtis & Zurcher 1973) puhuu yhteiskunnan monijärjestöllisestä kentästä (multiorganizational field), johon yhteiskunnallinen liike sijoittuu. Kenttä sisältää sekä liikettä tukevia että vastustavia osia, eli jokaisella liikkeellä on sekä liittolaisia että vastustajia. Liike muotoutuu tässä liittojen ja konfliktien kentässä. Liikkeiden verkostosuhteissa voidaan erottaa toisaalta ryhmäorganisaatio ja toisaalta liikkeeseen osallistuvien henkilökohtaiset vuorovaikutussuhteet. Organisoitu ryhmä päättää kollektiivisesti toiminnasta niin liittolaistensa kuin myös vastustavien ryhmien ja instituutioiden kanssa. Samaan aikaan ryhmän jäsenillä on myös omat sosiaaliset verkostonsa, eli samat ihmiset voivat osallistua monen eri ryhmän toimintaan ja lisäksi jokaisen yksityiselämässä on omat vuorovaikutussuhteensa. Jäsenet siirtävät henkilökohtaisten verkostojensa ”pääomia” ryhmään niin muodollisen kuin informaalisen kanssakäymisen tasolla. (Konttinen 1999a, erityisesti 75–78, myös 79–92.)

²⁷ Sitä edeltänyt ensimmäinen aalto 1960-luvulla oli jo kääntänyt huomion klassisesta luonnonsuojelusta kohti yleisempää yhteiskunnallista ympäristönäkökulmaa. Kolmannessa aallossa, 1980-luvun lopulla, käytiin kiistaa erityisesti vanhojen metsien hakkuista, kun taas 1990-luvun neljäs aalto keskittyi erityisesti eläinten oikeuksiin. (Konttinen & Peltokoski 2004, 174–180.) Viidentenä aaltona voidaan pitää 2000-luvun alun globalisaatiokriittistä liikehdintää ja aktivismin kansainvälistymistä (Stranius 2006, 23).

Suomessa ydinvoiman laajamittaiseen vastustamiseen herättiin vasta siinä vaiheessa, kun päätökset neljästä ensimmäisestä ydinvoimayksiköstä oli jo tehty. Ensimmäiset päätökset eivät olleet nostattaneet juurikaan vastustusta. Vastustajina oli lähinnä omasta toimeentulostaan huolestuneita paikallisia kalastajia. Myöskään Imatran Voiman varhaiset uraanikoheet Askolassa 1956–57 ja Atomienergia Oy:n avaama Pahtavaaran uraanikaivos Enossa 1960 eivät olleet huolestuttaneet juuri ketään. (Tammilehto 1996, artikkelin verkkoversio.) Ydinvoiman vastainen liike nostikin päätään Suomessa vasta vuonna 1974, jolloin herättiin vastustamaan sekä Inkoon Kopparnäsiin että Helsingin ympärille ajateltuja ydinvoimaloita. Voimakkaimmin reagoitiin samana vuonna julkistettuun voimalaitosaluetoimikunnan mietintöön (KTM 1974), jossa ehdotettiin varattavaksi tilaa yli 30 ydinvoimalalle kymmenellä paikkakunnalla. Sijoituspaikoiksi kaavaillut kunnat tekivät yksi toisensa jälkeen kielteisen päätöksen paikallisen vastustuksen takia. Jäljelle jäivät jo ydinvoimarakentamisen aloittaneet Loviisa ja Eurajoki. Ydinvoiman vastustus ei tällöin kuitenkaan kyennyt organisoitumaan kansalliseksi liikkeeksi, sillä sen merkittävät liittolaiset, kuten rauhanliike ja ympäristöliike olivat niin sanottujen taistolaisien käsissä. Nämä puolestaan suhtautuivat ydinenergiaan myönteisesti Neuvostoliiton näyttämän esimerkin mukaisesti. Valtakunnallinen ydinvoimaa vastustava kansalaisjärjestö perustettiin vasta 1977, jolloin pääosin Luonto-Liiton Uudenmaan piirin ja Natur- och Miljövärdin valmistelun pohjalta perustettiin Energiapoliittinen yhdistys – Vaihtoehto ydinvoimalle eli EVY. Järjestö sai tuulta purjeisiinsa paitsi 1979 tapahtuneesta Harrisburgin onnettomuudesta myös yleisestä ympäristö- ja vaihtoehtoliikkeiden noususta. Lisäksi vetoapua tuli ydinaseita vastustavalta liikehännältä, eivätkä aktivistit epäröineet vetää yhtäläisyysmerkkejä ydinenergian siviili- ja sotakäytön välille. 1980-luvun puoliväliin tultaessa EVY hiipui sekä linjaerimielisyyksiin että jäseniä toisaalle vetävien uusien liikkeiden syntyyn. (Tammilehto 1996, 98–107; Litmanen 1999, 92–93; Metsämäki & Nisula 2006, 246–253; vrt. Kojo (toim.) 2004, 284–287; Kommonen & Rundt 1976, 101–113; Vahtera 1986, 200.)

Eräänlaisena vedenjakajana ydinvoiman vastustuksessa voidaan pitää kevättä 1986. Jo edeltävänä vuonna, 1985, oli perustettu Kansalaisjärjestöjen energiatoimikunta, johon tuli mukaan puoluepoliittisesti sitoutumattomien järjestöjen lisäksi myös puolueiden järjestöjä lähes kaikista puolueista. Huhtikuussa 1986 järjestöt virittivät monen vuoden tauon jälkeen suurmielensäytystä ydinvoimaa vastaan. Tuolloin päätettäväksi oli menossa Perusvoima Oy:n hakemus, jolle oli hankittu kannatusta keskustapuolueelta lupaamalla vastineeksi turvevoimaloiden rakennustyömaita (Tammilehto 1996, 107; vrt. Korhonen 2014, 472–504). Mielenosoituspäivänä 26.4. tapahtui Neuvostoliitossa, Pohjois-Ukrainassa, Tšernobylin ydinonnettomuus,

josta alkoi kantautua tietoja Suomeen muutamien päivien viiveellä. EVY ei kuitenkaan kyennyt kanavoimaan tätä tilannetta aktivisminsa, vaan sen toiminta hiipui lopullisesti. Tämän jälkeen ydinvoimaa vastustavien liikkeiden toiminnassa seurasi vuosien hiljainen jakso. Osaltaan taustalla oli Tšernobylin jälkeinen tilanne: vuoden 1987 vaalien alla puoluejohtajat lupasivat olla tuomatta ydinvoimapäätöstä uuteen eduskuntaan. Myös muissa maissa kariutuneet ydinvoimasuunnitelmat vähensivät kotimaista kiinnostusta lisärakentamiseen. Näinä aikoina kiisteltiin lähinnä ydinjätteen loppusijoituksesta Pohjanmaalle, Kainuuseen tai Keski-Suomeen. Toisaalta EVY:n tehtäviä ottivat hoitaakseen vihreä liitto, Suomen luonnonsuojeluliitto ja Suomeen vasta perustettu Greenpeace, jotka alkoivat ajaa ydinvoimavastustusta ja energiapolitiikan vaihtoehtoja. (Tammilehto 1996, 107–108; Kojo (toim.) 2004, 286; Litmanen 1999, 94; Metsämäki & Nisula 2006, 253.)

Seuraava merkittävä protesti nähtiin vuonna 1992, jolloin ydinvoimalan periaatepäätöshakemus oli menossa eduskunnan käsittelyyn. Kehitysmää-aktivistit käynnistivät sitä vastaan Ydinsulku 35 -kampanjan, jossa kansalaisia kehoitettiin jättämään sähkölaskustaan 35 prosenttia eli ydinsähkön osuus maksamatta. Boikotti ei kerännyt suosiota ja sai ristiriitaisen vastaanoton, mutta sillä nähdään olleen merkitystä puolueiden sisäisen ydinvoimavastuksen herättelijänä. (Tammilehto 1996, 109–110; Kojo (toim.) 2004, 286; Litmanen 1999, 94.) Tämän jälkeen ydinvoiman vastustus oli melko vaimeaa aina vuosituhannen vaihteeseen asti. Vuonna 1997 perustettiin ydinjätteen loppusijoitusta vastustava Loviisa-liike sekä Edelleen Ei ydinvoimaa -kansalaisliike. Vuonna 1999 eduskunnalle luovutettiin yli 25 000 nimen vetoamus ydinvoimaa vastaan. (Nissinen 2004, 88–89.)

Järjestöjen ilmasto- ja energiapolitiittinen toiminta vilkastui vuosituhannen vaihteen jälkeen, kun Teollisuuden Voima (TVO) jätti ydinvoimahakemuksensa eduskunnalle marraskuussa 2000. Myönteinen periaatepäätös Olkiluoto III:n rakentamiseksi annettiin toukokuussa 2002. Ydinvoiman vastainen liike järjestyi vuonna 2001 Valtavirta-verkostoksi, johon liittyi kaikkiaan yli 40 järjestöä. Ydinvoimakeskustelun aikana Valtavirta antoi lausuntoja ja haastatteluja sekä järjesti seminaareja ja mielenosoituksia. Valtavirran toiminta osui kuitenkin samaan aikaan globalisaatiokriittisen liikkeen nousun kanssa, mikä saattoi hajottaa molempien resursseja. (Nissinen 2004.) Valtavirta-verkoston hiipumisen jälkeen ydinvoimaprotestit ovat olleet eri järjestöjen yhdessä järjestämiä (Stranius 2006, 43–44).

Kävin tutkimukseni perusaineistosta läpi ne toimijat, jotka julkisesti joko puolustivat tai vastustivat Fennovoiman ydinvoimalaa aikajaksolla 2007–2013 (ks. artikkeli I, sivu 95). Artikkelin taulukkoon ei laskettu eri toimijoiden esiintymiskertoja, joten yksikin esiintyminen on tuonut vastustavat tai puoltavat tahot mukaan. Voi sanoa,

että vastustavien puolueiden, vihreiden ja vasemmistoliiton, lisäksi keskeinen Fennovoimaa julkisesti vastustava taho on ollut pyhäjokinen Pro Hanhikivi. Muiden paikallisten järjestöjen ääni on vaimentunut viimeistään siinä vaiheessa, kun sijaintipaikka on päätetty. Valtakunnalliset vastustavat järjestöt ovat esiintyneet satunnaisesti lähinnä mielipidekirjoituksillaan. Taulukosta saa kuitenkin yleiskuvan siitä protestin maastosta, josta Fennovoima-kritiikki nousi alkuvuosiensa aikana.

3 VERKOSTOT, JULKISUUS JA MEDIATUTKIMUKSEN MENETELMÄT

Tässä luvussa tarkastelen erilaisia julkisuuden hahmottamisen tapoja sekä odotuksia, joita julkisuudelle voidaan asettaa. Johdattelen lukijan kahden eri teoriaperinteen eli 1) politiikkaverkostojen teorian ja 2) julkisuusteorian äärelle, tavoitteenani saada näiden kahden erilaisen teoreettisen perinteen ainekset keskustelemaan keskenään. Tavoitteeni on luoda katsaus julkisuuden toimintaan niin, että sen voi nähdä muunakin kuin eri suuntaan vetävien toimijoiden valtapelinä tai toteutumattomien ideaalien takia surkuteltavana rappiojulkisuutena. Miltä voimalarakentamisen julkisuus siis näyttää, kun sitä tarkastellaan toisaalta politiikkaverkostojen ja toisaalta julkisuusteorian näkökulmasta?

Ensin tarkastelen Fennovoima-julkisuuden muodostumista politiikkaverkostojen teorian avulla. Tämä näkökulma auttaa ymmärtämään, millä tavalla erilaiset yhteistyön verkostot vaikuttavat mediajulkisuuteen. Toiseksi tarkastelen samaa julkisuutta Jürgen Habermasin ja hänen kriitikkojensa luoman julkisuusteorian kautta. Sen avulla voidaan ymmärtää nykyisen mediajulkisuuden historialliset syntyehdot ja nähdä, millaisia normatiivisia ideaaleja julkisuudelta ja julkisuudessa esitetyltä puheelta on totuttu odottamaan. Nämä kaksi toisistaan poikkeavaa teoriaa voidaan ymmärtää erilaisiksi optiikoiksi, joiden avulla tutkittavasta kohteesta erottuvat hieman erilaiset piirteet. Teoriat herkistävät kysymään erilaisia kysymyksiä ja asettavat väitöskirjan artikkeleissa esitetyt kolmen eri menetelmän avulla tehdyt tutkimushavainnot hieman erilaiseen valoon. Teorioiden avulla voidaan sitoa tutkimusartikkeleissa esitetyt empiiriset tulokset ydinvoimahankkeen historialliseen taustaan. Empiiristen tutkimustulosten avulla voidaan puolestaan tuoda yhteen ja koetella nyt esiteltävien kahden teorian aineksia.

3.1 Verkostot – politiikan sylttytehdas

Politiikkaverkostolla viitataan usein siihen, kuinka ”politiikkaa oikeasti tehdään” sen asemesta, että tarkasteltaisiin monoliittista valtiota politiikan teon keskiönä. Tällöin painottuu näkemys politiikasta prosessina, jonka erilaiset osallistujat ovat keskenään

riippuvaisia toisistaan (Adam & Kriesi 2007, 146; Blanco ym. 2011, 298). Verkosto-tarkastelun kanssa sopii hyvin yhteen Wrongin (1980, 24) vaikutusvallan käsite, jota on pidetty kaikkein laaja-alaisimpana valtatutkimuksen käsitteenä ja joka kattaa sekä virallisen että epävirallisen vallankäytön. Tällöin sen piirissä ovat paitsi tavanomaisen valtakäsitysten (kapasiteetti, resurssien omistaminen, toimijoiden välinen suhde, rakenne) kattamat instituutiot ja niiden tarjoama asema tai auktoriteetti, myös sellaiset epäviralliset valtaresurssit kuin kyky, taito ja karisma. Toimijalla on vaikutusvaltaa, jos se kykenee tarkoituksellisesti vaikuttamaan toiseen toimijaan riippumatta siitä, tietääkö kohde tästä pyrkimyksestä tai sen keinoista. Tätä vaikutusvaltaa voidaan tarkastella esimerkiksi hallinnan (governance) tai politiikkaverkostojen (policy networks) käsitteiden avulla. (Ruostetsaari 2010b, 28–29; 1992, 37; 2003, 49–50.)

3.1.1 Politiikkaverkoston käsite

Politiikkaverkoston käsite viittaa erilaisiin vuorovaikutuksen ja vallankäytön rakenteisiin julkisten (poliititot, viranhaltijat) kollektiivisten (eturyhmät, kansalaisjärjestöt) ja markkinaperusteisten (yritykset) toimijoiden välillä (Ruostetsaari 2010b, 28). Valtion ja intressiryhmien vuorovaikutus on keskeinen politiikkaverkostoajattelua jäsentävä suhde. Politiikkaverkostoajattelu syntyi jossain määrin kritiikkinä ajatukselle itseriittoaista valtiosta, jolta intressiryhmät yrittävät tingata etuuksia. Politiikkaverkoston teoriassa valtion ja intressiryhmien suhde on vastavuoroinen. Analyysissä painotuu varsinkin verkostoituneen demokratian ”pimeä puoli” eli se, kuinka verkostoissa ajetaan muutoksen asemesta omaan etuun kytkeytyvää jatkuvuutta ja vakautta: verkostot rajaavat politiikkaan osallistumista, asettavat politiikan päiväjärjestyksen, nostavat jotkut intressit etusijalle sekä vaikuttavat toimijoiden käytökseen verkoston pelisääntöjen kautta sekä syrjäyttävät julkisesti arvioitavan hallinnan yksityisellä hallinnalla (Rhodes 2007, 1251). Hallintotieteen ja julkishallinnon näkökulmista²⁸ verkostoja puolestaan tarkastellaan lähinnä palvelutuotantojen parantamisen tai legitimitettiin vahvistamisen takia.²⁹ (Blanco ym. 2011, 303–304; Klijn 2008, 511–513; Hay 1998, 40.)

²⁸ Esimerkiksi palveluiden tuotanto ja toimeenpano (service delivery and implementation) ja hallintaverkosto (governance network).

²⁹ Politiikkaverkostojen tutkimusperinne on tietenkin monimuotoista tässäkin suhteessa, eikä kaikkia sen piirissä tarkasteltuja verkostotyyppisiä voi ongelmitta tarkastella tämän jaottelun avulla. Suuntaa antavana näkökulmana tämä jako riittää kuitenkin johdantoni tarpeisiin. (Erilaisista politiikkaverkostoista esim. Smith 1993).

”Verkosto” on ollut pitkään tutkittavan todellisuuden metafora tai mielikuva. Poliitiikan tutkimuksessa verkoston käsite on ollut käytössä ainakin 1970-luvulta asti, vaikka ilmiöön onkin viitattu muilla käsitteillä jo ennen sitä. 1990-luvulla verkosto tuli yhteiskuntatieteissä muotiin, ja tätä myötä alkuperäinen yhteys sosiometrisen verkostoaanlyysin erityisiin käsitteisiin, muuttujiin ja mittaamiskriteereihin on katkenut. (Ruostetsaari 2014, 184–185.) Poliitiikkaverkosto viittaa hallinnon sisällä tai ulkopuolella vaikuttaviin toimijoihin, joilla on intressi osallistua julkiseen politiikkaan. Sen lisäksi käsite viittaa näiden toimijoiden välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen. (Compston 2009a, 728; Adam & Kriesi 2007, 129–131.) Verkostot ovat merkittäviä yhteiskunnallisen päätöksenteon kannalta, sillä yksilöiden preferenssit, käsitykset ja päätökset muovautuvat vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Taloudelliset ja poliittiset intressit muotoutuvat pienissä ryhmissä sekä sosiaalisten suhteiden verkostoissa, joissa ollaan asioista suurin piirtein yhtä mieltä, puhalletaan yhteen hiileen ja pyritään pitämään ulkopuoliset poissa. Esimerkiksi yritysten johtoelimissä, säätiöissä, klubeissa ja erilaisissa politiikan suunnitteluorganisaatioissa syntyvät henkilökontaktit ovat informaation ja vaikutusvallan resursseja, joita voidaan hyödyntää suoraan tai epäsuorasti. (Ruostetsaari 2014, 185, 190–191; Passy 2009, 23; Mills 1956, 11.)

Poliitiikkaverkostojen määritelmässä toistuu käsitys resurssien vaihdannasta: yhdessä pitävänä tekijänä on keskinäinen riippuvuus, eli jokainen toimija haluaa jotakin toisilta ja on valmis luovuttamaan tai vaihtamaan jotain omistamaansa resurssia saadakseen haluamansa (Compston 2009a, 728; Börzel 1998, 254). Resurssi voidaan määritellä miksi tahansa asiaksi, jota 1) yksi toimija kontrolloi, 2) toinen toimija pitää haluttavana ja 3) joka voidaan siirtää tai vaihtaa jollakin tavalla. Resurssit voivat siten olla hyvin moninaisia, kuten lainsäädännön takaama auktoriteettiä, joukkovoimaa, taloudellisia voimavaroja, informaatiota, asiantuntemusta tai julkisuuden hallintaa. (Ruostetsaari 2014, 187; Compston 2009b, 19–33; ks. esim. Emerson 1962.) Resurssien vaihdanta saattaa ajan myötä institutionalisoitua erilaisiksi verkostoiksi, jotka ulottuvat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rajojen yli (Compston 2009a, 728–729; van Waarden 1992, 31). Esimerkiksi poliittinen eliitti voi vaikuttaa elinkeinoelämän eliittiin säätämällä yritysverotusta koskevia lakeja, mutta se on puolestaan riippuvainen elinkeinoelämän eliitin kontrolloimista yrityksistä työllistäjinä ja valtion verotulojen lähteenä. Intressiryhmät haluavat pääsyä politiikanteon piiriin ja täytännönpanoon sekä myönnytyksiä omia intressejään kohtaan. Poliittinen eliitti on puolestaan riippuvainen hallintoeliitin asiantuntemuksesta lainsäädännön valmistelussa ja toimeenpanossa, kun taas hallintoeliitti tarvitsee poliittiselta eliitiltä tukea, legitimitteettiä, informaatiota, liittolaisuutta ja auktoriteettiä eli apua politiikan panemiseksi täytäntöön. (Ruostetsaari 2014, 187; Compston 2009b, 36–39; van Waarden 1992,

31.) Mitä enemmän yhdellä organisaatiolla on vuorovaikutussuhteita muiden organisaatioiden kanssa, sitä vähemmän se on riippuvainen jostakin yksittäisestä toimijasta. Organisaatio siis välttää riippuvuutta toisista ja haluaa tehdä toiset riippuvaiseksi itsestään. Kääntäen toimijalla on sitä enemmän valtaa, mitä riippuvaisempia muut ovat sen kontrolloimista resursseista. (Ruostetsaari 2014, 187; ks. Pfeffer & Salancik 1978, 258–262.)

Valtasuhteet määrittävät verkostoissa eri lailla kuin esimerkiksi hierarkiaan perustuvassa ylhäältä alas -hallinnassa tai keskustan ja periferian välisissä suhteissa. Toimijan merkittävyys verkostossa tai jääminen verkoston ulkopuolelle heijastuu sen valta-asemaan. (Ruostetsaari 2014, 184–185.) On olemassa erilaisia indikaattoreita, joilla toimijoiden asemaa voidaan arvioida. Esimerkiksi keskeisyysindikaattori (centrality) ei erota toisistaan lähettäjä- ja vastaanottajasuhteita vaan käsittelee kaikkia yhteyksiä symmetrisinä. Keskeisimpiä ovat ne, joilla on useita vastavuoroisia yhteyksiä toisiin toimijoihin. Parhaiten verkostoituneilla toimijoilla on vaikutusvaltaa, koska muiden toimijoiden informaatio tai materiaaliset resurssit kulkevat heidän kauttaan. Keskeisyyden avulla voidaan analysoida asemaan perustuvaa vaikutusvaltaa symmetrisessä vaihtoverkostossa, kuten esimerkiksi kommunikaatioverkostossa. Osa kontakteista voi olla keskeisessä asemassa verkostossa ja osa ulkolaidalla. Vuorovaikutus keskeisten toimijoiden kanssa kohottaa asemaa enemmän kuin kontaktit erillään oleviin toimijoihin. Yhteydet keskeisiin organisaatioihin avaavat pääsyn merkittäviin kommunikaatiofoorumeihin, mikä edelleen vahvistaa toimijan vaikutusvaltaa verkostossa. (ks. Bonacich 1972, 177.) Arvovallan indikaattorin (prestige) avulla vuorovaikutus puolestaan tulkitaan epäsymmetriseksi siten, että toimija on vaikutusvaltainen, jos siihen ollaan paljon yhteyksissä, mutta se ottaa itse yhteyksiä vähän. Vuorovaikutuksen määrän lisäksi myös vuorovaikutuksen luonteella on siis merkitystä. Arvovallan käsite on erityisen hyödyllinen analysoitaessa sellaisia verkostoja, joissa käskyjä tai materiaalisia resursseja ei vaihdeta vastavuoroisesti. (Ruostetsaari 2014, 188–189; Knoke 1990, 10–13.)

Jäsennän energiapolitiittisen verkoston politiikkaverkostojen teorian (ja julkisuusteorian) perinteen mukaisesti kriittisellä tavalla, jolloin kiinnitän huomiota erityisesti demokratian toteutumista häiritseviin tendensseihin. Lisäksi oletan, että verkosto on asymmetrinen, eli jotkut toimijoista ovat keskeisemmässä ja arvovaltaisemmassa asemassa kuin toiset. Energiapolitiikkaan sovellettuna verkostoja painottava lähestymistapa merkitsee sitä, että vaikka poliittiset päätöksentekijät ja viranomaiset päättävät virallisesta energiapolitiikasta ja linjaavat sitä koskevat strategiat, energiapolitiikan sisältö ei määrity pelkästään tätä kautta. (Ruostetsaari 2010b, 29–30.) Poliitiikkaverkos-

ton teorian kautta voidaankin hyvin hahmottaa ydinvoiman ympärille kertynyttä toimijajoukkoa ja sen julkisia puheita. Käsitteen avulla saa näkökulman siihen keskustelu- ja toimintaympäristöön, jossa ydinvoimakantoja esitetään ja josta ne päätyvät mediaan ja edelleen yleisön saataville. Ydinvoiman lisärakentamista edistämään pyrkivä energiapolitiikan eliitti muodostaa oman verkostonsa, mutta myös ydinvoimaa vastustavien kansalaisjärjestöjen piiriä voidaan tarkastella toimijaverkostona. Nämä erilaiset verkostot muodostavat journalismin toimintaympäristön eli sen toimijajoukon, jonka puheista ja toiminnasta Fennovoiman ydinvoimalaa käsittelevät journalistiset jutut kertovat. Jotta voidaan syvällisesti ymmärtää journalismin esityksiä, täytyy olla käsitys niistä tavoista, joilla nämä mainitut verkostot toimivat suhteessaan julkisuuteen. Tätä kautta voidaan ulottaa tarkastelu myös julkisuusteoreettisesta näkökulmasta esitettyihin vaatimuksiin journalistiselle julkisuudelle.

Julkisuus näyttäytyy hieman erilaisena resurssina riippuen siitä, ovatko siellä esiintyvät toimijat vallan kahvassa vai pyrkivätkö he horjuttamaan vallitsevaa järjestystä. Esimerkiksi Anders Hansen (2010) on pohjannut tähän erotteluun ajatuksensa siitä, millä tavalla vaateiden esittäjät ja painostusryhmät lähestyvät hallintoa, mediaa ja julkisuutta. Taustalla tässä on jaottelu sisäpiirin ja ulkopöirin ryhmiin (Mills 1956, 11; Grant 2014, 12–15; Wiberg 2006, 65–80). Julkinen valta kokee sisäpiirin ryhmät legitimeiksi ja konsultoi niitä säännöllisesti. Ulkopöirin ryhmät eivät joko halua konsultatiiviseen suhteeseen viranomaisten kanssa tai eivät saa huomiota ja tunnustusta asialleen. Tällaisten protestiryhmien tavoitteet eivät kulje poliittisen mielipiteenmuodostuksen valtaviirassa, ja niiden täytyy järjestää kampanjoita hankkiakseen kannatusta asialleen. Jaottelu sisäpiirin ja ulkopöirin ryhmiin on hyödyllinen sen ymmärtämiseksi, että eri toimijoilla on toisistaan poikkeavia suhteita hallintoon, poliittisia instituutioihin ja mediaan. Jotkut hallinnon legitimeiksi ja uskottavaksi tunnustamat ryhmät saattavat toimia kaikkein tehokkaimmin suljettujen ovien takana eli median ja muiden julkisuuden tuottajien katseilta piilossa, muodollisen poliittisen lobbauksen ja muiden institutionaalisten prosessien mekanismien kautta. (Hansen 2010, 51–52.) Poliitiikkaverkostojen teorian yksi oletus onkin se, että vallankäytölle keskeistä on kyky ja tahto pysytellä poissa julkisuudesta. Poliitiikan sisäpiirin ryhmille julkisuus ei niinkään ole foorumi, jonne olisi tarvetta päästä esittämään kantojaan. Toisaalta päätöksenteon ulkopuolisille julkisuus näyttäytyy nimenomaan kipeästi tarvittuna resurssina, jonka kautta valtaapitäviä haastetaan, omaa toimintakykyä vahvennetaan sekä omaksi koettuja teemoja kehitellään ja tehdään tiettäväksi laajemmalle yleisölle.

Poliitiikkaverkostoja voi hahmottaa monin tavoin. Esimerkiksi Knoke (1990, 155–156; vrt. Adam & Kriesi 2007, 135–136) kuvailee, kuinka poliitiikkaverkoston

ideaa voi käyttää eliittien sosiaalisten instituutioiden tarkastelemiseksi. Aluksi identifioidaan tutkittavalta sektorilta olennaisimmat organisaatiot ja ne henkilöt, jotka ovat tärkeimmissä asemissa näiden organisaatioiden sisällä. Tämän jälkeen tähän suhdematriisiin tehdään jonkin tyyppinen verkostanalyysi (Knoke emt. 235–240) riippuen siitä, painottuvatko analyysissä henkilöt vai organisaatiot. Kun merkittävimmät verkoston rakennetta kuvaavat suhteet on kartoitettu, ryhdytään pohtimaan tämän rakenteen merkitystä. Tyypillisesti valtarakennetta kuvataan siten, että verkoston ytimessä olevat henkilöt tai organisaatiot kykenevät hallitsemaan tai omaavat suurempaa vaikutusvaltaa valtion poliittisiin ohjelmiin kuin ne, jotka ovat kauempana ytimestä tai kokonaan eliitin ulkopuolella. Tässä tarkastelussa tukeudun toisaalta edellä esitettyihin Ruostetsaaren analyyseihin suomalaisesta energiapolitiikan verkostosta, toisaalta niihin tarkasteluihin, joita on tehty suomalaisen ydinvoiman vastustajien kentältä. Lisäksi käytän hyväksi oman sisällönerittely-artikkelini tuloksia ja kuvaan, mitkä toimijat esiintyvät Fennovoimaa koskevassa media-aineistossa (artikkeli I, 95).

Verkostoja tarkasteltaessa on huomattava, etteivät ne ole jähmeitä yleispoliittisia rakenteita, joiden läpi kulkevat kaikki poliittisen toiminnan piiriin kuuluvat asiat. Pikkemminkin verkostot muovautuvat asiakohtaisesti, ja sama toimija voi osallistua useaan eri verkostoon erilaisissa rooleissa. Energiapolitiikan verkosto on yksi suurimerkityksinen toimijarakenne, jonka kiinnostuksen ja päätöksenteon kohteena ovat maan energia-asiat. Lisäksi verkostoista on syytä erottaa kaksi puolta. Ensinnäkin verkosto on käsite, jolla jäsennetään politiikan suhderakennetta, toiseksi se on verkostoon kuuluvien toimijoiden ymmärrystä omasta todellisuudestaan. Kulloisessakin verkoston käsitteen käytössä on siis oltava tarkkana sen suhteen, mitä käsitteellä milloinkin tarkoitetaan. Esimerkiksi verkostanalyysin tulokset ovat tulkintoja näistä suhteista, ja jonkun verkostoon osallisen henkilön käsitys omasta osallisuudestaan on toiminnallinen eli todellisuuden käsittämisen väline.

3.1.2 Poliittikkaverkosto ja media

Edellä on kuvattu, kuinka poliittikkaverkostojen teorialla voidaan luoda teoreettinen pohja ydinvoiman rakentamista käsittelevälle energiapolitiikan eliitille ja vastarintaa edustaville ydinvoimakriittisille äänille ja tarkastella niitä verkostoina. Poliittikkaverkostojen näkökulma hermistää myös huomaamaan, kuinka eri toimijat ovat eri tavalla alttiita julkisuudelle. Olennaista onkin kysyä, millä tavalla poliittikkaverkosto pystyy toimimaan julkisuuden tuolla puolen, ja mihin se julkisuutta tarvitsee. Tällaisessa pidättyväisyydessä on eri asteita. Yksi julkisuuteen liittyvä vallankäytön muoto on kyky

sijoitella väitteitä tai asioita julkiselle agendalle tai julkisesti näkyville ilman, että itse näyttäytyisi niiden esittäjänä (Raittila 2002). Toisaalta julkisuutta voidaan hallita sitä kautta, että pyritään vaimentamaan jotkut aiheet tai niihin liittyvät väitteet ja argumentit, eli pitämään asiat kokonaan poissa poliittiselta agendalta ja täten poissa päätöksenteon kohteeksi tulemiselta.³⁰

On joitakin valtasuhteita, joihin julkisen huomion kohdentaminen saattaa vaikuttaa merkittävästikin. Esimerkiksi Fennovoiman osakkaina alkuvaiheessa olleet kauppan keskusliikkeet S-ryhmä ja Kesko saivat osakseen kiusallista mediahuomiota (esim. HS 7.11.2007, HS 13.12.2009) minkä voi osaltaan ajatella vauhdittaneen hankkeesta luopumispäätöstä³¹. Toisaalta on sellaisia valtasuhteita, jotka ovat melko immuuneja julkiselle huomiolle. Esimerkiksi hanketta Suomessa toteuttavan RAOS Voiman emoyhtiön eli venäläisen Rosatomin kansainvälinen toiminta on riippumattonta suomalaisessa julkisuudessa esitetyistä näkökannoista. Verkostonäkökulma tuo kuitenkin esille toimijoiden keskinäisen riippuvuuden ja heidän kokonaisuutensa riippuvuuden julkisuuteen päin ”heikoimmista lenkeistä”. Tällaisesta dynamikasta täytyy siis olla käsitys, jotta voidaan ymmärtää journalismin toimintaa energiapolitiittisten aiheiden käsittelyssä. Nämä toimijaverkostot muodostavat sen maaston, jossa media toimii. Toisaalta mediajulkisuus on alue, jossa toimijaverkot esiintyvät tai jota ne välttelevät. Käsitteksen siitä saa, kun tarkastelee suomalaisen ydinvoimapolitiikan kehitystä ja nykytilaa.

Politiikkaverkoston käsite antaa myös vivahteikkaan mahdollisuuden lukea kriittisesti sitä tutkimusperimää, jonka varassa on tehty suuri osa joukkoviestinnän tutkimuksesta. Lähtökohtaisena ajatuksena isossa osassa viestintätutkimusta on ollut, että näkyvyys median ja muun julkisuuden kautta olisi erilaisten toimijoiden tärkein päämäärä. On pitkälti keskitytty niihin asioihin ja aiheisiin, jotka päätyvät mediaan ja julkiselle agendalle – kenties sen takia, että ne herättävät huomiota ja ovat helpoimmin tutkittavissa. Paljon vähemmän on ollut sanottavaa sellaisesta argumentaatiosta ja julkisuuden hallinnasta, joka tähtää pääasiallisesti aiheiden pitämiseen poissa julkisuudesta tai median agendalta. Kyky pitää asiat pois poliittiselta agendalta ja täten poissa päätöksenteon kohteeksi tulemiselta, toisin sanoen ei-päätettyinä, on yhtä

³⁰ Entä voiko julkisuutta ajatella tämän näkemyksen jälkeen valtaapitäville muuna kuin erilaisten intressien esittämisen ja kätkemisen pelikenttänä? Eräs näkökanta on, että julkisuus edustaa päätöksentekijöille lähinnä yleisen mielipiteen illuusiota: se peittää näkyvistä taustalla vaikuttavat poliittiset voimat ja niiden dynamiikan, ja pelkistää monimutkaisetkin kysymykset prosenteilla mitattavaksi gallupluke-maksi (Bishop 2005, 1; Bourdieu 1979, 125).

³¹ Keskon osakkuudesta on riideltä vuosikautia. Vuoden 2017 alussa välimiesoikeus hylkäsi Fennovoiman kanteen, jonka mukaan Kesko olisi sitovasti mukana hankkeessa. (ks. esim. *Helsingin Sanomat* 10.1.2017: <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005039574.html> (luettu 27.9.2017).

lailla vallankäyttöä kuin päätösten teko poliittisella agendalla olevista asioista. (Hansen 2010, 19–20, 50.)

Esimerkiksi Stuart Hallin ym. (1978, 58) lanseeraama ajatus ensisijaisista määrittelijöistä sisältää sellaisen oletuksen, että nämä määrittäjät rientäisivät ensimmäisenä määrittämään ja tulkitsemaan kulloinkin puheena olevaa aihetta, jotta jäljempi keskustelu käytäisiin heidän asettamassaan viitekehyksessä. Mediaan pääsyä ja määrittelyvaltaa, vaikkakin se on epätasaisesti jakautunutta ja riippuvaista taloudellisista ja kulttuurisista resursseista, ei kuitenkaan voi pelkistää jaotelluksi vaikutusvaltaisiin eliitteihin tai instituutioihin, joilla on etusija julkisuuteen pääsyyn ja toisaalta resursseista köyhiin yksilöihin ja ryhmiin, jotka marginalisoidaan tai suljetaan ulos mediajulkisuudesta. Schlesinger (1990, 77) sanoo, että ”etuokeudet eivät tee ensisijaista määrittelyä yksin asemansa perusteella, vaan pikemminkin – jos siinä onnistuvat – menestyksekkään strategisen toimintansa ansiosta, jota tällä epätasaisella kilpailulla käydään”. Hansenin (2010, 47) mielestä Schlesingerin keskeinen anti on se, että median ja siinä esiintyvien toimijoiden välinen prosessi on erittäin dynaaminen ja virtausmaisesti muuttuva (fluid). Pääsyn ehdot ovat kompleksisia ja kontingenteja. Oma merkityksensä on toki sillä, että lähteiden resurssit, sosiaalinen uskottavuus tai legitimiys jakautuvat epätasaisesti ja vaikuttavat uutispääsyyn. Vaikutukset suuntautuvat kuitenkin niin moniin erilaisiin tekijöihin ja ajan myötä kehkeytyviin poliittisiin epävarmuuksiin, ettei niitä voi helposti ennustaa etukäteen tai ymmärtää ilman empiiristä tarkastelua.

Median ja politiikan välisiä suhteita ja niiden toiminnan dynamiikkaa voidaan tarkastella esimerkiksi medioitumiskeskustelun kautta. Poliitiikan medioitumista³² koskevissa tarkasteluissa esiintyy melko usein jako poliittiseen logiikkaan ja medialogiikkaan (Esser 2013; Strömbäck & Esser 2014, 13; vrt. T. Meyer 2002). Tällöin median

³² Medioitumisen viitekehys tarkoittaa tiivistetysti seuraavaa: Nykyaikaisessa yhteiskunnassa yksikään poliittinen toimija tai instituutio ei voi olla ottamatta mediaa jollakin tavoin huomioon omista toiminnoistaan. Media on tärkeä informaation lähde kansalaisille sekä kanava politiikan toimijoiden keskinäiseen ja kansalaisyhteiskuntaan päin tapahtuvaan viestintään. Se vaikuttaa suuresti sekä julkiseen mielipiteeseen että julkisuuteen pääsyyn. Medioitumistarkasteluun liittyy vahvasti myös käsitys yhteiskunnan ja median suhteiden ja toimintatapojen *muutoksesta*, joka ei tutkimusasetelmassani erityisesti korostu. Kohdistan huomioni siihen, millainen rooli medialla on politiikkaverkostojen toiminnassa. Medioitumiskeskustelun avulla voidaan erottaa julkisuuden ilmiö ja toisaalta se, miten julkisuus vaikuttaa poliittiseen prosessiin. Toistaiseksi medioitumiskeskustelu on lähinnä teoreettinen perspektiivi eikä valmiiksi muotoiltu teoria, ja medioituminen on enemmänkin ”virittävä” (sensitizing) kuin ”määrittävä” käsite. Vaikka näiden käsitetyyppien ero on liukuva, ”virittävät” käsitteet ovat väljemmin määriteltyjä ja niitä käytetään pikemminkin kartoittavina (exploratory) käsitteinä kuin empiirisen tutkimuksen operationalisoinnin apuvälineinä. (Strömbäck & Esser 2014, 3–5; Hjarvard 2013, 4–5; Jensen 2013.)

ja politiikan muodostama systeemi jaetaan kahtia ja esitetään molempien osa-alueiden noudattavan omanlaisiaan logiikoita³³. Tämän eronteon jälkeen voidaan esitellä erilaisia ulottuvuuksia, joiden kautta voidaan arvioida politiikan medioitumisen määrää ja laatua. Vaikka ei ottaisiakaan erityistä kantaa politiikan medioitumiseen, näiden erottelujen avulla voi kuitenkin saada kuvan pelikentästä, jossa politiikan ja median suhteet nykyään muotoutuvat.³⁴ Esimerkiksi Marcinkowski ja Steiner (2014, 75) ajattelevat systeemitieteelliseltä pohjalta, että politiikka ja media ovat kaksi toisistaan erotettavissa olevaa ja erilaista empiristä ilmiötä yhteiskunnassa. Niiden yhteiskunnalliset funktiot ovat erilaisia: politiikan tehtävänä on kollektiivisesti sitovien päätösten tuotanto ja median tehtävänä on puolestaan julkisen tilan tuotanto eri aiheita ja mielipiteitä varten. Näin ollen niillä on omat toimijansa, sääntönsä ja toimintatapansa sekä omat tarpeet ja intressit. Institutionaaliset säännöt ja toimintatavat voivat olla yhtä hyvin muodollisia kuin epämuodollisiakin, ja ne ymmärretään usein lähes luonnollisiksi tavoiksi, joilla asiat hoituvat (Cook 1998, 71–76) kummankin järjestelmän puolella. Toisin sanoen kummassakin vallitsee soveliaisuuden logiikka, joka ohjaa käytöstä ja toimintaa ja jota yleensä noudatetaan, koska se koetaan ”luonnolliseksi, oikeudenmukaiseksi, oletetuksi ja legitimiiksi” (March & Olsen 2013). Näin³⁵ tarkasteltuna mediaa ympäröivät järjestelmät sulauttavat itseensä median käytäntöjä omien funktioidensa ja toimintansa takia. Nykyaikaisessa yhteiskunnassa politiikan medioituminen ei välttämättä merkitse poliittisen kulttuurin rappiota, tai että media olisi peräti kolonisoinut politiikan. Lisääntyneiden keskinäisriippuvuuksien yhteiskunnassa media pikemminkin mahdollistaa politiikan, joka sekkin on monimutkaista, vaikeaselkoista ja laajalle ulottuvaa. (Marcinkowski & Steiner 2014, 88.)

Tämän vastinparin molempia puolia voidaan eritellä hieman tarkemmin – poliittista logiikkaa esimerkiksi kolmijaon *polity*, *policy* ja *politics* avulla (esim. Esser 2013, 164–166). Tiivistetysti poliittisen logiikan muodostavat politiikan institutionaalinen ja muodollinen kehikko (*polity*), poliittisia ohjelmia ja päätöksiä tuottava politiikan-

³³ Jako ei ole välttämätön. Esimerkiksi Janne Seppänen ja Esa Väliverronen ottavat *Mediayhteiskunta*-kirjassaan (2012) systeemisen näkökulman, jossa mediaa ja politiikkaa ei eroteta toisistaan. Toisin sanoen esimerkiksi puolueet ovat poliittisia organisaatioita joilla on mediaulottuvuus, mutta yhtä lailla ne voidaan nähdä mediaorganisaatioina joilla on poliittinen ulottuvuus.

³⁴ Lisäksi tämä jättää oven auki mahdollisille jatkotarkasteluille nimenomaan medioitumisen näkökulmasta.

³⁵ Strömbäck ja Esser (2014, 6) sanovat, että medioitumista koskevan teoretisoinnin ydintä on ajatus pitkäkestoisesta prosessista, jossa kasvavat sekä median merkitys yleensä että sen suorat ja epäsuorat vaikutukset yhteiskunnan eri osa-alueille. (esim. Hjarvard 2013). Poliitiikan medioituessa on kasvanut paitsi median merkitys sinänsä myös sen sivuvaikutukset poliittisiin prosesseihin, instituutioihin, organisaatioihin ja toimijoihin (esim. Asp 1986).

teko (*policy*) sekä valtaa ja julkisuutta tavoitteleva esityksellinen politiikka (*politics*). Polityllä viitataan siihen poliittiseen rakenteeseen ja säännöstöön, joka on kussakin poliittisessa järjestelmässä. Policy tarkoittaa niitä ongelmanmäärittelyjä ja poliittisten päätösten täytäntöönpanoja, joita tässä institutionaalisessa rakenteessa tehdään. Näissä prosesseissa puolueet ja muut poliittiset toimijat pyrkivät saamaan omat asialistansa läpi ja etsivät ratkaisuja tärkeiksi ja olennaisiksi mieltämiinsä kysymyksiin. Politics puolestaan tarkoittaa niitä prosesseja, joilla omalle ehdokkuudelle, puolueelle tai poliittiselle ohjelmalle hankitaan tukea. Politics on aina julkisuuteen päin kallellaan ja keskittyy taktiikkaan ja strategiaan, joilla julkista tukea hankitaan. Politicsille olennaista on politiikan symbolinen puoli eli brändäys, julkinen kuva ja esityksellisyys. (Strömbäck & Esser 2014, 15–16.)

Politiikan kokonaisuutta vasten voidaan asettaa medialogiikka, joka sekin voidaan esittää Esserin (2013, 166–174) tavoin kolmen alakäsitteen avulla. Tiivistetysti medialogiikan voi ymmärtää erityisten journalististen normien ja kriteerien ohjaamaksi uutistuotannoksi (*professionalism*), jossa vallitsevat taloudelliset motiivit (*kaupallisuus*) ja jossa uutisia tuotetaan erilaisten mediatekniikoiden ehdoilla (*mediateknologia*). Professionalismi tarkoittaa laajaa journalistien keskuudessa vallitsevaa yhteisymmärrystä siitä, että työssä on oltava riippumaton, että uutisten tuotannossa noudatetaan uutiskriteerejä, ja että työllä on merkitystä yleisen intressin kannalta. Kaupallisuus viittaa siihen, että useimmat uutisvälineet ovat kaupallisia yrityksiä, mikä implisiittisesti vaikuttaa uutisten valintaan, tuotantoon ja esittämiseen. Tuotannossa asettuvat aina puntariin sisällön journalistiset arvot sen kanssa, kuinka menestyksekkäästi ja laajasti sisältö houkuttaa mainostajille mieluisaa yleisöä. Mediateknologialla puolestaan tarkoitetaan käytettyjen viestintätekniikoiden muokkaavaa vaikutusta sisällöntuotantoon ja jakeluun: millaisia uutisia etsitään tai miten sisältöjä muokataan uusiksi, jotta ne sopisivat eri välineisiin. (Strömbäck & Esser 2014, 16–18.)

On erilaisia näkökulmia siihen, mitä tällaisessa politiikan ja median rajapinnassa tapahtuu. Esimerkiksi Aeron Davis (2010, 67–73) on esittänyt kolme paradigmaa, joiden avulla politiikan journalistien ja lähteiden välisiä suhteita on eritelty. Paradigmoissa voi erottaa liukuman journalistien ja poliitikkojen erillisyyttä korostavasta näköalasta kohti katsantoa, jossa poliittinen viestintä syntyy enemmän tai vähemmän yhteispelinä. Niitä lähemmin tarkastelemalla voi nähdä, millaisiin asemiin energiapolitiikan toimijaverkoston voidaan ajatella asettuvan suhteessa journalismiin.

Ensimmäinen ja yleisin, *vastapuolten välisen vaihdon* paradigma korostaa osapuolten erillisyyttä ja asettaa poliitikot ja journalistit eri puolille pöytää. Keskeinen huolenaihe on lähteiden liian suuri valta, joka heikentää median autonomiaa. Poliitiikan media-

suhteissa on tällöin kyse suotuisan medianäkyvyyden saamisesta ja poliittisten päämäärien yhteen sovittamisesta journalistisen autonomian ja ”neljännen valtiomahdin” ideaalin kanssa. Suhteita voidaan pitää selvästi vastakkaisina, jolloin mediajulkisuus pyritään virittämään erilaisilla operaatioilla sopivanlaiseksi (spin doctoring, esim. Maltese 1994; Jones 1996) tai ne voidaan nähdä keskinäisriippuvaisena ”tangon tanssimisena”, jolloin osapuolet paitsi tarvitsevat toisiaan, mutta myös tavoittelevat toisistaan poikkeavia päämääriä (Gans 1979, 116). Toinen paradigma on *pluralistinen lähdekonfliktin malli*. Mallissa kiinnitetään huomio lähteiden pyrkimykseen saada medianäkyvyyttä omille kannoilleen ja siihen, pystyykö uutismedia riittävästi heijastelemaan politiikassa ja yhteiskunnassa vallitsevaa mielipiteiden moninaisuutta. Mallin pohjana on tutkimustieto siitä, että eliittilähteet dominoivat niin poliittisten kuin muidenkin uutisaiheiden käsittelyä mediassa. Varhaisissa kriittisissä näkökulmissa pidettiin selviönä, että median sisällöt kapeutuvat tämän takia. Eliittilähteiltä tuleva informaatio on keskinäisistä eroistaan huolimatta peräisin rajatun ideologisen alueen sisältä, ja tätä kautta kaventaa politiikan tulkintoja, tarinoiden kehystyksiä ja käsityksiä poliittisista toimintamalleista (policy). Eliittilähteillä on myös taloudellinen, organisaattorinen, kulttuurinen ja symbolinen etulyöntiasema. Näin ne toimivat uutissisältöjen tärkeimpänä lähdemateriaalina, jonka legitimiyttä ja auktoriteettia pidetään muita suurempana. (esim. GUMG 1976; Hall ym. 1978.) Viimeaikaisissa tutkimuksissa on toisaalta päädytty sellaisiin tulkintoihin, että eliittien sisäinen kilpailu muovaa uutissisältöjä huomattavasti. Esimerkiksi erilaisia tietovuotoja tai poliittisia koepalloja (fly kite) saatetaan käyttää vastustajien horjuttamiseksi: eliittien sisäiset konfliktit nousevat uutismedian sisällöksi ja näin ”ensisijaisen määrittäjän” asema saattaa huojua merkittävästikin. (esim. Davis 2003.) Kolmas paradigma on *politiikan sosiaalinen konstruktio*, jossa politiikan ja median rajapinta läpäisee vaikutuksia suuntaan jos toiseenkin. Ajatuksena on, että yhteiskunnalliset ongelmat nousevat ja paikantuvat ”yhteiskunnan” tai ”julkisen mielipiteen” asemesta erilaisissa hallinnon työryhmissä ja komiteoissa, joissa niitä kollektiivisesti työstetään ja määritellään. (Hilgartner & Bosk 1988; Blumer 1971; Haas 1992.) Samoihin mikrotason verkostoihin kuuluvat myös politiikan toimittajat, joita ei tässä mallissa pidetä ulkopuolisina toimijoina. He ovat päivittäin läheisissä tekemisissä erilaisten päätöksenteon kokoonpanojen kanssa, ja näin toimittajien ja poliitikkojen välisen vuorovaikutuksen sosiaalinen merkitys on suuri. Journalismin ja uutissisältöjen lisäksi toimittajat vaikuttavat läsnäolollaan myös poliittisen toiminnan sosiaaliseen ja symboliseen konstruointiin eli politiikkoihin ja mikrotason politiikkaan. (Cook 1998.)

Ennen seuraavaan teoriaperinteeseen syventymistä on hyvä pysähtyä hetkeksi ja inventoida niitä aineksia, joita tähän mennessä on esitetty. Olen aluksi esittänyt lyhyesti ydinvoiman käyttöönnoton ja suomalaisen energiapolitiikan historian sekä kuvailut, millä tavalla erilaiset energiapolitiikkaan vaikuttavat toimijat sijoittuvat tälle kentälle. Olen kohdistanut huomion erityisesti vuoteen 2007, jolloin Fennovoiman hanke julkistettiin, ja josta alkaa myös tutkittava lehtiaineistoni. Tässä luvussa oli tavoitteena tuottaa ymmärrystä siitä kontekstista ja toimintaympäristöstä, jossa Fennovoimaa koskeva julkisuus alkoi kehkeytyä. Lisäksi tarkastelu auttaa ymmärtämään niitä tutkimushavaintoja, joita esitän tarkemmin artikkelikirjoituksissani. Poliittikkaverkostojen teorian avulla on saavutettu käsitys siitä, millaisia vuorovaikutusprosesseja on median ilmisisältöjen taustalla. On todettu, että journalismin ja politiikan vuorovaikutuksessa syntyy se julkisuuden maasto, joka näyttäytyy esimerkiksi lehtijuttujen kautta yleisölle. On myös tarkasteltu joitakin tapoja, joilla journalistien ja lähteiden yhteispeliä voidaan arvioida. Entä tämän toiminnan lopputuote, julkisuus? Millä tavalla journalismin osuutta julkisuuden tuottajana voisi arvioida?

3.2 Julkisuusteoria

Poliittikkaverkostojen teorian lisäksi yksi tapa lähestyä Fennovoimaa koskevaa lehtikirjoittelua on tarkastella sitä normatiivisen teorian kautta. Minkä tyyppisiä ideaaleja julkisuudelle voidaan asettaa ja miten ne toteutuvat Fennovoimaa koskevassa julkisessa keskustelussa? Tämän tarkastelun tukena käytän Jürgen Habermasin ja hänen kriitikoidensa käymää keskustelua julkisuusteoriasta.

Julkisuusteorian perusoletus on se, että valta ja julkisuuteen pääsy korreloivat keskenään. Ensinnäkin valtaapitävät pääsevät muita helpommin julkisuuteen sanomaan ja määrittelemään asioita. Toisekseen julkisuuteen pääsyn itsessään ajatellaan tuottavan valta-asemia. Julkisuusteoriasta inspiroituneissa tutkimuksissa kiinnitetäänkin usein huomio julkisuuteen pääsyn kysymyksiin. Tällöin kysytään, millä tavalla ”kansaa” ja sen edustamat intressit ja identiteetit pääsevät osallistumaan keskusteluun valtaapitävien kanssa, eli tarkastellaan, millainen päätösten oikeuttamisen areena valtavirtajulkisuus on. Voidaan tutkia ensinnäkin toimijarakennetta eli sitä, millä tavalla erilaiset ryhmät pääsevät osallistumaan keskusteluun. Toisaalta huomio voidaan kiinnittää sisällön kysymyksiin eli siihen, minkälaisia aiheita ja teemoja julkisuudessa käsitellään. Sisältöjä voidaan tarkastella myös syvemmin eli perehtyä siihen, millaisilla argumenteilla päätöksiä oikeutetaan tai selitetään. Samat kysymykset voidaan esittää

myös politisoidusti ja perätä esimerkiksi julkisuuden tehtävää kansalaisten osallistumisen kannalta. Tuottaako julkisuus resursseja tai toimintatilaa kansalaisille eli pystyykö se auttamaan kansalaisten intressien esilletuloa julkisessa keskustelussa? Millaisia seurauksia on siitä, että julkisuus kykenee tai ei kykene tällaista tehtäväänsä toteuttamaan? Julkisuutta voi tarkastella myös siltä kannalta, kuinka paljon julkisuudessa harjoitetussa toiminnassa on sellaista vaikeasti kontrolloitavaa ainesta, kulttuurista kuormaa, joka ei oikein pysy hyppysissä tai jota on vaikea padota. Tällöin huomio kiinnitetään julkisuudessa esitetyn puheen kulttuurisiin lähtöoletuksiin: erilaisiin kehystyksiin tai diskursseihin, joiden varassa puhetta esitetään.

Habermasin keskeinen julkisuusteoria muutoksineen ja täsmennyksineen on hahmotettavissa kolmen kirjoituksen avulla. Varhainen *Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962) ja sen eri käännökset (englanti 1989, suomi 2004) ovat olleet perustana koko joukolle kritiikkiä. Myöhemmin Habermas on palannut julkisuusteorian äärelle teoksessaan *Faktizität und Geltung* (1992) ja artikkelissaan *Political Communication in Media Society* (2006). Seuraavaksi esittämässäni julkisuusteorian tarkastelussa näkökulma on aiheelle alisteinen: Millaisten kysymysten muotoilussa julkisuusteoriasta on hyötyä? Entä mihin suuntaan julkisuusteoriaa olisi kehitettävä havaintojeni nojalla?

3.2.1 Varhainen julkisuusteoria

Julkisuusteorian tunnetuin ja kiistellyin versio on Jürgen Habermasin (2004 [1962]) tutkimus porvarillisen julkisuuden kehkeytymisestä 1700–1800-luvun Britanniassa, Ranskassa, Saksassa ja Yhdysvalloissa. Tässä perustavassa teoksessa Habermas puki sanoiksi ilmiön, joka oli ollut implisiittisesti läsnä suuressa osassa politiikantutkimusta ja yhteiskuntateoriaa, mutta jota ei ollut teoretisoitu perin pohjin. Habermasin ideat otettiin laajalti käyttöön myös mediaa koskevassa tutkimuksessa, sillä teoriassa annetaan medialle demokratiaprosessin keskeinen osa. Lisäksi joukkoviestintä on instituutio, joka voi joko edistää julkista keskustelua tai tehdä sen tyhjäksi (Heikkilä & Kunelius 2009, 2–3; Ahva 2010, 110; ks. Dahlgren 1991, 7–8; Hove 2007, 4.)

Varhaista julkisuusteoriaa tarkastellessa kannattaa jakaa se kahtia, historiallis-empiriseen ja normatiiviseen pohdintaan.³⁶ Habermasille julkisuus on samanaikaisesti

³⁶ Tosin aina ei ole helppoa tunnistaa tätä kaksoislähestymistä, jossa yhdistyvät normatiiviset ja historiallis-empiriset aspektit. Lisäpulman tuo se, että Habermas on kehittänyt teoriaansa yli kolmenkymmenen vuoden aikajänteellä, eikä ole aina pitäytynyt yhtenevässä esitystavassa. Journalismitutkimukselle oman päävaivansa aiheuttaa se, että Habermas on kirjoittanut ylenpalttisesti kommunikaatiosta ja sen roolista yhteiskunnassa, mutta ei ole tarttunut kovin yksityiskohtaisesti joukkoviestintän kysymyksiin. (Ahva 2010, 116; Koivisto & Väliverronen 1987, 37–38; Malmberg 2004, 39.)

sekä historiallinen käytäntöjen kokoelma että ideaali. Ensinnäkin siinä on kyse todellisista viestinnän suhteista ja niissä muodostuvasta vallankäytöstä. Toiseksi julkisuudella viitataan omassa ajassaan kontrafaktuaaliseen käsitteeseen, poliittisesti vaikuttavaan filosofiseen ”fiktioon”, josta julkiseen keskusteluun antautuneet itselliset ja varakkaat porvarismiehet ammensivat voimaa kyseenalaistaakseen vallan perinteisiä rakenteita. (Heikkilä & Kunelius 2009, 2–3.) Varhaisessa julkisuusteorian muotoilussa oli suuri sija historiallisella osuudella, jossa kuvattiin julkisuuden kehkeytyminen ja rappio. Sen rinnalla esitettiin normatiivinen käsitys ideaalisesta julkisuudesta. Kun modernin maailman julkisuutta³⁷ tarkasteltiin tätä ihannetta vasten, lopputulemana oli kulttuuripessimistinen ja moralisoiva arvio poliittisen julkisuuden tilasta. *Julkisuuden rakennemuutos* ei juuri osoittanut tietä nykyisenkaltaisen julkisuuden arvioinnille. Myöhemmissä kontribuutioissa historiallis-empiristä kuvailua on vähemmän ja julkisuutta arvioidaan modernin demokraattisen valtion oloissa. Historiallis-sosiologisesta selitystavasta on siirrytty yleisen yhteiskuntateorian tasolle. (Nieminen 2003, 21.) Käytännön ja ideaalin ristiriita onkin keskeinen Habermasin mediakritiikin lähde. Kritiikkiä saa median suuri rooli julkisuuden muodostajana ja toisaalta median markkinaorientaatio, joka vaikuttaa niin julkistamisstrategioihin kuin myös median sisältöihin ja muotoihin sekä journalismin autonomiaan. Lisäksi kritiikin kohteena on se, että yhteiskunnallisten toimijoiden mahdollisuudet saada asiansa julkisuuden agendalle ovat epätasa-arvoisia ja riippuvat heidän statuksestaan ja vallastaan. (Ahva 2010, 118.) Kuvaan seuraavassa lyhyesti Habermasin keskeiset historiallis-empiriset väittämät julkisuuden kehityksestä Euroopassa. Väittämien jälkeen nostan esille normatiivisen periaatteen, jonka voi juontaa aina kulloisestakin historiaa koskevasta havainnosta.

Julkinen-termin juuret löytyvät kreikan kielestä, missä käsite viittasi ideoiden julkisuuteen ja oli vahvasti kytkeytynyt demokratian ideaan (Habermas 2004, 23–24; vrt. Arendt 2002, 30–83). Kreikkalaistyyppinen poliittinen julkisuus muuntui keskiajalta alkaen representatiiviseksi eli seremonialliseksi julkisuudeksi. 1700-luvulla yhteiskunnan taloudellinen ja sosiaalinen kehitys puolestaan toi julkisuudelle funktionaalisen merkitysisällön.³⁸ Tätä vaihetta Habermas kutsuu porvarilliseksi julkisuudeksi, jonka sisällä hän erottelee kirjallisen ja poliittisen julkisuuden. Kirjallinen

³⁷ *Strukturwandelissa* viitekohtana on 1950-luvun Länsi-Saksan poliittinen julkisuus.

³⁸ Tässä kehityskulussa kansalaisyhteiskunnan idut alkavat nousta, kun ruhtinaiden, kirkon, feodaalivallan ja aateliston asema horjuu. Uskonvapautteen liitetty käsitys uskosta yksityisen kokemuksen alueena horjuttaa kirkon valtaa ihmisiin (Habermas 2004, 70, 145). Valtion alueella ruhtinaan yksityisomaisuus ja valtion veronkanto erotetaan toisistaan, samoin hallinnon byrokraatia ja armeijalaitos erkaantuvat hovista. Säätyjen erioikeuksista siirrytään kohti parlamentaarista päätöksentekoa ja lainsäädäntöelimiä. Ammattikuntien ja kiltalaitoksen luomasta valtiollisesta järjestyksestä aletaan irtautua

julkisuus muotoutui, kun yksilöt kokoontuivat yhdessä keskustelemaan romaaneista ja muusta kirjallisuudesta omien kokemustensa valossa. Poliittinen julkisuus puolestaan keskittyi vallan ja lain kysymyksiin. (Habermas 2004, 90–95; Ahva 2010, 110–111.)

Habermas itse on kuvannut porvarillisen julkisuuden syntyä näin:

[J]ulkisuus, joka tähän asti oli kenenkään asiaa kyseenalaistamatta viitannut julkisen vallan piiriin, irtautui nyt siitä foorumina, jolle yksityishenkilöt kokoontuivat julkiseksi³⁹ pakottaakseen julkisen vallan oikeuttamaan itsensä julkisen mielipiteen edessä. Publicumista tuli julkiso, subjectumista toimija, esivallan puhuttelun kohteesta sen vastavoima. (Habermas 2004, 52.)

Sitaatista on nostettavissa esille muutamia ydinkohtia, jotka hahmottavat julkisuuden historiallista muotoutumista.

Yksilöllistymiskehitys ja yksilönvapaus. Esimodernin ajan julkisuudella tarkoitettiin esimerkiksi valtioiden näytöksellistä julkisuutta, jossa alamaisille vallan tunnusmerkkejä esittelemällä, esimerkiksi paraatien, turnajaisten ja julkisten teloitusten avulla, tehtiin tiettäväksi absoluuttiseen monarkkiin henkilöityvä kyseenalaistamaton valta. Näytöksellinen julkisuus oli ahdas eikä sisältänyt esimerkiksi mahdollisuutta arvostella tointen oikeudenmukaisuutta tai kohtuullisuutta. Tuolloiseen julkisuuteen ei sisällynyt minkäänlaista käsitystä yksilön oikeuksista eikä siten myöskään minkäänlaista oletusta keskustelevuudesta tai harkinnasta. Koko yksityisyyden asema feodaalikaikana onkin hyvin kiistan- ja kyseenalainen. (Habermas 2004, 26–34; Foucault 1980.) Nimenomaan yksityistymiskehitykseen kuitenkin liittyy julkisuuden irtaantuminen

kohti kansalaisyhteiskuntaa, joka on valtiosta erillinen yhteiskunnallisen toiminnan alue. (Habermas 2004, 38–53.) Habermasin todisteluun kuuluu myös kulttuuriteoretisointi, jossa modernin ihmisen esiinmurtautuminen esitetään mittavana valmentautumistyönä: yksilöllinen mielipide ja kyky esittää maku- ja mieltymysarvostelmia tai poliittisia mielipiteitä ei suinkaan putkahtanut tyhjältä monarkin vallan väistyttyä, vaan oli prosessi, jossa nouseva porvaristo löysi oman yksityisyytensä ja ryhtyi koettelemaan ja kokeilemaan sen rajoja. Kirjallisuus- ja taidekeskustelut olivat se areena, jossa julkisen järjenkäytön periaatteet löydettiin. Pian julkinen mielipide murtautui estetiikan piiristä valtarakenteiden alueelle. Porvariston piirissä muotoutui taju siitä, että kirkon tai valtion tulkintamonopoli ei sen enempää taiteen kuin vallan kysymyksissä ollut kiistämätön. Julkisuus alkoi hiljalleen täyttyä porvariston omilla sisällöillä; se kaappasi itselleen välineen, jolla alamaiset oli aiemmin pidetty kuuliaisina ja tottelevaisina. (Habermas 2004, 59–60, 74–79.) Tarmo Malmberg (2006, 122–124) sanoo, että porvarillinen poliittinen julkisuus perustuu yksityishenkilöiden väliseen rationaaliseen etujen sovittamiseen, minkä vuoksi se tarvitsee rinnalleen kulttuurijulkisuuden, jossa subjektina olon kysymyksiä voidaan käsitellä irrallaan ahtaista taloudellis-poliittisista intresseistä. Näin tie politiikkaan käy kulttuurin kautta, mutta politiikka ja kulttuuri säilyvät perustaltaan eri asioina, koska edellisessä on kyse päätöksenteosta ja toiminnasta, jälkimmäisessä ihmisenä olemisesta ja identiteetistä.

³⁹ Julkison käsite on keksitty viestinnätutkimukselliseen tarpeeseen erottaa suomen kielessä yleisö massamerkityksessä (audience) ja julkisessa, toimivassa merkityksessä (public). Tätä Veikko Pietilän ja Seija Ridellin ”julkeaa ehdotusta” (1998, 95) on seurannut mittava keskustelu, josta hyvä yleisesitys on Pietilä & julkisuuspiiri (2010), ks. myös Ripatti-Torniainen (2013).

omaksi itsenäiseksi piirikseen (esim. Malmberg 2005, 114–115). Poliittis-taloudellista vapautumista vastasi psykologinen vapautuminen perheen piirissä, joka rupesi näyttäytymään sekä käytäntöjensä ja ihanteidensa valossa ”ihmisytenä sinänsä”; vapaaehtoisten, molemminpuolista rakkautta tuntevien ja sivistyneiden ihmisten tyyssijana (Habermas 2004, 80–86).

Normatiivisena periaatteena tämä kehitys näyttääytyy yksilönvapautena. Yhä enenevästi alkoi esiintyä ajatuksia siitä, että yksilöllä saattaisi olla jonkinlaisia oikeuksia, joiden rajoittaminen olisi ainakin pystyttävä pätevästi perustelemaan. Porvaristo mielsi myös liiketoimensa tällaiseksi vapauden alueeksi, jonka häirintä hallitsijoiden taholta olisi perusteltava. (Habermas 2004, 57.) Pätevän perustelun vaatimus liittyi luottamukseen yksilön kyvystä tehdä järkeviä arvioita. Valistuksen projektina tunnettu järjen arvostus oli myös poliittinen projekti. Järki oli instrumentti, joka tarvitsi käyttäjäkseen valistuneen eli omalakisena ja autonomisen yksilön.

Julkinen oikeuttaminen ja rationaalinen keskustelu. Porvarillisessa julkisuudessa yksityiset ihmiset toivat esiin omia intressejään ja halujaan pyrkien niiden yhteensovittamiseen. Ratkaistakseen hobbesilaisen ongelman kaikkien sodasta kaikkia vastaan porvaristo omaksui keskustelun ja väittelyn välineiksi, joilla julkiseen järjenkäyttöön nojautuen voitiin väkivallatta sovittaa yhteiskunnan kokonaisuus yksityisihmisten omaan etuun. (Malmberg 2006, 122.) Julkisen mielipiteen kulmakiveksi asetettiin väitteiden pätevyys ja parhaan argumentin valta – ei se, kuka mielipiteen oli esittänyt tai kuinka kaunokielisesti se oli luriteltu, vaan kuinka todenperäinen ja kelvollinen se oli. Myös laillistumiskehitys liittyy julkisen oikeuttamisen ajatukseen. Kun traditio ja Jumala eivät enää kelvanneet oikeusjärjestyksen perustaksi, laki oli laskettava ihmisten varaan.

Habermasin normatiivisen näkemyksen mukaan julkisen keskustelun olisi oltava vapaata, ja esitettyjen käsitysten ja ehdotusten olisi perustuttava tietoon ja järkeen, ei perinteeseen, uskomuksiin tai ennakkoluuloihin (Kunelius 2003, 43). Habermasin teoria sisältää painotuksen siitä, että olisi jollakin tavalla palattava tähän ideaaliin, ja julkisuutta käsitellään nimenomaan yhteiskunnalliseen järjestäytymiseen, politiikkaan ja vallankäyttöön liittyvänä kysymyksenä: päätöksenteko ja vallankäyttö yhteiskunnassa olisi alistettava julkiselle järjenkäytölle ja yleisen mielipiteen tuomiorille. Tätä kautta julkisen järkeilyn pääasialliset funktiot ovat toisaalta hallinnon ja vallankäytön kritiikki ja toisaalta lainsäädäntötoiminta. Pohjimmiltaan on siis kyse siitä, kuinka ihmiset voisivat organisoidua ja jäsentää mielipiteitään julkisuuden kautta. (Koivisto & Väliaverron 1987, 6–14.) Julkisuuden käsitteeseen liittyy myös emansipatorinen intressi. Julkinen keskustelu ja argumentointi ovat keino pakkovallasta vapautumiseen, jolloin julkisuuden ideaalina on herruudesta vapaa kommunikaatio. (emt., 20.)

Julkisuus on kaikille avoin areena tai foorumi. Porvariluokan noustessa julkisuus alettiin mieltää abstraktiksi foorumiksi (Habermas 2004, 57, 60–61), jossa kansalaisyhteiskuntaa edustavat yksityishenkilöt voisivat kerääntyä julkisoksi pakottaakseen valtaapitävät oikeuttamaan itsensä julkisesti. Kansalaisyhteiskunta oli aloitteentekijän ja toimijan roolissa taivuttamassa valtiovaltaa vähä vähältä vastaamaan tarpeisiinsa. Näin valtion ja kansalaisyhteiskunnan identiteetit hiljalleen muovautuvat uudelleenlaisiksi. (Pietilä 2006, 90.)

Habermasin teoriassa julkisuus nähdään puskurivyöhykkeenä yksityisen elämänalueen ja valtion välillä. Perusajatuksena on, että yhteiskunnassa julkinen valta eli valtio on oma vyöhykkeensä. Sen vastakohtana on yksityisen eli kansalaisyhteiskunnan alue, johon julkinen valta on suunnattu. Julkisuus puolestaan välittää näitä valtion ja kansalaisyhteiskunnan vyöhykkeitä (Habermas 1985, 17; Koivisto & Väliaverronen 1987, 18–19; Habermas 1994, 206; Habermas 2004, 60–61). Kyseessä on siis yhteiskuntarakenteellinen tila, jota voidaan tilametaforan, kuten sfäärin, piirin, foorumin tai areenan, lisäksi tarkastella vuorovaikutusprosesseina, ”sillä julkisuutta muodostuu jokaisessa keskustelussa, jossa yksityiset kansalaiset kerääntyvät yleisöksi” [tai uudissanalla sanoen julkisoksi -PV] (Ridell 2004, 7; Habermas 1996, 360–361). Julkisuus syntyy siitä, että mielipiteet alkavat vaikuttaa toisiinsa. Keskustelemalla ja argumentoimalla saavutetaan jotakin sellaista, jota yksikään tajunta ei kykenisi muodostamaan itsekseen. Julkisuuden tulisi olla avoin ja kaikkien kansalaisten olisi päästävä sinne ottamaan osaa rationaalis-kriittiseen keskusteluun, missä heidän näkökantojaan voisi mitata argumentin arvon eikä esittäjänsä sosiaalisen aseman perusteella (Habermas 2004, 69–71; Koivisto & Väliaverronen 1987, 20). Tämä edellyttää lainsäädännön tarjoamaa turvaa esimerkiksi vapaan kokoontumisen ja muiden vapauksien harjoittamiseksi. Toisaalta julkisuus tarvitsee syntyäkseen myös kohtaamisen mahdollisuuksia, areenoita, kuten kahviloita, toriaukioita, parlamentteja tai esimerkiksi sanomalehden palstatilaa.

3.2.2 Rappiotarina ideaalin kontrastina

Ideaalin vastapainoksi tai kontrastiksi Habermas kertoo tarinan julkisuuden rappiosta, ”refeodalisatiosta”, modernina aikana. Perusajatuksena on, että julkinen mielipide ei enää muodostu julkisessa keskustelussa, vaan siitä on tullut joukkotiedotuksen välittämää näennäisjulkisuutta ja massakulttuuria, jota yleisö passiivisesti kuluttaa (Koivisto & Väliaverronen 1987, 14). Modernisaation ja teollistumisen myötä yhä uu-

sille yhteiskunnan alueille on tullut julkinen pääsy, mutta samalla julkisuus mielipiteenmuodostuksen sijana on menettänyt merkitystään. Julkisuus on hajonnut järjettömään ei-julkisesti käytettäviin asiantuntijavähemmistöihin sekä toisaalta kuluttajamassoihin, jotka suuntautuvat julkisuuteen vastaanottavaisesti mutta kriittittä. Ennen keskustelua ylläpitäneet viestimet tarjoutuvat yhä halukkaammin manipulatiivisen näytösjulkisuuden areenaksi, jolle valtaapitävät ja vallasta kamppailevat astuvat kosiskelemaan esityksillään suosiolista vastakaikua. (Habermas 2004, 256, 352; Pietilä 1999, 5.) ”Julkista keskustelua ei käydä niinkään ennen päätöksentekoa, vaan julkisuudessa pyritään pikemminkin legitimoimaan jo tehdyt päätökset” (Koivisto & Väliaverronen 1987, 33). Julkisuudesta on tullut välittävä alue, jossa valtio ja yhteiskunta ovat toistensa kanssa tekemisissä ilman poliitikasta kriittis-julkisesti keskustelevien yksityishenkilöiden välitystä. Kriittisestä julkisuudesta on tullut manipulatiivista, jossa valtion, puolueiden ja intressiryhmien päätöksille haetaan jälkikäteen hyväksyntä. Keskustelevan julkisuuden tehtävät ovat ottaneet hoitaakseen erilaiset yhdistykset, jotka kanavoivat yksityisiä intressejä poliittiseen agendaan. Myös puolueet ovat kasvaneet yhteen valtioelinten kanssa ja asettuneet sen julkisuuden yläpuolelle, jonka välineitä ne aiemmin olivat. Poliittisesti relevantti keskustelu käydään suoraan erilaisten intressiryhmien, puolueiden ja hallinnon kesken. (Habermas 2004, 258–259.) Julkisuus on toisin sanoen irronnut yksityiskansalaisten harkinnasta ja muuttunut taloudellisen (emt., 267–284) ja poliittisen (emt., 306–319) propagandan välineeksi. Kun yksityismielipide on julkisuuden kannalta relevantti vain äänestyskäyttäytymisen tai kulutus-tottumusten kannalta, julkinen keskustelu ei ole enää toimintaa, joka kirkastaisi julkisen mielipiteen, vaan se on palannut näytösmäiseksi toiminnaksi, ja ”joukkoviestinnän luoma maailma on julkisuutta vain näennäisesti” (Habermas 2004, 251).⁴⁰

Tämä yllä esitetty rappion kuvaus muistuttaa paljolti sitä maastoa, jota myös poliittikkaverkoston teoria kuvailee. Siinä missä poliittikkaverkoston teoria tarkastelee poliittista toimintaa realististen silmälasien läpi, Habermasin rappiokertomuksessa maasto tunnustetaan idealististen lasien läpi lähinnä normittavan kritiikin kohteeksi (ks. Thompson 1995, 73–75). Habermasin Strukturwandelin aikaisesta pohdinnasta kuitenkin puuttuu pitkälti pohdinta julkisuuden ”rappiovaiheen” oloista, eikä se kovinkaan hyvin auta ymmärtämään nykyistä poliittista julkisuutta. Jotta ei juututtaisi historiallis-empiriisiin lähtökuoppiin, onkin syytä perehtyä tarkemmin niihin lisäyksiiin, joita Habermas on myöhemmässä tuotannossaan teoriaansa esittänyt.

⁴⁰ Tämän takia journalismin olisi erotettava itsensä selvemmin PR-toiminnasta ja viihteestä. Sen ei kuitenkaan tulisi nostaa itseään julkisuuden sfäärin yläpuolelle eikä erotettava itseään julkisosta, jonka instrumentti se on. Journalismin pitäisi nähdä itsensä julkison debatin jatkeena tai laajentumana. Toisin sanoen journalismi ei toimillaan ja teoillaan yksin muodosta julkisuutta: se välittää ja vahvistaa yksityishenkilöiden kriittis-pohitivaa keskustelua. (Ahva 2010, 112; vrt. Habermas 2004, 276.)

3.2.3 Teorian täydennykset

Seuraava Habermasin merkittävä kontribuutio julkisuusteoriaan tuli vuonna 1992 jolloin julkaistiin *Faktizität und Geltung* (englanniksi *Between Facts and Norms* 1996). Viimeisin julkisuusteoreettinen avaus on artikkeli nimeltä *Political Communication in Media Society*, joka julkaistiin vuonna 2006 ja suomennettiin 2009. Tekstit avaavat näkymän sekä julkisuuden kehitykseen että siihen, kuinka Habermasin julkisuusteoria on muuttunut vuosikymmenten aikana. Varhaisessa teoriassa julkisuus mieltyi rationaalis-kriittiseksi ja poliittiseksi vastavoimaksi, mutta myöhemmin on korostunut sen suodattava funktio. Näissä teksteissä käsitellään myös journalismin tehtäviä julkisuuden kannalta. (Heikkilä & Kunelius 2009, 2–4; Ahva 2010, 110, 116.)

Normatiivisena teoreetikkona Habermas pitää kiinni deliberaation ajatuksesta⁴¹. Kuitenkin käsitys siitä, kuinka tuo deliberaatio voisi toteutua, muuttuu vuosien varrella. Määrittelyissä on nähtävissä ajattelun kehitys staattisesta julkisuustilasta kohti refleksiivistä julkisuutta. Varhaisissa teksteissä alleviivattiin julkisuuden kriittistä luonnetta autoritatiivisen vallan vastapainona. Vastaavasti viimeisimmissä julkaisuissa korostuu julkisuudessa tapahtuvan keskustelun ja harkinnan prosessiluonne. (Ahva 2010, 115–116.)

Faktizität und Geltungissa Habermas näkee julkisuuden aiempaan verrattuna selvemmin sosiaalisena vyöhykkeenä eli mielipiteenmuodostuksen areenana ja yhteiskunnallisena hälytysjärjestelmänä (Habermas 1996, 359; Hove 2007, 120–121)⁴² Teoriassa alkaa näkyä Habermasin muissa yhteyksissä kehittämä systeemiteoreettinen lähestymistapa⁴³ eli yhteiskunnan jako elämiss maailmaan (kansalaisyhteiskunta ja yksityisen sfääri) ja systeemiin (valtio, poliittinen järjestelmä ja talous). Tässä asetelmassa julkisuus on ”informaation ja eri näkökantojen viestimisen verkosto” eli sosiaalinen vyöhyke, kommunikaatorakenne kahden yhteiskunnan puolen välillä (Habermas 1996, 360, ks. 364–365; Malmberg 2004, 67; Ahva 2010, 113.) Myös julkisuuden tehtävät ilmaistaan aiempaa täsmällisemmin: ne ovat yhteiskunnallisten asioiden tematisointi, problematisointi ja jopa dramatisointi. Modernissa ja monimutkaisessa yhteiskunnassa julkisuus ei toisin sanoen voi pelkästään pitäytyä kansalaisyhteiskunnasta

⁴¹ Koko tuotantonsa läpi Habermas käyttää käsitteitä kuten deliberoiva julkiso (1989), deliberatiivisen politiikan proseduralistinen konsepti (1994; 1996) ja demokratian deliberatiivinen malli (2006) (Ahva 2010, 115–116).

⁴² Nämä muutokset saavat selityksensä siitä, että *Julkisuuden rakennemuutos* tarkasteli historiaa ja sitä roolia, mikä julkisuudella oli esimoderneissa ja ei-demokraattisissa yhteiskunnissa. *Faktizität und Geltung* puolestaan tarkastelee julkisuutta demokraattisen yhteiskunnan kontekstissa. (Ahva 2010, 113–114)

⁴³ Taustalla on Habermasin käsitteellinen työ yhteiskunnan rakenteista ja kommunikaation funktiosta näissä rakenteissa, ks. esim. Habermas (1976 [1973]) ja 1987 [1981]).

nousevien asioiden välittäjänä tai vahventajana. Sen täytyy myös problematisoida⁴⁴ asioita, vaikka varsinainen ongelmanratkaisu jääkin parlamentaaristen elinten tehtäväksi. (Habermas 1996, 357–358.)

Vuimeisimmät Habermasin näkemykset julkisuusteoriasta ja mediasta ovat artikkelissa *Political Communication in Media Society* vuodelta 2006 (suomeksi 2009). Tässä tekstissä Habermas painottaa julkisuuden luonnetta viestintäjärjestelmänä, joka välittää kantoja sekä muodollisen että epämuodollisen pohdinnan⁴⁵ välillä niin poliittisen järjestelmän huipulta tyveen kuin takaisinkin päin. Demokraattisen toiminnan kannalta tärkeimmät julkisuuden tehtävät ovat olennaisten aiheiden mobilisointi, niiden prosessointi sekä rationaalisesti motivoituneiden asenteiden luominen, eli harkittujen julkisten mielipiteiden tuotanto ja agendan tuottaminen poliittisille instituutioille. Aikaisempaa selvemmin korostetaan julkisuuden pohdiskelevuutta eli refleksiivisyyttä – sitä, että aiheita voidaan pallotella edestakaisin julkisuudessa: ”kaikki osallistujat voivat palata havaittuihin julkisiin mielipiteisiin ja ottaa niihin kantaa asiaa uudestaan harkittuaan”. Lisäksi korostuu seulontafunktio: julkisuus kuurnitsee mielipiteet poliittiseen järjestelmään päin. Näin poliittiset päättäjät saavat punnittuihin julkisiin mielipiteisiin perustuvan kehikon, jonka sisältä oikeutettujen ratkaisujen pitäisi löytyä. Vastaavasti äänestäjien näkökulmasta nämä punnitut mielipiteet osoittavat julkisten kysymysten uskottavia ja järkeviä ratkaisuvaihtoehtoja. (Habermas 2009, 35–37; Ahva 2010, 115.)

Julkisuuden rakennemuutoksessa journalismi oli katsottu poliittisen julkisuuden osaksi, jonne voi tuoda erilaisia mielipiteitä. Teoksessa ei kuitenkaan käsitellä juuri lainkaan sitä, kuinka journalismin olisi toimittava auttaakseen deliberaatioprosessia ja julkisen mielipiteen muodostusta. Aivan kuin journalismi olisi sisällytetty deliberaatioprosessiin sellaisenaan ja näyttäytyisi lähinnä alustana, jossa erilaisia mielipiteitä voidaan ilmaista. (Ahva 2010, 112.) John B. Thompson (1995, 261) toteaa, että teoksessa hahmoteltu julkisuus on maalattu niin isolla pensselillä, etteivät siitä erotu nykyaikaisen joukkoviestinnän välittämät julkisuusmuodot. Thompsonin luennassa Habermas takertuu julkisuuskäsitykseen, joka on luonteeltaan spatiaalinen ja dialoginen, ja joka pakottaa tarkastelemaan mediavälitteisen kommunikaation jatkuvasti kasvavaa roolia historiallisena syntiinlankeemuksena. Laaja julkisuuteen osallistuminen (inclusion) assosioidaan massakulttuurin alhaisen informaatio- ja kulttuuriarvon

⁴⁴ Parlamentaarinen päätöksenteko ei Habermasin (1996, 357–358) mukaan kovin hyvin kykene paikallistamaan piileviä ongelmia eikä ole innokas tehokkaasti tarttumaan äkisti ilmenneisiin ongelmiin. Sen sijaan julkisuudessa kyetään luomaan julkisen mielipiteen painetta päättäjiä kohti.

⁴⁵ Habermas (2009, 34–35) tarkoittaa epämuodollisella pohdinnalla kansalaisyhteiskunnan arkikeskusteluja ja muodollisella pohdinnalla institutionalisoituneita puhuntoja poliittisen järjestelmän ytimessä.

kanssa. (Hove 2007, 127–128.) *Faktizität und Geltung*issa Habermas on aiempaa halukkaampi miettimään niitä positiivisia vaikutuksia, joita medially voi olla julkisuuden ja demokratian toimintaan. Toisin sanoen joukkoviestinnän kykyä abstrahoida ja tiivistää asioita ei pitäisi jättää normatiivisen demokratiateorian ulkopuolelle. Monimutkaisessa yhteiskunnassa tarvitaan muitakin deliberaation areenoita kuin kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus, ja tällaisena areenana journalismilla on päärooli. Joukkoviestintä voi ilmaista joitain aiheita tiiviisti ja yleistajuisesti. Sen lisäksi joukkoviestintä voi laajentaa julkisuuden näköaloja ja luoda linkkejä yksityisen ja julkisen välille.⁴⁶ (Habermas 1996, 361; Hove 2007, 128, 132; Ahva 2010, 114.) Tarkentunut käsitys julkisuudesta asettaa medialle entistä tärkeemmän roolin linkkinä eriytyneiden julkisuuksien välillä. (Habermas 1996, 361; Hove 2007, luku 6). Habermas pitää kuitenkin yhä kiinni siitä, ettei ole median, journalismin tai edes poliittisten toimijoiden tehtävä tematisoida asioita julkisuudessa vaan se tehtävä kuuluu julkisolle itselleen. Aiheiden tulisi nousta agendalle julkison suostumuksella (Habermas 1996, 379).

Vuoden 2006 artikkelissa käsitellään median roolia julkisuudessa melko yksityiskohtaisesti. Toimiakseen poliittinen julkisuus tarvitsee journalisteja toimittamaan uutisia, selontekoja ja kannanottoja sekä poliitikkoja, jotka ovat sekä julkisen mielipiteen tuottajia että vastaanottajia. Ennallaan on julkisolähtöisyys, eli jo yllä kuvattu kanta siitä, että julkisuuden tematisointi ei kuulu medialle vaan julkisolle. Vaikka mediajulkisuus ei kykenekään kasvokkaisen vuorovaikutuksen kaltaiseen välittömyyteen, konkreettisuuteen ja vastavuoroisuuteen, media voi laajentaa julkisuuden deliberatiivisia kykyjä: ”poliittisen mediaviestinnän ei tarvitse käydä yksin täysin kehittyneen pohtivan keskustelun kanssa”. Tällaisen viestinnän onnistumiseksi kahden ehdon on kuitenkin täytyttävä: median olisi oltava itseään säätelevä ja autonominen, ja median ja kansalaisten välillä pitäisi olla toimiva palautesilmukka. (Habermas 2006, 34; 2009, 34, 39–42; Hove 2007, 133; Ahva 2010, 115–116.)

3.2.4 Kritiikki ja sen sisällyttäminen

Habermasin julkisuusteoriaa on kritisoitu paljon. Osan kritiikistä Habermas on suhauttanut teoriaansa ja pyrkinyt kommentoimaan kritiikkiä teorian jäljemmissä versioissa. Tarkastelen seuraavaksi muutamaa keskeistä kritiikkiä ja pyrin nostamaan esille

⁴⁶ Journalismin tulisi täten ymmärtää itsensä tärkeänä agenttina julkisolle, jonka oppimishalua ja kritiikin kykyä sen täytyisi ”esiolettaa, vaatia ja vahvistaa”. (Habermas 1996, 378). Lisäksi journalismin olisi vaalittava riippumattomuuttaan poliittisilta ja sosiaalisilta paineilta, ja sen olisi oltava vastaanottavainen julkison ehdotuksille ja asetettava konfrontoimaan poliittista prosessia. Toisaalta yleisön olisi oltava selvillä journalismin kyvystä vaikuttaa julkiseen keskusteluun myös kielteisillä tavoin. (Ahva 2010, 114.)

ne teemat, joita myöhempi julkisuusteoria on itseensä sisällyttänyt. Merkittäviä kritiikkejä ovat mm. Oskar Negtin ja Alexander Klugen *Öffentlichkeit und Erfahrung* (1972; englanniksi 1993), Nancy Fraserin vaikutusvaltainen esse *Rethinking the Public Sphere* (1992; suomeksi 2009) ja esimerkiksi Chantal Mouffén kirjoitus *Deliberative democracy or agonistic pluralism?* (1999; suomeksi 2009). Seuraan tässä esityksessä Nancy Fraserin tapaa asettaa kyseenalaiseksi neljä Habermasin oletusta ja liitän muut julkisuusteoriaa kohtaan esitetyt kritiikit tähän kehikkoon: Osallistujien arvoasemien sulkeistaminen, vaatimus yhdestä julkisuudesta, yksityisten asioiden rajaaminen julkisen keskustelun ulkopuolelle sekä oletus valtion ja kansalaisyhteiskunnan pitävästä rajanvedosta.

Erojen sulkeistaminen. Porvarillisen julkisuuden ideaalissa ehdotetaan, että keskustelu rakentuu ajatukselle parhaan argumentin vallasta. Fraser (1992, 119; Ridell 2004, 7) sanoo, että keskusteluun osallistujien sosiaalisten asemien eroja on mahdotonta siirtää syrjään eli ”sulkeistaa” vuorovaikutuksen ajaksi. Syrjivät ja vaientavat erot voivat välittyä esimerkiksi vuorovaikutuksen tyyliseikkojen kautta. Tätä asiaa on käsitelty tarkemmin esimerkiksi Luigi Pellizzoni (2001, 60) puhumalla kommunikaation yli käytettävästä vallasta eli siitä, kenellä on oikeus osallistua keskusteluun. Poissulkemisen syynä voi olla oletettu kompetenssin puute tai kyvyttömyys kommunikaatioon. Mahdollisuus osallistua keskusteluun liittyy usein muodollisiin vaatimuksiin, kuten kansalaisuuteen tai tietyn ryhmän jäsenyyteen. (Nikunen 2003, 80.) Myös Oskar Negtin ja Alexander Klugen kritiikissä tartuttiin siihen, että Habermas oli tarkastellut yhtä historiallisesti erityistä ja rajallista ilmiötä: porvarillista julkisuutta. Habermas ei kuitenkaan kehittänyt tutkimuksessaan jälkiporvarillista julkisuutta kovinkaan pitkälle eikä juuri kyseenalaista mallinsa esioletuksia, eli kuvattu julkisuuskäsitys jää luokkaspesifiksi. Porvarillisen julkisuuden ulkopuolelle rajautuu rahvaanomainen eli ”plebeijinen” kansanjulkisuus. Sen subjekteja eivät ole sivistyneet säädyt vaan sivistymättömän kansa, joka ei hallitse rationaalisen argumentoinnin periaatteita. (Koivisto & Väliaverron 1987, 41, 53.) Negtin ja Klugen mukaan porvarillisessa julkisuudessa toimiminen edellyttää sekä kielellistä että mimeettistä harjaantumista. Kaikilta julkisuuden osapuolilta edellytetään tilanteeseen sopivaa käytöstä ja ilmaisun tapaa; täytyy tuntea tilanteeseen sopivat koodistot ja yleisön odotukset. Käytöksen ja puheen täytyy olla kielipoin mukaista ja ”taloudellista”, abstraktiokykyistä. Se, joka ei hallitse näitä koodeja, eli sortuu vaikkapa murteiden käyttöön, epä johdonmukaisuuksiin tai muuhun väheksytyyn kielenkäyttöön, tuomitaan esimerkiksi asiasta poikkeavaksi tolloksi.

Porvarillisen julkisuuden mekanismit kokemuksen pois sulkemiseksi ja tuhoamiseksi ovat hyvin lähellä niitä alueita⁴⁷, joissa uskotaan toimittavan ”ideaalien” tai ”humainien” periaatteiden mukaan (Negt & Kluge 1993, 47).

Tähän kohtaan myös Chantal Mouffe (2009) on suunnannut ”agonistista eli kiistelevää moniarvoisuutta” propagoivaa kritiikkiään, jota hän pohjustaa toisaalta Ludwig Wittgensteinin kielikäsitteillä ja toisaalta lacanilaisella käsitteellä diskurssin koossa pysymisestä. Mouffe sanoo, että esteet vapaan ja pakottoman julkisen keskustelun tiellä ovat ontologisia, eivätkä pelkästään empiirisiä tai tietoteoreettisia. Itse asiassa ilman näitä esteitä mielipiteitä ei voitaisi ylimalkaan vaihtaa eikä pohtia. Tältä kannalta katsottuna ideaaliseen puhetilanteeseen pyrkiminen on suorastaan mieletöntä. Agonistisen politiikkäsitteksen pääkysymys ei ole, miten kitkeä valta pois, vaan kuinka rakentaa demokraattisia arvoja vastaavia vallan muotoja. Toisaalta esimerkiksi Esa Reunanen (2012, 46–47) huomauttaa, ettei Mouffe oikeastaan tarjoa mitään vaihtoehtoa, onhan myös Habermasin lähtökohtana nimenomaan erimielisyys ja eriävät intressit. Jos järkiperusteet hylätään, sovittelun keinoiksi jäävät vahvemman valta, heikomman vastarinta ja tunneperäinen suostuttelu. Tekojen todennäköiset seuraukset eivät riipu kielipeleistä, ja ristiriitainen päättely pysyy ristiriitaisena, käytettiinpä mihin hyvänsä elämänmuotoon perustuvaa kieltä. Näillä perusteilla Habermasin julkisuusteoriaa ja kommunikatiivisen toiminnan teoriaa voisi pitää kritiikkiään pätevämpänä yrityksenä löytää toimintatapoja, joilla demokraattisiin arvoihin voitaisiin nojata vallan läpäisemässä yhteiskunnassa.

Kuinka Habermasin käsitteitä erojen sulkeistamisesta ja tätä kohtaan suunnattuja erilaisia kritiikkejä voisi sovittaa keskenään? Selvyttä siihen, puhutaanko aidasta vai aidan seipäistä, voisi ainakin lisätä se, että jaettaisiin julkista puhetta rakenteistavat erot toisaalta mielipide-eroihin ja toisaalta ontologisiin eroihin. On siis olemassa eriäviä mielipiteitä yhteiseksi tunnustettujen asioiden välisistä ratkaisu- ja toimintaehdotuksista, jolloin ollaan Habermasin tai Reunanen esittämän kaltaisessa punnintatilanteessa. Voidaan myös ajatella, että eriävät mielipiteet saattavat perustua keskenään niin erilaisiin maailmanhahmotustapoihin, ontologioihin, etteivät ne kerta kaikkiaan käänny toistensa kielelle. Asiaa voisi havainnollistaa vertauskuvalla: esimerkiksi nauriita ja päärynöitä voidaan molempia punnita, mutta eivät ne silti puntaroimalla toisikseen muutu⁴⁸. Näin pelkistäen teoreettisen kiistan aiheeksi jäisi lopulta kysymys

⁴⁷ Negt ja Kluge (1993, 46–47) käyttävät yhtenä esimerkkinä koulua, jonka porvarilliset muotovaatimukset ovat suorastaan hyökkäyksiä työväenluokan lasten itseymmärrystä ja affektiivista turvallisuutta kohtaan.

⁴⁸ Seuraavassa luvussa 3.2.5 käsittelen tarkemmin tällaista ”monen totuuden” vaihtoehtoa eli Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot’n teoriaa julkisen oikeuttamisen eri muodoista.

siitä, voidaanko kommunikaation muodosta ja sisällöstä riippumatta kaivaa aina esille sellainen rationaalinen ydin, jonka painoa voitaisiin sitten puntaroida. Itse näen, ettei tällaiseen pelkistämiseen riitä journalistisessa julkisuudessa sen enempiä resursseja kuin kykyäkään. Sen sijaan voitaisiin ajatella eräänlaista kiertotietä: julkisuuteen pyrkivien erilaiset kielenkäytön ja olemisen tavat sekä julkisuudessa vallitsevat pois sulkemisen mekanismit olisi tuotava aiempaa selvemmin esille, jotta niistä tultaisiin tietoisiksi ja voitaisiin ottaa mukaan keskusteltavien asioiden joukkoon. Täten journalismin olisi paitsi laadittava journalistisia esityksiä, myös tehtävä näkyväksi oma esitysluonteensa ja sen reunaehdot. Voidaan miettiä erilaisia tapoja tämän tekemiseksi. Yksi olisi ainakin mediakritiikki ja toinen erilaisten journalististen käytäntöjen avaaminen yleisölle. Se, miten tämä voisi tapahtua normaalin uutistoiminnan yhteydessä, olisi oman selvityksensä arvoinen asia.

Useiden julkisuuksien mahdollisuus. Habermasin keskittyminen nimenomaan porvarillisen julkisuuden tarkasteluun saattaa aiheuttaa eräänlaisen näköharhan ja näin vaikuttaa siihen, millaisiin johtopäätöksiin teoria päättyy. Fraser sanoo Habermasin jättävän tarkastelunsa ulkopuolelle ei-liberaalit, ei-porvarilliset, kilpailevat julkisuudet. Porvarillisen julkisuuden laajasta käsittelystä saattaa saada sen kuvan, että se olisi ollut ainoa tai hallitseva julkisuusmuoto. Se ei suinkaan ollut ainoa, vaan yhtä aikaa porvarillisen julkisuuden kanssa nousi erilaisia vastajulkisuuksia, esimerkiksi kansallismielistä, populaaria maalaisväestön, eliittinaisten tai työväenluokan julkisuutta. Nämä julkisuuden eri muodot kilpailivat keskenään alusta alkaen, eivätkä pelkästään 1800-luvun lopulta lähtien, kuten Habermasin ajatellaan väittävän. Esimerkiksi Mary Ryan (1992) kuvailee, kuinka 1800-luvulla amerikkalaisnaiset eri luokista ja etnisistä ryhmistä osallistuivat monin tavoin julkiseen elämään, vaikka heiltä puuttui täysivaltainen kansalaisuus eli äänioikeus. Porvarillisen eliitin naisilla oli oma vapaaehtoisjärjestöistä muodostuva kansalaisyhteiskunnan alueensa. Niissä käytetty kotipiirin ja äitiyden kieli oli sellaista, mitä ei aiemmin ollut tuotu julkisuuteen. Työväenluokan naiset osallistuivat tukitehtävissä erilaisiin lakko- ja protestitoimiin sekä katukulkueisiin, samoin erilaiset naisoikeustaistelijat tuottivat toimillaan omanlaistaan julkisuutta.

Habermasin varhaisessa teoriassa muiden julkisuuksien ajatus kuitaantuu pitkälti viittauksella rahvaan julkisuuteen. Porvarillisessa ja rahvaan julkisuudessa käytettyjen keinojen eronteko on Habermasille kuitenkin systemaattisesti tärkeä, vaikkei hän sanokaan jälkimmäisestä kovin paljon. Habermasin kriitikot eivät taas ole tunnistanee tätä erottelua osaltaan siksi, että kiinnostuksen kohteena ovat olleet demokraattiselle päätöksenteolle olennaiset välineet, eli keskustelu ja argumentteihin nojaava kritiikki. (Malmberg 2006, 122.) Rahvaan julkisuus nojaa ei-argumentatiivisiin tahdonilmaisun

muotoihin. Porvarillinen poliittinen julkisuus edellyttää keskustelua ja sen avulla saavutettua intressien sovitusta, kun rahvaan poliittinen julkisuus toimii mielenosoitusten ja muiden vastaavien painostuskeinojen avulla. Kulttuurijulkisuuden porvarillisenä instituutiona on kulttuurikritiikki, jonka avulla maku- ja arvostuskysymyksistä voidaan keskustella rationaalisesti. Rahvaan kulttuurijulkisuudessa makuerimielisyyksistä ei väitellä argumentein. Esimerkiksi Ison-Britannian varieteeteattereissa 1800-luvun jälkipuolella huonoina pidettyjä esiintyjä heiteltiin kananmunilla ja tomaateilla. (Malmberg 2005, 115.)

Faktizität und Geltungissa Habermas tunnustaa osan kritiikistä, jota hänen aiempaa julkisuuskäsitystään kohtaan on esitetty; esimerkiksi vastajulkisuuksien ajatus otetaan tarkastelun alle (Habermas 1996, 370). Tiivistetysti Habermas asettuu sille kannalle, että julkisuuksia on enemmän kuin yksi. Se ei ole yhtenäinen vaan moninainen ja vaihteleva sekä tilan (esimerkiksi kansainväliset ja kansalliset julkisuudet) tai aihealueiden (esimerkiksi tieteelliset ja uskonnolliset julkisuudet) sekä mediamuotojen (esimerkiksi kapakka-, teatteri- tai joukkoviestinjulkisuus) osalta. (Malmberg 2004, 69; Ahva 2010, 114.) Tarkastelun ulkopuolelle jäävät yhä sellaiset julkisuuden muodot, jotka eivät nojaa rationaalisuuden periaatteeseen. Erilaiset epärationaaliset tai vihamieliset julkisuudessa esiintymisen muodot (esim. Pöyhtäri ym. 2013, ks. erityisesti 216–220) tuntuvat kuitaantuvan luottamuksella siihen, että julkisuus tarvitsee aina yhteisiin arvoihin perustuvan rationaalis-kriittisen pohjavireen, joka välillä pysyy piilossa mutta tulee esille keskustelun tihentyessä. Näin ollen strategisesti tai tarkoitushakuisesti toimivat tahot eivät siis mitenkään kykenisi kaappaamaan haltuunsa kommunikatiivisuuden periaatteelle rakentuvaa julkisuutta. (Habermas 1996, 364.)

Yksityisen ja julkisen raja. Kolmanneksi Fraser tarkastelee julkisten ja yksityisten asioiden rajaa nostamalla esiin erilaisia pintoja, joissa asiat kohtaavat: 1) valtiollinen vs. yksityinen, 2) kaikkien ulottuvilla oleva vs. yksityinen, 3) kaikkia koskeva vs. yksityinen, 4) yhteisen hyvän tai intressin piiriin kuuluva vs. yksityinen, 5) julkinen vs. yksityisen talouden piiriin kuuluva, 6) julkinen vs. intiimin tai kodin piiriin kuuluva. Kysymys vallasta liittyy siihen, mikä ylipäättään nähdään kuuluvaksi julkisuuteen, mikä yksityisyyteen. Poliitikkaa ja julkisuutta tutkivat feministit ovat kritisoinet julkisuusteorioita siitä, että ne ottavat itsestäänselvyytensä julkisen ja yksityisen välisen jaottelun ja täten toistavat jakoon perustuvia valta-asetelmia. (Nikunen 2003, 81–82.) Esimerkiksi Seyla Benhabib (1992, 89–91) näkee jaon julkisuuteen ja yksityiseen osana diskursiivista valtaa, joka on marginalisoinut naiset yksityiseen. Tästä jaosta on seurannut, että nykyinen poliittinen teoria on ollut sukupuolisokeaa, eikä yksityisen alueen valtasuhteita ole nähty merkityksellisinä. Esimerkiksi moraalinen ja uskonnollinen omatunto – vaikkapa elämän tarkoitus, hyvyys ja elämän peruseriaatteet – on

nähty yksityisyyden piiriin kuuluvina asioina. Toisaalta talouden alueelta on rajattu yksityisyyden piiriin tuotanto, kulutus ja työvoima niiltä osin, joihin valtio ei puutu. Kolmas yksityisyyden osa on intiimin alue, johon kuuluvat koti, perhe, seksuaalisuus sekä arki ja hoivatyö.

Tältä osin Oskar Negtin ja Alexander Klugen esittämää kritiikkiä (1993 [1972]) voi pitää eräänlaisena Habermasin teorian täydennyksenä. Myös Negt ja Kluge tarkastelevat yksityistä elämänsisältöä, ”kokemusta”, ja sen julkista artikulaatiota. Keskeisessä osassa on näiden välinen ristiriita. Kirjoittajat laajentavat julkisuuden käsitettä siten, että se on sosiaalisen ja yksilöllisen kokemuksen konstituiva, muodostava tekijä. Julkisuus tekee kokemuksen mahdolliseksi, mutta myös rampauttaa sen: kokemus puetaan stereotyyppisiin julkisiin ilmauksiin ja toisaalta rajataan yksityiseksi. (Jameson 1988, 157.) Frankfurtin koulun kulttuuriteollisuusteorian (esim. Pietilä 1997, 214–238) hengessä – jonka edustaja varhainen Habermasin on – kirjoittajat julistavat porvarillisen julkisuuden tuhoavan kokemusten autenttisen sisällön ja ottavan tämän huomioon vain siinä määrin kuin se voidaan kesytetyssä muodossa liittää arvonlisäysintressin toteuttamiseen (Negt & Kluge 1993, 17). Näin ollen porvarilliselle elämälle vastakohtaiselle ”proletaariselle” elämälle on tunnusomaista saarrettuna oleminen ja sen todellisten yhteyksien katkaiseminen, ja porvarillinen julkisuus on vastaavasti yhteiskunnallisen kokemushorisontin muoto, joka ei ylitä tätä saartoa, vaan vahvistaa sitä. (Koivisto & Väliaverron 1987, 91–92.) Tämä havainto kääntyy kysymykseksi, mitkä rakenteet kontrolloivat sitä, mitä voi sanoa ja mitä ei, ja kenen kokemukset ovat relevantteja ja kenen irrelevantteja. Näiden rakenteiden tuottamat konfliktit voivat tapahtua eri tasoilla (paikallisilla, kansallisilla, ylikansallisilla) tai erilaisilla rintamilla (työpaikka, koti, koulutus jne.). Olipa taso tai rintama mikä tahansa, Negtin ja Klugen teoriassa huomio kiinnitetään siihen, missä määrin kokemus organisoituu tai disorganisoituu ”ylhäältä” korkeakulttuurin tai omistuksen intressin kaltaisten asioiden kautta tai toisaalta ”alhaalta” kokevien subjektien omista elämänyhteyksistä käsin. (Hansen 1993, xxxi–xxxii.)

Habermas-kriitikoiden näkökulmasta erojen sulkeistaminen typistää pois juuri sen autenttisen sisällön, jonka varaan joku muu kuin rationaalis-kriittiseen debattiin perustuva julkisuusmuoto voi rakentua. Tämän myötä siis häviää se, minkä nojalla jokin vaihtoehtoinen julkisuusmuoto on tottunut operoimaan. Tästä näkökulmasta onkin vaikeaa ymmärtää, kuinka käännökset tai välitykset vaihtoehtoinen julkisuuden ja valtajulkisuuden välillä voisivat toimia: kuinka voi mitata nauriita päärynöillä? Ja jos jonkinlaisia välityksiä kyettäisiinkin tekemään, eikö silti etulyöntiasemassa olisi rationaalis-kriittiseen argumentaatioon tottunut julkisuuden toimija? Toisaalta voidaan myös

mieltä, onko rationaalis-kriittinen argumentaatio todella niin ylivertainen julkisuuden periaate, kuin mitä Habermas tuntuu ajattelevan. Eivätkö viimeaikaiset kehityskulut osoita juuri päinvastaista? Näyttäähän siltä, että rahvaan keinoja taitavasti käyttävät julkisuuden toimijat kykenevät puhuttelemaan ja innostamaan laajoja kansanjoukkoja, joiden mielestä harkitseva argumentoija vaikuttaa lähinnä pitkäpiimäiseltä ja arjesta etäännyneeltä⁴⁹.

Valtion ja kansalaisyhteiskunnan raja. Habermasin teoriassa on tärkeä sija ajatuksella, että valtiollisen ja kansalaisyhteiskunnallisen välillä on oltava selvä raja. Fraser tulkitsee kansalaisyhteiskunnan ja valtion erottamisen tarkoittavan, että julkisuutta muodostettaessa valtion viranomaiset eivät sotkeudu asioihin viranomaisen roolissa. Julkisuudella ei siis ole käsikassaranaan minkäänlaista päätösvaltaa, vaan sen mahtavin ase on julkinen mielipide. Tätä muotoutumaa Fraser (emt., 24) kutsuu heikoksi julkisoksi. Porvarillisen julkisuuden näkökulmasta päätösvallan ulottaminen tälle alueelle merkitsisi uhkaa sen autonomialle: mahdollisuus kriittis-diskursiiviseen valtion koetteluun menetettäisiin. Vahvaksi julkisoksi Fraser puolestaan kutsuu parlamenttia, joka on ikään kuin julkisuus valtion sisällä: sen diskurssi koostuu sekä mielipiteenmuodostuksesta että päätöksenteosta. Tämän eronteon pohjalta Fraser toteaa, että porvarillinen julkisuuskäsitys, joka edellyttää valtion ja kansalaisyhteiskunnan erottamista, ei ole nykyisin käyttökelpoinen. Hän on siis selvästi päinvastaista mieltä kuin Habermas. Fraserin mukaan täytyy hyväksyä, että nykyään joillakin julkisuuksilla on suurempi rooli kuin pelkkä mielipiteen muodostus. Tällainen ”jälkiporvarillinen” käsitys mahdollistaisi sekä vahvojen että heikkojen julkisoiden kuin myös niiden sekamuotojenkin ajattelun. Tämän lisäksi se sallisi kehittää teoriaa tällaisten julkisoiden välisistä suhteista ja kasvattaisi kykyä luoda kuvaa demokratian mahdollisuuksista yli ja ohi vallitsevan demokratian. (emt., 25.)⁵⁰

Habermasin teoriassa annetaan keskeinen sija valistuneisiin mielipiteisiin kykenevälle yksilölle ja tällaisten yksilöiden yhteenliittymänä toimiville kriittistä kapasiteettia omaaville julkisille, jotka porvarillisen julkisuuden idean mukaisesti kykenevät valtion kriittiseen koetteluun. Varsinkin varhaisessa julkisuusteoriassaan Habermas kritisoi tilannetta, jossa ekspansivinen valtio – sosiaalivaltio – ottaa enenevässä määrin

⁴⁹ Tästä esimerkkinä käyvät vaikkapa Yhdysvaltain presidentinvaaleja 2016 edeltäneet pääehdokkaiden väittelytilaisuudet.

⁵⁰ Toisin sanoen Fraser pitää hyvänä merkinä sitä, että valtion ja kansalaisyhteiskunnan välinen raja on hämärä: julkisen mielipiteen valta on vahvistunut kun on olemassa kokonainen valtioelin joka kykenee muuntamaan tuon mielipiteen laiksi. Samansuuntaisia esimerkkejä ovat myös erilaiset itsehallinnolliset työpaikat, julkiset laitokset tai asuinyhteisöt, joiden sisäisissä julkisuuksissa voidaan sekä muodostaa mielipiteitä ja tehdä päätöksiä. Tällä tavalla ollaan siis tekemisissä suoran demokratian kanssa, jossa kaikki toimintaan osalliset kuuluvat sitä linjaavaan pohdintaan.

hoitaakseen tehtäviä, jotka eivät liberalistisen perinteen mukaisesti sille kuulu.⁵¹ Näyttää siltä, että tämän kritiikin pelastamiseksi Habermas on haluton ottamaan toden teolla kantaa Fraserin propagoimien mielipiteenmuodostusta ja päätöksentekoa yhteisen kytkevien julkisuusmuotojen puolesta. Tilanteessa, jossa pitäisi joko säästää tai syödä kakku, Habermas jää säästämisen kannalle. Tuloksena on ideaali kriittisestä julkisosta, joka teoreettisesta kauneudestaan huolimatta vastaa heikonlaisesti todellisia julkisuuden muotoja. Fraser puolestaan kannattaa mukautumista vallitsevaan tilanteeseen ja ehdottaa jatkokehittelyn juureksi ottamaan todesta teoreettisesti kenties vääräoppiset mutta käytännössä olemassa olevat ja mahdollisesti toimivat julkisuuden hahmottamisen tavat.

Tässä työssä olen yhdistänyt julkisuusteoriaa politiikkaverkostojen teorian kanssa. Näin olen luonut empiirisen vertailukohdan julkisuuteoreettiselle ideaalille. Tällä tavalla voidaan edetä suuntaan, jossa ei jäädä vatvomaan julkisuuteoreettisten ideaalien täyttymättä jäämistä, vaan pyritään näkemään myös muita journalistisen julkisuuden hahmottamisen tapoja. Ehdotan seuraavassa eräänlaista oikeuttamisteoreettista ekskursiota, jolla Habermasin julkisuuteoreettiseen pohdintaan voidaan tuoda vielä lisävaloa ja hieman väsähtäneeseen asetelmaan kenties jonkin verran uutta virtaakin.

3.2.5 Oikeuttamisteoria yhdistävänä näkökulmana

Habermasin julkisuusteoriassa vallitsee eetos siitä, että yhteiskunnallisten ongelmien käsittelyssä voidaan keskustelun avulla päätyä konsensukseen ja tällä tavalla löytää niille ratkaisu. Kritiikissä on puolestaan huomautettu siitä, kuinka tällainen keskustelun ideaali on syvästi pulmallinen: osallistujien kompetenssit eivät tasaudu sillä, että arvoasemat jätetään keskustelun ulkopuolelle; erilaisia julkisuuksia saattaakin olla yhden asemesta monta; yksityisen ja julkisen välinen rajanveto sulkeistaa asioita pois keskustelusta; käsitys valtiollisen sfäärin ja kansalaisyhteiskunnan pitävästä rajanvedosta on jyrkkä ja nykyoloissa epärealistinen. Vaikka Habermas on monin tavoin pyrkinytkin sisällyttämään saamaansa kritiikkiä julkisuusteoriansa jäljempisiin versioihin, myös niiden käyttökelpoisuudesta jää leijumaan ilmaan varteenotettava epäily: teoria porvarillisesta julkisuudesta näyttää tavoitellun universaalimallin asemesta yhdeltä ehdotukselta julkisuudeksi eli eräänlaiselta paikallisen konsensuksen hakemisen paikalta, rationaliteetin saarekkeelta. Sen enempiä Habermasin teoreettisissa kehitte-

⁵¹ Tätä kehityskulkua, jossa ”systeemi kolonisoii elämismaailman” Habermas on laajalti käsitellyt ja kuvannut myös kommunikatiivisen toiminnan teoriassaan.

lyissä kuin niihin suunnatuissa kritiikkeissäkään ei kuitenkaan ole kovin hyvin viitotettu tietä rationaalisesta argumentaatiosta poikkeavien kielenkäytön ja esiintymisen tapojen analysoimiseksi tai julkiseen keskusteluun sisällyttämiseksi. Habermas itsekin ei tunnu olleen kiinnostunut ulottamaan tarkasteluaan tälle alueelle.

Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n julkisen oikeuttamisen teoria (2006 [1991]) ei ole Habermasin julkisuusteorian kritiikki, mutta sen avulla yllä esitetyt kriittiset näkökulmat voidaan asettaa mielenkiintoiseen yhteyteen. Heidän teoriassaan lähde-tään siitä, että julkisessa keskustelussa kyllä pyritään kohti kiistojen sovittelua oikeudenmukaisesti, mutta ne kulttuuriset repertuaarit, joiden varassa tätä keskustelua käydään, monimutkaistavat tilanteen: paikalliset konsensukset pirstoutuvat erilaisiksi kielipeleiksi. Oikeuttamisteoriassa⁵² lähtöoletuksena onkin yhteiskunnallisen elämän syvä määrittymättömyys, josta inhimillisessä toiminnassa pyritään jatkuvasti pääsemään selville. Todellisuuden tarkastelukulmia on lukuisia, eivätkä nämä kulmat ole pelkistettävissä toisiinsa. Pluralismissaan teoria vierastaa durkheimilaisia painotuksia, joiden mukaan yhteiskunnassa olisi olemassa jonkinlaista homogeenistä ja jaettua yhteisyyttä (commonality). Tällaisen tiivistettyihin periaatteisiin pohjaavan sosiologisen selittämisen asemesta teorialla on tarjota liuta erilaisia oikeuttamisen kriteereitä, jotka pohjaavat moninaisiin näkemyksiin yhteisestä hyvästä. (Blokker 2011, 252–253.)

Alun perin oikeuttamisteoriassa esitettiin kuusi erilaista oikeuttamisen repertuaaria tai ”oikeuttamismaailmaa”: *koti, maine, markkinat, teollisuus, inspiraatio* ja *kansalaisuus* (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 35; artikkeli II, 100; tarkemmin Boltanski & Thévenot 2006, 159–211; Ylä-Anttila 2010, 149–153). Tämän jälkeen teoriaan on tuotu lisää maailmoita kuten Lafayen ja Thévenot'n (1993) sekä Lamont'n ja Thévenot'n (2000) hahmottama *ekologia* eli ”ympäristön” oikeuttamismaailma ja Boltanskin & Chiapellon (2007 [1999]) esittämä *projektien* eli ”verkoston” oikeuttamismaailma (Blokker 2011, 253; Gladarev & Lonkila 2013, 379; Borghi 2011, 324). Muiden kirjoittajien ehdotuksia ovat esimerkiksi ”eksploraation maailma” (Auray & Vétel 2013; Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016, alaviite 6) ja ”hyväntekeväisyyden kvasi-maailma” (Silber 2011, 311). Teoria on siis avoin uusien oikeuttamismaailmojen lisäämiselle⁵³ ja tätä kautta refleksiivinen yhteiskunnallisen muutoksen suhteen. Toi-

⁵² Lähestymistapaa on kutsuttu myös nimillä ”kriittisen kapasiteetin sosiologia” (sociology of critical capacity), ”kiistan sosiologia” (sociology of dispute), ”pragmaattinen kritiikin sosiologia” (the pragmatic sociology of critique) ja ”ranskalainen pragmatismi” (French pragmatism). (Blokker & Brighenti 2011, 284.)

⁵³ Esimerkiksi Jagd (2011, 355) on pohtinut, riittävätkö alkuperäiset tai myöhemmin lisätyt maailmat kuvastamaan empiristä dataa riittävällä tarkkuudella vai johtaako rajattu oikeuttamismaailmojen määrä, jota voi pitää teorian yhtenä vahvuutena, jonkinlaiseen sokeuteen.

saalta teoria kykenee tarkastelemaan yhteiskunnallista muutosta myös jo hahmotettujen oikeuttamisen tapojen merkitysmuutoksen kautta. Esimerkiksi Luc Boltanski on todennut, että elämme parhaillaan aikakautta, jota luonnehtii kodin maailman häviäminen⁵⁴ legitimien oikeuttamistapojen joukosta (Basaure 2011, 368). Oikeuttamismaailmat on teoriassa juurrutettu paitsi erilaisiin poliittisen filosofian kantateksteihin myös empiirisesti tarkasteltuihin kiistatilanteisiin. Teoria asettuu toiminnan ja rakenteen välimaastoon ottaessaan vakavasti ihmisten toiminnan ja moraaliset kyvyt mutta toisaalta tunnistamalla tiedon eri lajien ylyksilöllisen luonteen. (Blokker 2011, 252.) Sen tavoitteena on kuvata tutkittavien toimijoiden sosiaalisia kompetensseja ja toisaalta selventää, minkälaisiin normatiivisiin positiioihin toimijat voivat nojata joko kritisoidakseen muiden toimintaa tai vastatakseen omaan toimintaansa kohdistuvaan kritiikkiin (Jagd 2011, 235).

Koska yksimielisyys pohjaa moneen eri periaatteeseen, legitimitietin luominen ja ylläpito on vaikeaa. Sosiaalinen maailma ei saavuta pysyvästi vakaata tilaa, vaan erilaisten tulkintojen törmäyksistä nousee erimielisyyksiä, kritiikkiä ja konflikteja. (Blokker 2011, 254–255.) Keskenään ristiriitaiset periaatteet synnyttävät erilaisia jännitteitä, jotka puolestaan johtavat enemmän tai vähemmän huojuviin kompromisseihin. Oikeuttamisen maailmat nousevat esille erityisesti ristiriitatilanteissa, koska tuolloin paljastuu, millä tavalla sosiaaliset toimijat käsittelevät erimielisyyksiään ja kuinka korkeampia periaatteita hyödynnetään omien oikeudenmukaisuusvaateiden ylläpitämisessä tai tukemisessa. (Patriotta ym. 2011, 1809.)

Oikeutusten on mahdollista yhdistää hyvää koskevien yhteisesti jaettujen käsitysten sisälle. Tämän takia toimijat joutuvat aktiivisesti ottamaan huomioon erilaisissa yhteiskunnallisissa ryhmissä vallitsevia keskenään erilaisia käsityksiä. Jotta voi kyetä laatimaan vakuuttavia lausumia ja argumentteja, toiminta tällaisessa oikeuttamisen maastossa vaatii erityisiä kompetensseja. Toimijoilla on kriittistä kapasiteettiä käyttää lukuisia eri oikeuttamismaailmoja puolustakseen kantaansa julkisuudessa, eli he voivat mobilisoida ja yhdistellä erilaisia oikeuttamisen maailmoita korjatakseen ja pitääkseen yllä legitimitiä. Toimijat eivät kuitenkaan ole kognitiivisesti sidottuja omaan ammatilliseen tai institutionaaliseen sfääriinsä, vaan oikeuttaminen vaatii joustoa. Usein oikeuttamismaailmat tasapainotellaankin pitämään yllä legitimitiä lähinnä siihen saakka, että argumentit kestävät julkisen tarkastelun riittävän hyvin. (Patriotta ym. 2011, 1805–1808, 1830.)

⁵⁴ Spekuloitavaksi jää, onko tällaisella arviolla katetta. Oikeuttamismaailmojen ilmaantumisen ja haihtumisen kannalta kiintoisa tausta on Raymond Williamsin (1977, 121–128) tarkastelu kulttuurin vallitsevista, jäänteenomaisista ja orastavista muodoista.

Yksinkertaisimmillaan kiistatilanne on ratkaistavissa yhden repertuaarin eli ”oikeuttamismaailman” sisällä, jolloin osalliset ovat yhtä mieltä oikeuttamisen kriteereistä ja erimielisyys koskee lähinnä kriteerien täyttymistä. Yhtä ja samaa oikeuttamismaailmaa voidaan hyödyntää siis eri oikeutusten tueksi. Kiistan ratkaisemiseksi voidaan turvautua ”testiin”, eli kiistan molempien osapuolten hyväksymään järjestelyyn jossa asiaa tarkastellaan jonkin lopullisen todistuksen valossa. (Gladarev & Lonkila 2013, 380; Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016, 4.9; Patriotta ym. 2011, 1805; Blokker 2011, 253; Boltanski & Thévenot 2006, 133–138.) Kiista voi syntyä myös siten, että ”yhdessä maailmassa pätevä käsitys yhteisestä hyvästä tuomitaan toisen maailman kriteereillä”. Voidaan esimerkiksi väittää, että punnittavia vaihtoehtoja ei tulisi ollenkaan arvioida niiden kustannusten perusteella (talouden maailma) vaan kriteerinä pitäisi olla osallistujien tasa-arvoinen kohtelu (kansalaisuuden maailma). Tuomitsemisen lisäksi oikeutusmaailmat voivat kohdata myös kompromissin kautta, eli kahden maailman kriteerejä yhteisestä hyvästä voidaan yhdistää samassa argumentissa. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 38; Patriotta ym. 2011, 1831; Jagd 2011, 347.) Kompromississa keskenään ristiriitaisten oikeuttamismaailmojen periaatteista ei luovuta, vaan pyritään löytämään esimerkiksi sellainen monitulkintainen argumentti tai ratkaisu, joka voisi olla johdettavissa monesta eri oikeuttamismaailmasta. Boltanski ja Thévenot (2006, 279–280) mainitsevat tällaisina oikeuttamismaailmoja siltaavina käsitteinä esimerkiksi ”vallan” ja ”vastuun”, joita voisi yhtä hyvin käyttää esimerkiksi kodin tai teollisuuden oikeuttamismaailmassa. Gladarev ja Lonkila (2013, 379) käyttävät kansalaisuuden ja kodin oikeuttamismaailman kompromissista esimerkkinä uuden kerrostalon rakentamista, jonka kohtaama vastustus lientyisi naapuritalojen asukaille löytyvien sosiaalisten funktioiden kautta (uudessa rakennuksessa voisi toimia esimerkiksi päiväkotia).⁵⁵

Kantatekstinsä *De la justification* (1991) ilmestymisen jälkeen julkisen oikeuttamisen teoria (ja pragmaattinen sosiologia) kasvatti suosiotaan aluksi ranskankielisellä kielialueella ja vuoden 2006 englanninnoksesta lähtien myös muualla (tarkemmin

⁵⁵ Luhtakallio ja Ylä-Anttila (2011, 46–47; ks. myös 2016, 5.8–5.14) ovat nimenneet kiistan ja kompromissin lisäksi *seuraus*-tyyppisen oikeuttamismaailmojen yhdistelmän, jossa yhden maailman pohjalta esitetty oikeutus loogisesti implikoi esitetyn hyvän toteutumista myös toisen maailman kriteereillä. Tämän lisäksi he kuvaavat *hybridi-oikeutuksen*, jossa kahden maailman oikeutukset esiintyivät ”rinnan mutta erillisinä, ikään kuin toisistaan riippumatta”. Søren Jagd (2011, 352–353) on puolestaan kuvannut organisaatiotutkimuksen näkökulmasta muutamia kiinnostavia tapoja suoran erimielisyyden välttämiseksi. Voidaan esimerkiksi *kierrättää arvoja* korostamalla ensin yhtä arvoa ja sitten toista joko ajallisesti tai tilallisesti. Voidaan myös luoda *palomuuuri* eli antaa vastuu eri arvoista instituution eri osille. Toimijat voivat myös jättää kiistan sikseen eli *pudottautua pois* tilanteesta tai organisaatiosta. Tällaiset siltaavat käytännöt helpottavat kompromissien syntyä parhaiten silloin, kun toimijat eivät ole liian voimakkaasti sitoutuneet oikeuttamismaailmoihiinsa.

Jagd 2011, 354–355). Teorian soveltamisalakin on laajentunut alkuperäisestä. Blok-kerin (2011, 260) mukaan näkökulmaa on hyödynnetty esimerkiksi organisaatioiden, lain, politiikan, hyvinvointivaltion, julkisen toiminnan, kulttuurin, hyväntekeväisyyden, paikallistoiminnan ja jopa kirjallisuuden tutkimuksen yhteyksissä. Luc Boltanski itse on todennut, ettei teoriaa kehitetty yleiseksi toiminnan teoriaksi, vaan se on luotu kasvokkaiseen vuorovaikutukseen liittyvien tilanteiden näkökulmasta. Näin ollen sen erilaisten toimintalogiikoiden soveltaminen saattaa poiketa siitä, mitä kirjoittajat alun perin ovat teoksellaan tarkoittaneet. (Basaure 2011, 361–362; ks. myös Wagner 1999, 343) Tämä mielessä pitäen on kuitenkin mahdollista osoittaa erilaisia kontaktipintoja tai teoreettisten siltojen mahdollisuuksia esimerkiksi julkisuusteoriaan tai politiikka-verkostojen teoriaan päin.

Se, missä oikeuttamisteoria tulee lähimmäksi julkisuuden ja politiikan rajapintaa, on ajatus oikeuttamisen julkisesta luonteesta. Kuten edellä olen kuvannut, länsimaisen poliittisen ajattelun lähtökohtana on vaatimus julkisen toiminnan julkisesta perustelemisesta. Toimintansa oikeuttamiseksi on nostettava esiin jokin sellainen moraaliperiaate, jonka jakaa vastapuolen kanssa ja johon voi nojata (Blokker & Brighenti 2011, 285–286; Gladarev & Lonkila 2013, 377). Poliittiset toimijoiden kannattaa siis muotoilla argumenttinsa siten, että niillä on pohjanaan tarpeeksi laaja moraalisten oikeutusten perusta. Näin voidaan saada suotuisaa vastakaikua mahdollisimman laajalta liittolaisten ja joskus jopa vastustajien joukolta. (Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016, 3.11.) Turvaaminen erilaisiin oikeuttamismaailmoihin ei tietenkään ole täysin vapaata, vaan niiden käyttö on polkuriippuvaista. Esitetyn oikeuttamisen täytyy toisin sanoen olla jollakin tavalla yhteensopiva aiempien oikeuttamisten kanssa ja sen on myös heijasteltava aiempia argumenttien testejä. Vaikka oikeuttamiseen voidaan liittää uusiakin elementtejä, käytettyjen keinojen valikoimaa rajaa tai edesauttaa aiempi julkinen kommunikaatio. (Patriotta ym. 2011, 1830; ks. myös Blokker & Brighenti 2011, 285.)

Peter Wagner sanoo, että Boltanskin ja Thévenot'n julkisuudelle panema paino oli irtiotto [sosiologisesta] kollektivismista, jossa silti vältettiin lankeaminen individualismiin tai mikrososiologiaan. Oikeuttaminen tapahtuu yhteiskunnallisella areenalla, julkisuudessa, jossa ovat mukana vähintäänkin kiistan osapuolet mutta yleensä myös muita. Toisin kuin Habermasin teoretisoinnissa, julkisuuteen ei kuitenkaan liity normatiivista konnotaatiota eikä siinä panna painoa kommunikatiivisen järjen ylivallelle. Julkisuuden ei siis ajatella kasvattavan yhteiskunnallista rationaalisuutta, sillä sen piirissä voidaan nostaa esille erilaisia oikeuttamisen tapoja. Toisekseen julkisuudella ei ole teoriassa mitään ryhmän tai kollektiivin piirteitä eli se on ilmiö joka laajentaa

asian käsittelyä yleisesti muiden suuntaan olematta kuitenkaan itse kollektiivi⁵⁶. (Wagner 1999, 347; Basaure 2011, 369.) Paul Blokker ja Andrea Brighenti (2011, 297) näkevätkin pragmaattisessa sosiologiassa mahdollisuuden astua sellaisen politiikkakäsityksen ulkopuolelle, joka vetää yhtäläisyysviivat demokraattisuuden, lisääntyneen rationaalisuuden ja konsensuspyrkimyksen välille. Nähdäkseni tällä tarkoitetaan esimerkiksi Habermasin edustamaa julkisuuskäsitystä. Pragmaattisen sosiologian keinoin voi tutkailla

demokraattisten kielten ja oikeuttamistapojen moninaisuutta, hajaantumisherkän mutta silti pystyssä pysyvän sosiaalisen ja poliittisen järjestyksen monimutkaisuuksia, väistämättömiä ja korvaamattomia kritiikin ja konfliktin muotoja ja demokratialle luonteenomaista avoimuutta ja levottomuutta. [Tutkittavaksi olisi otettava] myös radikaalin kritiikin muotoja kuten toisinajattelu ja vastarinta, joiden tutkiminen voisi auttaa paitsi selittämään vallitsevan järjestyksen ääriviivoja myös kuvittelemaan mahdollisia uusia demokraattisen elämän muotoja. (Blokker & Brighenti 2011, 297.)

Jos Habermasin teoriaa voi kuvata universalistiseksi yritykseksi selittää julkisuudessa tapahtuvaa poliittista toimintaa rationaalisen kommunikaation näkökulmasta, Boltanskin ja Thévenot'n teoriaa voidaan puolestaan kritisoida siitä, ettei se ruoppaa politiikkaa pohjamutia myöten. Teorian kantatekstissä *De la justification* ei kovinkaan hyvin määritellä politiikan (politics, political) asemaa. Toisin sanoen jää epäselväksi, mihin perustuu poliittinen yhteisö, jonka sisällä teoriassa esitetyt oikeuttamisen maailmat ovat päteviä. Tätä kysymystä voidaan tarkastella kahdelta eri tasolta. Arkielämässä politiikka tarkoittaa esimerkiksi julkishyödykkeiden yhteiskunnallista jakoa ja poliittisen järjestelmän (polity) takeena olevaa poliittista hallintoa. Historiallisella tasolla tarkasteltuna politiikka taas edeltää kaikkea tällaista ja tarkoittaa poliittisen järjestelmän syntyä, perustamista ja sen eri lohkojen rajaamista. Oikeuttamisteoriassa politiikka esiintyy ensimmäisessä merkityksessä eli arkipäiväisenä ilmiönä, ja tulee esille erilaisiin konteksteihin ja tilanteisiin liittyvissä kiistoissa ja ratkaisupyrkimyksissä. Lisäksi teoriassa on erikseen käsitteellistetty kansalaisuuden maailma, joka liittyy julkisen intressin piirissä olevaan oikeuttamiseen. Sen sijaan historiallinen metapolitiikan taso on jätetty pitkälti käsittelemättä. Kirjassa ei selvennetä, kuinka ilmaantuu joku oikeuttamistapojen asetelma, joka on jossain suhteessa ideaaliin poliittiseen järjestelmään. Myöskään vakiintuneen poliittisen järjestelmän radikaalia kritiikkiä eli politiikkaa vastarintana ei ole teoksessa käsitteellistetty. Poliitikalla on siis omia erityisiä ominaisuuksia, jotka ylittävät jokapäiväiset kiistat ja jotka suoraan liittyvät sel-

⁵⁶ Erilaisista ihmisjoukkojen tyyppittelyistä ja audience/public-erottelusta ks. esim. Blumer 1999; Pietilä 1999. Artikkelit löytyvät myös kokoelmasta Pietilä ja julkisuuspiiri (2010).

laisiin konstitutiivisiin kysymyksiin kuten suvereniteetti, poliittinen väkivalta ja politiikan alkuperä. (Blokker 2011, 258; Blokker & Brighenti 2011, 284–286; Ricoeur 1994; Luc Boltanskin vastauksesta kritiikkiin, ks. Basaure 2011, 369–373.)

Omien rajojensa sisällä oikeuttamisteoriaa voi kuitenkin pitää julkisuusteoriaa monipuolisempana välineistönä kuvata erilaisten kiistatilanteiden käsittelyä ja sovitte-
telua. Oikeuttamisteoria sisältää käsittehistoriaan juurrutetun valikoiman erilaisia oikeuttamisen perustoja ja on nähdäkseni melko kattava. Sen avulla voidaan tulkita melkein mitä hyvänsä yhteiskunnallista keskustelua. Teoriassa esitetyt oikeuttamismaailmat ovat kukin omanlaisensa optikka tutkittavan kielenkäytön tarkastelemiseksi. Maailmat eivät myöskään mene pahasti päällekkäin – sitä paitsi päällekkäisyyden ongelma on teoriassa sisällytetty analysivälineistöön esimerkiksi kiistan ja kompromissin kautta. Voidaankin ajatella, että lähtökohtaisen pluralisminsa takia oikeuttamisteoria käsittelee erilaisia julkisen keskustelun muotoja julkisuusteoriaa tasapuolisemmin, normittamatta. Esimerkiksi kodin, maineen tai inspiraation oikeuttamismaailmat ja niiden toiminta kuvaillaan ottamatta kantaa siihen, millä tavalla ne voisivat vaikkapa haitata julkisen keskustelun toteutumista. Kritiikki näitä kohtaan esitetään muiden maailmojen kautta, toisaalta nämä maailmat toimivat apuvälineinä kritisoitaessa muita maailmoja. Habermasin kriitikothan ovat osoittaneet, että juuri tämänkaltaiset argumentaatiot on lähtökohtaisesti torjuttu julkisen keskustelun ideaalista rationaalisenä näyttäytyvän argumentaation tieltä. Vaikka oikeuttamisteoria hakee teoriapohjansa hieman erilaisista lähteistä kuin Habermasin julkisuusteoria, eikä pyri läpikotaisin selittämään koko modernia maailmaa, ne ovat kuitenkin molemmat sosiologisia analyysejä modernista maailmasta (vrt. Basaure 2011, 369; Boltanski & Thévenot 2006, 25), ja niiden taustana ja yhtenä tutkimuskohteena on eurooppalainen ja länsimainen aatehistoria. Tämä sosiologinen yhteys mahdollistaa paralleelien vetämisen ja kytkentöjen luomisen omien tulkintojen rikastamiseksi.

3.3 Tutkimusartikkeleissa käytetyt menetelmät

Olen tarkastellut Fennovoima-kirjoittelua kolmen eri tutkimusmenetelmän avulla ja etsinyt vastausta kolmeen eri kysymykseen. Sisällönanalyysin tavoitteena oli selvittää keskustelun institutionaalinen rakenne, ”iso kuva”, eli nähdä, ketkä aineistossa puhuivat, millaisista aiheista he puhuvat ja millaista ydinvoimakantaa he edustivat. Kehysanalyysin tarkoituksena oli selvittää, millaisin jäsennyksin ilmastonmuutos esiintyy ydinvoiman lisärakentamista koskevassa puheessa. Diskurssianalyysin avulla halusin löytää Venäjää ja venäläisyyttä koskevat tavanomaiset ja itsestään selvät puheen

aineokset sekä sen, millä tavalla suomalaiset asemoivat itsensä näissä puheissa. Kukin käytetty menetelmä ohjaa näkemään julkisen keskustelun eri tavoin. Määrällinen sisällönanalyysi tuottaa tulokseksi eroja, selvän näköisiä kategorioita ja prosenttilukuja. Laadulliset menetelmät, kuten kehysanalyysi ja diskurssianalyysi, suuntaavat huomion kulttuurisesti jaettuihin jäsennyksiin eli siihen, kuinka sekä ydinvoiman vastustajat että kannattajat hahmottavat puheena olleita asioita samojen kategorioiden avulla.

Tämän luvun tarkoituksena on katsastaa tutkimuksessa käyttämiäni menetelmiä. Ensiksi asemoin menetelmät viestinnätutkimuksen historiaan ja tarkastelen, mitä aikakautta tai paradigmaa ne edustavat. Pysin vastaamaan kysymykseen, millaisia tiedontarpeita näiden menetelmien käyttöön on yleensä liitetty, eli millaisiin kysymyksiin menetelmä vastaa luontevasti. Tarkastelen menetelmiä myös oman tutkimukseni kysymyksenasettelun kannalta ja pyrin käytännön työstä keräämiäni havaintojen perusteella arvioimaan, olivatko menetelmävalinnat onnistuneita. Kunkin menetelmän osalta tarkastelen yhtä vahvuutta ja yhtä heikkoutta esimerkkinä siitä, millaisia metodologisia haasteita nousee esiin.

Sisällönanalyysin vahvuutena tarkastelen sen kykyä tuottaa yleiskuva aineistosta ja heikkoutena niitä vaikeuksia, joihin sisältöä koodatessa usein törmätään. Kehysanalyysin vahvuutena tarkastelen sitä jäsenyneyisyyttä, jolla kehysten sisältämä järjely voidaan paikantaa. Heikkoutena tarkastelen oman kehysanalyysini toimijoiden katoamista näkösalta. Kriittisen diskurssianalyysin vahvuutena voidaan pitää sitä, kuinka erilaiset itsestäänselvykset otetaan tarkasteltavaksi ja sitä kautta analyysin rungoiksi. Heikkoutena puolestaan tarkastelen sitä, kuinka erilaiset subjektipositiot joudutaan tuottamaan analyysiin paljolti spekulatiion varassa. Mainittujen analyysimenetelmien vahvuuksia yhdistää tutkijan saavuttama varmuus siitä, että aineistolle on tehty analyysissä oikeutta. Diskurssianalyysissä tunnistetut itsestäänselvykset, kehysanalyysissä juonnetut uskottavat päättelyketjut tai aineiston yleispiirteiden hahmottaminen vahvojen reliabiliteettien tukemana antavat varmuutta siitä, että kyseessä on ollut vakavasti otettava tutkimus, jonka pyrkimyksenä on ollut tuottaa uutta tutkimustietoa. Toisaalta analyysimenetelmien heikkouksille yhteistä on paini tulkinnan ongelmien kanssa: millä varmuudella voidaan väittää, että tutkijan luokittelu tai tulkinta on oikeanlainen? Osin tulkintaongelmat ratkeavat tutkijan omapäisyydellä: joko koodausohjeiden tai oman päätännän valtuuttamana. Osaltaan tulkinnan ongelmaa voi pehmittää tekemällä mahdollisimman selväksi, millaisiin päättelyketjuihin oma tulkinta perustuu.⁵⁷

⁵⁷ On muistettava, että vahvuuksien ja heikkouksien arviointi perustuu omiin tutkimuskokemuksiini, eikä ole välttämättä yleistettävää tietoa menetelmien hyvistä tai huonoista puolista.

3.3.1 Menetelmien nousu oppihistorian valossa

Viestinnätutkimuksen oppihistoriaa voi tarkastella esimerkiksi median yleisövaikutusten kautta. Voidaanhan väittää, että koko ala perustuu olettamaan, että medialla on vaikutuksia (McQuail 1994, 327; Scheufele 1999, 104). Viestinnän oppihistoriasta erottuu erilaisia kausia sen mukaan, kuinka tähän väittämään on suhtauduttu eri aikoina. Eri historiankirjoituksissa toki painotetaan kausia eri tavoin, mutta niiden perusteella voi kuitenkin melko vakaasti asemoida käytetyt menetelmät eri perinteisiin, paradigmoihin tai muoteihin. Seuraavassa tarkastelussa vaikutus on siis apukäsite, jonka voimalla pilkon oppihistoriaa ymmärrettävän kokoisiksi palasiksi.

1900-luvun alussa kannettiin yleisesti huolta siitä, että joukkoviestinnän vaikutukset poliittisiin asenteisiin ja mielipiteisiin olisivat välittömiä ja suoria. (Miller & Krosnick 2000, 301). Denis McQuailin mukaan aikakautta vuosisadan alusta 1930-luvun loppuun leimasivat kokemukset ensimmäisen maailmansodan aikana käytetystä strategisesta propagandasta, mikä nostatti kasvavaa pelkoa median viestien vaikutuksista asenteisiin (McQuail 1994, 331; Scheufele 1999, 105). Myös tutkimuksen piirissä oli vakuuttuneita siitä, että joukkoviestintävälineillä oli välitöntä ja suoraa vaikutusta poliittisiin asenteisiin (Miller & Krosnick 2000, 301; esim. Lasswell 1927). Koska median ajateltiin kuvaannollisesti ruiskuttavan informaatiota ja mielipiteitä ihmisten mieleen, tätä yksiviivaisuutta on usein kuvattu nimillä ”taikaluoiteoria” tai ”lääke-ruiskumalli”. Ajatuksena oli, että joukkoviestinnän vastaanottajat ovat atomistinen massa, jossa sanoman saavuttua syntyy ärsyke ja reaktio (Katz & Lazarsfeld 1955, 16; vrt. Pietilä 1997, 34–39; Pooley 2006).

Kun tällaista mallia testattiin empiirisesti, oletetut voimakkaat suostutteluvaikutukset jäivät näyttämättä toteen (Miller & Krosnick 2000, 301). Malli korvattiin vähäisten vaikutusten paradigmalla, jonka mukaan joukkoviestinnän vaikutukset yleisöihin ovat pieniä (esim. Finkel 1993; Druckman 2004, 577). Uudeksi oletukseksi tuli, että yleisöt muodostavat poliittiset mielipiteensä joukkoviestinnästä melko riippumattomina ja ovat merkittävän autonomisia toiminnassaan (vrt. Entman 1989, 348). Tämä 1960-luvun lopulle kantanut MCR-perinteeksi (Mass Communication Research) kutsuttu vaihe muokkasi voimakkaiden mediavaikutusten paradigman uudeksi. Henkilökohtainen vaikuttaminen nousi keskeiseksi asenteenmuutoksen selittäjäksi. Klapper (1960) summasi löydökset seuraavasti: kampanjat eivät vaikuta ihmisiin, vaan niiden keskeinen vaikutus on olemassa olevien asenteiden vahvistaminen. Vaikutukset jopa niihin, jotka todella muuttavat mieltään, ovat vähäisiä (Scheufele 1999, 105; McQuail 1994, 331). Käyttämäni määrällisen sisällönanalyysin varsinainen

nousu tutkimusmenetelmäksi sijoittuu pitkälti tähän kauteen, ja sitä voidaan jossain määrin pitää alan keksintönä.

1970-luvulta lähtien alkoi uusi kausi, jossa median vaikutukset nähtiin jälleen merkittävinä – tosin eri tavalla artikuloituina. Tällä kaudella MCR-perinteen kritiikki ja kriittis-kulttuuriset äänenpainot alkoivat vahvistua. (Pietilä 1997, 40, 44.) Noelle-Neumann (1973) julisti ”hiljaisuuden spiraalia” koskevalla mallillaan vaikutusvaltaisen joukkoviestinnän palanneen takaisin näyttämölle. Samoihin aikoihin poliittisen kentän toiselta laidalta alkoi kuulua samansuuntaisia tuloksia ns. kultivaatioteorian piiristä (Gerbner & Gross 1976; ks. Potter 2014; Pietilä 1997, 239–248). Molemmat sanoivat, että joukkoviestinnällä on vahvoja ja pitkäaikaisia vaikutuksia yleisöihin, ja nämä vaikutukset perustuvat joka puolelta yleisölle tulevien ja toisiaan vahvistavien viestien virtaan. Tämänkaltaisen evidenssi ja eräänlainen konstruktionismin aalto haastoivat minimivaikutusten paradigman (Scheufele 1999, 105; Druckman 2001, 1061). Alettiin hyväksyä että joukkoviestinnällä on merkittäviä vaikutuksia yleisön asenteisiin, mielipiteisiin ja jopa käytökseen, vaikka vaikutukset olisivatkin kontingenttien olosuhteiden armoilla (Entman 1989, 347–351, 367; Miller & Krosnick 2000, 301; Druckman 2004, 577). Polttopiste vaihtui behaviorististen linssien läpi tarkastellusta joukkoviestinnän aiheuttamasta asenteenmuutoksesta kognitiotieteen virittämään näköalaan, jossa tarkasteltiin joukkoviestinnän erilaisia kognitiivisia vaikutuksia (esim. Beniger & Gusek 1995; vrt. Scheufele 1999, 105; McQuail 1994, 331). Samaan aikaan syntyi myös agenda setting -tutkimus. Suuntauksen kulmakiviartikkeli McCombs & Shaw (1972) sai melkoisesti huomiota tutkijoilta, jotka olivat tyytymättömiä aikakaudelle tyypilliseen vähäisten vaikutusten näkökulmaan (Scheufele & Tewksbury 2007, 10–11). Käyttämistäni menetelmistä sekä kehysanalyysi että diskursianalyysi voidaan liittää tähän kolmanteen vaiheeseen. Molempia menetelmiä voidaan myös pitää esimerkkinä siitä, kuinka viestinnätutkimuksen ala on rikastanut itseään ulkopuolelta otetuilla vaikutteilla.

Median vaikutuksia tarkasteleva puntari on heilahtanut siis laidalta toiselle ja takaisin: varhaisen viestinnätutkimuksen näkemys suurista vaikutuksista on korvautunut välillä MCR-perinteen rajoitettuja vaikutuksia koskevalla mallilla, minkä jälkeen on palattu takaisin ajatukseen, että vaikutuksia on, mutta ne ovat monimutkaisia ja välittyneitä. Eri historiankirjoittajat kuvaavat nämä kaudet eri tavoin. MCR-perinteen kertoma versio on erilainen kuin uusvasemmistolainen tai kulturalistinen versio. (Pietilä 1997, 34–49.) Pietilä (emt., 56–57) sanoo, että joukkoviestintätutkimuksen kolmatta vaihetta luonnehtii parhaiten kentän kuohunta ja alan rikastuminen joukkoviestintätutkimuksen ulkopuolelta otetuilla vaikutteilla. Tästä syystä ala on muuttunut sellaiseksi ryteiköksi, että sen yksityiskohtainen jäsentäminen tuntuu toivottomalta.

Jonkinlaisena perusjäsenyyksenä voidaan kuitenkin pitää jakoa uusvasemmistolaisuuteen ja tulkitsevaan kulttuurintutkimukseen, joita yhdistävä linkki on kriittinen kulttuurintutkimus.

3.3.2 Sisällönanalyysi ja aineiston ”iso kuva”

Ensimmäisessä tutkimukseeni kuuluvassa artikkelissa käytin menetelmänä sisällönanalyysiä. Menetelmän yhtenä alkukotina voi pitää varhaista viestinnäntutkimusta ja sen lähtökohtaista olettaa viestinnän vahvoista vaikutuksista. Sisältöjä oli eriteltävä, koska niillä ajateltiin olevan vaikutuksia. (Riffe ym. 2014, 6). Vaikka erilaisia kommunikaatiosisältöjä on eritelty jo muinaisina aikoina, ja sanomalehdistöäkin oli määrällisin keinoin eritelty jo 1800–1900-lukujen taitteessa, varsinaisen sisällönerittelyn kehittymisen vaihe ajoittuu 1930–40-luvuille, behaviorismin ja yhteiskuntatieteiden nousuun tutkimuksen kentälle. Ensimmäisen systemaattinen muotoilu sisällönanalyysin käsitteistä ja metodeista esitettiin Bernard Berelsonin ja Paul Lazarsfeldin (1948) kirjoituksessa *Text Analysis of Communication Content*, joka uudelleen julkaistuna (Berelson 1952) paalutti tutkimuskentän tuleviksi vuosiksi (Krippendorff 2013, 13–14). Berelsonilta (emt., 18) on peräisin myös alalla tunnetuin ja toistetuin määritelmä siitä, että sisällönanalyysi on ”viestinnän ilmisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten soveltuva tutkimustekniikka”. Tämän määritelmän lisäksi sisällönanalyysiä ovat pyrkineet iskulauseenomaisesti määrittelemään mm. Stone ym. (1966, 5), Carney (1971, 52), Krippendorff (2013, 24), Weber (1990, 9;), Berger (1998, 23), Riffe ym. (2014, 19) sekä Neuendorf (2002, 10), joka oman määritelmänsä lisäksi esittää kootusti yllä mainitut. (vrt. Macnamara 2011.)

Sisällönerittelyn kytköksen käytännön tutkimukseen kiteyttää Veikko Pietilä, joka kirjoittaa teoksessaan *Sisällön erittely* (1973, 93):

Tutkimuksessa, jossa pyritään kuvaamaan jonkin dokumenttijoukon sisältöä, pyritään itse asiassa rakentamaan sellaista mallia, joka esittää tuota tutkittavaa sisältöä supistettumassa ja yleisemmässä muodossa. Tuollaisesta sisällöstä voidaan kuvailtavaksi erottaa hyvinkin monia ja monenlaisia eri ilmiöitä, ominaisuuksia ja piirteitä. Valinta kuvattavien ja kuvauksen ulkopuolelle jäävien ilmiöiden, ominaisuuksien ja piirteiden välillä riippuu tietenkin tutkijasta itsestään ja siitä, mikä hänen tutkimusongelmansa täsmällisesti ottaa on.

Yksi syy aloittaa laaja, väitöskirjan mittainen tutkimus sisällönanalyysillä on se, että menetelmä tarjoaa hyvän väylän aineiston pääpiirteiden hahmottamiseksi. Ensimmäinen sisällönanalyysille asettamani tavoite oli siis deskriptiivinen (Riffe ym. 2014,

12–13). Tämä deskriptiivinen hyöty tarkoitti, että saisin otteen suuresta aineistomas-
sasta, pystyisin järjestämään ja luokittelemaan sen erilaisten sisältömuuttujien avulla
ja voisin näin löytää aineiston yleispiirteet. Tätä kautta saisin aineistosta yleiskuvan,
johon myöhemmät analyysit voitaisiin suhteuttaa. Lisäksi aineiston huolellinen jär-
jestäminen ja tyypittäminen palvelisi tulevien osatutkimusten tarkoituksia, kun aineis-
tosta tarvittaisiin otoksia esimerkiksi ilmastonmuutospuhetta koskevaa kehysanalyyy-
siä tai Venäjää käsittelevää diskurssianalyysiä varten. Toinen tavoite oli reduktionis-
tinen (Riffe ym. 2014, 18). Perusaineiston suuren laajuuden takia tein sisällönerrittelyä
varten otannan, jossa aineistosta valittiin joka kolmannen ilmestyneen lehden jutut
eli pienennettiin tutkittavan aineiston määrää kolmannekseen. Tälläkin tarkkuudella
otanta sisälsi useita satoja juttuja. Saattoi siis melko suurella varmuudella tietää, että
yleiskuva aineistosta säilyi (ks. artikkeli I, sivun 98 kuviot) Kolmas, osin resurssien
niukkuudenkin sanelema tavoite oli aineistoon tutustuminen. Tein koko sisällönana-
lyysin koodauksineen ja luokitusrunkojen rakentamisineen itse. Tällainen lone scho-
lar -lähestymistapa (Riffe ym. 2014, 29; Tankard 2001, 98) sisältää sekä hyviä että
huonoja puolia. Hyvä puoli on se, että työ väkisinikin tutustuttaa tutkijan aineistonsa
ja antaa näkökulmia jatkoanalyysien tekoon. Vastaavasti yhden tutkijan harteilla oleva
koodausprosessi voi sisältää subjektiivista vääristymää, jota useamman koodaajan
työnjako vähentäisi.

Sisällönanalyysin tekemisessä on erilaisia koulukuntia, joita voisi luonnehtia *positi-
vistisen* tieteenihanteen ja *hermeneutiikan* välille vedetyllä akselilla⁵⁸ (Raittila 2004, 169–
173). Tämän akselin positivistisessä päässä ovat sisällönanalyysin ne haarat, jotka pai-
nottavat tutkimuksen lineaarista etenemistä datan keräämisestä ja ennalta päätetyistä
tutkimuskategorioista analyysiin ja tätä seuraavaan tulkintaan. Paljon painoa pannaan
myös numeeriselle esittämistavalle ja erilaisten tunnuslukujen, kuten reliabiliteettien
laskennalle. Hermeneuttisessa päässä ovat taas sellaiset tutkimusotteet, joissa sallit-
aan refleктоiva ja kehämäinen aineiston analyysi ja tulkinta. Tällöin paino on aineis-
ton tekstuaalisessa ja narratiivisessa haltuunotossa, eikä määrällisten tunnusmerkkien
laskennalle anneta niin suurta painoarvoa. (Seppänen 2005, 146–147; tällaisten kate-
gorioiden ongelmallisuudesta ja ”laadullisesta kaksinaismoralismista” esim. Töttö
2000, mittaamisen ja esitutkimuksen suhteesta emt. 70–77.)

Metodologisesti ja tieteenfilosofisesti määrällinen ja laadullinen on vaikeaa erottaa
toisistaan. Määrällisessä tutkimuksessa on paljon laadullista tulkintaa ja vastaavasti

⁵⁸ David Altheide (1987) tekee samankaltaisen jaon kvantitatiivisen ja etnografisen sisällönanalyysin
välille, Pamela Shoemaker ja Stephen Reese (1996, 31–32) puolestaan behavioristisen ja humanistisen
sisällönanalyysin välille. (vrt. Krippendorff 2013, 24–27; Macnamara 2011, 4–6.)

laadullisessa tutkimuksessa yleistetään ja tyytitellään myös asioiden määrää arvioimalla. Tutkittavissa ilmiöissä on usein sekä laadullisia että määrällisiä puolia ja tutkimusprosessissa laadullisia ja määrällisiä vaiheita. Metodologisessa keskustelussa kvantitatiivinen yhteiskuntatutkimus on usein yhdistetty positivistiseen tieteenfilosofiaan. Tältä pohjalta sitä on väheksytty ja leimattu se liki teoriattomaksi empirismiksi, joskin keskustelu on lientynyt korostamaan metodologista pluralismia: määrällisen ja laadullisen analyysin keinoin voi tutkia samoja ongelmia, mutta ne vastaavat eri kysymyksiin. Empiirisen ja teoreettisen tutkimuksen jako ei myöskään ole yhtenevä määrällisen ja laadullisen tutkimuksen jaottelun kanssa. Kvantitatiivinen tutkimus ei väistämättä ole positivistista, vaan sen avulla saatuja tietoja voidaan analysoida konstruktionistisesti, kuten kvalitatiivisen tutkimuksen aineistojakin. (Raittila 2004, 66–67; Suhonen 2004, 74–76.) Laajaksi levinnyt keskustelu määrällisen ja laadullisen tutkimuksen vahvuuksista ja heikkouksista ei sinänsä ole uusi. Asiasta taitettiin peistä jo 1950-luvulla, kun Siegfried Kracauer kritisoi tuoreeltaan Bernard Berelsonin kuvaamaa tutkimusotetta. Monimutkaisten kokonaisuuksien pilkkominen elementteihin ei Kracauerin (1952, 631–633; ks. Reunanen 2003, 95) mukaan ollut tarkan analyysin tae. Luokiteltuihin elementteihin pilkottu data ei tee selkoa datan sisäisistä suhteista, jotka ovat usein koko tekstin suuntautuneisuuden kannalta ratkaisevia. Toisin sanoen sisältö häviää, jos se otetaan kirjaimellisesti tai sitä tarkastellaan irti kontekstistaan. Kracauer (emt., 636–637) toteaa myös, että luokittelukategorioidensa muodostamisessa sisällönanalyysi on paljon impressionistisempaa – laadullisempaa – kuin sen edustajat haluaisivat edes tunnustaa. Kun menetelmällä analysoidaan sellaisia aineistoja, joissa on muutakin kuin berelsonilaisittain määriteltä ”kommunikaation ilmisältöä”, on jo astuttu laadullisen tulkinnan puolelle.

Havainnollistan sisällönanalyysin käyttöä yhden oman tutkimukseni sisältömuuttajan, puhujan, kautta. Sisällönanalyysin luokitusrunkoa laatiessa hyödynsin aiemmin tehtyä tutkimusta (erityisesti Suikkanen ym. 2012, 90–104; Rahkonen 2006, 168–169), mutta muokkasin luokitusta vastaamaan oman aineistoni erityispiirteitä. Molemmilla mainituissa lähteissä oli elementtejä systematiikasta, jolla lehtikirjoituksen keskeinen puhuva toimija voitaisiin pitävästi määritellä. Puhujan selvittely kytkeytyy journalismintutkimuksessa pääsyn kysymyksiin eli niihin julkisuuden tutkimuksessa esiintyviin ongelmanasetteluihin, joissa osallistuminen julkisuuteen asiansa kanssa nähdään perustavaksi hyväksi. Journalismintutkimuksessa kysymyksen keskeinen lipunkantaja on ollut ”ensisijaisesta määrittelijästä” kiinnostunut tutkimus. Tavallaan tämä kiinnostus palautuu agenda setting -tutkimukseen eli kysymykseen siitä, ketkä pääsevät julkisuuteen asettamaan puheenaiheet ja näitä koskevat määrittelyt. Omassa

tarkastelussani olennaista oli selvittää se, keiden toimijoiden äänellä Fennovoiman ydinvoimalahanketta määritellään. Kenen näkökulma asetetaan ensisijaiseksi?

Puhujaluokituksen pohja on lainattu Suikkaselta ym. (2012). Tässä uutismedian vuosiseurannan loppuraportissa oli taustana viisivuotinen tutkimushanke, jossa määrällisen sisällönerittelyn avulla kerättiin tietoja suomalaisten sanomalehtien etusivujen, radio- ja tv-kanavien pääuutislähetysten sekä kaikkien näiden internetsivujen pääuutisten sisällöistä. Saattoi siis olettaa, että pitkäkestoisen ja laaja-alaisen hankkeen luokittelurunko sisältäisi kattavan puhujapaletin, jonka pohjalta Fennovoima-aineiston puhujaluokittelu voitaisiin tehdä. Näin myös kävi, joskin valtakunnalliseen kaikkien aiheiden uutismediaseurantaan tarkoitettu puhujaluokitus oli tarpeettoman nyansoitu omaan käyttööni. Päädyin siis tiivistämään omaa runkoani useista kohdin, sillä joihinkin luokkiin ei kerta kaikkiaan tullut osumia.

Oma systematiikkani on seuraava:

Keskeiseksi puhuvaksi toimijaksi luokitellaan se puhuja (tai kirjallinen lähde), jonka näkökulma on jutussa hallitsevimmissa asemassa. Tämä tarkoittaa, että kyseinen näkökulma esiintyy joko otsikossa, ingressissä tai uutisen leipätekstin kolmessa ensimmäisessä kappaleessa. Jos puhujia on useita, keskeiseksi puhujaksi luokitellaan se, joka esiintyy näkyvimmin (esim. otsikko on näkyvämpi kuin ingressi, ingressi on näkyvämpi kuin leipätekstin ensimmäinen kappale jne.). Epäselvissä tapauksissa valitaan ensimmäinen puhuja. Ensisijaisesti puhujat ovat ihmisiä, mutta ne voivat olla myös esimerkiksi organisaatioita, instituutioita tai mitä tahansa ihmisten konstellatioita. Pääkirjoitusten ja toimituksen omien kolumnien kohdalla keskeiseksi puhujaksi luokitellaan aina lehti itse, vaikka kirjoituksessa referoitaisiin jonkun muun lausuntoja. Puheteoiksi katsotaan tavanomaisen siteerauksen (”ministeri kertoi”) ja referoinnin (”ministerin mukaan”) myös esimerkiksi sellaiset muotoilut kuin ”hallinto-oikeus ratkaisi” tai ”hallinto-oikeus on ratkaissut” (eli niin sanotut institutionaaliset performatiivit niiden pääluokasta, aktiivista tai passiivista riippumatta). Samoin puheteoiksi katsotaan sellaiset jutun fokusta edeltävään aikaan viittaavat muotoilut kuten esimerkiksi ”on vaatinut” tai ”on päättänyt”.

Puhujaluokitus on tarkemmin esitetty liitteessä 1. Luokittelurungon yksinkertaisuudelle on syynsä. Osallistuin 1990–2000-luvun taitteessa tutkimusapulaisena useisiin tiedotusopin ja viestinnän alan hankkeisiin, joissa käytettiin melko kunnianhimoista luokittelurunkoa journalististen juttujen puhujarakenteen selvittämiseksi. Esimerkiksi Raittila (2004, 213–216) on kuvannut tulkinnan vaikeuksia ja resurssiongelmia, joita tällaisesta koodaustavasta syntyy. Toisaalta lisensiaatintyössäni (2002; ks. myös Vehkalahti 2000) käytin aihe- ja toimijaluokitukseen monivaiheista koodaustapaa, jossa aihe- ja toimijaluokat supjiloitiin tai tiivistettiin lopulliseksi koodaukseksi. Esimerkiksi toimijaluokkia oli ensimmäisessä vaiheessa yli sata, mistä päädyttiin lopuksi kahdeksaan toimijaluokkaan. Pidin tuota tapaa hyvänä keinona neuvotella aineiston kanssa sen

tulkinnasta. Menetelmä oli kuitenkin työläs ja soveltui lähinnä pienikokoisen (N=290) aineiston tarkasteluun. Nyt käsillä oli yli kymmenkertainen määrä juttuja, joten ainoalta tolkulliselta tavalta vaikutti otoksen teko ja tämän otannan tarkastelu tavanomaisella luokittelurunko-menetelmällä. En kuitenkaan kokonaan hylännyt aiemman työni opetuksia, vaan tuloksia esittäessä tiivistin luokittelurunkoa uusiksi. Tällä tavalla myös luokittelun reliabiliteetti kohosi.

Sisällönanalyysin vahvuutena voi pitää – varsinkin yksin puurtavan tutkijan tapauksessa – sitä, että se auttaa saamaan yleiskuvan aineistosta. Tämän takia se palvelee myös muita aineistosta tehtäviä analyysejä, sillä yleiskuvan saamisen jälkeen on helpompi paikallistaa aineistosta tarkempaa mielenkiintoa herättävät kohdat ja ainekset. Tällaiseen yleiskuvan saamiseen sisällönanalyysi auttaa sekä luokittelun että tutkimustulostensa kautta. Esimerkiksi luokittelussa ja koodauksessa voidaan koodata kaikki sisältöluokat läpi juttu kerrallaan tai sitten edetä jutusta toiseen luokka kerrallaan. Itse noudatin jäljempää koodaustapaa, eli kävin jutut monta kertaa läpi koodaamalla ensin helppoja luokkia eli melko yksiselitteisiä tietoja päivämäärästä, juttutyy-pistä jne. Tämän jälkeen aloin käydä aineistoa läpi vaativampien ja enemmän tulkin-taa edellyttävien luokkien koodaamiseksi. Tuli siis luettua n (842) juttua melko tark-kaan. Näiden koodausten ansiosta saadut tutkimustulokset auttoivat myös hahmot-tamaan aineistoa muita analyysejä varten. Hyvänä esimerkkinä ovat aineistosta erot-tuneet tiheät kohdat, joita käytin ilmastonmuutosartikkelini otoksen paikantamiseen. Yleiskuvan hahmottamisen jälkeen on myös helpompi havaita ne kohdat, jotka poik-keavat kuvasta eli pistävät silmään. Itse pidän tällaisena tärkeänä havaintona esimer-kiksi Raahen Seudun pääkirjoittajan antautumista ydinvoiman puoltajaksi jopa niin, että ydinvoimalaa kannattava elinkeinoelämä jää tälle toiseksi. Havainnon nojalla huomasin myös sen, että toimituksen oma ääni oli ydinvoima-asioissa annettu ni-menomaan pääkirjoittajalle, eli muiden toimittajien kolumneissa ydinvoimaa ei kos-keteltu tarkasteluajanjaksona käytännössä ollenkaan.

Sisällönanalyysin heikkous on koodauksen tulkinnanvaraisuus ja sen peittyminen täsmälliseltä näyttävien reliabiliteetti- ja validiteettitarkastelujen taakse. Joko tehdään melko mielenkiinnotonta ja yksiselitteistä koodaustyötä helppojen muuttujien kanssa tai sitten pyritään kunnianhimoisesti saamaan aineistosta esille nyansseja – ja joudu-taan putoavien reliabiliteettien suohon. Hyvin laadituilla ja yksiselitteisillä koo-dausohjeilla, esimerkkinä Rahkonen (2006), tätä pulmaa voidaan johonkin asti torjua. On kuitenkin rajansa sillä, mitä tekstistä voidaan luotettavasti lukea ”ulos”. Hyvänä esimerkkinä koodauksen vaikeuksista on erittelyni siitä ensisijaisesta tahosta, joka esiintyi muiden puheen kohteena. Tarkoituksena oli Raittilan (2004, 213–214) tavoin tarkastella puhujarakennetta paitsi pelkän puhujan ilmitulon myös puheen suunnan

eli puheen kohteen kautta. Jouduin kuitenkin hylkäämään nämä koodaukset reliabiliteettiongelmien takia, sillä puheen kohde esiintyi jutuissa monesti niin tulkinnanvaraisella tavalla, etten kyennyt laatimaan asiasta pitävää luokittelua puhuja-alaryhmien tasolla. Pääluokkien tasolla reliabiliteetit menivät läpi, mutta toisaalta selitysvoima hävisi (ks. Pietilä 1973, 246). Tällaiset koodausvaikeuksia koskevat huomiot panevat ihmettelemään, miksi julkisen keskustelun vuorovaikutusrakenne on niin epäselvä. Mitä tällaiset tulkintavaikeudet kertovat journalismin vuorovaikutuksellisesta luonteesta? Jos huolellisella lähiluvullakaan ei pysty luotettavasti osoittamaan, millaisia toisia puhujia journalismin esittämä puhe käsittelee, kuinka voisi olettaa, että tavalliselle silmäilevälle lehdenlukijalle⁵⁹ tämä tehtävä olisi yhtään helpompi?

3.3.3 Kehysanalyysi ilmastopuheen selvittämiseksi

Artikkelissa II käytin kehysanalyysiä saadakseni selville tyypilliset ilmastonmuutoksesta puhumisen tavat Fennovoima-kirjoittelussa. Kehysanalyysin jonkinlaiseksi alkupisteeksi mainitaan usein Erving Goffmanin (1974) työ, jossa hän tunnustaa velkansa Gregory Batesonille (1954). Goffman-yhteys liittyy kehysanalyysin ainakin yhdeltä osaltaan ns. Chicagon koulun sosiologiaan ja symboliseen interaktionismiin (Karvonen 2000, 79). Ajallisesti kehysanalyysin ilmaantuminen sijoittuu kriittis-kulturalistisen mediatutkimuksen nousuun, ja myös paradigmaattisesti se on osa kulttuurintutkimuksellista traditiota. Kriittisessä kulttuurintutkimuksessa viestintää tarkastellaan merkitysten tuottamisen näkökulmasta. Journalismia pidetään merkityskamppailun areenana, joten keskeisiä ovat kysymykset eriarvoisuudesta, vallasta ja asioiden poliittisuudesta. Kehysanalyysin nousu alkoi Yhdysvalloissa 1970-luvulla, jolloin mielensisäinen informaation käsittely ja median vastaanotto nousivat läntisessä viestinnätutkimuksessa yleisen kiinnostuksen kohteeksi. Menetelmää käytettiin aluksi etenkin poliittisen viestinnän tutkimuksessa. (Horsti 2005, 45–46.) Robert Benfordin ja David Snow'n (2000, 611–613) mukaan sosiologian piirissä kehysanalyysin suosio kasvoi 1980-luvun puolivälistä 1990-luvun puoliväliin tultaessa, ja siitä on 2000-luvulla muodostunut yksi keskeinen työkalu sosiaalisten liikkeiden tutkimuksessa. Kehyksen käsitettä käytetäänkin eri yhteiskuntatieteissä melkoisesti. Siihen viitataan sekä erilaisia tarkastelutapoja kuvaavana metaforana että analyttisenä käsitteenä. Erilaisia tapoja eritellä kehystämisen prosesseja löytyy ainakin näistä neljästä

⁵⁹ Tavallisen lehdenlukijan ja tutkijan lukemisen tavat toki poikkeavat toisistaan. Tutkijaluennan yhtenä tarkoituksenaahan onkin tehdä näkyväksi juuri sellaisia piirteitä, joita tavallinen lukija ei tietoisesti näe eikä hahmota.

tutkimusperinteestä: kognitiivinen psykologia (esim. Bateson 1972[1954], Tversky & Kahneman 1981), lingvistiikka ja diskurssianalyysi (esim. Tannen 1993), viestintä- ja mediatutkimus (esim. Pan & Kosicki 1993; Scheufele 1999) sekä politiikan tutkimus (esim. Rein & Schön 1996).

Mediatutkimuksessa kehyyksen käsite on liitetty 1970-luvun lopulta lähtien Goffmaniin ja sosiaalipsykologiaan verrattuna laajempaan yhteiskunnalliseen ja kulttuuriin kontekstiin (esim. Gitlin 1980). Kehyyksen avulla voidaan tästä näkökulmasta tarkastella sekä toimijuutta että rakennetta: kehys yhdistää yksilön kognition kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen tasoon (Horsti 2005, 50.) Monia mediatutkijoita houkutaakin kehystutkimuksen potentiaali kytkeä uutistekstit toisaalta niiden tuotantoprosessiin ja toisaalta vastaanottoprosessiin. Ideaalissa kehystutkimuksessa tarkasteltaisiinkin, kuinka erilaiset poliittiset toimijat sponsoroivat tiettyjä kehystämisen mahdollisuuksia, kuinka journalistit hyödyntävät kehyyksiä uutisjuttujensa rakentamisessa, kuinka nämä jutut artikuloivat kehyyksiä, ja lopulta kuinka yleisön jäsenet tulkitsevat näitä kehyyksiä. (Carragee & Roefs 2004, 215; vrt. Hall 1980.)

Tyypillisesti (esim. Reese 2001, 10–11; Scheufele 1999, 103–104; Carragee & Roefs 2004, 215–216) kehyyksen käsitteen määrittelyssä viitataan esimerkiksi Robert Entmanin (1993), William Gamsonin (1989; 1992) ja Todd Gitlinin (1980) määrittelyihin, vertaillaan niitä ja ympäröidään tämä käsitteellinen alkuymmärrys tutkimuksen kohdetta tarkemmin koskettelevilla käsitteillä ja lähteillä. Robert Entmanin (1993, 52) tulkinnan mukaan kehyyksissä olennaista on valinta ja etusijalle asettaminen: “Kehystäminen tarkoittaa sitä, että havaitusta todellisuudesta valitaan joitakin puolia ja asetetaan niitä tekstissä etuasemaan siten, että edistetään jotakin tiettyä ongelmanmäärittelyä, tulkintaa kausaalisuhteesta, moraalista päätelmää ja/tai ratkaisuehdotusta”. Kehystäminen ja asioiden esittäminen uutisissa ja joukkoviestinnässä voi täten systemaattisesti vaikuttaa siihen, kuinka uutisten yleisö ymmärtää tapahtumat (esim. Price ym. 1997). Todd Gitlin (1980, 7) puolestaan määrittelee kehyykset ”jatkuvaiksi valinnaksi, korostamiseksi ja pois jättämiseksi”. Kytkeä uutistuotannon rutineihin syntyy sanomalla, että kehyykset ”mahdollistavat sen, että journalistit voivat käsitellä suuria informaatiomääriä nopeasti ja rutiniinomaisesti ja paketoita informaation välittääkseen sen tehokkaasti yleisöilleen” (emt.). Gamson & Modigliani (1987, 143; 1989, 3) määrittävät kehyyksen rajatummin, tarkoittamaan ”keskeistä organisoivaa ideaa tai tarinan juonta (story line) joka antaa merkityksen asiaan liittyville tapahtumille [...] kehys ehdottaa mistä kiistassa on kyse, mikä on asian ydinolemus”. Tällöin ”kehys” on ydintä julkisen diskurssin suuremmissa kokonaisuuksissa jota kutsutaan tulkintapakettiksi. Yleistävästi voi sanoa, että gamsonilainen tulkintapaketti tarkoittaa

suurin piirtein samaa kuin kehys muiden tutkijoiden – itseni mukaan lukien – puheenparressa. Tulkintapaketti sisältää useita mahdollisia politiikanteon positioita jotka voidaan johtaa kehyksestä, samoin kuin se sisältää erilaisia symbolisia välineitä jotka merkitsevät näitä kehymiä ja politiikanteon positioita (Gamson & Lasch 1980; Gamson & Modigliani, 1989).

Kehystämisen prosessin määritelmässä painotetaan kehysten osuutta merkityksen sosiaalisessa konstruktiossa, johon osallistuvat sekä mediakehysten tuottajat että kulluttajat. Vaikka kehystämisen määrittelyissä on erojakin, niissä korostetaan tapoja joilla kehukset organisoivat uutisjuttuja ja muita diskursseja omilla valinnan, korostamisen, tulkinnan ja poissulkemisen tavoillaan. (Carragee & Roefs 2004, 215–216.) Yleensä on tapana myös todeta kehysten siltaluonne tai jaettuus, osoitettakoonpa tämä yhteinen maasto yksilön mielensisäisen kognition ja laajojen poliittisten prosessien välillä, uutisten tuotannon ja kulutuksen välillä tai käytännön toiminnan ja vuorovaikutuksen ja toisaalta kulttuurin välillä. Kehykset ovat ”silta laajempien sosiaalisten ja kulttuuristen käytäntöjen (realms) ja jokapäiväisen sosiaalisen vuorovaikutuksen ymmärrysten välillä” (Friedland & Mengbai 1996, 13). Tällöin eräänlaisena perusjakona voidaan pitää esimerkiksi Scheufelen (1999, 106–107) tapaa tarkastella kehystämistä toisaalta mediakehysten ja toisaalta yksilön kehysten näkökulmasta. Taustalla tässä on Kinderin ja Sandersin ajatus (1990, 74) siitä, että kehykset ovat toisaalta poliittiseen diskurssiin kuuluvaa välineistöä ja toisaalta mielensisäisiä rakenteita (vrt. Pan & Kosicki, 1993, 56).

Paul D’Angelo (2002, 873–875) on kuvannut näistä lähtökohdista ponnistavaa ja uutissisältöihin tarttuvaa kehystutkimusta, sen ”kovaa ydintä”, neljän empirisen tavoitteen kautta. Yksittäisissä tutkimuksissa on asetettu seuraavia tehtäviä: 1) *Kehysten tunnistaminen*. Tarkastelun kohteena on, millä tavalla uutistarinoissa esiintyvät teemat kulkevat erilaisten kehystysvälineiden kantamana. Kehyksen sisältö yhdistää tekstuaalisia elementtejä (kuvia ja sanoja) kehystysvälineillä tuotettuihin kontekstuaalisiin elementteihin. Toisaalta voidaan tarkastella kehymiä 2) *todellisuuden tulkinnan välineinä*. Tällöin tartutaan uutiskehysten ja todellisuuden väliseen suhteeseen, ja tausta-ajatuksena on, että kehykset ovat voimallisia diskursiivisia vihjeitä, jotka voivat vaikuttaa eri tavoin esimerkiksi kognition (Rhee 1997), sosialisatioon (Gamson 1992), julkisen mielipiteen muotoutumiseen (Entman 1991) tai jonkin ryhmän pyrkimykseen saavuttaa tavoitteensa mediassa esitettyjen viestien avulla (Gitlin 1980). Huomio voidaan kiinnittää myös siihen, kuinka uutiskehukset 3) *vuorovaikuttavat yksilön aiemman tietämyksen kanssa*. Kognition kehykset ovat olemassa aiempana tietämyksenä jonka avulla yksilöt prosessoivat tehokkaasti uutiskehysten sisältämää informaatiota (Rhee 1997), käyvät keskenään keskustelua niiden avulla (Gamson 1992) ja ovat myös osa

ryhmien rutiineja ja diskursseja (Gitlin 1980; D. Meyer 1995). Kehystäminen muovaa myös 4) *yhteiskunnallisen tason prosesseja*, kuten julkista mielipidettä tai julkisia keskusteluja poliittisista vaihtoehdoista. Taustalla on journalismin ideologinen side klassisen pluralismin periaatteisiin. Journalistit pyrkivät tiedonvälittäjän roolissaan tarjoamaan kansalaisille sellaista tietoa, jonka avulla he saavuttaisivat riittävän ymmärryksen politiikasta. Tämän oletuksen seurauksena kehystäjät päätyvät tarkkailemaan, kuinka hyvin tai huonosti journalistit tehtävässään suoriutuvat.

Näistä tavoitteista aktualisoituivat omassa empiirisessä työssäni erityisesti ensimmäinen ja viimeinen kohta. En tarttunut käytännön uutistyyppien ja kehystämisen yhteyksiin, journalististen tekstityyppien erityispiirteisiin tai siihen, kuinka lukijajaksilo tulkitsee uutistekstiä. Sen sijaan tarkoitukseni oli tunnistaa erilaiset ilmastonmuutoksen kehukset ja tarkastella, minkälaisella käsitteistöllä ilmiöstä on mahdollista julkisesti puhua ydinvoiman yhteydessä. Huomioni kiinnittyi siis makrotasoon eli siihen, millaista kulttuurisesti pätevää koettua puhetta ilmastonmuutoskirjoitukset hyödynsivät. Tarkoitukseni oli osoittaa rutiininomaisia ja itsestään selviä tapoja, joilla vallitsevaa järjestystä pidetään yllä. Halusin nostaa nämä tavat esille sen takia, että löytyisi evidenssiä myös sen pohtimiseksi, millaisia kehystämistapoja julkisuudessa ei tyypillisesti käytetä.

Lähdin etsimään aineistosta erilaisia kehystämismenetelmiä eli avainsanoja, esimerkkejä, fraaseja, käsitteitä ja metaforia. Tyypittelin näitä erilaisiksi kokonaisuuksiksi ja yritin löytää jonkinlaisia säännönmukaisuuksia tai erilaisten elementtien välisiä yhteyksiä. Tavoitteena oli pelkistää ja tiivistää käytyä keskustelua muutamien kattavien kehysten sisään. Hiljalleen joistakin fraaseista alkoi erottua eräänlainen järki tai järjestyminen, jonka ympärille erilaiset kehystämismenetelmät saattoi kerätä mielekkääksi kokonaisuudeksi. Koska kyse oli omasta konstruktioistani ja tiivistelmästä, kehysten oli informatiivisuuden vuoksi myös erotettava selvästi toisistaan. Lopputuloksena oli kolme melko yllätyksettömästi nimettyä kehystä: poliittinen päätöksenteko, tekninen hallinta ja taloudellinen toiminta. Puntaroin pitkään, ovatko nämä nimet analyttisesti liian latteita tai epäjännittäviä. Katsoin kuitenkin, ettei kekseliäisyyttä harjoittamalla olisi saavutettu mitään erityistä hyötyä tulosten välittämiseksi. Nyt kehystämistä voi myös pyrkiä istuttamaan oikeuttamisteoreettisiin kategorioihin.⁶⁰

Kehystämisen hyödyllisin puoli on eron tekeminen kehystämismenetelmien ja järjestyksellisten menetelmien välille (esim. Gamson & Modigliani 1989, 3–4; artikkeli II, 99). Jako on

⁶⁰ Toki kehystämistäni on mukana myös sellaista argumentaatiota, joka oikeuttamisteoriassa näkyisi kompromissi- tai kiista-asetelmina eli oman analyysini sovitusta oikeuttamisteoriasta on *rough fit*. Voi kuitenkin sanoa, että kehystämistäni on aineistoon juurrutettu, eikä lähtökohtaisesti operoi puremalla niellyillä oikeuttamisteoreettisilla kategorioilla.

helposti hahmotettavissa artikkelin II taulukosta sivulla 102. Ensimmäiset viisi riviä edustavat kehystysvälineitä, joilla tarkasteltava asia asemoidaan paikoilleen: *mistä asiassa on kyse?* Viimeiset viisi riviä puolestaan edustavat järkeilyvälineitä, joilla asiaa koskeva pohdinta löytää muotonsa: *mitä asian kanssa pitäisi tehdä?* Tämä jako heijastaa sivulla 89 mainittua kehysten käsitteen siltaluonnetta toimijuuden ja rakenteen välillä: kognition ja välittömän havaitsemisen toisella puolella on kulttuurinen varanto ja yhteiskunnallisen toimintasuunnan pohdinta (ks. myös Horsti 2005, 50; Entman 1993, 52). Omassa analyysissäni kehysten luomisen keskeinen apu löytyi siitä ongelmat–syy–seuraukset–ratkaisut–moraaliarvostelmat–ketjusta, jonka avulla tutkitun yhteiskunnallisen kysymyksen ympärillä käyty keskustelu, ilmastonmuutospuhe, alkoi jäsentyä erilaisiksi asian näkemisen tavoiksi. Lehtiteksteissä esiintyy harvoin jos koskaan täydellisiä kehystyksiä kaikkine elementteineen, joten ongelmien paikallistaminen ja niitä koskevien järkeilyjen koostaminen vaatii tutkijalta jonkin verran tulkintaa ja mielikuvitusta. Jako kehystämistä välineisiin ja järkeilyvälineisiin auttaa kuitenkin pitämään kaksia laseja päässä yhtä aikaa: toisilla laseilla voidaan katsoa aineiston yksittäisten elementtien tasolle (kehystysvälineisiin) ja toisilla aineiston kytköksiä laajempiin merkitysketjuihin (järkeilyvälineisiin).

Omassa analyysissäni suurin ongelma oli toimijatason katoaminen lähes kokonaan. Osin tämä heijastelee aineiston hajanaisuutta; tutkittavana on ydinvoimaan liittyvää ilmastonmuutosargumentointia kolmesta eri sanomalehdestä yli kuuden vuoden ajalta, eikä esimerkiksi tietyn lyhyen aikavälin tapauksen yhteydestä. Osaltaan kyse on myös omasta tutkimuksellisesta valinnastani. Kun lähdin etsimään yhteisiä kulttuurisia jäsenyyksiä, en kantanut erityistä huolta kehysten käyttäjän mukana kuljettamisesta. Aineiston puhuntojen hajautumisen vuoksi en pitänyt sitä myöskään työekonomisesti kannattavana. Lisäksi otin todesta Gamsonin huomion siitä, että kehys on jaettu rakenne, eli ei yhdenkään puhujatahon yksin omistama kielen väline.

Goffman-henkisesti tulkittuna kehystäminen sattuu monin tavoin yksin oikeuttamisteorian kanssa. Molemmat pitävät tilannekohtaisuutta lähtöpisteenään. Kehykset, kuten oikeuttamismaailmatkin, ovat työkaluja, joilla ihmiset suunnistavat päivänkohtaisissa tilanteissaan. Molemmat ovat hauraita ja jatkuvasti alttiina kritiikille ja kieltämiselle. Erottava tekijä on muun muassa se, että oikeuttamisteoriassa pohjataan aina moraalisiin, kun taas kehysanalyysissä voidaan hyödyntää yleisempiä kulttuurisia resursseja. Oikeuttamisanalyysi käyttää myös materiaalisia maailman objekteja oikeuttamisen evidenssinä. Oikeuttamista ei pidetä aina myöskään intentionaalisenä tai strategisena, niin kuin useissa kehysanalyysin variaatioissa on tapana. (Gladarev & Lonkila 2013, 377–378)

Ylä-Anttila ja Luhtakallio (2016, 5.2) toteavat, että kehysanalyysin tulokset toki kuvaavat jostakin aiheesta käytyä julkista keskustelua. Samaan hengenvetoon he kuitenkin huomauttavat, että debatista syntyy tällä tavalla vajavainen kuva: jää selvittämättä, mitkä arvot ja merkitykset ovat pelissä keskustelun ollessa käynnissä, ja millä tavalla eri toimijoiden käyttämät oikeutukset rakentavat keskustelua. Oikeuttamisteoria kykenee kirjoittajien mukaan kytkemään keskustelun elementit valtasuhteisiin paremmin kuin kehysanalyysi, jota onkin usein syytetty valtdynamiikan laiminlyönteistä. Lisäksi Ylä-Anttilan ja Luhtakallion mukaan julkisen oikeuttamisen analyysi kykenee kehysanalyysiä nansoidummin tarkastelemaan sekä dominoivia että altavastaa-
taajien käyttämiä argumentteja: millaisia moraalisia arvostelmia niiden takana piilee?

Yhtenä selvänä oikeuttamisteorian vahvuutena kehysanalyysiin verrattuna voi pitää sitä, että ennalta päätetyt oikeuttamisen kategoriat ainakin periaatteessa mahdollistavat vertailun erilaisten tutkimusten kesken. Vertailu synkronisesti (esimerkiksi rinnakkain eri yhteiskuntien välillä) tai diakronisesti (esimerkiksi pitkällä aikajänteellä saman yhteiskunnan sisällä) olisi täten mielekkäämmin toteutettavissa kuin sellaisissa tutkimusasetelmissä, jotka luovat kategoriansa aineistolähtöisesti ja siten tapauskohtaisesti. Samoin voidaan arvioida erilaisten oikeuttamismaailmojen suhteellista painoarvoa erilaisissa kansallisissa konteksteissa. Voidaan lisäksi ajatella, että tutkimustieto kumuloituu suuremmissa määrin tällä tavalla toimittaessa. (Blokker 2011, 257–258; Gladarev & Lonkila 2013, 376, 378; Ylä-Anttila & Luhtakallio 2016, 5.3.) Yhtenä hyötynä on myös se, että kategorioiden rajattu määrä pelastaa tutkijan ”hukumiselta kulttuuristen erityispiirteiden pohjattomaan mereen” (Gladarev & Lonkila emt., 380).

Omassa tutkimuksessani käytin oikeuttamisteoriaa tulkinnan apuvälineenä ja eräänlaisena kulttuuristen mahdollisuuksien kehikkona. Tuomalla oikeuttamisteorian kategoriat aineistolähtöisen tulkinnan ympärille sainkin esiin mielenkiintoisia havain-
toja ydinvoimakeskustelussa esiintyvän ilmastonmuutospuheen suosituimmista oikeuttamistavoista eli vetoamisesta markkinoiden, kansalaisuuden tai teollisuuden oikeuttamismaailmoihin. Lisäksi käytin oikeuttamisteoriaa heuristisena apuvälineenä: kehysten kulttuurisen ankkuroimisen lisäksi pystyin näin spekuloidaan sellaisia kehystyksiä, jollaisia aineistossa ei ollut joko ollenkaan tai oli hyvin niukasti.

Jälkikäteen voi miettiä, olisiko aineistoa pitänyt alun perinkin lähestyä valmiiden oikeuttamisteoreettisten kategorioiden avulla eikä aineistolähtöisesti, kuten nyt tein. Perustelen menetelmävalintaani ensinnäkin opinnäytetyöhön kuuluvalla oppimisprosessilla. En lähtökohtaisesti luottanut muualta poimittujen kategorisointien käyttöön, vaan halusin vakuuttua tulkintani kattavuudesta ja päätin juurruttaa käyttämäni kehykset aineistoon *tekee ite* -metodilla. Sisällönanalyysin osalta minulla oli jo runsaasti

kokemusta lehtitekstien määrällisestä luokittelusta ja täten pystyin näkemään, että oman luokitteluni pohjana käyttämäni Suikkasen ym. (2012) runko oli kattava. Kehysanalyysissä käyttämäni työskentelytapa on puolestaan tuttua myös monista muista tekstianalyysin metodeista kuten esimerkiksi diskurssianalyysistä. Aineistolähtöistä ”käsityöläisyyttä” on totuttu pitämään näissä menetelmissä hyveenä nimenomaan siitä näkökulmasta, että tutkija sisäistää aiheensa kunnolla (vrt. pohdintoni sisällyönanalyysi-luvussa). Työn opetuksena voidaan pitää ainakin sitä, että luottamus oikeuttamisteoriaan vahvistui, eli ajatus teoriasta lähtöisin olevien valmiiden kategorioiden käytöstä jatkotutkimuksissa sai tukea käytännön kokemuksista. Kategorioiden rakentamiselta säästyneitä voimavaroja voisi vastedes suunnata muuhun menetelmälliseen työhön.

3.3.4 Diskurssianalyysi ja Venäjä

Kolmannessa tutkimusartikkelissani tarkastelin diskurssianalyysin avulla Venäjän ja venäläisyyden esiintymistä sanomalehdissä käydyssä Fennovoima-keskustelussa. Diskurssianalyysin kuvailu aloitetaan yleensä toteamalla, että kyseessä ei ole mikään yhtenäinen menetelmä, vaan käsite viittaa pikemminkin hajanaiseen kenttään, jossa risteilee erilaisia lähtökohtia ja lähestymistapoja. Näin on sanottu ennen (Pietilä 1986a, 48) ja niin sanotaan myös nyt, enenevässä määrin painottaen sitä, että eri käyttöyhteyksistä ja taustaoletuksista johtuen on hankalaa hahmottaa, mitä diskurssianalyysillä kulloinkin tarkoitetaan (esim. Kumpu 2016, 18). Näitä lähtökohtia, lähestymistapoja ja taustaoletuksia voi kuitenkin hieman tyypitellä ja karsinoida. Tällä tavalla kytköskohdat viestinnätutkimuksen oppihistoriaan käyvät ilmi ja voidaan kontekstoida artikkelissa III käyttämäni menetelmä, kriittinen diskurssianalyysi (CDA), ennen sen tarkasteluun syventymistä.

Median tutkimuksessa laajamittainen kiinnostus diskurssin käsitteeseen ja sen avulla jäsennettyyn analyysiin heräsi 1970-luvun puolivälissä. Van Dijk (2011 [1985], 3–5) mainitsee ensimmäisinä esimerkkeinä Glasgow’n mediaryhmän (GUMG) vaikutusvaltaisen tutkimuksen *Bad News* (1976) ja Birminghamin yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen (CCCS) piiristä tulleen, Stuart Hallin ym. toimittaman *Culture, Media, Language* -teoksen (1980). Näiden edeltäjä oli jo Cohenin (1972) *Folk Devils and Moral Panics*. Näille tutkimuksille yhteistä oli, ettei diskurssia enää mielletty mediainstituutioiden ja yleisön väliin tulevaksi muuttujaksi vaan sitä alettiin tutkia omana ilmiönään: keskeisenä ja ilmeisenä kulttuurin ja sosiaalisen toiminnan tuotteena, jonka sisällä ja välityksellä merkityksiä ja ideologioita ilmaistaan ja uusinnetaan.

Diskurssianalyysin käyttö median tutkimuksen yhteydessä alkaa siis pitkälti ”kuohuvan kentän” vaiheessa, jota Pietilä (1997, 56–57) on kuvannut tutkimusalan ulkopuolisten vaikutteiden sulauttamisen ja vahvojen mediavaikutusten aikakaudeksi.

Diskurssianalyysin kenttää voidaan jaotella esimerkiksi kahteen (Pietilä 1986a, 48), kolmeen (Rocci 2013, 245), neljään (Potter 1997, 144–145) tai viiteen (Wood & Kroger 2000, 18–25) alueeseen. Jaottelua voi epäilemättä tästäkin tihentää, mutta se ei ole tämän johdantoluvun kannalta tarkoituksenmukaista. Näille kaikille jaotteluille oikeutta tehden voidaan kuitenkin erottaa liukuma mikro–makro-akselilla alkaen lingvistiikan menetelmistä vaikutteita saaneesta diskurssianalyysistä kohti poststruktuurismin ja semiotiikan piiriin kuuluvia variantteja, jotka kuuluvat enemmänkin kulttuurianalyysin piiriin. Esittelen ensiksi suuntauksista ne, jotka sijoittuvat akselin mikropäähän ja kuvaan sen jälkeen makropään suuntauksia, jotka ovat lähempänä omaa tarkastelutapaani. Pohjalla on Roccin (emt.) jaottelu diskurssianalyysin eri tyyppeihin.

Joissakin diskurssianalyysin suuntauksissa tarkastellaan kielenkäyttöä pragmaattisen lingvistiikan tavoin. Pragmatiikka tarttuu esimerkiksi siihen, millä tavalla lausuma voi merkitä joko enemmän tai eri asiaa kuin mikä on sen konventionaalinen tai kieliopillinen merkitys tai minkälaisilla kieliopillisilla keinoilla tai ”markkereilla” diskurssia tuotetaan (Wood & Kroger 2000, 22). Tämä ”lingvistiikan pragmaattinen käänne” henkilöityy esimerkiksi sellaisiin nimiin kuten John L. Austin (1962), Paul Grice (1975) ja John R. Searle (1969; 2008). Vaikka monesti pragmatiikka esitetäänkin erillisenä blokkina diskurssianalyysin varianttien joukossa, useimmat diskurssiteoriat jakavat pragmatiikan kanssa ajatuksen siitä, että kielenkäyttö on sosiaalista toimintaa, jonka tarkoituksena on saada aikaan muutoksia institutionaalisissa sosiaalisissa tosiasioissa kuin myös interpersoonallisissa suhteissa (Rocci 2013, 244; ks. esim. Stubbs 1983, 147–159).

Mikrotarkasteluissa keskitytään siihen, millä tavalla kieltä yleensä käytetään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tai jossain erityisessä kontekstissa. Voidaan tarkastella, millä tavalla lauseet tai lausumat muodostavat diskurssia, kuinka mielensisäiset skriptit ja skeemat toimivat narratiivin ymmärtämisessä tai kuinka vuorovaikutus toimii eli miten diskurssi rakentuu erilaisissa ympäristöissä. (Potter 1997, 144–145.) Voidaan puhua esimerkiksi keskustelunanalyysistä [CA] joka nimensä mukaisesti kiinnittää huomion keskusteluun tai laajemmin ilmaistuna ”merkityksellisen toiminnan vuorovaikutteiseen organisointiin”, mikä sisällyttää tutkimuskohteisiin myös muun kuin tavallisen vuoropuhelun. Kyseessä on diskurssianalyysin mikroanalyyttisin suuntaus, ja sen juuret ovat Harvey Sacksin sosiologiassa. Muita keskeisiä edustajia

ovat Emanuel Schegloff, Gail Jefferson, Anita Pomerantz ja John Heritage. (Wood & Kroger emt., 21.)

Toiseksi voidaan erottaa diskurssiteoriat, jotka erittelevät diskurssijärjestelmää jossakin sosiaalisessa kontekstissa siltä kannalta, kuinka tämä säännönmukainen ja toistuva kielenkäyttö tuottaa, ylläpitää ja määrittää sosiaalista todellisuutta. Huomion kohteena voivat olla esimerkiksi kielenkäytön vaikutukset henkilöiden välisiin suhteisiin, käyttäytymiseen erilaisissa organisaatioissa tai muissa ryhmissä ja aineistona erilaiset teksti- tai keskusteluaineistot. Kielioppia enemmän keskitytään siihen, kuinka erilaiset teemat tai kuvastot kehkeytyvät kirjoitetussa tai puhutussa tekstissä. Esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on vaikkapa sosiaalipsykologinen diskurssi-analyysi (DASP), jonka keskeisiä käsitteitä ovat tulkintarepertoari (interpretive repertoire) ja selonteko[velvollisuus] (accountability) ja kiinnostuksen kohteita asenteet, muisti, identiteetti ja tunteet diskursiivisesti rakentuneina. Keskeisiä tämän tutkimussuuntauksen edustajia ovat Jonathan Potter, Derek Edwards, Margaret Wetherell, Michael Billig, Charles Antaki ja David Middleton. (Wood & Kroger emt., 20.)

Sekä ykkös- että kakkostyyppien diskurssianalyseissä pyritään ensisijaisesti antamaan kuva puheen sosiaalisista tunnuspiirteistä, eikä ruveta tarkastelemaan syvältä diskurssien toimintatapaa ja vaikutuksia, ”workings of discourse in any of its meanings” (Rocci 2013, 245). Kolmannen tyyppin teoriat vastaavasti kuuluvat enemmän kulttuurianalyysin kuin lingvistiikan kentälle. Tällöin diskurssin käsitettä käytetään välineenä esimerkiksi sosiaalisten muodostelmien, käyttäytymistapojen ja ideologioiden juurille pääsyyn. Analyysissä painottuvat ajatukset siitä, että joku diskursiivinen ilmiö on konstruoitu sosiaalisesti erilaisten ideologisten uusintamisprosessien ja valtasuhteiden varassa. Tyypillisesti prosessien ajatellaan olevan näkymättömiä mukana oleville sosiaalisille toimijoille, jotka yleensä pitävät niitä luonnollisempina kuin mitä ne oikeastaan ovat. Tämä diskurssianalyysien joukko yhdistetään ranskalaisen yhteiskuntakeskustelun poststrukturalistiseen vaiheeseen, jonka keskeisiksi hahmoiksi voidaan nimetä esimerkiksi Roland Barthes, Jacques Derrida ja Michel Foucault. Tässä perinteessä ei olla niinkään kiinnostuneita vuorovaikutuksesta, vaan keskeistä on tarttua kielenkäytön ja tekstien representaation ongelmiin sekä siihen, millä tavalla diskurssit rakentavat paitsi kohteensa (objektit) myös roolittavat kohteisiin liittyvän puheen ja toiminnan (subjektit). Etenkin Foucault’n kirjoitukset ovat merkittäviä inspiraation lähteitä. (Rocci emt.; Wood & Kroger emt., 21.)

Oma tarkastelutapani, kriittinen diskurssianalyysi eli CDA jakaa yllä kuvatun poststrukturalistisen diskurssianalyysin kanssa joitakin elementtejä. Yhteistä on esimerkiksi intertekstuaalisuuden käsite ja kiinnostus yhteiskunnallisiin muutoksiin. Yh-

teistä on myös taipumus makrotarkasteluun eli diskurssin abstraktien piirteiden painotus kielen mikrofunktioiden asemesta. Kriittisen diskurssianalyysin huomio kiinnittyy ennen muuta sosiaalisten ja kulttuuristen käytäntöjen tarkasteluun. Painotuksena on diskurssien suhde sosiaalisiin ongelmiin tai sosiaalista toimintaa rakenteista viin asioihin kuten rotuun, sukupuoleen, luokka-asemaan ja etenkin valtaan. Kyseessä on suuntaus, jonka taustat löytyvät lingvistiikasta ja marxilaisesta perinteestä, ja sen keskeisimmät edustajat ovat Norman Fairclough ja Ruth Wodak. (emt.)

Fairclough (1992, 55) nostaa Michel Foucault'n tuotannosta muutaman huomion, jotka tiiviisti kuvastavat diskurssianalyysin tehtävää. Ensinnäkin diskurssit konstituivat sosiaalisen maailman eli sen *objektit* ja sosiaaliset *subjektit*. Toiseksi mikä hyvänsä diskursiivinen käytäntö nojautuu aina toisiin diskursiivisiin käytäntöihin eli se on *intertekstuaalinen* ja *interdiskursiivinen*. Kolmanneksi *valta* on diskursiivista ja poliittiset kamppailut käydään sekä diskurssin sisällä että niiden välityksellä. Tällä tavalla Fairclough pitää mukana Foucault'n näkemyksen diskurssista ja korostaa samalla Mihail Bahtinilta periytyvää intertekstuaalisuutta. Sosiaalisen ja lingvistisen näkökulman Fairclough kytkee yhteen Antonio Gramscilta omaksumallaan valtakäsityksellä, eli hän tarkastelee valtaa hegemoniasta käytävänä merkitystaisteluna. (Fairclough 1992, 99–100)

Avainkäsitteenä on intertekstuaalisuus, eli se, kuinka tekstit ammentavat muista teksteistä, ottavat niitä osakseen, kontekstoivat niitä uudelleen ja asettuvat niiden kanssa dialogiin. Lisäksi on kyse taustaoletuksista, joita tehdään, kun puhutaan tai kirjoitetaan. (Fairclough 2003, 17.) Tyypillisesti tämän pohjaksi viitataan Mihail Bahtinin (Bakhtin 1981, 1986) kirjoituksiin moniäänisyydestä ja dialogisuudesta. Julia Kristeva esitteli nämä tekstit läntiselle yleisölle oman intertekstuaalisuuden käsitteensä yhteydessä (1986, 37). Fairclough'n luoman *interdiskursiivisuuden* taustalla on taas intertekstuaalisuuden jako manifestiin ja konstitutiiviseen. Manifesti intertekstuaalisuus tarkoittaa yhden tekstin ilmiselvää läsnäoloa toisessa tekstissä, esimerkiksi sitaattia tai alluusiota. Konstitutiivinen intertekstuaalisuus eli interdiskursiivisuus puolestaan tarkoittaa sitä, että diskurssit sulauttavat itseensä toisten diskurssien käytäntöjä kuten genrejä, puhetapoja ja tyylejä. Fairclough'lle interdiskursiivisuudessa on kyse moniäänisyyden uudelleenkäsitteellistämisestä siten, että ideologinen puoli nousee terävämmin esille. Sivutukena tässä ovat interdiskurssin ja diskurssijärjestyksen käsitteet. (Wu 2011, 98–104.) Interdiskurssi tulee Michel Pêcheuxilta (1982, 112–113; Fairclough 1992, 31, 46–47) ja sillä viitataan erilaisten diskurssin elementtien olemassaoloon ja käyttöön jollain sosiaalisella kentällä tai instituutiossa. Diskurssijärjestys puolestaan tulee Foucault'lta (esim. 1972, 46; Fairclough 1992, 41–43) ja viittaa sii-

hen, kuinka yhteiskunnalliset käytännöt ja kielelliset järjestykset ovat toisiinsa kietoutuneita. Ollakseen subjektina on otettava diskurssin määrittämä paikka siihen, mitä *voi ja täytyy* sanoa (Foucault 1972, 95–96).

Fairclough kytkee sosiaaliset käytännöt diskurssin lingvistiseen puoleen hegemonisen ideologiateorian avulla. Hegemonia on Antonio Gramscin (1979, 121–130) käsitteksen mukainen vallan muoto, joka perustuu liittoutumiin ja hallittujen ryhmien suostumukseen tulla hallituksi. Pohjalla on ajatus ”arkijärjestä”: jos aatteille saadaan yleinen hyväksyntä, ne saavuttavat ideologisen tavoitteensa ja niiden ideologinen toiminta peittyy (Fiske 1992, 230–231). Täten hegemonia tuotetaan, haastetaan ja muutetaan diskurssin piirissä. Kyse on siitä, otetaanko jotain tilannetta koskevat käytännöt ja suhteet sellaisenaan vai pyritäänkö niitä koettelemaan: parhaiten valtasuhteita palvelevat itsestäänselvytykset (Fairclough 1992, 9–10; 2003, 58). Fairclough’n Gramsci-tulkinnassa on mukana vaikutteita Louis Althusser’lta ja Michel Pêcheux’lta. Althusserin ajattelussa ideologisen kutsuhuudon saajalla näytti olevan vapautta lähinnä tunnistaa tai väärin tunnistaa itsensä sosiaalisissa rakenteissa. Pêcheux taas pyrki prekonstruktio-käsitteellä ylittämään tämän determinismin ja selittämään tapaa, jolla subjektin identifikaatio johonkin itsensä ulkoiseen on peittyneet niin, että diskurssissa se näyttää olevan oma perusteensa tai syynsä (Howarth 2000, 95; ks. Williams 1999, 124). Prekonstruktio nähdään ”annettuina”, tiedettyinä tai keskusteluun osallistujien jo sanomina, vaikka oikeasti ne tulevat subjektien ulkopuolelta, interdiskurssista. Lausuman tuotantoehtojen – kuka lausuman on esittänyt, missä yhteydessä ja millä tavalla – häviäminen näkyvistä saa prekonstruktion vaikuttamaan yleisesti jaetulta tiedolta, itsestäänselvyydeltä (Angermuller 2014, 19, 51; Fairclough 1992, 31.)

Diskurssianalyysin menetelmässä jää melko paljon tilaa tulkinnalle ja assosiaatiolle. Kyse ei ole kuitenkaan tajunnanvirrasta, vaan ehdotetut tulkinnat olisi kyettävä perustelemaan. Fairclough on kuvannut analyysin tasoja sisäkkäisinä laatikkoina, joista sisimpänä ovat tutkittavat tekstit. Näiden ympärillä ovat erilaiset tekstejä ympäröivät diskursiiviset käytännöt, kuten esimerkiksi tekstien tuotanto, jakelu ja kuluutus. Tämä ei kuitenkaan riitä analyysiksi. Ympäri on tuotava vielä sosiaalinen käytäntö eli laajemmat historialliset, poliittiset ja yhteiskunnalliset kontekstit, joissa diskurssi toteutuu. Vasta yhdessä nämä kolme elementtiä muodostavat tutkitun diskurssin kokonaisuuden, ja vasta tällaisessa moniulotteisessa diskurssin kehikossa tekstiin sisältyvät merkitykset voidaan perustellusti avata ja esittää tuotettuina ja laajemman sosiaalisen kontekstin osasina. (Fairclough 1992, 71–73; Rogers-Hayden ym. 2011, 135.)

Omassa analyysissäni pyrkimyksenä oli nimenomaan teksteistä osoitettujen tulkintojen ja niiden pohjalta esitetyn diskurssirakenteen juurruttaminen ja kontekstointi aikaisempien kirjoitusten nojalla. Tuotannon, jakelun ja kulutuksen käytäntöinä tarkastelin esimerkiksi aineiston sisältöjen jakaumaa ja erilaisia painotuksia lehtien alue- ja kokoerojen suhteen. Laajempina tulkintaresursseina käytin aiempaa Venäjä-tutkimusta ja teknologiaa koskevan nationalismin tutkimusta. Tavoitteena oli löytää ne itsestäänselvytykset, joilla Venäjää ja venäläisyyttä sekä Suomea ja suomalaisuutta kuvataan Fennovoimaa koskevassa keskustelussa.

Aineiston määrällisen jakauman ja silmäilevän tarkastelun perusteella vaikutti siltä, että aineisto jakautuu melko selvärajaisesti kahtia. Vuosien 2007–2012 aikana Venäjästä keskusteltiin vähän. Puhe oli uinuvaa eli Venäjästä puhuttiin lähinnä erilaisten sivuhuomautusten tai rivien välistä ilmenevien toteamusten kautta. Vuoden 2013 alussa keskustelu runsastui ja nousi konkreettisiksi Venäjää ja Rosatomia käsitteleviksi pääaiheen jutuiksi. Yhtenä indikaattorina lausuman merkityksestä pidin sen yleisyyttä ja toisteisuutta. Keskustelun alkuvaiheen Venäjä-käsitys tulikin näillä kriteereillä melko selvästi kiinnitettyä energiariippuvuuteen ja vanhentuneeseen ydintekniikkaan. Tältä osin lähes kuuden vuoden mittainen alkuvaiheen Venäjä-puhe onkin hyvin yksiulotteista. Vastaavasti näiden teemojen häviäminen keskustelusta 2013 osoitti, että kyse oli ollut jonkinlaisesta löyhän puheen resurssista tai puheen tiedostamattomasta, jota oli sopivaa viljellä, kun varsinaista puheen kohdetta ei ollut näköpiirissä.

Venäjän käsittely Rosatomin yhteydessä oli monimuotoisempaa. Osaltaan Rosatomin nousu puhujaksi tuotti venäläisyyteen myönteistä merkityssisältöä, kun puheissa viitattiin yhtiön kokeneisuuteen ja ammattilaisuuteen. Lisäksi aineistossa alkoi esiintyä puhetta yhtiön valtiollisista kytköksistä ja sitä kautta Venäjän oletetusta suurvalta-asemasta eli puhetta imperiumista. Suomalaisuus ei ollut aineistossa yhtä julki lausutusti esillä, vaan sen esille kaivamiseen tarvittiin jonkin verran heijastelua erilaisilla venäläinen–suomalainen-asetelmilla. Melko pian aineistosta alkoi kuitenkin erottua kyseenalaistamaton käsitys suomalaisen säteilyvalvonnan erityislaadusta. Varsinkin, kun tiedetään Olkiluoto III:n ranskalaisen ydinvoimatoimittajan Arevan kritiikki Säteilyturvakeskusta kohtaan, oli melko silmiinpistävä, kuinka STUK oli asemoitu Venäjä-diskurssin suomalaiseksi tukipylvääksi. Myös muut suomalaispositiot pystyi kaivamaan esille vastaparisuuden ajatusta hyödyntämällä: millaiseksi ajatellaan suomalainen, jos on varaa sanoa venäläisestä näin?

Diskurssianalyysin vahvuus on itsestäänselvyksien tunnistamisessa. Aineistosta erottuu vaivatta toisteisia lausumia ja metaforia, joiden sisältöä ei puheessa juurikaan pureskella. Ne ovat keskustelun elementtejä, joita ”voi ja pitää” sanoa. Hieman

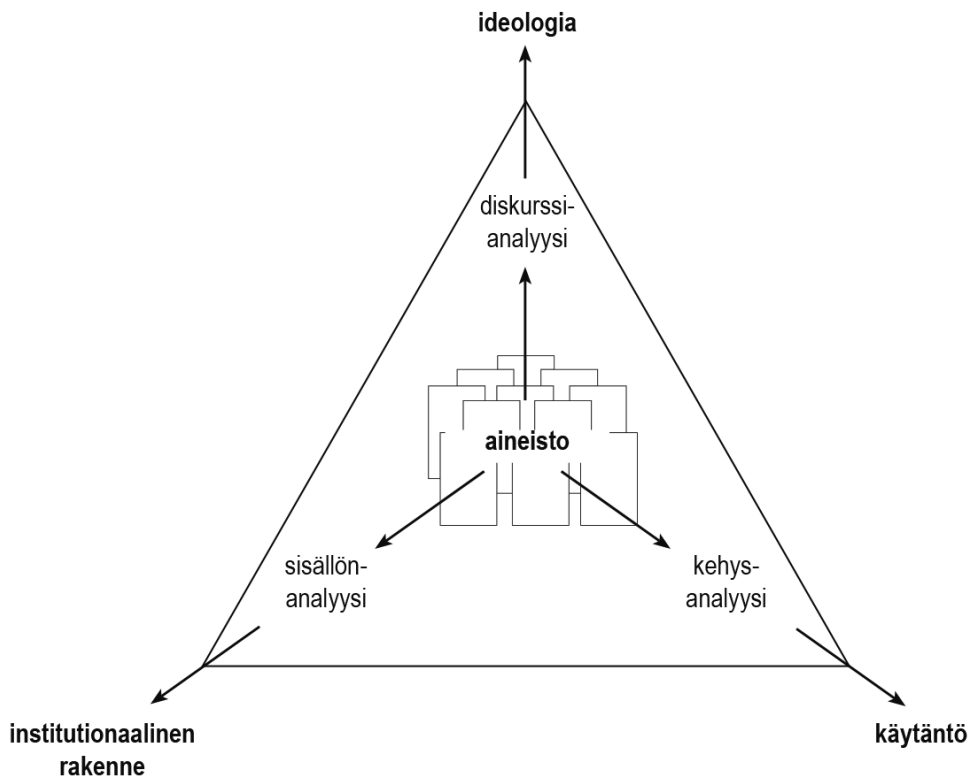
enemmän pohdintaa vaatiikin jo se, minkälaisia jäsennyksiä nämä itsestäänselvydet tuottavat diskurssiin. Tämän pohdinta on tietysti juuri sitä diskurssianalyttistä ammattitaitoa, jonka varassa analyysiä tuotetaan, ja varmuus sekä rutiini syntyvät työhön harjaantuneisuuden kautta. Toisaalta analyysin vaikeus tai jonkinlainen epävarmuus liittyy subjektipositioiden luomiseen etenkin aineiston hajanaisuuden takia. Kun aineisto koostuu eri vuosille jakautuvista ja eri sanomalehdistä kerätyistä tekstiotteista eikä esimerkiksi litteroidusta haastatteluaineistosta, analyysin tuloksena ehdotettuja subjektipositioita on kohtuullisen vaikea juurruttaa aineistoon. Niiden määrittely syntyy melko lailla spekulaaation kautta. Jonkin verran on luotettava myös analyysin lukijaan siinä, että oma tulkinta hyväksytään uskottavana. Tässä kohdin menetelmä vaatii tutkijalta paitsi kekseliäisyyttä ja uutteruutta myös uskallusta, jotta esitetty positio voidaan hyväksyä aineiston perusteella mahdollisena.

3.3.5 Menetelmien heijastelua toisiinsa

Tutkimukseni tavoitteena on valaista sitä, millä tavalla Fennovoimaa koskeva journalistinen julkisuus on rakentunut. Jokainen artikkelissa raportoitu osatutkimus on pyrkinyt vastaamaan tähän tavoitteeseen, mutta tarttumalla siihen eri tasolta ja eri tutkimusmenetelmällä. Ensimmäisessä artikkelissa tarkastelin sisällönanalyysin avulla julkisuutta sen institutionaalisen rakenteen tasolta, eräänlaisena valtavirtamedian luoman julkisuuden koneiston tai järjestelmän kuvauksena. Toisessa artikkelissa käytin analyysimenetelmänä kehysanalyysiä, ja tavoitteena oli saada esiin kulttuurinen merkityksiä tuottava rakenne, joka mobilisoituu yksittäisten lehtijuttujen (käytännön) tasolla. Kehysanalyysin avulla tuli selkoa siitä, millaisia elementtejä tyypillisesti hyödynnetään, kun halutaan esiintyä uskottavana puhujana tai kirjoittaa uutistoimijoiden eli lähteiden sanomisten pohjalta uskottava lehtijuttu. Kolmannessa artikkelissa tartuin myös kulttuurisiin tekijöihin, mutta diskurssianalyysin keinoin. Tavoitteena oli selvittää, miten kulttuurisesti rakennettuja identiteettejä käytetään, kun pyritään julkisesti perustelemaan ydinvoimalan rakentamista tai rakentamatta jättämistä. Valitsin esimerkiksi Venäjän ja venäläisyyden käytön argumenttina suomalaisessa politiikassa – erityisesti ydinvoimapolitiikassa.

Kolmea artikkeliani ja niissä käytettyjä menetelmiä voi suhteuttaa toisiinsa kuvio 1, jossa aineisto sijoittuu kolmion keskelle. Aineiston tutkimiseksi voidaan mielenkiinnon kohteen mukaisesti edetä kolmeen eri suuntaan. Kun halutaan selvittää aineiston institutionaalinen rakenne, on perusteltua tutkia aineistoa sisällönanalyysin

kaltaisain keinoin eli tarkastella esimerkiksi juttujen puhujarakennetta ja erilaisten aiheiden tai ydinvoimakantojen jakautumia näiden puhujien kesken. Tällöin viriää myös selityksiä siitä, kuinka tämä rakenne päästää esille erilaisia ääniä eri tavoin. Rakenteellisen tarkastelun pohjalta voi myös ymmärtää niitä voimia, jotka osaltaan määrittävät kehystämistä ja diskursseja. Jos aineistosta halutaan löytää käytännössä ilmenneviä tyypillisiä tapoja, joilla jotain asiaa, tässä tapauksessa ilmastonmuutosta ydinvoiman yhteydessä, käsitellään, on perusteltua tutkia sitä kehysanalyysin keinoin. Löydetty erilaiset kehystämistavat on myös mahdollista ottaa käyttöön sisältöluokkina ja palata sisällönanalyttisellä ja määrällisellä otteella takaisin aineiston pariin. Jos taas tutkimuksen päähuomio on etsiä ja paljastaa identiteetteihin liittyviä ideologisia ennako-oletuksia ja itsestäänselvyksiä, on diskurssianalyysi menetelmänä luontevin. Usein myös diskurssianalyysiä tehdessä turvaututaan aineiston piirteiden lajitteeluun ja laskentaan; voidaan esimerkiksi tehdä päätelmiä asian keskeisyydestä, jos se toistuu usein.

Kuvio 1. Menetelmät ja aineisto suhteutettuna toisiinsa.

Menetelmien välisiä suhteita onkin luontevaa ajatella jatkumoina. Ei ole olemassa mitään selvää taitekohtaa⁶¹, jossa diskurssianalyysi muuttuu sisällönanalyysiksi tai sisällönanalyysi kehysanalyysiksi. Tällaisen rajan tunnistamiselle ei liene edes perusteltua tarvetta. Kukin menetelmä on tapa saada selvyttä jostakin tekstien joukosta, ja viime kädessä tulkintayhteys, eli kuhunkin teoriaan liittyvä käsitteellinen työkalupakki, antaa sävyn sille, kuinka saadut tulokset tulkitaan. Metodien välinen suhde riippuu siis pitkälti siitä, millaiseen tarkoitukseen niitä käytetään. Seuraavaksi luonnehdin käyttämiäni menetelmiä siitä näkökulmasta, kuinka ne ovat vastanneet tutkimuskysymykseeni Fennovoimaa koskevan julkisuuden rakentumisesta. Tässä tarkastelussa esittämäni rajaukset on ymmärrettävä suuntaaviksi erotteluiksi. Mitään tyhjentävää rajausta menetelmien välille ei voida tehdä.

Yhteistä sisällönanalyysille, kehysanalyysille ja diskurssianalyysille on, että niiden tutkimuskohteena on teksti. Vaikka tekstin käsitettä (esim. Lotman 1977, 50–56) voidaan venyttää miltei minkä hyvänsä ihmisten toiminnasta syntyneen ilmiön tarkasteleluun, tässä tutkimuksessa sellaiseen ei ole tarvetta. Tarkastelun kohteena ovat lehtitekstit, tarkemmin ottaen sanomalehdissä julkaistut journalistiset jutut ja mielipidekirjoitukset. Teksteistä tehdään erilaisia päätelmiä, lajitellaan ja luokitellaan nämä päätelmät ja pyritään esittämään teksteistä saatu kokonaiskuva tai korostetaan tutkittujen tekstien joitakin piirteitä. Näillä analyttisillä keinoilla tekstistä pyritään saamaan esille jotain sellaista, joka ei satunnaiselle lukijalle ole väistämättä selvää. Samalla tällainen rajaus jättää tietysti tutkimisen ulkopuolelle yhtä ja toista, kuten esimerkiksi voimapaikkakunnalla tai politiikan elittien piirissä harjoitetun vuorovaikutuksen, johon ei pääse käsiksi kuin osallistumalla tai jälkikäteen toimijoita haastatteleamalla. Olenkin pyrkinyt ydinvoimapolitiikkaa ja politiikkaverkostoja tarkastelemalla osoittamaan sitä kenttää, jossa tutkittavaa riittäisi, mutta joka ei tekstintutkimukselle muutta mutkitta näyttäytyä.

Ensimmäisessä artikkelissa käyttämäni sisällönanalyysiä erottaa kehys- ja diskurssianalyysistä se, millä tavalla kieli ja kielenkäyttö ymmärretään. Yksinkertaistaen voi väittää, että sisällönanalyysin peruskirjallisuudessa (esim. Berelson 1952; Pietilä 1973; Krippendorff 2013) nähdään tutkittavat sisällöt ja niissä käytetty kieli suhteessa sii-

⁶¹ Toinen tapa ajatella sisällönanalyysiä, kehysanalyysiä ja diskurssianalyysiä yhdessä olisi asettaa ne kiinnostuksen akselille, jonka toisessa päässä on Bernard Berelsonin peräämä ”viestinnän ilmisältö” ja sisällönanalyysi sekä toisessa päässä esimerkiksi Jacques Derridan käsitykset dekonstruktiosta ja tekstin latentista sisällöstä, loputtomasta merkitysten leikistä (Cammaerts 2016, 10) ja Michel Foucault’n ajatukset tiedosta, diskurssista ja subjekteista vallan tuotoksina. (emt., 12) Tällöin kehysanalyysi sijoituisi akselin keskivaiheelle, jonkinlaisena madallettuna versiona diskurssianalyysistä tai kulturalistisena versiona sisällönanalyysistä (metodista siltaa sisällönanalyysin ja kehysanalyysin välille rakentavasta ratkaisusta ks. esim. Matthes & Kohring 2008).

hen, kuinka ne kuvaavat maailmaa. Sisältöjä siis tarkastellaan viittaussuhteessa todellisuuteen, jonka enemmän tai vähemmän puutteellisiksi kuviksi sisällöt mielletään. Voi siis sanoa, että sisällönanalyysi sinänsä ei pane painoa kielen problematisoimiseksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että sisällönanalyttisiä menetelmiä käyttäessä täytyisi sitoutua tällaiseen tulkintaan. Teun A. Van Dijk (1985, 4) sanoo, ettei sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin välille voida vetää mitään pitävää rajaa sen enempää laadullinen–määrällinen-akselilla kuin senkään suhteen, onko tarkoitus löytää aineistosta ilmiselviä vai latenteja kategorioita. Esimerkiksi Pentti Raittila (2004, 102–111) on tulkinnut sisällönanalyttisiä tuloksiaan konstruktionistisessa viitekehysessä. Lähtökohtana on tällöin käsitys kielestä maailmaa konstruoivana käytäntönä, ja huomio kiinnitetään sisältöihin siitä näkökulmasta, millaisia vaikutuksia niillä voi olla todellisuuteen. Tällöin tutkimusmotiivin perustelemiseksi ei tarvitse takertua sisältöjen oletettuun yleiseen, yhteiskunnalliseen tärkeyteen, vaan riittää jos jäsenyys on tarkastelluille toimijoille, kuten esimerkiksi ydinvoimapolitiikan verkostojen jäsenille, itselleen tärkeää.

Artikkeleissa II ja III käyttämäni kehysanalyysi ja diskurssianalyysi puolestaan perustuvat keskenään samanlaisiin ontologisiin ja epistemologisiin oletuksiin. Niitä yhdistää kiinnostus tekstien tulkintaan ja kielelliseen merkityksenantoon: kuinka ideologiaa, kulttuuria ja ideologiaa käytetään, tulkitaan ja yhdistellään ajatusmalleiksi, joiden avulla maailma ymmärretään ja joiden avulla voidaan mobilisoida tukea erilaisille poliittisille päämäärille. Empiirisesti diskurssianalyysin ja kehysanalyysin välille on nähdäkseni mahdotonta tehdä pitävää eroa. Määrittelyn takia voi kuitenkin tehdä teoreettisen eron, joka ei välttämättä vastaa yksittäisiä diskurssi- tai kehysanalyysijä. Pelkistäen voisi sanoa, että diskurssianalyysi tarkastelee sitä prosessia, jossa ”todellisuuden” objekteja tuotetaan. Kehysanalyysi puolestaan avaa pikemminkin sitä, kuinka eri toimijat asettavat tällaisia objekteja eri kehyksiin eli pyrkivät taivuttamaan niiden merkitystä (tietyissä tilanteissa) johonkin suuntaan. Erottavana tekijänä on, halutaanko penkoa objektien rakentumisen prosessia vai sitä, millaisiin käytännön yhteyksiin tällaiset objektit asetetaan. Toisaalta eroa voi nähdä myös diskursiivisten käytäntöjen luonteessa: pidetäänkö niitä diskurssianalyysin tavoin suurelta osin tiedostamattomana vai ovatko ne kehysanalyysin olettamalla tavalla ainakin joltain osin tavoitteellisia ja strategisia. Voi siis ajatella diskurssianalyysin erityisyyden piilevän siinä, että myös subjekti kuuluu diskurssin piiriin ja on sen rakentama, kun taas kehysanalyysissä subjekti tulkitsee itsensä ulkopuolista maailmaa kehysten avulla. Näin ajateltuna kehysanalyysi olisi diskurssianalyysiä vähemmän kiinnostunut selvittämään todellisuuden sosiaalista konstruktiota ja tarttuisi enemmän siihen, millaisia ajatuksia,

tulkintoja ja toimintaa suuntaavia vaikutuksia on tekstien ilmisisällöllä. Edelleen pelkistäen voisi sanoa, että jos halutaan tarkastella ihmisten toimintaa strategisena, kehysanalyysillä on paljon tarjottavaa, mutta jos pyrkimyksenä on ymmärtää kuinka toimijat uusintavat yhteiskuntaa, diskurssianalyysi tarjoaa kenties tehokkaamman käsittevälineistön. (Lindekilde 2014, 196, 200–201, 209, 223; vrt. Cammaerts 2016, 2–3.)

Kehysanalyysin tuloksissa painottuu vuokaaviomaisuus tai polkumaisuus. Valitsemalla tietyt lähtökohdat (ennakko-oletukset, vihjeet, ongelmanasettelut) lehtijutussa syntyy tietynlainen esitulkinta maailmasta moraalisine arvostelmineen, keskeisine toimijoineen ja adekvaateilta tuntuvine toimenpidesuosituksineen. Kehysanalyysillä saadaan esille pelin henki: mistä esimerkiksi ydinvoimaan liitetystä ilmastonmuutoskeskustelussa on kyse? Kehysanalyysi ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole kiinnostunut kulttuurisista syvärakenteista eli ideologisesta perustasta, jonka nojalla käsityksiä lausutaan julki. Bart Cammaerts (2016, 8–9) onkin todennut, että kehysteoriasta puuttuu hyvin artikuloitu käsitys ideologiasta⁶². Se ei tarjoa selitystä sille, miksi jotkin kehukset ovat vallitsevampia kuin toiset tai minkä takia jotkut toimijat joissakin tietyissä subjektiasemissa puolustavat tai propagoivat tiettyjä kehuksia toisten kustannuksella. Se ei myöskään (useinkaan) esitä kysymyksiä vallasta, joka on sisällytetty toistuvaan kehykseen tai jota harjoitetaan kehystämisen prosessin aikana. Kehysanalyysi ei yleensä johda kysymään, miksi jotkut kehukset jäävät ilmaisematta (unspeakable) tai jopa ajattelematta (unthinkable). Vaikka vallitsee laaja yksimielisyys siitä, että kehystämisen prosessi on vahvasti ideologinen – käytetään esimerkiksi vääristymisen (bias) käsitettä – ideologia, valta ja hegemonia jäävät vaille selkeää käsittelyä saati määrittelyä (ks. Steinberg 1998, 847). Oman kehysanalyysini ympärille rakensin tämän vajaaksi jäävän tason käyttämällä apuna julkisen oikeuttamisen teoriaa. Sen lisäksi, että oikeuttamisteoria tarjosi välineistöä ilmaisematta tai ajattelematta jäävien kehysten hahmotteluun, se avasi mahdollisuuden kytkeä kehysanalyysin avulla saatuja tutkimustuloksia myös julkisuusteoreettiseen pohdintaan.

Kriittinen diskurssianalyysi puolestaan nousee paljolti siitä lähtökohdasta, että kielenkäytössä saavat ilmiasunsa nimenomaan laajat kulttuurisesti rakennetut merkitykset ja resurssit. Kun kehystämisen antaa vihjeitä siitä, miten ajatella asioista, Foucault'n episteemiin viittaava diskurssi määrittää mikä on (helposti) ajateltavissa ja mikä taas ei (Cammaerts 2016, 24–25). Samoin diskurssiteoria tarjoaa tapoja ymmärtää, kuinka valta toimii merkityksen konkreettisen artikulaation tasolla. Sen lähtökohta on, että merkitysten tuottaminen on aina kontingenttia, eli samaan aikaan historiallisten edeltäjiensä tuote mutta ei täysin niiden määrittämä. Äärimmilleen vietynä historiallisuuden painotus johtaisi Louis Althusser'n (1984) tapaan nähdä puhuvat

⁶² Erilaisista ideologiakäsityksistä ks. esim: Silvonen 1991, 192; Fiske 1992, 216; Pietilä 1986b, 126.

subjektit merkitysrakenteen efekteinä: he lausuvat julki ”totuuksia” joita ideologia sisältää, eikä heitä ole olemassa ideologian ulkopuolella vaan ideologisen diskurssikäytännön konstituutioina. Huomion kohteena diskurssianalyysissä onkin usein sellaisia kohteita, objekteja diskurssit luovat sekä millaista toimintatilaa, subjektipositiota tai ”identiteettejä” syntyy diskurssien rajaamana. Omassa tarkastelussani tartuin kansalliseen identiteettiin: miten Venäjää ja venäläisyyttä rakennetaan ydinvoimapuheessa ja millä tavalla Suomi ja suomalaisuus asemoituvat näihin käsityksiin nähden. Kun vertaa kehysanalyysiä ja diskurssianalyysiä keskenään, kehystämistä voi ajatella eri toimijoiden yrityksinä vakauttaa merkitys, kun taas diskurssin käsite suuntaa tutkijan huomion enemmän erilaisten merkitysten mahdollisuuksien avoimeen kenttään – merkitysijöiden leikkiin ja kurittomuuteen. Tästä näkökulmasta ajateltuna erilaisia kehystyksiä tulisi tarkastella diskursiivisten silmälasien kanssa: näin [eliitin vallitsevat] kehykset näyttävät kontingenteina ja niitä on mahdollista haastaa. (Cammaerts, 2016, 31; vrt. Crossley 2003, 44.) Toisaalta merkitysten leikkiin täysin rinnoin heittäytynyt tulkitseva tutkimus kykenee kaivamaan teksteistä esiin sellaisiakin merkitysulottuvuuksia, joiden olemassa olosta tekijöillä itsellään ei ole hienointakaan aavistusta (esim. Pietilä 1995; Palmolahti 1995; Pietilä 1996).

Edellä esittämäni kuvioasetelman avulla voidaan pohtia myös eri menetelmien yhdistämistä: mihin julkisuudentutkimukselliseen kysymykseen kukin kolmion sivu – siis kahden menetelmän yhdistelmä – voisi auttaa vastaamaan? Tulkinnan laajentamiseksi voitaisiin ajatella esimerkiksi kehysanalyttisten tulosten tulkintaa ideologian suunnasta, kuten itse tein artikkelissa II, tai kehysanalyysin tuloksena saatujen kategorioiden käyttöä määrällisen tutkimuksen apuna (myös artikkelissa II). Vastaavasti artikkelissa III käytin kevyttä määrällistä luokittelua saadakseni esille diskurssia rakenteistavat pääpiirteet.

4 OSATUTKIMUKSET

Tässä luvussa käyn läpi muutamia huomioita, joita olen tehnyt tutkimusartikkeleistani I, II ja III sekä pyrin liittämään niitä edellä esittämiini teoreettisiin näkökulmiin. Nostan tutkimusartikkeleistani esille seitsemän kysymystä, joihin pyrin peilaamaan julkisuuden rakentumisen teemaa sekä politiikkaverkostojen että julkisuusteorian näkökulmista. Tarkoitus on lopuksi tehdä näiden kysymysten nojalla normatiivinen pohdinta siitä, tuoko journalistinen julkisuus lisäarvoa Fennovoimaa koskevaan päätöksentekoon. Näin voidaan myös esittää suuntaviivoja siitä, millä tavalla julkisuusteoriaa pitäisi kehittää, jotta se vastaisi paremmin nykyoloja. Julkisuusteoriahan perustuu normatiiviselle oletukselle, että lopulta keskustelussa löytyy ratkaisu, johon myös vastustajat järkipäisesti kykenevät sitoutumaan. Voi kuitenkin pitää selviönä, ettei esimerkiksi ydinvoimarakentamisessa ole nähtävissä tällaista ratkaisua. Teorian rakentamisen tavoitteena voisikin olla realistinen julkisuusteoria, jonka tutkimuskohteenä ja ideaalityyppien lähteenä olisi Nancy Fraserin sanoin (2009, 27; 1992, 139) ”vallitseva julkisuus” (actually existing public sphere). Tutkimustani voi ajatella pyrkimyksenä kohti tällaista julkisuusteoriaa, jossa syntesoidaan habermaslaista julkisuusteoriaa ja politiikkaverkostojen teoriaa keskenään, ja tarjotaan lisämausteeksi näkökulmia julkisen oikeuttamisen teorian puolelta. Lähemmin tarkastellut kysymykset ovat:

1. Millaisissa kohdissa keskustelu tihentyi eli mikä toi aiheen julkisuuteen?
2. Ketkä esiintyivät julkisuudessa?
3. Millaista toimintatilaa julkisuudessa syntyi?
4. Miten julkisuudesta syrjädyttiin?
5. Millä tavalla alueellisuus vaikutti muodostuneeseen julkisuuteen?
6. Miten verkostot näyttäytyivät julkisuudessa?
7. Kuinka yksimielisyyttä rakennettiin?

Ydinvoimakeskusteluun ja sen monimuotoistumiseen on hyvä heijastella Habermasin idealistista luottamusta rationaaliseen keskusteluun ja sen konsensusta tuottavaan voimaan. Habermas tuntuu pitävän julkista keskustelua eräänlaisena työprosessina,

jolla voidaan palauttaa kerran irralleen pääsyt epäjärjestys takaisin järjestyksen tilaan, aivan kuin yhteiskunnallinen keskustelu olisi kelattavissa takaisin rullalle lopusta alkuun päin. Nähdäkseni esimerkiksi ydinvoimakeskustelussa ei voida saavuttaa sellaista melko vakaata yksimielisyyden tai välinpitämättömyyden ja tietämättömyyden tilaa, joka vallitsi tuotantotavan alkuvuosina. Julkiseen keskusteluun nousseet näkökulmat ovat kerran ilmaannuttuaan olemassa, eivätkä ne esille noustuaan kovin helposti sammuu, kuten ei mytologiassa kuvatussa Pandoran lippaasta karanneita asioita-kaan saa sinne enää takaisin.

Ensiksi tarkastelen erilaisten tutkimuksissa esitettyjen uutiskriteerien avulla, mikä kohdistaa huomion Fennovoimaan eli mikä tuo tämän aiheen julkisuuteen. Seuraavaksi selvitän julkisuuden puhujarakennetta eli sitä, ketkä pääsevät sanomaan ajatuk-
siaan huomion kohteesta. Tämän jälkeen tarkastelen ydinvoimaa käsitteleviä aiheita, kehystyksiä ja yleisempää ydinvoimakantaa kokoavasti eräänlaisena julkisuuden maastona, jota teksteissä tuotetaan. Eksklusioiden eli poissuljennan teeman yhteydessä esittelen niitä vähäpätöiseksi tai asiaan kuulumattomaksi määrittämisen tapoja, joita julkisuudessa käytetään. Alueellisuuden teeman kautta pyrin löytämään vastauksia siihen, miksi julkinen keskustelu oli erilaista tutkituissa lehdissä ja siihen, mikä niitä toisaalta yhdisti. Tämän jälkeen tarkastelen, millä tavalla teoreettisesti kuvattu energiapolitiikan verkosto ja ydinvoiman vastustajat esiintyivät julkisuudessa ja arvioin, mikä oli julkisuuden suhde energiapolitiittiseen vallankäyttöön Fennovoiman hankkeen toteuttamiseksi. Lopuksi hahmottelen tapoja, joilla julkisuudessa pyritään tuottamaan yksimielisyyttä. Näiden pohjustusten jälkeen pystyn luvussa 5 arvioimaan, miltä näyttää journalismin suoritus Fennovoiman ydinvoimalahankkeen käsittelyssä.

4.1 Keskustelun tiheät kohdat: mikä toi aiheen julkisuuteen?

Mikä tuo asian julkisuuteen huomion kohteeksi, eli millaisten tapahtumien yhteydessä journalismin mielenkiinto aiheeseen kasvaa? Tällaisen tarkastelun motivaationa on selvittää, millaisten arvostusten ja käytäntöjen varassa journalismi tunnistaa erilaiset aiheet tärkeäksi ja merkittäväksi. Kun pystytään osoittamaan paljon kiinnostusta herättävät aiheet tai paljon keskustelua sisältäneet ajanjaksot, voidaan näitä kohtia selvittää tarkemmin.

Julkisuusteorian näkökulmasta lisääntynyt keskustelu herättää toiveita kriittis-rationaalista debatista, jota aiheesta mahdollisesti käydään, sillä keskustelun tihenty-

minen lisää potentiaalia kriittisten julkisoiden syntyä. Poliittikkaverkoston näkökulmasta aiheen esille nousu sisältää mahdollisuuksia helpottaa oman hankkeen läpimenoa. Yhtä lailla voi tulla vaikeuksia aiheesta nousevan kritiikin takia. Aiheen ollessa esillä mediaan voi yrittää syöttää omia näkökulmiaan tai esiintyä muuten edukseen. Pelkkä näkyvillä olokin voi vahvistaa omaa uskottavuutta ja kohottaa asemia omien verkostojen sisällä.

Voi olettaa, että suuren huomion saava asia täyttää journalismin piirissä vallinneet toiveet tai esioletukset jollakin tavalla. Se siis resonoi journalistisen ymmärryksen kanssa. Usein huomionarvoinen uutisaihe on sellainen, josta voi kirjoittaa niin sanotun kovan uutisen: aiheella tai tapahtumalla on yleistä merkitystä ja mielellään myös käytettyjen lähteiden on kuuluttava ”kovien” joukkoon (Kunelius 1996, 260–303; Vehkalahti 2002, 24–33). Esimerkiksi Fennovoima-kirjoittelun voi kokonaisuudessaan levittää aikajanelle ja katsoa, millaisissa kohdissa keskustelu tihentyy. Aineistosta erottuu kuusi tällaista huomiopiikkiä, Gamsonin & Modiglianin (1989) sanoin ”kriittistä kohtaa”. Ensimmäinen on Fennovoiman perustamis uutista (7.6.2007) välittömästi seurannut lehtikirjoittelu, vaikka määrällisesti mitattuna kirjoittelu ei ollutkaan vielä kovin runsasta. Juttumäärien perusteella erottuu lisäksi viisi tihentymää, jotka kaikki liittyvät ydinvoimalahankkeen kannalta tärkeisiin tapahtumiin tai käännteisiin. (ks. artikkeli II, sivu 98, kuvio 2.)

Millä tavalla näiden huomiota herättävien tapahtumien tärkeys määrittyy? Pertti Hemánus (1990, 92) kirjoittaa: ”uutisia eivät ole mitkään tapahtumat sinänsä, vaan niistä tehdyt tietyntyyppiset journalistiset jutut”. Todellisuudesta ei siis kulje journalismiin avointa väylää, josta uutiset putkahtaisivat, vaan vain pienen pieni osa maailman tapahtumista tulee harkittavaksi potentiaalisena uutisjuttuna, ja tästäkin joukosta vain murto-osa tehdään uutismediassa jutuksi asti. Esimerkiksi Stuart Hall (1973) on tarkastellut tätä toimituksissa käytettyä kulttuurista valtaa, jossa uutisarvoinen tapahtuma ja sen merkitys tunnustetaan ja tarkastelukulma päätetään. Harcup ja O’Neill (2001, 261; ks. myös Tuchman 1978) korostavat, että tämä uutisarvon määrittelyn kyky piilee uutistytön käytännöissä ja työn myötä kertyneessä ammattitaidossa, eikä niinkään missään auki kirjoitetuissa ohjeistoissa tai uutisorganisaation sisäisissä sääntökirjoissa.

Uutistutkimuksessa on esitetty erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat aiheen tai tapahtuman uutisointiin. Ensimmäisiä näistä taksonomioista oli edelleenkin ahkerasti siteerattu Galtungin ja Rugen (1965, 65–70) alun perin ulkomaan uutisten tutkimukseen nojaava kriteeristö (tämän jälkeen on esitetty liuta muita uutiskriteeristöjä, esimerkiksi Campbell 2004, 104–125; Golding & Elliot 1979, 114–123; Harcup & O’Neill, 2001, 2016; Palmer 1998, 377–391; Staab 1990; vrt. Strömbäck ym. 2012,

719). Galtungin ja Rugen mukaan tapahtuman uutisarvoon vaikuttavat muun muassa sen frekvenssi (tapahtuman sopiminen uutismedian rytmiin, kuten esimerkiksi äkillinen murha, joka uutisoidaan varmemmin kuin yksittäisen sotilaan kuolema pitkäkestoisessa kriisitilanteessa), absoluuttinen intensiteetti tai sen kohoaminen (esimerkiksi kohteena olevien ihmisten määrä, seurausten mittaaminen), koettu tärkeys, kulttuurinen läheisyys, odottamattomuus, sopiminen yhteen jonkin toisen uutisen kanssa (composition), viittaukset eliittikansakuntiin tai eliitti-ihmisiin, sekä negatiivisuus. (vrt. Harcup & O’Neill 2001, 262–264). Eri lähteistä peräisin olevien uutiskriteerien yhteen sovittaminen on vaikeaa, eikä taksonomia edes yhden kriteeristön sisällä ole välttämättä vedenpitävää: tässä kohtaa tulee väistämättä mieleen Jorge Luis Borgesin (1952) usein siteerattu kategorisointi erilaisten koirien jaotteluun. Tärkeää on huomata, että näiden sisäisesti ristiriitaisten kriteeriluetteloiden tavoitteena ei alun perinkään ole ollut poissulkevuus vaan pikemminkin yhdistelevyys eli *joko–tai*-valinnan asemesta kriteerejä olisi luettava *sekä–että*. Ajatuksena onkin, että ominaisuuksien yhdistelmät luovat tapahtumille erityistä kiinnostavuutta, eli mitä useamman uutiskriteerin jokin tapahtuma täyttää, sitä todennäköisempää on sen päätyminen uutiseksi asti.

Käytän Fennovoima-juttujen tarkasteluun Harcupin ja O’Neillin (2001) taksonomiaa. Kirjoittajat toteavat, että ”joka sääntöön löytyy poikkeus, mutta uutisjutun on täytettävä yksi tai useampia seuraavista vaatimuksista”:

1. *Valtaeliitti*. Jutut, joissa käsitellään vaikutusvaltaisia yksilöitä, organisaatioita tai instituutioita.
2. *Kuuluisuus*. Jutut ennestään kuuluisista henkilöistä.
3. *Viihde*. Jutut, jotka käsittelevät seksiä, showbisnestä, human interest -aiheita, eläimiä, käynnissä olevaa dramaattista tapahtumaketjua [an unfolding drama] tai sellaiset jutut, joissa on mahdollisuuksia humoristiseen käsittelytapaan, viihdyttävien valokuvien käyttöön tai nokkelaan otsikointiin.
4. *Yllätyks*. Jutut, joissa on yllätyksen ja/tai kontrastin elementti.
5. *Huonot uutiset*. Jutut, joissa on erityisen negatiivinen sävy, kuten konflikti tai tragedia.
6. *Hyvät uutiset*. Jutut, joissa on erityisen positiivinen sävy, kuten pelastumiset tai parantumiset.
7. *Suuruus*. Jutut jotka mielletään riittävän merkittäväksi joko potentiaalisen vaikutuksen takia tai sen vuoksi, että asia koskettaa monia.
8. *Olennaisuus*. Jutut asioista, ryhmistä tai kansakunnista, joita pidetään yleisön kannalta relevanttina.

9. *Seuranta*. Jutut aiheista, jotka jo ovat uutisissa.
10. *Lehden agenda*. Jutut jotka joko asettavat uutisorganisaation oman agendan tai sopivat siihen. (Harcup & O'Neill 2001, 278–279.)

Voidaan todeta, että Fennovoimaa koskevan uutisoinnin käyttövoimana on toisaalta odotettavuus, toisaalta yllättävyys. Näiden välille voi ajatella syntyvän jännitettä, jota edelleen nostaa julkisuuden kulissien takainen valtapeli. Yllättävinä tapahtumina voi pitää niin tietoa yrityksen perustamisesta, E.Onin luopumisilmoituksesta kuin myös Rosatomin ryhtymistä osakkaaksi ja hanketoimittajaksi. Toisaalta odotettuja tapahtumia ovat olleet esimerkiksi yrityksen toimittama YVA-selostus, eduskunnan äänestys ja voimalapaikan valinta. Nämä sovittautuvat median tahtijakoon eri tavoin. Yllättävät kertatapahtumat nostavat asian helposti uutiseksi. Toisaalta odotetut kertatapahtumat antavat medialle mahdollisuuksia valmistautua jo etukäteen asiaan erilaisen taustoitusten ja spekulatioiden kautta. Tätä kautta tulee mukaan myös seurannan uutiskriteeri: kun kanava on avattu, uutismediaan mahtuu helpommin myös muita samaan teemaan kuuluvia juttuja.

Fennovoima-uutisointi keskittyy melko paljon politiikan ja talouden yläkerrostaamaan. Tämä ei kuitenkaan väistämättä merkitse sitä, että valtaapitävät pääsisivät ensisijaisesti määrittämään (Hall ym. 1978, 57–60) aiheesta käydyn keskustelun, sillä journalismi luo julkisuuden agendan kysymyksistä omat teemoittelunsa ja käsitteellistyksensä (Luostarinen 1994, 48), ja esimerkiksi uutiskriteereiden tulkintaa ja käsitteelytapaa toimituksissa on lähteiden mahdotonta ennakoita. Tästä lähteiden ja journalismin välisestä ennakoimattomasta vuorovaikutuksesta on hyvänä esimerkkinä paikanvalintaa koskeva kirjoittelu. Vaikka alueellinen ja paikallinen media heräävät tarkastelemaan aihetta jo siinä vaiheessa, kun se on perusteltua läheisyyden kriteerin kautta, niiden arvostukset noudattelevat kuitenkin pitkälti kansallisessa agendassa tärkeäksi määriteltyjä kysymyksiä. Alue- ja paikallislehdet erottuvat valtakunnallisesta lehdestä vasta siinä vaiheessa, kun Pyhäjoki valitaan voimalan sijoituspaikaksi. Tällöin Kaleva ja Raahen Seutu tarttuvat asiaan innokkaasti, kun taas Helsingin Sanomat ei suo asialle juurikaan huomiota.

Negatiivisen uutiskriteerin voima näkyy E.Onin luopumisilmoituksen yhteydessä. Paitsi yllättävä myös koko hanketta vakavasti horjuttava tieto noteerataan kaikissa tarkastelluissa uutisvälineissä. Merkittävä on myös viimeisen uutispiikki eli Rosatom-yhteistyön tuleminen julki. Voi sanoa, että tämä sopii odottamattomuuden kriteerin malliesimerkiksi. Tutkitut lehdet ovat vuosien 2007–2012 aikana esittäneet Venäjään liittyvää puhetta tasaisen niukasti. Venäjä on esiintynyt jutuissa lähinnä negatiivisena poolina, jota vasten on heijasteltu Fennovoiman suunnitelmia läntisen ydinvoimalan

ja omavaraisuuden rakentamiseksi. Venäjä on vähän kuin laatikkoon kuuden vuoden ajan sullottu vieteriukko, joka sitten ponnahtaa esiin koko voimallaan. Venäjää ja Rosatomia käsittelevää kirjoittelua ryöpsähtääkin julkisuuteen vajaan vuoden kuluessa suurin piirtein saman verran⁶³ kuin aiempien vuosien aikana yhteensä (artikkeli III, taulukko 1 sivulla 23).

Uutisaiheena Fennovoima kerää itselleen sitä enemmän merkittävyyttä mitä iäkäämmäksi se tulee. Siihen siis alkaa sopia yhä useampi uutiskriteeri. Lisäksi voi väittää, että aiheen asema Kalevassa ja etenkin Raahen Seudussa muuttuu 5.10.2011, jolloin voimalan sijaintipaikaksi varmistuu Pyhäjoki. Tämän päätöksen jälkeen Fennovoimasta tulee vähintäänkin Raahen Seudun uutisagendan kulmakivi.

tapahtuma	kriteerit
Fennovoima perustetaan 7.6.2007	1, 4, 7
TEM saa YVA-selostuksen 9.10.2008	1, 7, 9
Eduskunnan äänestys 1.7.2010	1, 7, 9
Paikaksi Pyhäjoki 5.10.2011	1, 7, 8, 9, 10
E.On luopuu hankkeesta 24.10.2012	1, 4, 5, 7, 8, 9, 10
Rosatom-sopimus 21.12.2013	1, 4, 6, 7, 8, 9, 10

Taulukko 2. Fennovoima-uutisten kriteerit

⁶³ Artikkelin tekstissä on tässä kohdin taulukon lukumäärien vertailuvirhe: ”noin kaksi kertaa” pitäisi olla ”suurin piirtein saman verran”.

4.2 Puhujajakauma: ketkä olivat äänessä?

Kun sanomalehtitutkimuksessa selvitetään aineiston puhujajakaumaa, kiinnostuksen kohteena on pääsyn teema. Tällöin kytkös julkisuusteoriaan luodaan ”ensisijaisen määrittäjän” käsitteen (Hall ym. 1978; kriitikkistä Schlesinger 1990, Deacon 2003) tai muun agenda setting -tutkimuksen kautta. Oletuksena on, että kukin taho pyrkii julkisuuteen esittääkseen itsensä ja asiansa mahdollisimman myönteisessä valossa. Poliittikkaverkostojen teorian kautta katsottuna tämä ajatus voidaan haastaa. Verkostotarkastelussa ei pidetä ensiarvoisen tärkeänä, että joku toimija olisi juuri itse paras taho puhumaan asiansa puolesta. Verkostoliittolaisuuksissa nojataan siihen, että yleinen ilmapiiri muokkautuu omalle asialle suotuisaksi, joten asiansa voi myös delegoida jollekulle samanmieliselle. Valittiinpa tutkimuksessa sitten julkisuusteorian tai poliittikkaverkostojen näkökulma, huomio kohdennetaan kuitenkin siihen, ketkä ovat paljon äänessä. Kenen puheiden varassa julkisuutta muodostetaan? Näin olen tehnyt myös Fennovoimaa koskevassa tutkimuksessani.

Monien ydinvoimaan ja sähköntuotantoon keskittyvien tutkimusten aineisto on kerätty suurista ja mahtavista uutisvälineistä. Aineisto on koottu vaikkapa uutistoinaston tarjonnasta (Watts & Maddison 2012) tai suurista tai muulla tavalla vaikutusvaltaisista sanomalehdistä (määrällisiä analyysejä esim. Greenberg 2005; Yun 2012; Desai 2012; Wang ym. 2014; kehystutkimusta Arul Aram ym. 2014; Cantone ym. 2007; McGaurr & Lester 2009; Mercado ym. 2014; diskurssianalyysiä Doyle 2011). Esimerkiksi tutkimusalan klassikossa (Gamson & Modigliani 1989) keskitytään suuriin sanoma- ja aikakauslehtiin sekä suurten televisiokanavien iltauutisiin. Useimmiten näin valituista aineistoista paljastuu, että puhujarakennetta dominoivat hallituksen, poliittikkojen ja talouselämän kaltaiset vaikutusvaltaiset lähteet, kun taas kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osuus jää vähäiseksi tai päälähteen näkemyksiä tasapainottavaksi. Tästä näyttää sisällöllisesti seuraavan, että rutiinilähteinä käytettyjen valtaapitävien asettamat kehystykset tai diskurssit lyövät itsensä läpi ja määrittävät keskustelun sävyn (esim. Hall ym. 1978, 58; vrt. Doyle 2011, 122; Arul Aram ym. 2014, 40–41).⁶⁴

Toisenlaisia tuloksiakin on. Esimerkiksi Italian kahta suurinta sanomalehteä tutkineet Cantone ym. (2007, 266) toteavat, että tutkitut lehdet toimivat keskustelufoorumina ja antoivat äänen moninaiselle sosiaalisten toimijoiden joukolle eroavaisine arvoineen ja intresseineen. Aiheiden puolesta ei myöskään keskitytty yksin ydinvoim-

⁶⁴ Samansuuntaisia tuloksia on tullut myös sellaisista ympäristökiistoihin tarttuvista tutkimuksista, joissa on keskitytty pienempiin lehtiin (esim. Wakefield & Elliott 2003; Taylor ym. 2000; Soloski 1989).

man teknisiin ja tieteellisiin aspekteihin. Myös Raittila (2002, 90) toteaa laajaan aineistoon⁶⁵ perustuvassa tutkimuksessa ydinjätteen loppusijoituskeskustelusta, että pitkäjänteisimmin ja näkyvimmin keskusteluun osallistuivat maallikot eli kansalaiset ja kuntien edustajat sekä loppusijoituslupaa hakeva Posiva. Myös hanketta vastustavat liikkeet ja järjestöt osallistuivat keskusteluun koko ajan, kun taas tutkijat ja päätöksestä vastaavat poliitikot olivat keskustelusta enimmäkseen sivussa. Raittila tulkitsee, että näennäisestä eri näkökulmien julkisuuteen pääsystä huolimatta kohtaamista tai vuorovaikutusta ei näiden mielipiteiden välille syntynyt: ”kaikki saivat puhua, mutta puhuivat enimmäkseen toistensa ohi”⁶⁶. Vaikka kriittisiä argumentteja esitettiin enemmän kuin loppusijoitusta puolustavia perusteluita, toistensa ohi puhuminen kenties vei prosessin laduille, jotka olivat lainsäädännön, viranomaisten ja Posivan suunnitelmien mukaisia.

Näiden esimerkkien pohjalta näyttää siltä, että tutkimusaineiston valinta osaltaan suuntaa sitä, millaisia tulkintoja puhujarakenteesta kumpuaa. Mitä suurempiin ja arvovaltaisempiin lehtiin tutkimus keskittyy, sitä todennäköisempää on saada käsitys, että journalistit painottavat jutuissaan erilaisia viranomaislähteitä ja antavat näille lähteille etusijan esimerkiksi ensisijaisina määrittelijöinä, joiden näkökulmiin muut lähteet sitten sovittautuvat. (Sigal 1973; Brown ym. 1987; Gans 1979; Tuchman 1978; Hall ym. 1978; GUMG 1976; Ericson ym. 1989.)

Omat tulokseni eivät täysin poikkea yllä esitetystä yleiskuvasta. Fennovoima ja sen ympärille kerääntynyt talouselämä esiintyi kaikissa tutkimissani lehdissä suurella, 20–29 % edustuksella. Talouselämän lisäksi merkittävänä puhujaryhmänä esiintyi Helsingin Sanomissa valtio, Kalevassa ja Raahen Seudussa vastaavasti kunnat. Lehdissä yleiset päätöksenteko-, kunta- ja alueaiheet kuten myös rakenteet ja prosessit, joissa päätöksiä tehdään kutsuvat tietysti puhujaksi nimenomaan päättäjiä ja viranhaltijoita. Näiltä osin tutkimustulokseni ovat aiemman tutkimuksen kanssa samansuuntaisia. (Artikkeli I, 106.)

Näiden yhdistävien tekijöiden lisäksi lehtien välillä on myös kiinnostavia eroja. Keskeisintä on ero kansalaistoimijoiden näkyvyydessä. Kolmeen eri aluetason lehteen tarttumalla puhujarakenteen näkymä on nyansoidumpi kuin mitä voisi ajatella pelkkiin isoihin lehtiin keskittymällä. Ydinvoimaa vastustavat järjestöt, kunnat tai yk-

⁶⁵ Helsingin Sanomat, Satakunnan Kansa, Länsi-Suomi, Loviisan Sanomat, Uusi Rauma, Hufvudstadsbladet ja Östra Nyland (Raittila 2002, 68).

⁶⁶ Julkisuusteorian kannalta tässä rakentuu tärkeä mallinnus huomion kohdentumisesta, julkisuuteen pääsyn mahdollisuuksista, julkisuudessa harjoitetun vuorovaikutuksen onnistumisesta sekä niistä seurauksista jota tämä ketju mahdollisesti sysää liikkeelle (ks. Heikkilä & Kunelius 1997; Kumpu & Kunelius 2012).

sityishenkilöt eivät juuri esiintyneet Helsingin Sanomissa. (Artikkeli I, 100.) Maakuntalehti Kalevassa löytyi tilaa sekä kansalaisjärjestöjen (10 %) että yksityishenkilöiden (12 %) esittämälle puheelle (emt., 104). Raahen Seudussa yksityishenkilöiden osuus on 16 prosenttia. Lukijat siis pääsivät paikallisessa lehdessä sanomaan aiheesta melko paljon. Ydinvoimaa vastustavat järjestöt (11 %) olivat kolmanneksi suurin yksittäinen puhujaryhmä, ja järjestöistä keskeisin oli Pyhäjoen seudulla toimiva Pro Hanhikivi. (emt., 100.) Tässä lehtien välisessä vertailuasetelmassa voi nähdä liukuman Helsingin Sanomien etäisestä, poliittikkaan keskittyvästä Fennovoima-uutisoinnista Raahen Seudun paikallislähtökulmaa painottavaan toimintatapaan, jossa myös kansalaiset pääsevät helposti mielipidepalstalle esittämään kantojaan. Tällaisessa tarkastelussa Kaleva edustaa välimallia, jossa suuren toimituksen rutiini ja lähialueeseen kohdistettu fokus yhdistyvät.

Tarkastelin puhujarakennetta myös ennalta määritetyn toimijajoukon, energiaeliitin, kannalta ja katsoin, millä tavalla se esiintyi lehtijulkisuudessa. Lähtökohtana oli yllä siteeratusta lähdetutkimuksesta periytynyt oletus eliittilähteiden dominanssista julkisuudessa. Eliitiksi niputettavia puhujia esiintyi lehdissä niukasti tai jonkin verran. Tarkemmin katsottuna eliitistä puuttui puolet, eli talouselämä oikeastaan kokonaan. Niin Helsingin Sanomissa, Kalevassa kuin Raahen Seudussakin eliitiksi laskettavia puhujia esiintyi lähinnä valtion, erityisesti työ- ja elinkeinoministeriön puolelta, ja elinkeinoelämän edustajia esiintyi lehdissä joko niukasti tai ei ollenkaan. (Artikkeli I, 103–105.) Jäljelle jäi valtiokoneisto eli työ- ja elinkeinoministeriö, muut ministeriöt ja puolueet. Näiden ydinvoimakannat olivat kuitenkin niin hajallaan, että yhtenäistä eliitin ääntä ei muodostunut ainakaan sanomalehtijulkisuudessa. Eliitin keskiöksi mainittu työ- ja elinkeinoministeriö esiintyi enimmäkseen viranomaisroolissa, johon ei kuulu kannanotto puoleen taikka toiseen. Vähäiset positiiviset kannanotot tulivat lähinnä kokoomuksen elinkeinoministereiden suusta. (emt., 105–106.)

Tämä havainto avaa kahdenlaisia kysymyksiä. Voidaan ensinnäkin olettaa, että havainto kuvastaa eliittien toimintakykyä: julkisuus ei ole niiden pääasiallinen vaikuttamisen resurssi, vaan niille tärkeää on kyky halutessaan myös pysytellä poissa julkisuudesta. Toisaalta medioitumistutkimuksessa on kritisoitu ensisijaisia määrittelijöitä koskevaa teoriaa ja todettu, että uutissisältöihin vaikuttaa myös eliittien sisäinen eripura: eliitit eivät esiinny minään yhtenäisenä rintamana vaan puhunta-asemat voivat huojuua merkittävästikin.⁶⁷ Tästä oli viitteitä omassa tutkimuksessani, jossa energiateollisuuden valtapooli pidättäytyi ottamasta kantaa uuden kilpailijan hankkeeseen.

⁶⁷ Tällaisia merkkejä on nähty myös Fennovoiman yhteydessä. Artikkelissa I spekuloin alaviitteen verran Fennovoiman kampeutumista kohti energiaeliittiä Fortumin mahdollisten Venäjän-vesivoima-

Julkisuus on kuitenkin arvokas resurssi niille, joiden mahdollisuudet tai resurssit muunlaiseen toimintaan ovat niukat. Tutkimukseni perusteella näyttääkin siltä, että ydinvoimaa vastustavilla kansalaisjärjestöillä oli käytössään toimiva väylä, jota kautta ne pystyivät ajamaan asiaansa paikallisessa ja alueellisessa julkisuudessa. Tarkasteluajankohtana etenkin Pro Hanhikivi käytti aktiivisesti laillisia oikeuksiaan muun muassa laatimalla kaavavalituksia ja huomautuksia katsomistaan rikkeistä esimerkiksi EU:n direktiivejä kohtaan. Lisäksi Pro Hanhikivi osallistui valtuustoryhmänä kunnalliseen päätöksentekoon. Tällä tavalla se nousi usein esille julkisuudessa, kun sitä siteerattiin esimerkiksi valitusprosessin vaiheita käsittelevissä tai kunnanvaltuuston päätöksentekoa koskevissa uutisissa. Tällaista julkisuuteen esille pääsemisen ja osallistumisen strategiaa voi pitää toimivana alueellisen julkisuuden kannalta. Vähän valtaa omaavat tahot voivat taiten toimimalla muuntaa ulottuvillaan olevia demokraattisia vaikutusmahdollisuuksia ja hallinnollisia valitusprosesseja, siis eräänlaista ”lain turvaamaa resurssia”, julkisuusresurssiksi. Valtakunnalliseen julkisuuteen asti tällainen toiminta ei kuitenkaan näytä kantavan. Vaikuttaa siltä, ettei ainakaan kansalaisjärjestöjen osalta julkisuudessa näy mitään kapillaari-ilmiötä jota pitkin vastustajien esittämät teemat tihkuisivat paikallisesta valtakunnalliseen päin, tai sitten tämä tapahtuu ajatun asian kannalta liian pitkällä viiveellä⁶⁸. Helsingin Sanomia koskeva tutkimustulos onkin aiemman tutkimuksen ennustama: kansalaisjärjestöjen esiintyminen julkisuudessa on niukkaa. (Artikkeli I, 106.)

Puhujarakenteen tarkastelun pohjalta voidaan sanoa, että ydinvoimakeskustelu näyttää nyansoidummalta kuin voisi olettaa aiempien lähinnä suuriin viestimiin keskittyvien tutkimusesimerkkien pohjalta. Keräsin oman tutkimusaineistoni sanomalehdistä, jotka kokoerojensa lisäksi tarkastelevat voimalahanketta eri tavoin, paikallisesta, alueellisesta tai valtakunnallisesta näkökulmasta. Tästä aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella voi väittää, että suuriin tai valtakunnallisiin viestintävälineisiin keskittymällä saa tekstien puhujarakenteesta liian yksioikoisen kuvan. Aluelehden ja paikallislehden sivuilla esiintyi melko laaja-alainen puhujien joukko verrattuna valtakunnallisen lehden kapeampaan puhujavalikoimaan. Usein ajatellaan, että suuret tai

kauppojen onnistumisen myötä. Vaikka koskineuvottelut eivät ole edenneet mihinkään, Fortum lopulta tuli Fennovoiman osakkaaksi kuuden prosentin osakkuudella. Tiedotuksen niukkuuden ja vähäeleisyyden perusteella (ks. viite 7 sivulla 23) on yleisesti tulkittu, että Fortumin osallisuutta ei päätetty yhtiön tahdosta vaan valtio-omistajan pakottamana, eli yrityksen osallistuminen Fennovoimaan oli jonkinlainen pakkoavioliitto.

⁶⁸ Helsingin Sanomien palstoille pääsemiseksi kannattaisi olla merkittävässä julkisessa asemassa ja mielellä lähellä Sanoman lasitaloa. Esimerkiksi Pro Hanhikiven varapuheenjohtaja Hanna Halmeenpää valittiin kansanedustajaksi vasta vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, jolloin merkittävä osa Fennovoimaa koskevasta päätöksenteosta oli jo tehty.

arvovaltaiset lehdet ovat jonkinlaisia laatumedian lippulaivoja, joita pienemmät lehdet sitten peesailevat. Joiltakin osin näin voi olla, paikallislehti saattaa tarttua johonkin puheenaiheeseen tai trendiin nähtävissä olevalla viiveellä. Pienten lehtien vireät mielipidepalstat voisivat kuitenkin olla jonkinlaisena kiintopisteenä tai verrokkina, kun mietitään suurten lehtien puhujarakenteen tai aihevalikoiman monipuolistamista. Esimerkiksi Fennovoima-keskustelussa Raahen Seutu kykeni päästämään mielipidepalstallaan julkisuuteen selvästi laajemman osallistujajoukon kuin suuri pääkaupunkiseudun lehti. Saattaa olla utopistista vaatia, mutta jonkin verran totuttua laajempi mielipidepalsta voisi olla harkinnan arvoinen ajatus myös Helsingin Sanomien ”paperilehden” eli journalistisen lehtikokonaisuuden sisällä⁶⁹.

4.3 Sisältöjen toimintatila: aiheet, kehykset, ydinvoimakanta

Journalismin sisältöjä voidaan tarkastella useiden eri mittarien avulla. Tutkailen seuraavaksi ydinvoimakeskustelua kolmen artikkelieissani tarkastellun tunnuspiirteen avulla. Ensinnäkin sisältöjä voidaan tarkastella esitettyjen aiheiden kautta, toiseksi kehystysten kautta ja kolmanneksi sitä kautta, kuinka jutuissa esiintyy puhujan ydinvoimakanta. Voidaan ajatella, että näitä kaikkia juttujen sisällön tunnuspiirteitä yhdistää yksi asia: ne tuottavat jutuissa esiintyville puhujille toimintatilaa eri tavoin. Onko toimijoiden puhunta painottunut erityisesti joihinkin aihealueisiin vai kykenevätkö toimijat esiintymään asiantuntijana aihealueen koko laidalta? Tätä tarkastelua voidaan jatkaa kehystysten suuntaan. Millä tavalla eri toimijaryhmät ”omistavat” eri kehykset eli kuinka hyvin ne pystyvät hyödyntämään kehyksiä, esiintymään uskottavasti eri kehystysten yhteydessä? Lopulta voidaan tarkastella yhtä yksinkertaista kysymystä, joka ylittää erilaiset aiheiden ja kehysten rajat. Jossakin mielessä ydinvoimakanta (puoltaako tai vastustaako puhuja ydinvoimaa, puntaroiko hän eri vaihtoehtojen välillä vai onko peräti neutraali asian suhteen) on eräänlainen kysymysten kysymys, joka on muodossa tai toisessa pohdittavissa lähes kaikkien ydinvoimaa käsittelevien juttujen yhteydessä.

Kaikki nämä tarkastelukulmat voidaan nähdä joko julkisuusteoreettisin tai poliittikkaverkoston silmälasein. Julkisuusteorian läpi katsottuna teemoja kietoo yhteen kiinnostus toimijan julkista toimintatilaa rajaavina tai laajentavina seikkoina eli kysymyksinä siitä, saako puhuja asiansa sanottua näissä rakenteissa vai onko esiintymisen

⁶⁹ Lisää keskustelun mahdollisuuksia löytyy tietysti lehden ”ulkopuolelta”: sekä lehtien internet-versioissa hallinnoituilta keskustelupalstoilta että muista verkkokeskusteluista ja sosiaalisen median eri areenoilta. Tässä tarkoitan keskustelullisuuden lisäämistä journalistisen kokonaisuuden sisällä.

potentiaali jollakin tavoin vääristynyt. Poliittikkaverkostojen näkökulmasta katsottuna julkisuuden toimijoiden toimintakykyä kiintoisampaa on julkisuuden maasto sinänsä: ovatko aiheet, kehykset ja kannat sen suuntaisia, että ne tukevat omia resursseja verkostoituneen toiminnan puolella?

Aiheet. Tarkastelin eri lehdissä käsiteltyjä aiheita kymmenkohtaisella jakaumalla ja nostin esille kolmen suosituimman aiheen esiintymisen kussakin lehdessä (artikkeli I, 101). Tämä suosikkien jaottelu paljasti perusjaon Helsingin Sanomien ja toisaalta Kalevan ja Raahen Seudun välillä. Helsingin Sanomat pyrki tarkastelemaan Fennovoiman hanketta ennen muuta ydinvoimalan lupaprosessin näkökulmasta sekä tarttumalla yrityksen osakkaisiin. Kolmantena suosittuna aiheena oli yleinen pohdinta ydinvoiman periaatteellisesta merkityksestä. Kun tähän yhdistää sen havainnon juttutyypin jakaumasta, että yli puolet Helsingin Sanomien jutuista oli uutismuotoon kirjoitettuja lyhyitä talousjuttuja, saa yleiskuvan lehden käsittelytavasta. Helsingin Sanomat lähestyi aihettaan etäältä, pääpiirteet luonnosmaisesti hahmottaen. Kaleva muistuttaa Helsingin Sanomia siinä, että se antaa myös paljon painoa lupaprosessin käsittelylle. Enemmän sillä on kuitenkin yhteistä Raahen Seudun kanssa. Molempia yhdistää vahva aluepainotus eli aiheet, joissa käsitellään joko kunnallista tai alueellista päätöksentekoa tai voimalan paikallisia vaikutuksia. Molemmat lehdet käsittelevät Helsingin Sanomien tavoin paljon myös ydinvoiman periaatteellista merkitystä. Juttutyypeiltään Kaleva ja Raahen Seutu ovat melko samankaltaisia. Niissä on paljon henkilölähteitä sisältäviä haastattelu- ja reportaasijuttuja, mikä tietysti sopii hyvin alueellisten lehtien toimintatapaan.

Kiinnostavaa on tarkastella myös sitä, mistä lehdet eivät juuri kirjoita. Helsingin Sanomia ei kiinnosta voimalaitoksen paikalliset vaikutukset, mikä kansallisen lehden näkökulmasta on ymmärrettävää. Huomion kiinnittää se, että alkuvuosien aikana yhtäkään lehteä ei näytä kovin suuresti kiinnostavan myöskään voimalan laitetoimittaja. Tämä saa lisävaloa artikkelini III havainnosta, jossa vasta Rosatomin tulo mukaan neuvotteluihin nosti laitetoimittajan suuren kiinnostuksen kohteeksi. Lienee melko turvallista väittää, että lehdille kelpasi mikä hyvänsä alun perin esitetty ”länsimainen” laitetoimittaja mutta vasta venäläisen ydinvoimarakentajan ilmaantuminen neuvotteluihin nostatti aihetta esille vuoden 2013 aikana.

Merkittävin havainto liittyy ydinjätteeseen. Paikallista lehteä ydinjätteen loppusijoitus kiinnostaa yhden prosentin verran. Maakuntalehti uhraa ajatukselle viisi prosenttia jutuistaan. Valtakunnallinen lehti tarkastelee asiaa seitsemän prosentin verran jutuistaan. On toki niin, että loppusijoitustoimiin joudutaan vasta kymmenien vuosien päästä voimalan käynnistymisestä, mutta tätä julkisessa keskustelussa näkyvää aukkoa on silti vaikea käsittää. Fennovoiman jätteiden loppusijoituspaikka on ollut

avoin asia koko voimalaitoksesta käydyin keskustelun ajan: vaihtoehtoina on esiintynyt lähinnä Posivan sijoituspaikka Eurajoella (mihin Posiva on toistuvasti ottanut negatiivisen kannan) sekä uuden loppusijoituspaikan etsintä⁷⁰. Vaikka jonkin verran noudattaisi kansanviisautta olla nylkemättä karhua ennen sen kaatamista, voi ydinjättekysymyksen esiintymättömyyttä pitää suurena aukkona julkisessa keskustelussa. Tässä olisi lehdillä selvä itsetutkiskelun paikka. Jos ydinjättesuunnitelmiin ei saa journalistisia lähteitä viranomaisista tai yritysten väestä, ja jos kansalaisjärjestöjen asiantuntemuskaan ei kelpaa, olisivatko lehdet voineet testata aihetta vaikka omatekoisilla suunnitelmillaan? Esittämällä todennäköisiä skenaarioita ja hakemalla niihin kommentteja haastateltavilta?

Voidaan myös hieman kurkistaa aihejakautaman sisälle taulukoimalla se ristiin puhujien kanssa (Liite 3). Talouselämä kykenee esiintymään pääpuhujana oikeastaan minkä hyvänsä aiheen yhteydessä, erityisen vahvasti aiheluokissa 1–4 ja 6 sekä Kalevassa ja Raahen Seudussa aiheluokassa 8. Toisaalta kansalaisjärjestöt ja yksityishenkilöt esiintyvät näissä lehdissä pääpuhujina lähinnä luokkien 6–9 aiheissa ja Helsingin Sanomissa ainoastaan yksityishenkilöiden äänellä luokassa 9.

Kehtykset. Mediassa esitettyä ydinvoimapuhetta ei esitetä missään neutraalissa maastossa, vaan taustalla vallitsee koko joukko ydinvoimaa koskevia kulttuurisia oletuksia. Ydinvoimapuhe ei myöskään ole ollut kaikkina aikoina samanlaista. Kohdistan seuraavaksi huomion mediassa menneinä aikoina esiintyneeseen ydinvoimapuheeseen. Voidaan erottaa erilaisia kausia sen mukaan, millaiset ydinvoiman kehystämisen tavat ovat olleet vallitsevia julkisessa puheessa. Voi ajatella, että nämä kehystämistavat heijastelevat laajempaa muutosta sellaisessa kulttuurisessa syvärakenteessa, jota aiemmin esitelty oikeuttamisteoria sekä siihen myöhemmin tehdyt lisäykset ovat pyrkinet esittämään. Vaikuttaisi siltä, että ydinvoimakehysten monipuolistuminen osuu yksin oikeuttamisteoriassa kuvatun ”ekologian maailman” ilmaantumisen kanssa. Yhdessä kehystutkimuksen kulmakiviartikkeleista William Gamson ja Andre Modigliani (1989) kuvaavat yhdysvaltalaisen ydinvoimakeskustelun kaarta 1940-luvulta 1980-luvulle asti: ydinvoimasta puhutaan *edistyksen* nimissä aina 1970-luvun alkuun saakka. Vuosikymmenen puolivälissä, jo ennen Three Mile Islandin (Harrisburgin) onnettomuutta, ydinvoimaan liittyvät näkökulmat runsastuvat. Ydinvoiman oikeutus muuttuu 1970-luvun energiakriisin myötä: aletaan puhua *energiariippumattomuudesta*. Ydinvoiman vastustajien ääni alkaa esiintyä näihin aikoihin vaihtoehtoisten energiamuotojen kehityksessä, jota Gamson ja Modigliani nimittävät *pehmeiksi poluiksi*. Lisäksi alkaa nousta erityisesti energiayrityksiin kohdistuvaa puhetta

⁷⁰ Tällä hetkellä Fennovoima selvittää ydinjätteen mahdollista sijoitusta Pyhäjoen Sydännevalle. <http://yle.fi/uutiset/3-9050923> (luettu 27.9.2017).

julkisesta tilivehollisuudesta. Pikkuhiljaa mukaan tulee myös fatalistisia sävyjä ja huumoria yhdistelevä *pakotie*-tulkinta, jossa ei niinkään vastusteta ydinvoimaa kuin alistuneesti todetaan sen olemassaolo. Samaan aikaan ilmaantuu *pirunkaupat*-kehys, jossa suhde ydinvoimaan on kaksoissidos: ollaan tuhoon tuomittuja, jos ydinvoimaa käytetään, mutta niin ollaan myös, jos jätetään ydinvoima käyttämättä. Lisäksi ydinvoimaa aletaan arvioida *ei kustannustehokas* -kehysten avulla. Kaikkia näitä kuvattuja kehyksiä olisi mahdollista arvioida oikeuttamisteoriaa vasten ja etsiä sitä kautta evidenssiä ja vastaevidenssiä niille kehyksille, joita esitin ilmastonmuutospuheesta artikkelissa II. Itse tulkitsin energiariippumattomuudesta esitetyn omavaraisuuspuheen melko suoraviivaisesti talouden kehityksessä ja näin ollen markkinoiden oikeuttamismaailmasta käsin. On mahdollista esittää myös sellainen tulkinta, että omavaraisuuspuheessa on elementtejä kodin oikeuttamismaailmasta. Tällöin julkisessa puheessa hyödynnettäisiin makrotalouden ja kotitalouden näennäistä samankaltaisuutta ja sitä kautta syntyviä toimenpidesuosituksia.

Artikkelissa II totesin, että ydinvoiman yhteydessä käyty keskustelu ilmastonmuutoksesta asettuu pitkälti taloudellisen toiminnan, teknisen hallinnan ja poliittisen päätöksenteon kehyksiin. Esitin, että vastaavasti nämä kehykset hakevat perustansa oikeuttamisteoriassa esitetyistä markkinoiden, teollisuuden tai kansalaisuuden maailmasta. Artikkelissa I puolestaan viittasin Lammin (2009, 69, 80, 84–86; artikkeli I, 96) huomioihin siitä, että kansalaisjärjestöt ajautuvat ydinvoiman moraalikysymyksistä keskustellessaan lopulta keskustelevaan tuotantotavan teknisestä puolesta, jonka ydinvoimaa puolustavat tahot hallitsevat järjestöjä paremmin. Tähän vastataksaan järjestöt ovat yrittäneet korostaa puheissaan talousargumentaatiota, mutta esimerkiksi Teräväisen ym. (2011, 3441–3442) tulkinnan mukaan ratkaisu ei ole kovin hyvin onnistunut: tämänkin näkökulman vahva osaaminen on muualla kuin järjestöillä. Suomessa elää vahva usko teknis-taloudelliseen edistykseen, ja energiapolitiikan henki on se, että ”teollisuus ja tekniikan ala tietävät asiat parhaiten”. Tämä huomio saa vastakaikua monista oikeuttamisteoriaan tukeutuvista tutkimuksista. Esimerkiksi Ylä-Anttila ja Luhtakallio (2016, 4.14–4.15) toteavat, että suomalaiset ovat taipuvaisia alleviivaamaan vahvimpiakin argumenttejaan teollisuuden oikeutusmaailman ”faktoilla”. Kirjoittajat nimeävätkin teollisuuden maailman sellaiseksi käytännönläheiseksi ja insinöörihenkiseksi yhteiseksi maaperäksi, jossa suomalaisten paikallisten kiistojen osapuolet ymmärtävät toisiaan parhaiten. Samoin Gladarev ja Lonkila (2013, 387) sanovat että teollisuuden oikeuttamismaailma vaikuttaa olevan Suomessa suorastaan hegemonisessa asemassa: erilaiset poliittiset kysymykset kääntyvät avoimen politisoinnin asemesta teknisluonteisiksi kysymyksiksi eri vaihtoehtojen tehokkuudesta. (ks. myös Luhtakallio 2012, 183–186; Eranti 2014, 26; Luhtakallio & Ylä-

Anttila 2011; Ylä-Anttila 2010.) Omassa artikkelissani III käsittelin sitä kulttuurista työtä, jota tällaisen näkökulman kansallistamiseksi on tehty. Osaltaan tämä on tapahtunut myös ydinvoiman käyttöönoton nimissä: maamme on tietien tahtoen haluttu nostaa runonlaulun maiseista (inspiraation ja kodin oikeuttamismaailmat) teknisesti taitavaksi Ilmarisen Suomeksi (teollisuuden maailma). (Artikkeli III, 32–33; Paju 2008.)

Teräväisen ym. (emt.) argumentaatiota seuraten voi myös arvella, ettei poliittisen päätöksenteon näkökulmakaan varsinaisesti tue kansalaisjärjestöjen esiintymistä. Suomalainen konsensus kohti hakeutuva korporatistinen neuvotteluperinne ei juuri kaipaa moniäänisyyttä mukaan päätöksentekoon, toisin kuin esimerkiksi Ranskassa tai Britanniassa. Maassa ei ole järkeä paljon kysyntää vallitsevia totuuksia haastavalle vasta-asiantuntemukselle, eikä välttämättä sen tarjontaakaan. Kansalaisjärjestöt eivät siis ”omista” mitään sellaista tarkastelukehystä, jonka avulla ne pystyisivät esiintymään julkisuudessa voittoisasti. Näyttää siltä, että järjestöillä on sisäpiiri/ulkopiiri-jaottelun (esim. Hansen 2010) mukaisesti kaksi mahdollisuutta. Ne voivat pysytellä ulkopuolisen roolissa ja yrittää päästä argumentteineen julkisuuden valokeilaan ja tavoitella siellä osakseen mahdollisimman reilua kohtelua.⁷¹ Vaihtoehto on kasvattaa omaa asiantuntijuutta niin suureksi, että riippuvuus mediajulkisuudesta valtaresursina vähenisi, eikä toiminta julkisuudessa olisi ensisijainen vaikuttamisen kanava, vaan työ tehtäisiin muiden toimijoiden kanssa kulissien takana (vrt. Greenberg 2005, 253; Kojo 2004, 247–248). Tutkimuksen perusteella järjestöille määrätty lääke julkisen näkyvyyden ongelmiin on siis vaihtaa viitekehystä: olisi siirrettävä näkökulma julkisuusteoreettisen ideaalin tavoittelusta verkostoitumisen näkökulmaan. Asiantuntemus eli tieto on valuuttaa sekä julkisuudessa että verkostoissa, mutta verkostoissa se saatetaan noteerata kovempaan kurssiin.

Ydinvoimakanta. Ydinvoimasta keskusteltaessa on vaikeaa esittää puheenvuoroja joutumatta jollakin tavalla ottamaan kantaa tuotantomuodon puolesta tai vastaan. Ellei puhuja tuo itse kantaansa julki, sitä ryhdytään melko pian häneltä tivaamaan. Journalismissa esiintyvät puheenvuorotkin asettuvat melko usein tällaisiin leireihin. Puheen sisältämää ydinvoimakantaa voidaan esiolettaa sen perusteella, mistä leiristä

⁷¹ Patriotta ym. (2011, 1832) huomauttavat, että jonkin toimijan taipumus vaistonvaraisesti ottaa käyttöön argumentteja tietystä oikeutusmaailmasta ei ole silkkaa diskursiivista ”taktiikkaa” vaan myös seurausta näiden argumenttien legitimitetistä instituution sisällä. Tästä näkökulmasta esimerkiksi Pro Hanhikiven menestyksellä paikallis- ja aluejulkisuudessa esiintyminen heijasteli paitsi mukautumista median toimintatapoihin (eli julkisuuteen nousu päätöksentekoa ja valitusprosessin vaiheita seuraavan uutisoinnin kautta) myös oikeuttamista Suomessa vahvan teollisuuden maailman avulla (kansalaisuuden maailmaan kuuluvien päätöksentekojen kritisointi teollisuuden maailmaan kuuluvien tehokkuusvaatimusten hengessä, eli virheellisten hallintomenettelyjen ja korrekten muototapojen osoittamisen kautta; ks. myös Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 47–48.)

puheenvuoro on esitetty. Ydinvoiman vastustajien joukko oli melko yhtenäinen kaikissa lehdissä. Kaikissa kolmessa lehdessä negatiivinen kanta perustui yksityishenkilöiden ja järjestöjen varaan, lisäksi maakunta- ja paikallislehdessä negatiivista kantaa esittävät puolueista vihreät ja vasemmistoliitto. Muita selkeästi ydinvoimaan kielteisesti suhtautuvia puhujia ei löydy. Negatiivisen kannan vastapoolina ei näyttäisikään olevan positiivinen vaan positiivis-neutraali blokki, jossa talouselämä on usein mukana. Vahvan intressin omaavat talouden toimijat näyttäytyvät usein neutraalisti. Samassa blokissa ovat mukana myös monet kunta- ja valtiotoimijat. (Artikkeli I, 106.)

Ydinvoimakantaa voi tarkastella myös sitä kautta, kuinka media itse osallistuu aiheen puimiseen. Cantone ym. (2007, 264) sanovat, että 1970-luvulle asti joukkoviestintä käsitteli erilaisia riskejä lähinnä silloin, kun kyse oli välittömistä uhista. 1980-luvulle tultaessa media alkoi ottaa poliittisemmän roolin ja ryhtyi riskienhallinnasta käytävien keskustelujen areenaksi. Joukkoviestintä ryhtyi siis agendan asettajaksi riskeistä käytävässä keskustelussa, jolloin se selitti ja legitimoiti erilaisia poliittisia toimintamalleja, ja toisaalta informoi politiikan toimijoita aiheista, joita nousi epämuodollisista poliittisista foorumeista. Samantapainen kehityskulku on nähty myös Suomessa. Milka Sunell (2001, 146) kuvaa, että lehdet kirjoittivat 1970-luvun alussa Teollisuuden Voiman Olkiluoto-hankkeista vähintäänkin suopeasti, tosin ei mitenkään erityisen mielenkiinnon vallassa, ”julkisuutta kiinnostivat ydinvoima-asiat yleisesti”. IVO:n Loviisan-voimalan valmistumista sen sijaan seurattiin laajalti. Yhtenä syynä Sunell pitää sitä, ettei ympäristöliike ollut vielä voimistunut näkyvään rooliin. Vasta vuoden 1973 puolella lehdistössä esiintyivät ensimmäiset vaatimukset siitä, että ydinvoimaohjelmaa tulisi hidastaa.⁷² Vielä 1980-luvun jälkipuoliskollakaan media ei asettanut itsenäiseksi vastavoimaksi keskeisille energiapolitiikan toimijoille. Energia-asiantuntijat ja hallituspuolueet määrittivät pitkälti, mitkä kysymykset nousivat julkiseen keskusteluun. Tilanne pysyi 1990-luvun lopulle tultaessa liki samana, tosin ympäristönäkökulma alkoi saada sijaa energiapolitiisessa keskustelussa. (Ruostetsaari 2010b, 153.) Toimittajien oli kuitenkin yhä vaikea löytää energiapolitiikan lähteiksi muita kuin viranomaisia tai energiatuottajiin yhteyksissä olevia asiantuntijoita. (Kerkkänen 2010, 63; vrt. Raittila 2002, Tommola 2001, 91–95.) Tapio Litmanen (emt. 214–215; Hylkilä 2003, 68) sanoo, että ydinvoimamyönteinen poliittinen verkosto kokosi voimansa ja terästi lobbaustaan pian vuoden 1993 kielteisen ydinvoimapäätöksen jäl-

⁷² Lehdistössä toisaalta ymmärrettiin ydinvoiman kansallinen merkitys. Suomalaisen lehdistön tärkeimmät taloustoimittajat saivat kuulla teollisuuden voimalahankkeen etenemisestä, mutta ”isänmaan edun”, länsivoimalan, vaalimisen takia lehdistö vaikeni asiasta lähes kolmen vuoden ajan (Sunell 2001, 48, 145).

keen. Ydinvoimamyönteisyys neutraloitiin asiakeskeiseksi energiapolitiittiseksi sanomaksi ja tätä kautta tapahtuvaksi vaikuttamiseksi. Poliitikassa vihreät jäivät yksin ydinvoimakielteisen kantansa kanssa, ja vastustus leimautuikin lähinnä vihreiden, radikaalien ja ”hörhöjen”⁷³ toiminnaksi. Media suhtautui aikaisempaa myönteisemmin ydinvoimaan ja tarttui mielellään ydinvoimateollisuuden tarjoamiin tietoihin ja näkökulmiin. Vuoden 2002 ydinvoimapäätöksen aikoihin enemmistö tärkeimpien sanomalehtien päätoimittajista kannatti ydinvoiman lisärakentamista (HS 11.3.2002; Lammi 2004, 25; 2009, 70–74; Ruostetsaari 2010b, 155).

Tässä työssä tutkitut lehdet asennoituivat Fennovoiman ydinvoimahankkeeseen eri tavoin. Valtakunnallinen Helsingin Sanomat ei ottanut asiaan jyrkkiä kantoja vaan sen toimituksellisissa jutuissa eli pääkirjoituksissa ja erilaisissa kolumneissa pyrittiin pikemminkin esittelemään sekä puoltavia että vastustavia näkökantoja ja tasapainoilemaan niiden välillä. Helsingin Sanomissa julkaistuista puntaroivista kirjoituksista liki puolet menee lehden itsensä nimiin. Maakuntalehti Kaleva puolestaan myötäili hanketta positiiviseen sävyyn; etenkin päätoimittaja ja pari kolumnistia sijoittuvat selkeästi kyllä-leiriin. Paikallisen Raahen Seudun pääkirjoittaja liputti myös voimakkaasti hankkeen puolesta. Jopa niin paljon, että hanketta ajava talouselämäkin jäi lehden palstoilla toiseksi. (Artikkeli I, 106; taulukot 1 ja 6.)

Näiden tulosten valossa voidaan pohtia sitä, millä tavalla media edistää tai estää erilaisten ydinvoimakantojen esiintuloa ja niihin liittyvää argumentaatiota. Poliittisen viestinnän tutkijat ovat kehitelleet aiheiden omistajuuden teoriaa (issue ownership) kuvaamaan sitä, kuinka esimerkiksi poliittiset puolueet mielellään pyrkivät suuntaamaan keskustelun sellaisiin teemoihin ja aiheisiin, jotka ne kokevat omakseen ja joissa niiden asiantuntemus on vahvaa. Tätä kautta voidaan tarkastella myös erilaisia aineistossa esiintyviä kehystämistapoja. Onhan kehysten käyttö aktiivista ja tuottavaa toimintaa, jossa pyritään asettamaan tarkasteltu asia tietynlaiseen valoon. (esim. Petrocik 1996; Petrocik ym. 2003; ks. Reunanen 2017.)

Näyttää siltä, että positiivis-neutraalin ryhmittymän hallinnassa on asiantuntemus ja tieto ydinvoimasta. Voi olla, että yritysten viestintästrategiassa on nimenomaan pyritty tämänkaltaiseen vaikutelmaan. Raittila (2002, 75–77) on aiemmin kuvannut Posiva Oy:n asemaa ydinjätteen loppusijoituskeskustelussa eräänlaisena luonnollisten itsestäänselvyyksien lähteenä, josta argumentit valuivat muiden käytettäväksi. Raittilan (emt., 207) mukaan Posiva harrastikin aktiivista ja ammattimaista julkisuuden hallintaa, jossa se ei niinkään itse pyrkinyt mediaan vaan piti huolta, että sen oma näkökulma välittyisi julkisuuteen muiden kautta. Tiedotuksellisen ylivoiman lisäksi yrityksellä oli takanaan ikään kuin asiantuntijatotuus (Raittila 2002, 90–91). Posiva oli

⁷³ esim. Hylkilä 2003, 99–105.

ydinvoimasta kirjoittavien toimittajien mukaan dynaaminen, asiantunteva, luotettava ja tiedotusmyönteinen, minkä lisäksi se tarjosi käyttöön paljon taustamateriaalia (Tommola 2001). Raittila (emt., 82) toteaa, että loppusijoitusta vastustavat kansanliikkeet esiintyivät asiantuntemuksineen joko omissa karsinoissaan (journalistit eivät asettaneet niitä vastakkain vallitsevien totuuksien kanssa) tai korostetun paikallisessa roolissa tai häirikön roolissa (Greenpeace). Toimittajahaastattelujen perusteella Posivaa vastustaneiden esiintyminen oli vääränlaista: toimittajat eivät löytäneet juttuihinsa riittävän uskottavia kansalaisaktivisteja vaan joutuivat tyytymään tunteileviin maallikkoihin ja heidän ”lapsellisiin touhuihinsa” (Tommola 2001, 91–95). Ydinvoiman vastustajia puolestaan turhautti se, etteivät edes arvovaltaiset puolueettomat tahot saaneet kritiikkiään esiin mediassa ja kuinka haastateltavien valintaa ohjasivat toimittajien jumittuneet käsitykset vastustajista. (Hylkilä 2003, 103–104; Litmanen 2004, 218.)

Toisaalta pyrkimys luoda itselle hegemonisia puhunta-asemia luonnollisten itsensänselvytyksien kautta saattaa saada jonkinlaista kaikupohjaa myös kulttuurisesta syvärakenteesta (ks. sivu 118). Onkin huomattu (esim. Angeliqne & Cunningham 2006, Raittila emt; vrt. Culley ym. 2010), että media lähtee helposti mukaan ”nukespeakiin” (Hilgartner ym. 1982; Schiappa 1989) eli käyttää metaforia, kiertoilmaisuja tai teknisiä puhetapoja, jotka periytyvät ydinvoimateollisuudelta ja jotka esittävät ydinteknologian neutraalina tai positiivisena. Nämä puhetavat saattavat painoarvolla joko rajoittaa näkökantoja tai kokonaan tehdä tyhjäksi julkisen keskustelun aiheesta.

Tarkastellaan vielä hetki puntaroivaa ydinvoimakantaa (ks. artikkeli I, 102). Siinä hän tuntuisi toteutuvan deliberaation ihanne, jonka mukaisesti puhuja tarkastelee ydinvoiman erilaisia hyviä ja huonoja puolia ja tarjoaa yleisölle eväitä niin puolustavan kuin vastustavankin kannan aineksiksi. Puntaroinnin foorumina esiintyy aineistossa erityisesti Helsingin Sanomat, joka esittää puntaroidusta puheesta puolet itse ja siteeraa myös usein muun median puntarointeja. Tällaista puheen esittämistä voidaan heijastella esimerkiksi ”objektiivisuuden strategista rituaalia” (Tuchman 1972) vasten. Tuchmanin ajatuksena on, että journalistisesta tekstistä laaditaan erilaisten tyylilisten tai sisältöön liittyvien keinojen avulla sellainen, että sitä on vaikea kritisoida. Voidaan esimerkiksi siteerata esitetyt asiat muiden nimissä tai toisaalta esittää useita ristikkäisiä kantoja, jolloin tekstin kirjoittajaa itseään on vaikeaa osoittaa minkään tietyn kannan edustajaksi. Tämä tulee lähelle journalistista tasapainottamisen ideaalia (esim. Boykoff & Boykoff 2004), jossa neutraalia uutiskäsittelyä tavoitellaan tunnistamalla johonkin asiaan pääpiirteittäin liittyvät hallitsevimmat, laajalle levinneimmät tai äänekkäimmät kannat tai niiden edustajat ja tämän jälkeen esitetään ”molemmat

puolet”. Tällä on myös työekonominen syynsä: journalistilla ei ole aikaa, eikä välttämättä asiantuntemustakaan, tarkastaa esitettyjen väitteiden paikkansapitävyyttä, joten varmempaa on esittää tasapainon nimissä useita kantoja. Näiden näkökulmien jälkeen voidaan palata puntaroivan puheen äärelle ja esittää muutamia kysymyksiä. Täytyykö tällaisilla rituaalisilla liikkeillä puntaroivan puheen deliberatiivinen potentiaali? Millä tavalla deliberatiivisen ideaalin selvästi tunnistavat jutut saataisiin myös täyttymään deliberatiivisella eetoksella sen asemesta, että ne vain näyttävät siltä? Minikälaisia journalistisia käytäntöjä näiden juttujen ympärille tulisi rakentaa, jotta keskustelevat ja harkitsevat avaukset yltyisivät julkisen keskusteluksi?

4.4 Miten julkisuudesta syrjädyttiin ja syrjäytettiin?

Julkisuusteoriassa ja varsinkin siihen suunnatuissa kritiikeissä on pantu paljon painoa niille tavoille, joilla julkisuudesta pois sulkemisen eli eksklusion mekanismit toimivat. Usein ajatellaan, että sulkeminen on piilevää eli liittyy julkisuudessa toimimisen kykyihin, kompetensseihin, esimerkiksi yhteiskuntaluokan, sukupuolen tai muun vastaavan tekijän kautta. Toisaalta verkostojen näkökulmasta pois sulkeminen on paljon suoraviivaisempaa toimintaa ja rakennettu sisään koko verkoston ideaan: toimijan kannattaa verkostoitua pätevien ja arvostettujen tahojen kanssa ja välttää kytköksiä vähämerkityksisten tai peräti epäilyttävien tahojen kanssa. Periaatteessa verkosto on heikoimman osansa vahvuinen.

Ydinvoimakeskustelun eri osapuolilla on käytettävissään erilaiset määrät tiedotukseen ja viestintään suunnattuja materiaalisia resursseja sekä erilainen asema totuuskien kentällä. Voidaan ajatella, että ydinvoiman puoltajilla on etunaan paitsi vallitsevien totuuskien ja uskottavaksi koettujen esiintymistapojen arsenaali, myös kytköksiä siihen sisäpiiriin, jossa energiapolitiikan päätöksiä valmistellaan ja tehdään. Julkisuuden äärellä toimivalle suomalaiselle valtaeliitille on melko yhdenmukaisella tavalla selvää, missä ja miten kannattaa esiintyä. Tutkimukset ovat viitanneet siihen, että päättäjäkunnan tapa kuluttaa mediaa ja journalismia on ”hämmäntävän yhdenmukainen, kapea ja intensiivinen” (Kunelius ym. 2009, 450). Päättäjien kannalta tärkein ja vaikuttavin ajankohtaisjournalismi tulee Yleisradiosta, Helsingin Sanomista ja MTV3:n uutistoiminnasta. Tähän liittyy päättäjien ”verkostorationaliteetti” eli se, että puoluekannasta riippumatta arvot ja asenteet ovat melko yhteiset ja näkemyserot asettuvat aika pieneen haarukkaan. Yhteistä on myös käsitys siitä, millaisista aiheista julkisuudessa voi keskustella ja mitkä aiheet kannattaa pitää julkisen keskustelun ulkopuolella. (Kunelius ym. emt, 450–451; Hatakka ym. 2013, 15.) Vastustavat toimijat joutuvat

puolestaan kamppailemaan paitsi saadakseen asiansa agendalle myös luodakseen sille uskottavuutta. Usein ensimmäinen syrjäytyminen tapahtuu jo julkisuuteen pääsyn vaiheessa. Tutkimukseni osoitti, että tärkeäksi ja vaikuttavaksi mielletyn valtakunnanlehden aihe- ja puhujajakauma on selvästi kapeampi kuin verrokkina olleissa Kalevassa tai Raahen Seudussa. Fennovoima-keskustelu käytiin Helsingin Sanomissa lähinnä talouden osaston pienissä uutisissa, eikä mielipidepalstalla aihetta puitu kuin harvakseltaan. Paikallisen ja alueellisen julkisuuden piirissä käyty osin rikkaampi keskustelu ei taas päätöksenteon yläkerroksiin kantaudu.

Myös julkisuudessa esiintymällä voi syrjäytyä. Pureudun vielä hetkeksi tarkemmin uskottavuuden rakentumiseen mediassa perusaineistostani löytyvän esimerkin avulla. Kyseessä on Kalevassa julkaistu mielipidekirjoitus 2.7.2010. Kirjoituksessa omalla nimellään esiintyvä oululainen taiteilija ottaa kantaa ydinvoiman sijaintipaikkaan ja vastustaa laitoksen rakentamista Perämeren rannalle. Keskeisenä huolena on Perämeren vesistön säilyminen puhtaana. Tätä huolta perustellaan mm. alueelle tärkeän elinkeinon eli kalastuksen säilymisellä ja virkistyskäytöllä. Kirjoittaja vaatii lisää tutkimusta ydinvoimalan vaikutuksista vesistöön ja asian pöydälle panemista, kunnes poliittinen suhdanne on muuttunut vähemmän ydinvoimaa suosivaksi. Kirjoituksessa siis kertautuvat monet tutut ydinvoiman vastustajien teemat, ja vaatimuksiltaan se muistuttaa monia muita ydinvoimaa vastustavia mielipidekirjoituksia, joita on julkaistu alueen sanomalehdissä. (esim. Kaleva 18.7.2007; 2.3.2008; Raahen Seutu 24.10.2008; 21.4.2010)

Kirjoituksen tekee kuitenkin erityisen ongelmalliseksi seuraava kappale:

Ydinvoimala tarvitsee toimiakseen kyllä hyvin runsaasti vettä, jonka avulla se turbiinien voimalla hioo uraanipitoisesta kivistä sähköä. Toimenpiteestä syntyy uraanipitoinen radioaktiivinen myrkyllinen liuos, jota sanotaan lauhdevedeksi, joka sitten tavalla tai toisella liukenee mereen.

Näissä kahdessa virkkeessä on ymmärretty perusteellisesti väärin ydinvoimalan toimintatapa. On sekoitettu keskenään käsitteitä lauhdevoimasta ja ydinsähkön tuotannosta ja konstruoitu ydinvoimalasta helvetinkone, joka valuttaa myrkkynsä ympäristöön, eli ”mustaa Perämeren vedet radioaktiivisella uraaniliuoksella”, kuten kirjoittaja paheksuu seuraavassa kappaleessa. Julkisuuden ideaalityypissä kantavaksi ajatukseksi asetettu rationaalisuuden vaatimus ei toteudu tässä osuudessa oikein mitenkään. Tältä pohjalta kirjoitus onkin ollut helppo maali pilkalle. Kyseessä on poikkeuksellisuudessaan erinomainen esimerkki niistä syrjäyttämisen tavoista, joilla viesti voidaan tulkita vähäpätöiseksi. Ensinnäkin kirjoittajan etunimestä voidaan tehdä naisoletama: kuluvan ja edellisen vuosisadan aikana yhdellekään miessukupuoliselle ei ole

annettu Suomessa tätä nimeä.⁷⁴ Toisaalta kirjoittajan ammattinimike ”taiteilija” viittaa julkisessa keskustelussa vähäpätöiseksi leimaantuvaan asiantuntemuksen alaan. Artikkelissa II totesin, että Thevenot’n ja Boltanskin kuvaamista julkisen oikeuttamisen maailmoista taiteilijuuteen liitetty inspiraation maailma esiintyy harvoin ydinvoiman julkisen oikeuttamisen perusteena. Sitä käytetään lähinnä kritiikin olkinukkena leimaamassa vastapuolen argumentteja epäpäteväksi. Kolmanneksi kirjoittajan vaatimukset nojaavat pohjaan asti ulottuvaan väärinymmärrykseen ydinvoimasta. Näillä perusteilla internetin irvailijat ovatkin luoneet useita kirjoitukseen perustuvia pilaversioita ydinvoimalan toimintatavasta, esimerkkeinä Niilopedian⁷⁵ ydinvoimala-artikkeli ja tekaistu ote ”naisten tietosanakirjasta”⁷⁶. Asiasta on käyty myös yleisempää huumorisävytteistä keskustelua.⁷⁷

Minkä takia tämä poikkeuksellisen ongelmallinen kirjoitus on sitten päätynyt Kalevaan? Yksi vastaus voi löytyä tarkastelemalla julkaisupäivämäärää 2.7.2010, jota edeltävänä päivänä eduskunta vahvisti valtioneuvoston periaatepäätöksen kahden ydinvoimalan rakentamisesta. Mieli pidekirjoituksen kanssa samassa lehdessä pääkirjoittaja toteaa ydinvoiman ottaneen juuri selkeän voiton ja läpäisseen eduskunnan kirkkaasti: ”Eduskunta teki teollisen Suomen historian suurimmat yksittäiset päätökset, mitattiinpa niitä millä mittarilla tahansa.” On vaikea uskoa, että mieli pidekirjoitus olisi päätnyt julkaistavaksi vuoden kovimpana uutispäivänä täysin sattumalta. Pitkemminkin näyttää siltä, että kirjoitus on päästetty esille kontrastiksi, alleviivaamaan vastustavan kannan irrationaalisuutta. Esimerkiksi Esa Reunanen (2003, 399–402) on tarkastellut tällaisia journalistisia strategioita ironian käsitteen avulla: toimijoiden johonkin tilanteeseen liittyvät sanat tai teot kontekstoidaan niin, että heidän puheensa tai toimintansa näyttätyy jollakin tavalla huvittavassa valossa.

Myös toinen mahdollinen selitys hakee tukensa journalistisiin käytäntöihin sisältyvistä eksklusion mekanismeista, joilla uutisarvoinen ja tärkeä erotetaan höpöjuutuista. Tässäkin selityksessä päivämäärällä on väliä. Tyypillisesti Suomessa lomaillaan

⁷⁴ https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/nimipalvelu_etunimihaku.asp?L=1 (luettu 27.9.2017).

⁷⁵ Wikipediaa parodioiva Niilopedia ilmoittaa olevansa Ainoa Oikea tietosanakirja ja tiedottaa: ”Naiset ja lapset: huomio! Niilopedia on tarkoitettu vain aikuisille kristityille miehille!” <http://fi.niilopedia.org/index.php/Ydinvoimala> (luettu 27.9.2017).

⁷⁶ Kuvahuumorია ja muuta pilaisältöä välittävä Riemurasia.net väittää kirjoituksen pohjalta laaditun kaaviokuvan olevan peräisin uudistetusta Naisten tietosanakirjasta. <https://www.riemurasia.net/kuva/Naisen-kasitys-ydinvoimasta/120240> (luettu 27.9.2017).

⁷⁷ Huumorisivusto kuvaton.comin käyttäjät ovat myös arvioineet kirjoittajan väitteiden paikkansapitävyyttä ja uskottavuutta. <http://kuvaton.com/browse/15114/sahkonhionta.jpg> (luettu 27.9.2017).

heinäkuussa ja journalismin alalla tunnetaan yleisesti ”mätäkuun jutut” eli Ruokolahden leijonan⁷⁸ kaltaiset merkilliset kesäkohut. Heinäkuussa uutistuotannon kannalta tärkeät viranomais- ja päättäjälähteet ovat tyypillisesti kesälomilla, eikä organisaatioiden tiedotemylly jauha journalismille jutunjuurta tavanomaisella voimallaan. Tämän takia myös toimituksissa on tavallista kevyempi miehitys, kun kesätoimittajat ja muut sijaiset pitävät uutiskoneistoa käynnissä. Ammattijournalisteja kohtaan hieman edellistä selitystä armeliaammin voi ajatella, että rutinioloissa tällaista kirjoitusta ei olisi ollenkaan julkaistu. Kun eduskunta venytti istuntonsa poikkeuksellisesti heinäkuulle, syntyi julkisen keskustelun suvantovaiheeseen Fennovoima-päätöksen pyörre. Tämän pääuutisen imussa myös mielipidepalstalle päätyi Fennovoimaa käsittelevää materiaalia. Journalistinen harkinta oli kuitenkin jo käännetty kesävaihteelle.

4.5 Kuinka alueellisuus yhdisti ja erotti?

Lehtien itselleen asettama tehtävä vaikuttaa siihen muotoon, jollaiseksi julkisuus asettuu niiden palstoilla. Usein julkaisujen perustehtävä liittyy tavalla tai toisella alueellisuuteen eli siihen, millaisella levikkialueella ne toimivat ja keiden asioita kokevat käsittelevänsä. Asiaa voi tarkastella miettimällä esimerkiksi sitä, miten lehdet näkevät oman paikkansa julkisuuden muodostajana. Painottuuko niiden toiminnassa journalistinen itsenäisyys ja oma vallanpitäjistä erillinen linja vai kokevatko ne olevansa osallistajia ja yhteisön luojia? Nämä kysymykset näyttävät hieman erilaisilta, kun niitä tarkastellaan julkisuusteorian ja politiikkaverkostojen kautta. Julkisuusteoreettisessa pohdinnassa itsenäisyyden ja osallisuuden kysymyksiä tarkastellaan eritoten vallanpitäjien kritiikin ja julkisoiden muodostumisen kannalta. Toisaalta politiikkaverkostojen näkökulmasta itsenäisyys ja osallistavuus näyttävät asemoivan journalisteja hieman pöydän eri laidoille. Verkostoliittolaisuuksien luomiseksi tai oman asian ajamiseksi eri välineiden toimittajia täytyy lähestyä erilaisilla strategioilla. Voisi ajatella, että itsenäisyydestään kiinni pitävää journalistista välinettä on vaikeampi suostutella samaan veneeseen kuin alueellisesta yhteisyydestä voimansa saavaa välinettä, jonka yksi keskeinen toiminnan motiivi on yhteispelin ylläpitäminen.

Alueellinen ulottuvuus oli taustalla jo tutkimusasetelmaa rakennettaessa. Valitsin tarkastelemani lehdet niin, että niissä saisivat edustuksen Fennovoima-keskustelun

⁷⁸ esim. <http://www.ruokolahti.fi/suomeksi/Kuntatietoa/Perinnetietoa/Merkkihenkilot/Ruokolahden-leijona> (luettu 27.9.2017).

eri tasot: valtakunnallinen, maakunnallinen ja paikallinen.⁷⁹ Helsingin Sanomat on Suomen mediakentän hallitseva ja vaikutusvaltaisin lehti ja merkittävä kansallisen päiväjärjestyksen asettaja. Sen välillinen vaikutus on jopa sen välitöntä vaikutusta suurempi. Helsingin Sanomat on tärkeä tietolähde myös muille viestimille. Näin lehti määrittelee oman lukijakuntansa ulkopuolellakin sitä, mikä yhteiskunnassa ja politiikassa on tärkeää ja mikä ei sekä sen, kuinka asioihin pitäisi suhtautua. Sanomalehti Kaleva kuuluu puolestaan historiallisesti vahvaan aluelehdistöön, joilla on merkittävä vaikutus omalla alueellaan. Aluelehdet pitävät yllä maakunnallista agenda. Omilla toimillaan ne ulottavat vaikutuksensa myös valtakunnalliseen päiväjärjestykseen määrittämällä kansallisten kysymysten painoarvoa maakunnissa. (Wiio 2006, 22–23; Ahva 2010, 146–148.) Alueelliset ykköslehdet Suomessa ovat perinteisesti olleet laajalevikisiä ja kaikille tarkoitettuja. Ne ovat myös hoitaneet julkisen palvelun tehtävää ja tällä tavalla jatkaneet kansainvälisten laatulehtien perinnettä. Suomalainen alueensa päälehti on identiteetiltään myös yhteisönsä sitoutunut yhteiskunnallinen ja kulttuurinen instituutio, ei pelkkä likeyritys tai painotuote. (E. Hujanen 2007, 12, 16.) Paikallisesti vaikuttavat lehdet, kuten tutkimukseni Raahen Seutu, ovat puolestaan vahvassa roolissa omien ilmestymispaikkakuntiansa lähialueilla. Ne tuovat paikallisväriä keskusteluun, mutta kansallisessa keskustelussa niiden merkitys on vähäinen (Wiio 2006, 22–23; Ahva 2010, 146–148). Kun valtakunnallinen media puhuttelee yleisöään yleensä kansallisen identiteetin ja yhteisen kulttuuriperinnön kautta, alueelliset [ja paikalliset -PV] sanomalehdet pyrkivät vahvistamaan lähiyhteisöään. Tällä tavalla alueellisuus ja paikallisuus ovat myös osa lehtien omaa poliittista ja kaupallista strategiaa. (Salovaara-Moring 2004, 80–81, 98; J. Hujanen 2000.)⁸⁰

⁷⁹ Suomalainen mediajärjestelmä on Pohjoismaille tyypillinen demokraattis-korporatiivinen järjestelmä, jolle tunnusomaisia ovat olleet sanomalehtien laaja levikki, kerrostuminen valtakunnalliseen, maakunnalliseen ja paikalliseen tasoon, puoluelehdistön perinne ja myös yksityisomisteisia viestimiä leimaava julkisen palvelun eetos. (Kunelius ym. 2009, 42; Hallin & Mancini 2004). Yksi peruste valita tutkittavat lehdet oli niiden väliset kokeroet ja arvovaltaerot maamme mediakentällä. On myös tutkimuksellisia syitä tarkastella erilaisia uutistuotannon konteksteja julkisuuden arvioimiseksi. On näet todettu tutkimuksen keskittävän huomionsa suuriin tai eliittiutuusvälineisiin, mutta esimerkiksi paikallislehdistö tai vaihtoehtomedia jäävät usein lapsipuolen asemaan. (Ahva 2010, 149–150; Hansen 2010, 94).

⁸⁰ Viime vuosina työnjako maakuntalehtien ja valtakunnallisten medioiden välillä on korostunut, kun seitsenpäiväiset lehdet on vetäytyneet omille ydinalueilleen. Aikaisemmin laajoilla alueilla ilmestyneet maakunnalliset lehdet ovat entistä enemmän alueellisia. Ne pyrkivät yhä selkeämmin puhuttelemaan oman alueensa asukkaita ja tuottavat valtakunnallista julkisuutta lähinnä yhteistoimitustensa ja sisältöjen jakamisen kautta. Taustalla tässä on mm. merkittävä levikkien lasku. (E. Hujanen 2007, 36; Hatakka ym. 2013, 153.) Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavasti Erkki Hujanen toteaa vuosituhannen alun kilpailutilanteesta, että yleiseen levikkien laskutrendiin verrattuna Raahen Seutu jopa kasvatti levikkiään jonkin verran. Hän näkee, että Raahen Seudulle oli syntynyt toimintatilaa, kun Kaleva keskitti voimiaan Oulun alueelle. (E. Hujanen 2007, 41–42.)

Demokraattisen julkisuuden näkökulmasta (Nieminen & Pantti 2005, 29–30) medially on hoidettavanaan neljä tehtävää: 1) välittää kansalaisille tietoa, jonka nojalla he voivat muodostaa mielipiteensä yhteiskunnallisista kysymyksistä, 2) kritisoida valtaapitäviä eli seurata ja arvioida heidän toimiaan, 3) tarjota foorumi, jossa kansalaiset erilaisine näkemyksineen pääsevät julkisuuteen, 4) tuottaa dialogia kansalaisten ja päättäjien välillä, jotta julkinen mielipide voi muodostua. Miten suomalainen lehdistö sitten täyttää näitä tehtäviä, kun sitä tarkastelee alueellisuuden kautta?⁸¹

Kuntavaaleja tutkinut Erkkä Railo (2013, 141–148) toteaa valtakunnantason journalismin ja paikallisjournalismin eroavan toisistaan ainakin kolmesta eri syystä. Ensimmäinenkin paikallisjulkisuudessa heijastuu kunnallispolitiikan peruspiirre eli konsensushakuisuus. Valtakunnan tasoon verrattuna kunnallispolitiikassa vaaditaan olennaisesti laajempaa yhteistyötä ja kompromissikykyä. Toisaalta paikallisjournalismissa näkyy kritiikin vaikeus valtakunnallista journalismia selvemmin. Paikallislehtien toimittajat tuntevat alueensa politiikan ja talouselämän vaikutusvaltaiset henkilöt ja ovat heidän kanssaan jatkuvasti tekemisissä. Näistä valtaapitävistä ollaan pienissä lehdistä myös riippuvaisia: isossa lehdessä ei tarvitse pelätä yhtä paljon suhteiden tärvääntymistä kritiikin takia. Kolmanneksi lehtien talous riippuu niiden kyvystä palvella yleisöään tasapuolisesti. Lehdissä tasapuolisuuden tavoitteen tulkitaan tarkoittavan voimakkaiden kannanottojen välttämistä.

Inka Salovaara-Moring (2004, 60, 119) kuvailee alueellista mediaa paitsi yhteisönsä ja alueensa rakentajaksi myös alueen puolesta puhuvaksi poliittiseksi elimeksi – ei kuitenkaan perinnäisessä puoluepoliittisessa mielessä vaan eräänlaisena sekoitukseksi ”kotoista rasismia”⁸² ja taloudellista funktionalismia höystettynä lehden omilla

⁸¹ Kuntavaaleja koskevaa journalismia tutkinut Niko Hatakka (2013, 30) sanoo, että journalismin sisältöihin heijastuu selvästi toimituksellinen painotus joko valtakunnalliseen, alueelliseen tai kunnalliseen näkökulmaan, vaikka tämä ei aina välttämättä olisikaan toimituksen tietoinen valinta. Kunnallisen näkökulman jutuissa käsittelyssä olivat lähinnä yksittäisiä kuntia koskettavat kysymykset, ja jutuissa olivat esillä ensisijaisesti paikalliset kuntatason toimijat. Alueellisen näkökulman jutuissa aiheita käsiteltiin koko vaalipiirin, maakunnan tai useamman kunnan näkökulmasta, ja juttujen lähteinä käytettiin useimmiten kuntatason toimijoiden kommentteja kootusti yhtä kuntaa laajemmalta alueelta. Valtakunnallisen näkökulman journalismissa saatettiin myös käsitellä aiheita, jotka eivät kuulu kunnanvaltuustoille.

Tämän rinnalle voi tuoda kansainvälisen näkökulman. Ympäristökysymysten julkisuutta tutkinut Anders Hansen (2010, 94–95) sanoo, että alueellisella ja paikallisella medially on taipumus antaa enemmän tilaa ”tavallisille” ihmisille verrattuna kansallisten uutisten tyypilliseen tapaan tukeutua auktoriteetteihin (esim. Crawley 2007). Tätä havaintoa ei voi kuitenkaan pitää universaalina, sillä on myös toisia tutkimuksia, jotka osoittavat paikallisen tai alueellisen median tukeutuvan auktoriteettilähteisiin yhtä lailla kuin kansalliset välineetkin (esim. Taylor ym. 2000).

⁸² Käsitettä ”homely racism” on käyttänyt mm. David Morley (2000, 217), ja siitä voisi puhua myös ”alueellisena etnosentrisminä” (Salovaara-Moring 2004, 22) eli ajatuksena, että omilla kotikulmilla asustaa itsen kanssa tismalleen samanlaista väkeä.

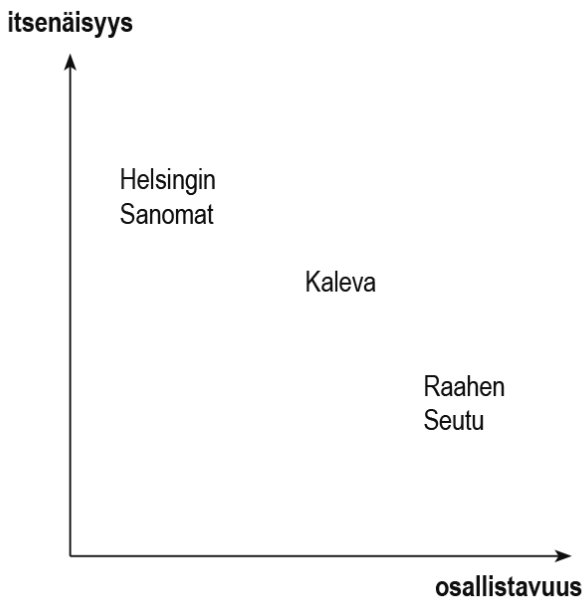
ajatuksilla siitä, millä tavalla yhteisöä tulisi rakentaa. Alueellisille sanomalehdille erityistä on niiden kyky tarjota lukijoilleen paikallisen tai alueellisen yhteisön identifikaatiokehys. Alueellisilla lehdillä on monopoliasema omalla alueellaan ja tällaisen kehityksen tuottaminen on myös ollut markkinointistrategia aseman pitämiseksi. Alueellisilla lehdillä on yleensä enemmän tai vähemmän implisiittinen pyrkimys toimia alueensa äänenä. Vaikka alue- ja paikallismedia tarttuu mieluummin paikallisiin kuin laajempiin kysymyksiin, sen halu tarkastella näitä ongelmia kriittisestä, tutkivasta tai alueellisen eliitin kanssa vastakkain asettuvasta näkökulmasta on vähäisempi erityisesti silloin, kun jonkun ongelman syy saattaa löytyä paikallistalouden kannalta merkittävästä instituutiosta tai teollisuuslaitoksesta (esim. Dunwoody & Griffin 1993). Lehdet tarkkailevat paikallisia mielialoja herkästi eivätkä välttämättä esitä sellaisia kysymyksiä, jotka voitaisiin nähdä paikallisten instituutioiden tai alueelle tärkeän liike-elämän tai poliittisen vallan kritiikkinä. (Hansen 2010, 94–95). Salovaara-Moring (emt., 96) toteaa myös, että lehdillä on oma lehmä ojassa; seudun hyvinvointi merkitsee myös lehden hyvinvointia. Tästä syystä negatiivisia uutisia julkaistaan kieli keskellä suuta. Kaikkien Salovaara-Moringin tutkimien lehtien päätoimittajat totesivat tehneensä jossain vaiheessa tietoisia päätöksiä aktiivisesti korostaa alueen positiivista kehitystä ja kertoa kaikista positiivisista talouden merkeistä.

Aluekysymys nousee esille myös ydinvoimalan sijoittamisessa. Kansallisen energiapolitiikan lisäksi Fennovoiman hankkeen keskeinen kannustin oli porvarillisten hallituspuolueiden halu osoittaa, että ne haluavat palvella pohjoisen Suomen etua. Näillä seuduilla Fennovoiman kokoinen työmaa on niin suuri taloudellinen houkutin, että köyhillä kunnilla on suuri intressi saada voimala alueelleen. (ks. Litmanen 2010, 284–286.) Hieman kärjistäen voi sanoa, että Fennovoima pani riviin pohjoisen kitukuntia ja valitsi loppumetreille ne sijaintiehdokkaat, joista löytyi suostumus ydinvoimalan vastaanottamiseksi. Esimerkiksi Kristiinankaupunki karsiutui pois ehdokkaiden joukosta tämän syyn takia (esim. HS 30.11.2008). Tällaisen jättihankkeen pystyttämisen kannalta saattaa olla paljonkin hyötyä siitä, että alue- ja paikallislehdistö haluaa alueelle paitsi taloudellista vireyttä, myös puhalttaa yhteen hiileen ja tuottaa yhteisöllistä kokemusta.

Asiaa voi tarkastella siinä valossa, mitä tiedetään Posivan hankkeesta ydinjätteen loppusijoituspaikan löytämiseksi. Tuolloin keskeisintä oli löytää sopiva kunta, joka olisi valmis tekemään paikasta myönteisen poliittisen päätöksen jo ennen hankkeesta tehtyä lopullista turvallisuusarviota. Posiva toivoi saavansa kunnilta selkeitä positiivisia signaaleja ennen kuin se esitti niitä periaatepäätöshakemuksessaan potentiaalisiksi sijaintipaikoiksi. Lisäksi päätöksenteon vaikeutta pyrittiin lievittämään taloudellisilla tekijöillä, kuten verotuotoilla ja erilaisten kompensatioiden maksamisella. Näin ollen

poliittisista kriteereistä tuli geologisten ja ympäristöllisten kriteerien lisäksi tärkeitä sijaintiin vaikuttaneita tekijöitä. (Kojo 2002, 57–58; 2004, 128–129; 2009, 173–174.) Göran Sundqvist (2002, 110) kutsuu tällaista paikanvalintastrategiaa joustavaksi: kunnan vapaachtoisuus ja paikallinen hyväksyntä korostuvat valintakriteereinä systemaattisten geologisten kallioperätutkimusten asemesta. Paikanvalintaprosessi, jossa hyväksyntä hankitaan sekä paikallisella että kansallisella tasolla, on osoittautunut menestystarinaksi (Kojo 2009, 187, 237; ks. myös WSJ 2017).

Kuten oheisesta suuntaa antavasta kuviosta 2 voi päätellä, tutkimani lehdet sijoittuvat kahden demokraattisen ideaalin varaan piirretylle koordinaatistolle hieman eritavoin. Toisaalta Helsingin Sanomat täyttää melko pätevästi journalistisen itsenäisyyden ihannetta eli sitä, ettei se asetu ajamaan minkään yksittäisen intressinhaltijan etua. Vastaavasti voi ajatella, että alueellisesta tai paikallisesta hyvinvoinnista huolta kantavat Kaleva ja Raahen Seutu joutuvat jonkin verran tinkimään tästä ihanteesta. Toisen ihanteen, osallistavuuden, kannalta tilanne on taas päinvastainen. Läheiset kytkökset omaan ilmestymisalueeseensa omaava Raahen Seutu kykenee välittämään informaatiota ja mielialoja kansalaisten piiristä omille palstoilleen ja kokoamaan yleisöään yhteen. Helsingin Sanomat ei tällaiseen kokoavaan toimintaan kykene, sillä sen sidokset pääkaupunkiseudun ulkopuolelle ovat ohuet. Molemmissa tarkasteluissa Kalevalle lankeaa eräänlainen välimallin toimijan rooli.

Kuvio 2. Tutkitut lehdet osallistavuuden ja itsenäisyyden akseleilla

4.6 Miten verkostot näyttäytyivät julkisuudessa?

Totesin aiemmin, että julkisuusteorian ja politiikkaverkostojen teorian koettelemiseksi tarvitaan empiirinen kohde, jonka avulla teorioita voidaan testata. Verkostotarkastelun avulla voidaan saada esille joitakin sellaisia piirteitä, jotka julkisuusteoreettisesti inspiroidussa tutkimuksessa jäisivät joko huomiotta tai sanallistamatta. Väitän, ettei julkisuusteoreettisesti inspiroitunut journalismintutkimus välttämättä näe kovin hyvin toimijaryhmien välisiä liittolaissuhteita tai kiinnitä niihin huomiota. Näin se ei myöskään tartu julkisuudessa tapahtuviin välityksiin, vaikka julkisuusteoriassa itsessään kyllä puhutaan esimerkiksi erilaisista kommunikaatiovirroista ja kansalaisyhteiskunnan ja päätöksenteon välittyneisyydestä julkisuuden kautta. Toisaalta tässä ollaan verkostojen ytimessä: resurssien keskinäisvaihdamta edellyttää kommunikaatiosidettä ja tämän siteen ylläpitoa.

Ehdotan seuraavassa, että ensimmäisessä artikkelissani esiin tullut energiaeliitin näkymättömyys kautta laidan ja kansalaisjärjestöjen näkymättömyys valtakunnanjulkisuudessa merkitsevät osallisilleen eri asiaa. Kiteytetysti asia riippuu siitä, ovatko osalliset mukana energiapolitiikan politiikkaverkostossa vai eivät. Verkostossa osallisina oleville julkisuus ei ole pääasiallinen tai ainoa vaikuttamisen kanava. Sen takia oma tai edes liittolaisen näkymättä jääminen ei ole keskeinen huolenaihe. Sen sijaan verkostojen ulkopuolisille toimijoille julkisuuden katkeamaton ketju ruohonjuuritason kommunikaatiosta politiikan huipulle asti näyttäisi olevan tarvittu voimavara. Kun ketju katkeaa, häviävät myös välitykset.

Kun tarkastelee luvussa 2.3 esitettyä energiapolitiikan sisäpiirien toimijaverkostoa niitä havaintoja vasten, joita olen tehnyt artikkelissa I (taulukko 1 sivulla 95 sekä 103–106), voi havaita että julkisuudessa Fennovoima-hankkeen puolustajien joukosta näyttävät puuttuvan kilpailevat ydinvoimayhtiöt Fortum ja Teollisuuden Voima sekä sen pääomistaja Pohjolan Voima. Myöskään kilpailijoiden leiriin kuuluvat metsäteollisuuden suuryhtiöt Stora Enso, UPM-Kymmene ja M-real eivät ymmärrettävästi välitä ottaa kantaa hankkeeseen. Toisaalta hankkeen puolustajissa esiintyvät energiapolitiikan spesialistisisäpiiriin kuuluvat Fennovoiman perustajaosakkaat Rautaruukki ja Outokumpu. Sanomalehtijulkisuuden ja Fennovoiman osakasluetteloiden perusteella niiden seurana on joukko pienempiä teollisuuden, sähköyhtiöiden ja kaupan alan toimijoita kuten esimerkiksi Boliden, Rauman Energia ja Myllyn Paras. Energiaeliitti on läsnä lähinnä valtion toimijoiden eli työ- ja elinkeinoministeriön, valtiovarainministeriön, ympäristöministeriön sekä hallituspuolueiden kautta. Näiden ydinvoimakannat ovat kuitenkin niin hajallaan, ettei ole havaittavissa mitään yhtenäistä

eliitin ääntä. Eliitin keskiöksi mainittu työ- ja elinkeinoministeriö puhuu enimmäkseen kantaa ottamattomassa viranomaisroolissa. Harvat positiiviset kannanotot tulevat lähinnä kokoomuksen elinkeinoministereiltä.

Fennovoiman suomalainen omistus on järjestetty Voimaosakeyhtiö SF:n kautta. Vuonna 2007 yli puolet näistä osakkaista oli kotimaisia energiayhtiöitä ja hieman alle puolet teollisuuden ja kaupan alan yrityksistä. Merkittävä osa energiayhtiöistä oli pieniä kunnallisia tai paikallisia energiantuottajia, kuten vaikkapa Vimpelin Voima, Köyliön-Säkylän Sähkö tai Keravan Energia. Nämä pientoimijat olivat ryhmittyneet isommiksi liittoutumiksi kuten Katternö Kärnkraft, Suomen Voima, Kaakon Energia, Pohjois-Suomen Voima ja Voimajunkkarit. Näissä liittoumissa ei ollut mukana yhtään yritystä viidensadan suurimman suomalaisyrityksen joukosta (Talouselämä 2008) Vaasan Sähköä (420.) lukuun ottamatta. Joukko kunnallisia sähköyhtiöitä, Kuopion, Lahden (335.), Rauman, Turun (274.) ja Vantaan (266.) yhtiöt, puolestaan katsoivat rahkeidensa riittävän suoraan omistukseen Voimayhtiö SF:stä. Toinen osakusjoukko koostui yksityisistä yrityksistä. Osa oli Suomen mitassa katsoen jättiyrityksiä, kuten kaupan alan Kesko (5.) ja S-ryhmä (6.) sekä metallituottajat Outokumpu (8.) ja Rautaruukki (19.). Lisäksi mukana oli suuria yrityksiä kuten Valio (39.), Atria (56.) ja Componenta (92.) sekä lähempänä PK-yritysten⁸³ rajaseutua olevia pienempiä toimijoita kuten AGA (280), Omya (283.) ja Boliden Harjavalta (342.)

On mahdollista tehdä sellainen tulkinta, että kyseessä oli eliitin asemesta puulaa-kisarjan sisäpiiri, jossa ydinvoimaa pitkään mielineet teräsyhtiöt keräsivät ympärilleen joukon pienempiä maakunnallisia toimijoita ja käärivät hankkeensa sellaiseen pakettiin, joka houkutteli hyväksymään sen nimenomaan alueellisesta näkökulmasta. Hanna Nikkanen (2015, 5–11) kuvaa, kuinka kunnallisille energiayhtiöille, kaupan keskusliikkeille ja teräsyhtiöille on aiemmissa ydinvoimasuunnitelmissa riittänyt enintään murusia. Altavastaaajana energiakisaan lähtenyt Fennovoima halusi rikkoa TVO:n ja Fortumin hegemoniaa, yhtiön entisen ydintekniikkajohtajan Juhani Hyvärisen sanoin ”power to the people”. Myös hankkeen jalkauttamisessa oli tupailloista tuttua menoa: hankkeen puuhamiehet ja Fennovoiman toimiston väki kiertelivät lupavia kuntia, tapasivat kuntapäätäjiä ja tavallisia asukkaita ja kertoivat suunnitelmistaan yleisötilaisuuksissa, joita järjestettiin monitoimitaloilla, koulujen liikuntasaleissa ja palvelutaloissa. Maakuntasarjassa pelaaminen kannatti, sillä pienosakkaat olivat innolla mukana projektissa, uskoivat ydinvoimaan ja lobbasivat mielellään sen puolesta. Lähes jokaista avainpoliitikkoa lobbaamaan löytyi Fennovoiman osakas omasta vaalipiiristä. (osakasluetteloista YVA 2008, 12–13; YVA 2013, 18; ympäristövaikutusmenettelyyn kuuluvista yleisötilaisuuksista Pylkkönen ym. 2008; Syrjämäki ym. 2015).

⁸³ http://www.stat.fi/meta/kas/pk_yritys.html (luettu 27.9.2017).

Millä tavalla tämä turuilla ja toreilla häärinyt kakkosdivisioona sitten esiintyi journalistisessa julkisuudessa? Fennovoima ja sen ympärille ryhmittynyt talouselämä esiintyi kaikissa tutkituissa lehdissä suurella edustuksella. Helsingin Sanomissa Fennovoiman osakkaita käsittelevät aiheet olivat pääosassa 20 % kaikista jutuista, kun taas Kalevaa ja Raahen Seutua ei tuntunut osakkaiden käsittely suuremmin innostavan. Ne suuntasivat kiinnostuksensa mieluummin voimalan paikallisiin vaikutuksiin ja kunnalliseen päätöksentekoon. Kuten lehtien alueellisuutta käsittelevässä pohdinnassa sekä artikkelissa I totesin, maakunta- ja paikallislehdet haluavat edistää alueensa hyvinvointia ja tarkastelevat seutunsa elinkeinoelämää myönteisesti myös oman toimeentulonsa takia. Helsingin Sanomat tarkasteli maakuntaan aiottua hanketta melko neutraalisti, maakuntalehti Kaleva myötäili positiivisen sävyisesti ja paikallinen Raahen Seutu liputti pääkirjoituksissaan vahvasti hankkeen puolesta.

Kun Fennovoima keräsi osakkaikseen merkittävän määrän erilaisia paikallisesti ja alueellisesti vaikuttavia toimijoita, sai se samalla joukkoihinsa kokonaisen rykmentin aluetason lobbareita. Merkittävä osa Fennovoiman ympärillä toimivasta verkostosta ei ole energiaeliitin näkökulmasta erityisen arvovaltaista (prestige-indikaattori) tai keskeistä (centrality-indikaattori), eli ne eivät ole supertähtiä millään mittarilla. Maakuntasarja-metaforaa jatkaakseni niitä voi kuvata oman seutunsa uutteriksi puurtajiksi, jotka pelaavat paikkaansa sovitun pelitaktiikan mukaisesti. Ne ovat maakunnallisesti ja alueellisesti kytkeytyneitä toimijoita, ja osa niistä on myös merkittäviä työllistäjiä. Omalla seudullaan niillä on merkittävää vaikutusvaltaa ja mahdollisuus vaikuttaa alueelta kumpuavaan poliittiseen päätöksentekoon mm. vaikuttamalla seutunsa kansanedustajiin. Sama näkyy myös niiden suhteessa mediaan: ne istuvat pöydän samalla puolella kantaessaan huolta alueensa menestyksestä ja alueellisesta kilpailukyvyistä. Ei ole ehkä merkitystä, kuullaanko niiden ääntä valtakunnanjulkisuudessa asti. Vaikutukset syntyvät aluetasolla sekä muuallakin kuin journalistisessa julkisuudessa⁸⁴.

⁸⁴ Julkisuudessa esitetyillä toimilla voidaan muokata myös paikallista suostumusta. Julkisuuden poliittiselle toiminnalle antamasta tehostevaikutuksesta kirjoittavat mm. Risto Kunelius ja Esa Reunanen (2012). Mediajulkisuus on heidän mukaansa yksi vallan resurssi jolla omaa tai oman organisaation vaikutusvaltaa saa tehostettua esimerkiksi työryhmissä, neuvotteluissa tai vastaavissa tilanteissa. Mediahuomio kohottaa muiden henkilökohtaisten, verkostoihin tai asemaan liittyvien resurssien arvoa. Se ei siis ole yksi resurssi muiden joukossa vaan kerroin, joka vaikuttaa toisten arvioon toimijan muista resursseista. Lisäksi media vaikuttaa toimijoiden omiin arvioihin ja odotuksiin siitä, miltä heidän toimensa näyttävät muiden silmissä. Esimerkiksi poliitikot kantavat huolta äänestäjien mielialoista, julkiset organisaatiot rahoittajiansa mielialoista, ja jopa julkisuuden katveessa olevat viranomaiset saattavat huomioida median vaikutuksista nousevan poliittisen paineen. (emt. 62–64, 67.)

Tämän verkoston kannalta tärkeää on Rautaruukin ja Outokummun asema energiapolitiikan sisäpiirissä, eliitin liepeillä. Alueellisten toimijoiden kannat välittyvät niiden kautta valtakunnallisen päätöksenteon tasolle, vaikka muut osakkaat eivät merkittävästi näkyisikään valtakunnan mediajulkisuudessa. Nämä kunnallisten sähköyhtiöiden ja maakuntien teollisuus- ja kauppatoimijoiden joukot yhdistettynä Pohjois-Suomen alueella vahvoihin energiapolitiikan sisäpiiritoimijoihin, Rautaruukiin ja Outokumpuun, pelasivat kenties maakuntasarjassa mutta vetivät roolinsa antaumuksella. Ne eivät näyttäneet julkisessa keskustelussa eliittinä eivätkä aluelehdistössä välttämättä edes osakkaina, vaan ensisijaisesti paikallisten ja alueellisten vaikutusten tuottajina; hyvinvoinnin tekijöinä. Kun tähän yhdistetään paikallisen ja aluetason media, joka suhtautui hankkeeseen joko myötäillen tai kannattaen, voisi väittää, että käsillä oli vahva alueellinen vipuvarsi. Aineistossa esiintyikin paljon viitteitä siitä alueellisesta hehkusta, johon potentiaalinen ydinvoimalatyömaa puhujat sytytti. Hyväksi esimerkiksi käy Kalevan pääkirjoitus 8.1.2008, jossa kuvailtiin aiottua ydinvoimalaa myös muualla aineistossa laajalti esiintyneillä sanoilla ”alueellinen rahasampo”, ”pirstusruike” ja ”jättipotti”. Voimalasta saatettiin myös puhua ”mammutti-investointina” (KA 9.4.2010) tai ”isona kalana, jota kannattaa pyydystää vaikka ei saisikaan” (RS 30.11.2007).⁸⁵

Jotta lehtien myötämielisyydestä ei syntyisi liian jyrkkää käsitystä, tässä yhteydessä on syytä huomata myös ydinvoimaa vastustavien joukko, joka esiintyy melko samankokoisella juttuosuudella kaikissa lehdissä. Negatiivisen ydinvoimakannan sisältäviä juttuja on lehdissä 20–23 %, ja kantaa esittämässä olivat yksityishenkilöt ja järjestöt kaikissa kolmessa lehdessä. Tämän lisäksi vihreät ja vasemmistolitto esittivät vastustusta maakunta- ja paikallislehdessä. Tämä joukko näyttää kuitenkin olleen julkisuudessa melkoisen hajallaan. Sen mahtavimpana äänenä esiintyi pyhäjokinen Pro Hanhikivi, säestäjinään koko joukko yksityishenkilöitä sekä kertaluontoisesti julkisuudessa pistäytyviä muita kansalaisjärjestöjä. Vastustuksen ääni jäi kuitenkin pyörimään maakunta- ja paikallistasolle, sillä kansalaisjärjestöt eivät juurikaan esiintyneet pääpuhujina Helsingin Sanomissa. Oletukseni maakuntasarjan vaikutusvallasta perustui siihen ajatukseen, että ydinvoiman maakunnallisten puoltajien liittolaisina oli merkittäviä energiapolitiikan sisäpiirin toimijoita, jotka kykenivät muodostamaan verkostolle kontakteja niin eliittin, poliittiseen päätöksentekoon kuin mediaankin päin. Tätä

⁸⁵ En tehnyt näistä vertauskuvista mitään kokoavaa analyysiä. Tässä olisi kuitenkin jatkotutkimuksen paikka: millaisia talousperusteita ydinvoimasta esitettiin? Artikkelissa III viittasin kuitenkin ajankohtaan, jolloin Rosatom ilmoitti olevansa neuvottelemassa osakkuudestaan Fennovoimassa. Tämä ruokki etenkin Kalevassa mielikuvitusta niin, että syksyn 2013 aikana kuvailtiin useaan kertaan Rosatomin liikkeelle sysäämää alihankintojen sumaa ja pohjoissuomalaisen yritysten mahdollisuuksia päästä mukaan hankkeeseen.

oletusta seuraillen voisi esittää, että vastustavalta verkostolta samat välitykset ja mahdolliset liittolaiset puuttuivat. Vastustajien ääni kuului maakunnassa, mutta sitä ei no-teerattu politiikkaverkostoissa. Paikallisen pienen sähköyhtiön ei tarvitse taistella itseään Helsingin Sanomien sivuille, koska suurempi liittolainen – vaikkapa Outokumpu – pystyi esittämään saman asian sen puolesta. Pyhäjokisen Pro Hanhikiven resurssit riittävät lyömään rumpua asiansa puolesta Raahen Seudun ja Kalevankin sivuilla, mutta pääkaupungin lehteen asti sen ääni ei kaikunut.

Voi ajatella, että alueellisesti merkittävän teollisuuden ja paikallisten sähköyhtiöiden vaikutusvalta ja kytkökset kenttään ja toisaalta Rautaruukin ja Outokummun osallisuus maamme energiapolitiikan sisäpiirissä on sellainen liittouma, jossa viesti kulkee toisaalta ruohonjuuritasolta hallinnon ja politiikan ylätasolle ja toisaalta yläkerroksista alas pientoimijoille asti. Tässä on esimerkki juuri siitä kommunikatiivisesta välittyneisyydestä, jota Habermas idealisoi tapahtuvan ”juuresta tyveen ja takaisin päin”. Tosin sen sija ei näyttäisi nyt olevan journalistisessa julkisuudessa vaan pikemminkin sen ulkopuolella, politiikkaverkostoissa ja paikallisissa kohtaamisissa.

4.7 Kuinka yksimielisyyttä rakennettiin?

Fennovoimaa koskevaa argumentaatiota voidaan tarkastella myös yksimielisyyden rakentamisen valossa. Yksimielisyys on samaa, tapahtuipa se julkisuusteoreettisessa tai politiikkaverkostojen viitekehyksessä. Julkisuusteoriassa konsensus nähdään keskustelun päätepysäkiksi, johon kriittis-rationaalinen debatti aikansa vellottuaan päätyy. Samoin verkostotarkastelussa esiintyy ajatus yhteisestä maaperästä, jonka pohjalta eri toimijat kykenevät sovitteluun ristiin meneviä intressejään ja harjoittamaan resurssiensa keskinäisvaihdontaa. Yksimielisyys onkin eräänlaista kommunikatiivista liimaa, joka pitää kasassa julkisuudessa tai verkostoissa esiintyviä intressejä. Seuraavaksi tarkastelen erilaisia tapoja, joilla yksimielisyyttä on aineistossani pyritty rakentamaan. Näyttää siltä, että energiapolitiikan alalla on kansainvälisesti katsottunakin muutama perusteema, joiden varassa yksimielisyyttä tavoitellaan. Tältä pohjalta keinoja käytetään kansallisessa ydinvoimakeskustelussa sekä politiikkaverkostojen että julkisuuden voimavarana.

Fennovoimaa käsittelevässä lehtiaineistossa esiintyy toistuvasti kolmikohtainen argumentaatiopaketti, jonka mukaan ydinvoima on ”vakaa, vähähiilinen ja edullinen” tai ”päästötön, kotimainen ja edullinen” tai ”kotimainen, päästötön ja kannattava”. Esimerkiksi käy uutinen Helsingin Sanomissa 22.4.2010, jolloin hallitus tiedotti antavansa luvan kahdelle ydinvoimalalle:

Kesärannan tiedotustilaisuudessa Pekkarinen, pääministeri Matti Vanhanen (kesk) ja valtiovarainministeri Jyrki Katainen (kok) toistivat kymmenkunta kertaa⁸⁶ kolme näkökohtaa, joihin lisäydinvoima on vastaus: Lupapääätös tuo merkittävät ilmastosäästöt vähentämällä hiilipäästöjä. Pääätös turvaa Suomen sähköomavaraisuuden, kun Venäjän tuontisähköstä voidaan luopua. Pääätös on merkki teollisuudelle, että Suomeen kannattaa investoida, koska täällä on saatavilla sähköä järkevään hintaan.

Esimerkkejä näiden argumenttien käytöstä voidaan löytää sekä Suomesta että ulkomailta. Suomalaisen energiarakentamisen kansalaisosallistumista tutkinut Hannah Strauss (2011, 43) on kiinnittänyt huomionsa samaan argumentoinnin kolmiyhteyteen. Brittiläistä ydinenergiakeskustelua on hallinnut näistä kaksi teemaa: ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja energiaturvallisuus (vrt. BERR 2008). Rogers-Hayden ym. (2011) sanovat, että nämä argumentaatiot on konstruoitu sillä tavalla, että ne ikään kuin luonnollisesti tukevat ydinvoiman lisärakentamista ratkaisuna kumpaankin ongelmakohtaan. Ilmastonmuutos esitetään ympäristöongelmana ja energiaturvallisuus brittiläisessä kontekstissa tärkeän maakaasun korvaajana.⁸⁷

Ilmastonäkökohdan, energiaturvallisuuden ja talouden muodostama argumentaatiopaketti on käytössä eri vuosina kaikissa tutkimissani lehdissä ja sitä esittävät niin ydinvoimaa rakentavan Fennovoiman edustajat⁸⁸ kuin muutkin puolestapuhujat.⁸⁹ Mikä saa Britannian hallituksen (BERR 2008), Fennovoiman viestintäjohtajan, Raahen kauppakamariosaston puheenjohtajan, kuopiolaisen diplomi-insinöörin tai haapavetisen kansanedustajan perustelemaan ydinvoiman lisärakentamista samoilla argumenteilla, joihin Suomen hallituskin oli paketoanut ydinvoimapäätöksensä? Paul Joskow'n ja John Parsonsin (2009, 47–48) ydinvoiman tulevaisuutta käsittelevästä kirjoituksesta on löydettävissä selityksiä näiden argumenttien suosioon. Talousargu-

⁸⁶ Toiston alleviivauksessa voi halutessaan nähdä merkkejä journalistisen kritiikin keinoista – ja toisaalta keinovalikoiman vähydestä.

⁸⁷ Näiden argumentaatioiden pääasiallisina taustatekijöinä kirjoittajat mainitsevat ensinnäkin 1990-luvulla Britanniassa syntyneen suuren riippuvuuden maakaasusta hiiltä korvaavana energialähteenä, toiseksi EU-sääntelystä juontuneen kasvihuonekaasujen vähentämistarpeen yhdistettynä Britannian pyrkimykseen olla kansainvälisesti ilmastonmuutoksen torjunnan johtava toimija sekä kolmanneksi havahtumisen Venäjän toimintaan maan katkaistua Ukrainan kaasutoimitukset tammikuussa 2006. (Rogers-Hayden ym. 2011, 136)

⁸⁸ esimerkiksi Fennovoiman viestintäjohtaja Pasi Natri RS 30.8.2007; Suomen Voiman hallituksen puheenjohtaja Jussi Lehto HS 24.10.2013.

⁸⁹ esimerkiksi Raahen kauppakamariosaston puheenjohtaja Raimo Seikkala (RS 15.1.2009); Pia Bergström (RS 7.5.2010); omakustantaja Jorma Piippo (KA 29.6.2007); europarlamentaarikko Piia-Noora Kauppi (KA 28.12.2008); Energiateollisuus ry:n ydinvoima-asiantuntija Lauri Muranen (KA 9.11.2011); diplomi-insinööri Eliel Laitinen (KA 28.11.2012); kansanedustaja Antti Rantakangas (KA 28.4.2010)

menti on ensinnäkin kytköksissä siihen, että ydinvoimaloiden luotettavuus ja tuotantokyky on parantunut, sekä siihen, että fossiilipolttoaineiden hinta on ollut ydinvoimaan nähden korkealla. Ilmastonmuutosargumentti puolestaan nousee suoraan siitä, että ilmastonmuutoksen ja ydinvoiman välillä voidaan nähdä suotuisa kytkeä: ydinvoiman hiilidioksidipäästöt ovat vähäiset ja tämän takia se on esitettävissä ilmastopoliittisesti oivana valintana. Kolmas eli ”omavaraisuuden”, ”energiaturvallisuuden” tai ”vakauden” argumentti on melko pyöreästi määritelty: sitä voidaan käyttää vastakohtana ”epävakailta” alueilta tuodulle energialle, mutta yhtä lailla sillä voidaan viitata energiatoimitusten käyttöön poliittisen kiristyksen välineenä. Kirjoittajat mainitsevat tätä argumenttia tukevana keskeisenä esimerkkinä Euroopan maakaasutoimituksia häirinneen tilanteen tammikuussa 2006, kun Venäjä käänsi kiinni Ukrainan kaasuhanat.

Näiden argumenttien suosiota voi tarkastella myös kansainvälisten politiikan trendien kotouttamisen kautta. Pertti Alasuutari ja Ali Qadir (2014) ovat käyttäneet kotouttamisen⁹⁰ käsitettä viittaamaan politiikan muutoksiin ja uudistuksiin, jotka saavat alkunsa ulkoisiin malleihin, ideoihin tai avainsanoihin viittaamisesta mutta muuntuvat matkalla siten, että lopputulos näyttää ainutlaatuisesti kotitekoiselta luomukselta. He vertaavat maailman valtioita ja niissä toimeenpantuja poliittisia ohjelmia ja uudistuksia (policy, policy reforms) kalaparveen, jonka yksittäiset sintit sovittavat kulkunsa toisten kanssa tekemällä niiden kanssa samat liikkeet. Tällaisessa parvessa politiikan muutoksia koskevat ideat liikkuvat muodin kaltaisina aaltoina: samanlaiset ideat kiertävät ja muodostavat uusia yhdistelmiä, joita eri maiden hallitukset näyttävät omaksumaan käyttöön vapaaehtoisesti. Muutoksia koskeva vallankäyttö perustuu episteemiseen hallintaan, mikä tarkoittaa, että eri toimijat pyrkivät vakuuttamaan toinen toisensa siitä, mikä on rationaalista, tarpeellista tai moraalisesti oikeutettua. Kansallinen päätöksenteko tapahtuu parvimaaisessa valtioiden välisessä keskinäisriippuvuudessa, ja lopputuloksena kansalliset politiikantekijät tavoittelevat usein juuri sellaisia ideoita ja strategioita, joita heidän muunmaalaiset vertaistoimijansa ovat ottaneet käyttöön. Ideat eivät siirry kuitenkaan sellaisenaan maasta toiseen, vaan politiikan muutoksissa konstruoidaan kansallinen intressi ja kansallinen identiteetti, joiden kautta ratkaisua tai sieltä täältä poimittuja ratkaisun palasia tarkastellaan näkökulmasta ”onko tämä meille relevantti?” Paikalliset toimijat siis paketoivat toisen maan käytännöt omaan maahansa malliksi, joka saattaa poiketa radikaalistikin siitä, mitä ”luovuttajamaassa”

⁹⁰ Kotouttamisen käsite ei siis tarkoita mallien omaksumista (adoption), toimeenpanoa (enactment) eikä implementointia (implementation).

on ymmärretty kyseisellä politiikalla. Tällä tavalla paikalliset prosessit, joiden läpi globaalit trendit kotoutetaan, ovat pääasiallinen maailmanlaajuisen yhteiskunnallisen muutoksen liikuttaja. (Alasuutari & Qadir 2014, 1–10.)

Kolmella ydinvoiman perusteella – päästöttömyys, omavaraisuus, edullisuus – on selvästi myös kansainvälisiä vastineita, ja näistä diskursiivisista resursseista näköjään ammennetaan myös kotimaiseen keskusteluun aina kansallisen julkisuuden ylätasolta paikallislehden uutisiin asti⁹¹. Kuten Alasuutari ja Qadir (emt.) huomauttavat, teemoissa korostuvat kuitenkin kansalliset erityispiirteet. Suomessa ilmastoperusteen yhteydessä korostuvat esimerkiksi puheet biopolttoaineista ja maan turvevarannoista, ja energiariippuvuuden teemaan lyö leimansa etenkin Suomen suhde Venäjään sekä kulttuurisesti että energiakaupan realiteettien tasolla. Olen tarkastellut erillisissä tutkimusartikkeleissa kahta näistä kolmesta argumentista. Kumpaakin tutkittua argumentaation perustaa, sekä ilmastonmuutosta että Venäjää, voi ajatella julkisuuden liimana, jolla yhteistä etua pidetään kasassa. Niiden luonne on kuitenkin erilainen.

Ilmastonmuutoksen pohjalle rakennettu ydinvoimayksimielisyys on melko ennustettavaa. Ilmastopuhe hakeutuu julkisesti vakaina ja arvostettuna pidettyihin uomiin: talous, politiikka, tekniikka. Kuten artikkelissa II osoitin, taloudellisen toiminnan, poliittisen päätöksenteon ja teknisen hallinnan kehyksissä käyty ilmastonmuutospuhe pyrkii eri tavoin näkemään ilmastonmuutoksen ongelmana, jonka keskeiseksi ratkaisuksi asettuu ydinvoima. Vaihtoehtoisia kehystämisen tapojakin aineistossa esiintyy erilaisina häivähdyksinä. Voikin sanoa, että ydinvoiman yhteydessä käyty suomalainen ilmastonmuutoskeskustelu on operointia melko vakaan merkitsijän kanssa. Ilmastonmuutoksesta on olemassa vahva konsensus ja sitä tukee tieteellinen näyttö. Käsitukset ilmastonmuutoksesta eivät keikahda yhdessä yössä toisenlaiseksi. Suomalaisessa ilmastonmuutoskeskustelussa ei myöskään esinny merkittävää ilmasto-denialismia toisin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, joten ilmastoargumenttien esittäjä voi melko turvallisin mielin ajaa asiaansa konsensuksen pohjalta.

Venäjä on argumenttina toista maata. Jos käyttää julkisuudessakin suosittua puheenpartta Venäjä-kortin pelaamisesta, voi todeta että kyseinen kortti on yhtä aikaa sekä Jokeri että Musta Pekka. Jokerimaisuus tarkoittaa, että Venäjä voi merkitä useaa eri asiaa riippuen käyttöyhteydestä. Musta Pekka puolestaan on kädessä hyvä kortti alkupelin aikana, mutta loppupelissä se on lyötävä pois, muuten häviää. Toisin sanoen Venäjä-korttia pelatessa on aina jossakin määrin kyse negatiivisen merkityssi-

⁹¹ Myös tätä argumentaatiopakettia voisi tarkastella oikeuttamisteorian avulla edellä esittämäni mukaisesti.

sällön kätkemisestä. Kuten osoitin artikkelissa III, suomalaisessa energiakeskustelussa elävät vuosisatoja vanhat Venäjää ja venäläisyyttä koskevat käsitykset peilipintana sille, mikä on suomalaista. Siihen sekoittuvat erilaiset energiapoliittiset tavoitteet, joita molemmilla mailla on ajettavanaan. Maiden välisessä energiakaupassa ja yhteistyössä on painottunut suomalaisten pyrkimys itsenäisyyteen ja energiariippumattomuuteen Venäjältä, kun taas venäläisen osapuolen tavoitteena on ollut kietoa Suomi tiukemmin venäläisen energiategniikan käyttöön ja venäläisen energian ostajaksi.

Tältä pohjalta Venäjä on julkisen keskustelun resurssina väkevä mutta moniulotteinen ja epävakaa argumentti. Aineistossa näkyikin erittäin selvästi tällaisen arvaamattoman argumentin paikanvaihdos. Fennovoima-hankkeen alkuvuosina Venäjää käytettiin lähinnä negatiivisena merkitsijänä puhumalla Suomen riippuvuudesta Venäjältä tuodusta sähköstä ja muusta energiasta sekä riippuvuussuhteen vähentämisestä tai katkaisemisesta. Toisaalta puhuttiin venäläisestä vanhentuneesta ydintekniikasta, jonka keskeisenä symbolina oli neuvostoaikana räjähtänyt Tšernobyl. Fennovoiman esittämä hakemus ydinvoimalan periaatepäätöstä varten ei myöskään sisältänyt venäläistä vaihtoehtoa. Tässä yhteydessä ei ole tarpeen spekuloida, oliko venäläisen voimalan poisjättö tietoinen teko julkisen keskustelun rajaamiseksi vai ei. Se vaikutus venäläisen voimalavaihtoehdon puuttumisella joka tapauksessa oli, että puhe Venäjältä jäi kiertämään alkuvuosien aikana energiariippuvuuden ja Tšernobylin kehää eikä noussut missään vaiheessa rivien välistä pääuutisten aiheeksi. Tilanne muuttui täysin helmikuussa 2013, jolloin tuli tieto venäläisen Rosatomin kiinnostuksesta Fennovoiman osakkaaksi ja laitetoimittajaksi saksalaisen E.Onin jättäytyttyä pois hankkeesta. Toisin kuin aiempien vuosien aikana, potentiaalisen voimalatoimittajan kotimaakin nousi julkisen kiinnostuksen kohteeksi. Venäjä-keskustelu vilkastui: pelkästään loppuvuoden 2013 aikana lehdissä esiintyi suurin pärttein yhtä paljon Venäjää sivuavia juttuja kuin edeltävien lähes kuuden vuoden aikana yhteensä. Tässä keskustelussa Venäjään liitetty positiivinen miellelyhtymä oli venäläisten laaja kokemus ydinvoimarakentamisesta. Venäjää käsittelevissä puheissa nousivat esiin maan valtapyrkimykset, mikä korostui keskustelussa Rosatomin valtiollisesta taustasta. Myös Suomen energiariippuvuus Venäjältä kytkettiin yhteen maan poliittisen erilaisuuden kanssa. Maiden väliset kulttuurierot saivat ilmiänsä puheessa naapurikansan erilaisuudesta suomalaisiin nähden: esimerkiksi ydinturvallisuus tai työn laatu voitiin nähdä ”venäläisenä”.

Rogers-Hayden ym. (2011, 140) sanovat brittikontekstissa tehdyn analyysinsä tuloksena, että ilmastonmuutoksen konstruointi ympäristöongelmaksi vie ajatukset pakottavaan tarpeeseen vähentää ilmastopäästöjä teknisillä keinoilla. Vastaavasti ener-

giaturvallisuuden konstruktio pohjaa ajatuksiin vakavasta energiakriisistä mahdollisen kaasupulan sattuessa. Yhdessä nämä puhutavat johtavat ”luonnollisesti” tarpeeseen ratkaista asia rakentamalla lisää ydinvoimaa. Tämän vallitsevan diskursiivisen muodostelman lisäksi he esittävät mahdolliseksi myös vaihtoehtoista diskursiivista muodostelmaa. Siinä ilmastonmuutos kytketään yhteiskunnallisiin oloihin ja energiaturvallisuus keskusteluihin energialähteiden monimuotoisuudesta. Suomen kontekstiin tuotuna kuvattu luonnollisuuden dynamiikka ei vaikuta aivan yhtä vaivattomalta. Ilmastonmuutospuheen kehystyksistä on kyllä löydettävissä sekä ympäristöongelman hallinta teknisin keinoin että ilmastonmuutoksen poliittisen puolen korostuma, mutta kytkös energiaturvallisuuden teemaan häiriintyy Venäjän takia. Suomalainen energiaturvallisuus tai energiariippuvuus peilaa aina itseään Venäjää vasten ja toimii luontevasti vain niin kauan, kun Venäjä pysyy tiukasti puheen negatiivisella puolella. Tällainen oli tilanne Fennovoiman hankkeen alkuvuosien aikana, kun pystyttiin puhumaan venäläisestä ydinvoimasta pelkkien negatiivisten merkitsijöiden kautta. Kun venäläinen ydinvoimatoimittaja tuli ratkaisemaan suomalaisten energiariippuvuutta Venäjästä, aiemmin luonnollisena esiintynyt asetelma vierähti lähinnä kummalliseksi.⁹²

⁹² Tämän omalaatuisuuden on hyvin esittänyt pilapiirtäjä Seppo Leinonen. <http://www.seppo.net/piirroksset/displayimage.php?&pid=1629> (luettu 27.9.2017).

5 LOPUKSI: MIKÄ OLII JOURNALISMIN SUORITUS?

Edellä esittämieni tarkastelujen nojalla annan arvioni siitä, millä tavalla journalismi suoriutui Fennovoiman ydinvoimalaa koskevan julkisen keskustelun tuottamisessa. Journalismin suoritusta arvioitaessa on kuitenkin pidettävä mielessä monta muuttujaa.

Fennovoima nostettiin julkisuuden agendalle ammattimaisin ottein. Erilaisten uutiskriteeristöjen perusteella voidaan todeta aiheesta kirjoitetun paljon tärkeinä taitekohtina. Aiheen journalistinen seuranta oli päällä jatkuvasti, ja joitakin kohtia, kuten eduskunnan äänestystä, käsiteltiin myös ennakoivasti. Voidaankin nähdä, kuinka journalismi luo aiheelle omanlaistaan kulttuuria: eräänlaisesta idusta, vuoden 2007 puolivälissä uumoillusta ”kuudennesta tai seitsemännestä ydinvoimalasta” kasvaa vuosien varrella konkreettinen, täsmällinen aihe, Fennovoiman Hanhikivi I. Tähän ripustimeen on ollut helppo kiinnittää myös tarkastelujaksoni jälkeen tulleet enemmän tai vähemmän yllättävät uutiskänteet, kuten esimerkiksi farssin piirteitä saanut kesäkohu 2015 kroatialaisen Migrit Solarna Energija -yhtiön osakkuudesta⁹³ tai elinkeinoministeri Olli Rehnin kovistelu⁹⁴ työmaan turvallisuuskulttuurista syksyllä 2016. Jossakin mielessä journalisteilta voisi kuitenkin peräänkuuluttaa lujempaa oman agendan vetämistä: nyt aiheen vetovoima on määräytynyt pitkälti journalismin ulkopuolisten tapahtumien kautta. Esimerkiksi ydinjättekysymyksen käsittelyssä voisi odottaa journalisteilta omapäisyyttä vuosina 2007–2013 nähtyä enemmän.

Määrällisesti mitattuna aihe oli esillä valtakunnanjulkisuutta tuottavassa Helsingin Sanomissa paljon vähemmän (524 juttua) kuin verrokkilehdissä Kalevassa (1 381) tai Raahen Seudussa (1 495). Aluelehti Kaleva ja paikallislehti Raahen Seutu julkaisivat kumpikin Fennovoima-juttuja lähes kolminkertaisesti pääkaupunkiseudun lehteen verrattuna. Helsingin Sanomat otti kyllä asian pihtehinsä, mutta tarkasteli sitä usein melko abstraktisti ja kaukaa, talousuutisten verran. Vastaavasti Kaleva ja Raahen Seutu satsasivat henkilöihin ja tätä kautta erilaisiin haastattelu- ja reportaasijuttuihin,

⁹³ http://tem.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ei-riittavaa-varmuutta-tosiasiallisesta-maaraysvallastamigritissa (luettu 27.9.2017)

⁹⁴ <https://yle.fi/uutiset/3-9156776> (luettu 27.9.2017).

jotka toivat aiheen konkreettisemmaksi ja lähemmäksi lukijaa. Varsinkin suhteutettuna Raahen Seudun toimituksellisiin resursseihin Fennovoimaa on seurattu todella tarkasti. Mitä sitten voi sanoa seurannan laadusta?

Journalismin esiin nostama puhujien joukko oli aiemman tutkimuksen nojalla melko yllätyksetön. Fennovoiman ydinvoimalasta puhuivat totut tahot eli hanketta puuhaava elinkeinoelämä ja sitä säätelevät viranomaiset sekä aiheesta päättävät poliitikot. Kansalaistoimijoiden äänikin oli laajalti esillä: yksityishenkilöt esittivät lehdissä sekä ydinvoimalaa kannattavia että vastustavia puheenvuoroja, ja varsinkin vastustavien kansalaisjärjestöjen ääni kuului alueellisessa ja paikallisessa julkisuudessa hyvin. Helsingin Sanomien etäinen ote kertautui tässä: puhujiksi valikoitui talouden ja hallinnon asiantuntijoita, ja kansalaisnäkökulma jäi ohueksi. Se, että niin sanottu energiaeliitti ei juurikaan ottanut Fennovoima-hanketta hampaisiinsa, yllätti jonkin verran.

Kun ydinvoimalahanketta tarkastelee erilaisten aiheiden jakaumana tai kehystämisen tapojen maastona, näyttää siltä, että toiminta-asetat jakautuvat hieman epätasaisesti. Elinkeinoelämän toimijat kykenevät ottamaan kantaa miltei mihin hyvänsä aiheeseen, kun taas kansalaisten kommentointi keskittyy paljolti muutamaankin erityiseen aiheeseen, päällimmäisenä ydinvoiman periaatteellisen merkityksen pohdinta. Myös ilmastonmuutoksen kehystämistapoja tarkastellessa tulee vaikutelma siitä, että vallalla ovat sellaiset kehystykset, joissa kansalaisjärjestöt eivät ole kovin vahvoilla. Ydinvoiman yhteydessä esitetty ilmastonmuutospuhe ankkuroituu politiikan, talouden tai tekniikan kehystämistapoihin, joissa vastustavia puheenvuoroja esittävät toimijat eivät saa kritiikkiään esiin kovin tehokkaasti.

Entä jos tarkastelee jutuissa ilmaistua ydinvoimakantaa, eräänlaista aiheiden aiheetta, johon kaikki muu puhe voidaan pelkistää? Tässä lehtien toimitukselliset kannat eroavat toisistaan. Maakuntalehti Kalevassa esitetään muutamia painokkaita toimituksellisia puheenvuoroja hankkeen puolesta, mutta koko tarkastellussa juttumassassa lehden ydinvoimakanta jää auki. Paikallinen Raahen Seutu puolestaan ilmaisee voimakasta ydinvoimamyönteisyyttä pääkirjoituksissaan. Muun toimituksen kolumneissa ydinvoimalahanketta ei käsitellä ollenkaan. Valtakunnallinen Helsingin Sanomat esittää toimituksellisissa puheenvuoroissaan puntaroitua puhetta ydinvoiman puolesta ja vastaan. Voisi ajatella, että tällainen puntaroiva käsittely edustaa nimenomaan julkisuusteoreettista ideaalia julkisesta deliberaatiosta, eli lehtijutussa halutaan tarkastella mutkikkaan asian monia puolia. Yhtä hyvin voi väittää tällaista puntarointia käsien pesuun verrattavaksi vatvonnaksi, eli vaikeaa aiheetta käsitellään objektiivisuuden strategisen rituaalin tai tasapainottamisen idean kautta, jolloin vältytään ottamasta oikeastaan mitään kantaa. Puntaroivan puheen teoreettinen potentiaali ei näin

ollen täyty, vaikka sinänsä suoritetaankin oikein sen sisältämät rituaaliset liikkeet. Toisin sanoen puntaroinnit pyrkivät esittämään deliberaatiota olematta sitä.

Tarkastelin myös erilaisia julkisuudesta syrjäyttämisen mekanismeja. Yksi tapa syrjäyttää julkisuudesta on rajata muodostunut julkisuustila niin ahtaaksi, ettei sinne kerta kaikkiaan mahdu. Tästä esimerkkinä on Helsingin Sanomat, joka ei käsittele Fennovoiman hanketta omaan kokoonsa nähden kovinkaan laajasti. Tämä on ymmärrettävää lehden käsittelemien aiheiden runsaudesta johtuen. Puhujaksi asti pääsy Helsingin Sanomiin on selvästi rajatumpaa kuin Kalevassa ja Raahen Seudussa: tilan vievät talousuutisten totutut toimijat. Mieli-pidepalstan veräjä on vielä tätäkin tiukemmin vartioitu. Kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten kansalaisten ääntä ei ydinvoimasta juuri kuulla. Toinen syrjäyttämisen tapa on määrittää puhunta-asemat ennako-ole-tusten mukaisesti: haastatella esimerkiksi ydinvoimalan rakentamissuunnitelmien asi-antuntijana nimenomaan alueelle laitosta puuhaavan yrityksen edustajaa, tai hank-keen uhkaamien luontoarvojen asiantuntijana kansalaisjärjestöjä. Toki kyse on myös kulttuurisista odotuksista ja niihin sovittautumisesta, mikä ei ole yksin journalistien kontolla.⁹⁵

Julkisuudessa voi syrjäytyä myös siellä esiintymällä. Helsingin Sanomien mieli-pidepalstaa toimitetaan aktiivisesti, ja tarkastelujakson aikana lehdessä oli vielä käytän-tönä, että nimimerkillä esiintyminen on aina erikseen mainittava poikkeus. Kalevassa ja varsinkin Raahen Seudussa rima mieli-pidepalstalle pääsyyn on alempana, mikä nä-kyi ydinvoimalaa käsittelevien kirjoitusten runsautena. Alue- ja paikallislehtien mieli-pidepalstaa pidetään usein laatujournalismin vastakohtana, jossa erilaiset paikallisori-ginellit (esim. Laaksonen 2003) ja yhden asian toittajat pääsevät pidäkkeettömästi palstantäytteeksi. Näin yksioikoista tulkintaa kirjoitusten määrän ja laadun käänteis-estä korrelaatiosta ei kuitenkaan pidä tehdä. Laajalle mieli-pidepalstalle mahtuu niin punnittuja puheenvuoroja kuin höyryjen päästämiseksi kirjoitettua paatostakin. Mie-lipidepalstan journalistisen arvon ratkaisee lopulta se, millä tavalla toimitus kohtelee esitettyjä mielipiteitä ja miten se asettuu niiden kaikupohjaksi. Nostaako se mieli-pidepalstalla esitettyjä argumentteja esille toimituksellisissa jutuissaan vai tyytykö seu-raamaan sivusta?

Alueellisuuden kysymysten osalta esitän, että alueellisella ja paikallisella julkisuu-della oli suostumuksen muodostamisessa ja ydinvoimamyönteisen mielialan kasvat-tamisessa merkittävämpi rooli kuin pelkkää valtakunnanjulkisuutta tutkimalla tai energiaeliittiin keskittymällä voisi ajatella. Saattaa kuitenkin olla, että alueellisen ja

⁹⁵ Lisensiaatintutkimuksessani (Vehkalahti 2002; myös Vehkalahti 2000) selvittelin työttömien esittä-ytymistä heille nimenomaisesti varatulla julkisuuden tontilla, ”Työttömän sivulla”. Keskeinen tutkimuk-sesta juonnettu teesini oli: ”anna marginaalille puhevaltaa, niin se marginalisoi itse itsensä”.

valtakunnallisen tason olennaisin huomio löytyy muualta kuin journalistisesta julkisuudesta eli politiikkaverkostojen puolelta ja paikallisen ja alueellisen tason tupailta-julkisuudesta. Voidaan esittää sellainen tulkinta, että Fennovoima kykeni saavuttamaan tavoitteensa ensinnäkin paikallista ja alueellista suostumusta vahvistamalla ja toimimalla politiikkaverkostojen puolella lähes julkisuusteoreettisen ideaalin mukaisesti: kytkemällä yhteen alueellisia huolenaiheita ja ydinvoiman teemoja, keskusteluttamalla niitä paikallisilla areenoilla sekä lobbaamalla ja viestimällä päätöksentekokoneistoon päin. Toisekseen kansalaisjärjestöjen uuttera ja kekseliäskin esiintyminen alue- ja paikallislehdissä ei näyttänyt vievän teemoja valtakunnanjulkisuuteen asti. Se, miksi julkisuuden välitykset eivät kantaneet ylätasolle asti, jää tässä tutkimuksessa selvittämättä. Voi kuitenkin miettiä, miksi ydinvoimavastaiseksi mielletyt vihreät tai vasemmistolitto eivät ennen periaatepäätöstä kyenneet toimimaan tehokkaammin aiheen äänenä valtakunnanjulkisuudessa. Sitoiko vihreitä osallisuus Vanhasen II-hallitukseen sekä Kiviniemen ja Kataisen hallitukseen⁹⁶ niin, että pontevuus ydinvoiman vastustamiseksi puuttui? Vai sotkiko ydinvoimaa puoltava ilmastoperuste näiden puolueiden pasmat?

V viimeisenä kohtana tarkastelin yksimielisyyden rakentumista julkisessa keskustelussa. Liitin ilmastonmuutos- ja Venäjä-artikkelieni havainnot kansainvälisessä tutkimuksessa löydettyihin argumentaatiotapoihin ydinvoiman lisärakentamisen perustelemiseksi. Voidaan väittää, että julkisessa keskustelussa toistuvat ilmastoystävällisyyden, energiaturvallisuuden ja taloudellisuuden teemat ovat osa kansainvälistä parvikäyttäytymistä, jossa esimerkiksi valtiot pyrkivät tarkkailemaan toistensa toimia ja kotoittamaan käytettyjä teemoja omassa maassa käytettäviksi kokonaisuuksiksi. Tätä kautta saa selityksensä se aineistossa huomiota herättävä piirre, että samantyyppisiä argumentteja käytetään yhteiskunnallisen keskustelun kaikissa kerroksissa. Argumentaatiotavat siis läpäisevät median eri tasot paikallisesta kontekstista kansainväliseen asti, ja ovat kaikenlaisten toimijoiden käytössä. Tässä tutkimuksessa on tehty empiirisiä havaintoja argumentaatiosta ja esitetty mahdollisia selityksiä sille, millainen kulttuurinen syltityhdas niiden taustalla vaikuttaa. Jatkotutkimuksen paikka olisi selvittää vertailevan analyysin avulla, ja esimerkiksi oikeuttamisteorian keinoin, tämänkaltaisen argumentaation merkitystä erilaisissa kulttuurisissa ympäristöissä.

Yksi suunnista, johon tutkimusta voisi tästä pisteestä viedä, liittyy edellisessä luvussa esitettyyn taloudellisuuden teemaan. Tutkimusasetelmaa rakentaessani pidin talousargumenttia julkisen puheen kannalta yleisenä tai kaikenkattavana, enkä erikseen selvittänyt sen käyttöä ydinvoimakeskustelussa. Työn edetessä kävi kuitenkin

⁹⁶ Myös vasemmistolitto osallistui Kataisen ns. sateenkaarihallitukseen. Hallitus aloitti toimintansa 22. kesäkuuta 2011, eli noin vuosi Fennovoimalle annetun myönteisen periaatepäätöksen jälkeen.

ilmi, että taloudellisuus voidaan mieltää myös eräänlaisena vertauskuvana, jolla aineistossa esiintyvät toimijat perustelevat ydinvoiman lisärakentamista. Yhtenä konkreettisena jatkotarkastelun kohteena pidänkin ydinvoimalaan liittyvien talousargumenttien käyttöä nimenomaan vertauskuvien kautta: millaisilla metaforilla ydinvoimalan talousvaikutukset tehdään tiettäväksi? Onko se piristysruiske vai iso kala? Toisaalta talousargumentaatiota voitaisiin tarkastella teoreettisesti hieman abstraktimmalla tasolla, välttämättömyyspuheen resurssina. Minkälaisia talouteen liittyviä pakotilanteita ydinvoiman lisärakentamisella ajatellaan voitavan ratkaista? Yksi jatkotutkimusta suuntaava kysymys liittyy oikeuttamisteoriaan, jonka kontaktipintoja olen hahmotellut sekä julkisuusteoriaan että kehysanalyysiin päin. Olisiko oikeuttamisteoriasta mahdollista rakentaa linkityksiä toisaalta julkisuusteoriaan, toisaalta erilaisiin argumentaatioanalyysiin päin? On helppoa nähdä, että julkisuusteoria ja oikeuttamisteoria voisivat joiltakin osin rikastaa toisiaan. Julkisuusteoriassa voisi olla tilausta oikeuttamisteoreettiselle pluralismille ja vastaavasti oikeuttamisteoria kaipaisi jäsenytyneempää tarkastelua politiikan eri puolista. Erilaiset argumentaatioanalyysit voisivat puolestaan kumuloida tutkimustietoaan paremmin, kun niiden tukena olisi oikeuttamisteoreettinen kehikko.

Tutkimuksessani olen keskittynyt ydinvoimakysymyksen erityispiirteisiin Suomessa ja tarkastellut kotimaista ydinvoimakeskustelua pääosin tämän näköalan kautta. Jatkotutkimuksen kannalta tarvittaisiin kuitenkin laajempaa peilausta kansainväliseen tutkimukseen niin ydinvoimarakentamisen kuin ydinvoiman vastaisen liikehdinnänkin osalta. Tämä auttaisi kontekstoimaan nyt käsillä olevan ”tapaus Suomen” ja toisi selvemmin esille ydinvoimakysymyksen kansalliset erityispiirteet. Kotimaata laajempaan kontekstiin asettaminen tarkoittaisi myös sitä, että tulevassa työssä tutkimustuloksia vietäisiin kansainvälisen tieteellisen yleisön suuntaan eli julkaistaisiin kansainvälisillä foorumeilla ja osallistuttaisiin tätä kautta keskusteluun mediasta ja ydinvoimasta.

LÄHDELUETTELO

- Adam, Silke & Kriesi, Hanspeter (2007). The Network Approach. Teoksessa: Sabatier, Paul (toim.). *Theories of the Policy Process*. 2. p. Boulder: Westview, 129–154.
- Ahva, Laura (2010). *Making News with Citizens: Public Journalism and Professional Reflexivity in Finnish Newspapers*. Tampere: Tampere University Press.
- Alasuutari, Pertti (1996). *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti & Qadir, Ali (2014). Introduction. Teoksessa: Alasuutari, Pertti & Qadir, Ali (toim.). *National Policy-Making: Domestication of Global Trends*. New York: Routledge, 1–22.
- Altheide, David (1987). Ethnographic content analysis. *Qualitative Sociology* 10: 1, 65–77.
- Althusser, Louis (1984 [1976]). *Ideologiset valtiokoneistot*. Suomentaneet Leevi Lehto ja Hannu Sivenius. Jyväskylä: Kansankulttuuri.
- Angelique, Holly & Cunningham, Ken (2006). Media framing of dissent: The case of initial anti-nuclear protests following the Three Mile Island accident. *Australian Community Psychologist* 18: 2, 42–57.
- Angermuller, Johannes (2014). *Poststructuralist Discourse Analysis. Subjectivity in Enunciative Pragmatics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Arendt, Hannah (2002 [1958]). *Vita Activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Suomentanut Riitta Oittinen ja työryhmä. Tampere: Vastapaino.
- Arul Aram, I; Prem Nivas, G. C. & Ramya, G. P. (2014). Newspaper framing of the Kudakulam nuclear power project in Tamil, Nadu. *Media Asia* 41: 1, 31–42.
- Asp, Kent (1986). *Måktiga massmedier. Studier i politisk opinionsbildning*. Stockholm: Akademikerförlaget.
- Auray, Nicolas & Vétel, Bruno (2013). L'exploration comme modalité d'ouverture attentionnelle. Design et régulation d'un jeu 'freemium'. *Réseaux* 182, 153–186.
- Austin, John L. (1962). *How to Do Things with Words. The William James Lectures Delivered at Harvard University in 1955*. Oxford: Clarendon.
- Bakhtin, Mikhail (1986). *Speech Genres and Other Late Essays*. Translated by Vern W. McGee. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, Mikhail (1981). *The Dialogic Imagination. Four Essays by M. M. Bakhtin*. Translated by Caryl Emerson and Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Basaure, Mauro (2011). An interview with Luc Boltanski: Criticism and the expansion of knowledge. *European Journal of Social Theory* 14: 3, 361–381.
- Bastiansen, Henrik & Werenskjold, Rolf (toim.). (2015). *The Nordic Media and the Cold War*. Göteborg: Nordicom.
- Bateson, Gregory (1954). A theory of play and fantasy. Teoksessa: Bateson, Gregory (1972). *Steps to an Ecology of the Mind*. London: Jason Aronson, 183–198.
- Benford, Robert & Snow, David (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology* 26: 611–639.

- Benhabib, Seyla (1992). Models of public space: Hannah Arendt, the liberal tradition, and Jürgen Habermas. Teoksessa: Calhoun, Craig (toim.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press, 73–98.
- Beniger, James & Gusek, Jodi (1995). The cognitive revolution in public opinion and communication research. Teoksessa: Glasser, Theodore, & Salmon, Charles (toim.). *Public Opinion and the Communication of Consent*. New York: Guilford, 217–248.
- Bennett, W. Lance (1990). Toward a Theory of Press-State Relations in the United States. *Journal of Communication* 40: 2, 103–125.
- Berelson, Bernard (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.
- Berger, Arthur Asa (1998). *Media Research Techniques*. 2. p. Thousand Oaks: Sage.
- BERR (Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform). (2008) *Meeting the Energy Challenge: A White Paper on Nuclear Power*. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20081229144250/http://www.berr.gov.uk/whatwedo/energy/sources/nuclear/whitepaper/page42765.html> (luettu 18.9.2017)
- Bickerstaff, Karen; Lorenzoni, Irene; Pidgeon, Nick; Poortinga, Wouter & Simmons, Peter (2008). Reframing nuclear power in the UK energy debate: nuclear power, climate change mitigation and radioactive waste. *Public Understanding of Science* 17: 2, 145–169.
- Bishop, George (2005). *The Illusion of Public Opinion. Fact and Artifact in American Public Opinion Polls*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Blanco, Ismael; Lowndes, Vivien & Pratchett, Lawrence (2011). Policy networks and governance networks: Towards greater conceptual clarity. *Political Studies Review* 9: 3, 297–308.
- Blokker, Paul (2011). Pragmatic sociology: Theoretical evolvment and empirical application. *European Journal of Social Theory* 14: 3, 251–261.
- Blokker, Paul & Brighenti, Andrea (2011). Politics between justification and defiance. *European Journal of Social Theory* 14: 3, 283–300.
- Blumer, Herbert (1999 [1946]). Joukko, massa ja julkiso. Suomentanut Veikko Pietilä. *Tiedotustutkimus* 22: 3, 14–26.
- Blumer, Herbert (1971). Social problems as collective behaviour. *Social Problems* 18:3, 298–306.
- Boltanski, Luc & Chiapello, Ève (2007 [1999]). *The New Spirit of Capitalism*. Translated by Gregory Elliott. London: Verso.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006 [1991]). *On Justification. Economies of Worth*. Translated by Catherine Porter. Princeton: Princeton University Press.
- Bonacich, Phillip (1972). Technique for analyzing overlapping memberships. *Sociological Methodology* 4: 176–185.
- Bonsdorff, Magnus von (2005). Uudenaikaisen ydinvoimalaitoksen tekniset ratkaisut. Teoksessa: Nordman, Kurt (toim.). *Keihäänkärkiä. Kolmetoista kertomusta suomalaisesta huipputekniikasta*. Helsinki: Svenska Tekniska Vetenskapsakademiens i Finland, 9–42.
- Borges, Jorge Luis (1952). El idioma analítico de John Wilkins. Teoksessa: *Otras inquisiciones*. Buenos Aires: Emecé, 69–70.
- Borghi, Vando (2011). One-way Europe? Institutional guidelines, emerging regimes of justification, and paradoxical turns in European welfare capitalism. *European Journal of Social Theory* 14: 3, 321–341.
- Bourdieu, Pierre (1979). Public opinion does not exist. Teoksessa: Mattelart, Armand & Sieglau, Seth (toim.). *Communication and Class Struggle, Vol I, Capitalism, Imperialism*. New York: International General.

- Boykoff, Maxwell & Boykoff, Jules (2004). Balance as bias: Global warming and the US prestige press. *Global Environmental Change* 14: 2, 125–136.
- Brown, Gillian & Yule, George (1983). *Discourse Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, Jane; Bybee, Carl; Wearden, Stanley & Straughan, Dulcie (1987). Invisible power: Newspaper news sources and the limits of diversity. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 64: 1, 45–54.
- Börzel, Tanja (1998). Organizing Babylon – on the different conceptions of policy networks. *Public Administration* 76: 2, 253–273.
- Calhoun, Craig (toim.). (1992). *Habermas and the Public Sphere*. London: MIT Press.
- Cammaerts, Bart (2016). *Discourse and Framing in Social Movement Theory: Connecting the Nodes* (julkaisematon käsikirjoitus).
- Campbell, Vincent (2004). *Information Age Journalism. Journalism in an International Context*. London: Arnold.
- Cantone, Marie Claire; Sturloni, Giancarlo & Brunelli, Giancarlo (2007). The role played by stakeholders in the public debate that brought Italy out of the club of nuclear energy producers. *Health Physics* 93: 4, 261–266.
- Carney, Thomas (1971). Content analysis: A review essay. *Historical Methods Newsletter* 4: 2, 52–61.
- Carragee, Kevin & Roefs, Wim (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of Communication* 54: 2, 214–233.
- Cohen, Stanley (2011 [1972]). *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. London: Routledge.
- Compston, Hugh (2009a). Networks, resources, political strategy and climate policy. *Environmental Politics* 18: 5, 727–746.
- Compston, Hugh (2009b). *Policy Networks and Policy Change. Putting Policy Network Theory to the Test*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Cook, Timothy (1998). *Governing With the News: The News Media as a Political Institution*. Chicago: University of Chicago Press.
- Crawley, Catherine (2007). Localized debates of agricultural biotechnology in community newspapers: A quantitative content analysis of media frames and localized debates. *Science Communication* 28: 3, 314–346.
- Crossley, Nick (2003). From reproduction to transformation social movement: Fields and the radical habitus. *Theory, Culture & Society* 20: 6, 43–68.
- Croteau, David; Hoynes, William & Carragee, Kevin (1996). The political diversity of public television: Polysemy, the public sphere, and the conservative critique of PBS. *Journalism and Mass Communication Monographs* 157.
- Culley, Marci; Ogleby-Oliver, Emma; Carton, Adam & Street, Jalika (2010). Media framing of proposed nuclear reactors: An analysis of print media. *Journal of Community & Applied Social Psychology* 20: 6, 497–512.
- Curtis, Russell & Zurcher, Louis (1973). Stable resources of protest movements: the multi-organizational field. *Social Forces* 52: 1, 53–61.
- Dahlberg, Leif (2006). On the open and closed space of public discourse. *Nordicom Review* 27: 2, 35–52.
- Dahlgren, Peter (1991). Introduction. Teoksessa: Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (eds). *Communication and Citizenship: Journalism and the Public Sphere in the New Media Age*. London: Routledge, 1–24.
- Davis, Aeron (2010). *Political Communication and Social Theory*. London: Routledge.

- Davis, Aeron (2003). Whither mass media and power? Evidence for a critical elite theory alternative. *Media, Culture & Society* 25: 5, 669–690.
- Deacon, David (2003). Non-governmental organisations and the media. Teoksessa: Cottle, Simon (toim.). *News, Public Relations and Power*. London: Sage, 99–115.
- D'Angelo, Paul (2002). News framing as a multiparadigmatic research program: A response to Entman. *Journal of Communication* 52: 4, 870–888.
- Dijk, Teun A. van (2011 [1985]) Introduction: Discourse Analysis in (Mass) Communication Research. Teoksessa: Dijk, Teun A. van (toim.). *Discourse and Communication. New Approaches to the Analysis of Mass Media*. Berlin: de Gruyter, 1–9.
- Doyle, Julia (2011). Acclimatizing nuclear? Climate change, nuclear power and the reframing of risk in the UK news media. *International Communication Gazette* 73: 1–2, 107–125.
- Druckman, James (2004). Priming the vote: Campaign effects in a U.S. Senate election. *Political Psychology* 25: 4, 577–594.
- Druckman, James (2001). On the limits of framing effects: who can frame? *Journal of Politics* 63: 4, 1041–1066.
- Dunwoody, Sharon & Griffin, Robert (1993). Journalistic strategies for reporting longterm environmental issues: A case study of three superfund sites. Teoksessa: Hansen, Anders (toim.). *The Mass Media and Environmental Issues*. Leicester: Leicester University Press, 22–50.
- Edelman, Murray (1993). Contestable categories and public opinion. *Political Communication* 10: 3, 231–242.
- Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.). (2012). *Media Meets Climate: The Global Challenge for Journalism*. Göteborg: Nordicom.
- Emerson, Richard (1962). Power-dependence relations. *American Sociological Review* 27: 1, 31–41.
- Entman, Robert (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43: 4, 51–58.
- Entman, Robert (1991). Framing U.S. coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran Air incidents. *Journal of Communication* 41: 4, 6–27.
- Entman, Robert (1989). How the media affect what people think: An information processing approach. *Journal of Politics* 51: 2, 347–370.
- Entman, Robert & Rojecki, Andrew (1993). Freezing out the public: Elite and media framing of the U.S. anti-nuclear movement. *Political Communication* 10: 2, 155–173.
- Eranti, Veikko (2014). Oma etu ja yhteinen hyvä paikallisessa kiistassa tilasta. *Sosiologia* 51: 1, 11–38.
- Ericson, Richard; Baranek, Patricia & Chan, James (1989). *Negotiating Control: A Study of News Sources*. Milton Keynes: Open University Press.
- Esser, Frank (2013). Mediatization as a challenge: Media logic versus political logic. Teoksessa: Kriesi, Hanspeter ym. (toim.). *Democracy in the age of Globalization and Mediatization*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 155–176.
- EU (2015). *Valokeilassa Euroopan unionin politiikka*. Energia. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing Discourse. Textual analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Feiveson, Harold; Glaser, Alexander; Mian, Zia & Hippel, Frank von (2016). *Ydinpommin anatomia. Loppu plutoniumin ja rikastetun uraanin tuotannolle*. Suomentaneet Mikael Böök ja Eila Salomaa. Helsinki: Into.

- Finkel, Steven (1993). Reexamining the 'minimal effects' model in recent presidential elections. *Journal of Politics* 55: 1, 1–21.
- Fiske, John (1992) *Merkkeien kieli. Jobdatus viestinnän tutkimukseen*. Suomeksi toimittaneet Veikko Pietilä, Risto Suikkanen ja Timo Uusitupa. 3. p. Tampere: Vastapaino.
- Fortum (2008). *Vuosikertomus 2007. Liiketoimintakatsaus*. Helsinki: Libris.
- Fraser, Nancy (2009). Uusi katse julkisuuteen. Vallitsevan demokratian arvostelua. Suomentanut Veikko Pietilä. *Media & viestintä* 32: 3, 8–30.
- Fraser, Nancy (1992). Rethinking the public sphere: A contribution to critique of actually existing democracy. Teoksessa: Calhoun, Craig (toim.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press.
- Foucault, Michel (1980 [1975]). *Tarkekailla ja rangaista*. Suomentanut Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.
- Foucault, Michel (1972). *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon.
- Friedland, Lewis; Hove, Thomas & Rojas, Hernando (2006). The networked public sphere. *Jannost – The Public* 13: 4, 5–26.
- Friedland, Lewis & Mengbai, Zhong (1996). International television coverage of Beijing Spring 1989: A comparative approach. *Journalism and Communication Monographs* 156.
- Galtung, Johan & Ruge, Mari (1965). The structure of foreign news the presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in four Norwegian newspapers. *Journal of Peace Research* 2: 1, 64–90.
- Gamson, William (1992). *Talking Politics*. New York: Cambridge University Press.
- Gamson, William & Modigliani, Andre (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology* 95: 1, 1–37.
- Gamson, William & Modigliani, Andre (1987). The changing culture of affirmative action. *Research in Political Sociology* 3, 137–177.
- Gamson, William & Lasch, Kathryn (1980). *The political culture of social welfare policy*. CRSO Working Paper 221.
- Gans, Herbert (1979). *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*. New York: Pantheon.
- Gee, James Paul & Handford, Michael (2012). Introduction. Teoksessa: Gee, James Paul & Handford, Michael (toim.). *The Routledge Handbook of Discourse Analysis*. New York: Routledge, 1–6.
- Gerbner, George & Gross, Larry (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication* 26: 2, 172–194.
- Gitlin, Todd (1980). *The Whole World Is Watching: Mass Media in the Making & Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Gladarev, Boris & Lonkila, Markku (2013). Justifying civic activism in Russia and Finland. *Journal of Civil Society* 9: 4, 375–390.
- Goffman, Erving (1986 [1974]). *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Golding, Peter & Elliot, Philip (1979). *Making the News*. London: Longman.
- Gramsci, Antonio (1979). *Vankilavibkot. Valikoima 1*. Suomentaneet: Mikael Böök, Martti Berger ja Leena Talvio. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Grant, Wyn (2014). Pressure politics: The role of pressure groups. *Political Insight*, September, 12–15.
- Greenberg, Josh (2005). This news may come as a shock. The politics and press coverage of electricity restructuring in Ontario, 1995–2002. *Canadian Journal of Communication* 30: 2, 233–258.

- Grice, Paul H. (1975). Logic and conversation. Teoksessa: Cole, Peter & Morgan, Jerry (toim.). *Syntax & Semantics, vol. 3: Speech Acts*. New York: Academic Press, 41–58.
- GUMG [Glasgow University Media Group] (1976). *Bad News*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Haas, Peter (1992) Introduction: Epistemic communities and international policy coordination. *International Organization* 46: 1, 1–35.
- Habermas, Jürgen (2009 [2006]). Poliittinen viestintä mediayhteiskunnassa: Voiko demokratia yhä iloita epistemisestä ulottuvuudesta? Normatiivisen teorian vaikutus empiiriseen tutkimukseen. Suomentanut Veikko Pietilä. *Media & viestintä* 32: 3, 31–44.
- Habermas, Jürgen (2006). Political communication in media society: Does democracy still enjoy an epistemic dimension? The impact of normative theory on empirical research. *Communication Theory* 16: 4, 411–426.
- Habermas, Jürgen (2004 [1962]). *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Habermas, Jürgen (1996 [1992]). *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Translated by William Rehg. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, Jürgen (1994). *Järkeä ja kommunikaatio. Tekstejä 1981–1989*. Valikoitunut ja suomentanut Jussi Kotkavirta. 2. uudistettu painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Habermas, Jürgen (1989 [1962]). *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Translated by Thomas Burger & Frederick Lawrence. Cambridge: MIT Press.
- Habermas, Jürgen (1987 [1981]). *The Theory of Communicative Action. Volume 2. Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason*. Translated by Thomas McCarthy. Boston: Beacon.
- Habermas, Jürgen (1985). *Julkisuus*. Suomentanut Esa Väliverronen. *Tiedotustutkimus* 8: 3, 17–22.
- Habermas, Jürgen (1976 [1973]). *Legitimation Crisis*. Translated by Thomas McCarthy. London: Heinemann.
- Habermas, Jürgen (1962). *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. Berlin: Suhrkamp.
- Hall, Stuart (1999). *Identiteetti*. Suomentaneet ja toimittaneet Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1992 [1980]). Sisäänkoodaus/uloskoodaus. Teoksessa: Hall, Stuart: *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino, 133–148.
- Hall, Stuart; Hobson, Dorothy; Lowe, Andrew & Willis, Paul (toim.). (1980). *Culture, Media, Language: Working Papers in Cultural Studies 1972–79*. London: Hutchinson.
- Hall, Stuart; Critcher, Chas; Jefferson, Tony; Clarke, John; Roberts, Brian (1978). *Policing the Crisis. Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan.
- Hall, Stuart (1973) The “structured communication” of events. Teoksessa UNESCO (toim.). *Getting the Message Across*. Paris: Unesco Press, 115–145. Saatavilla myös osoitteesta: <http://www.birmingham.ac.uk/schools/historycultures/departments/history/research/projects/cccs/publications/stencilled-occasional-papers.aspx> (luettu 27.9.2017)
- Hallin, Daniel (1986). *Uncensored War: The Media and Vietnam*. Cary: Oxford University Press.
- Hallin, Daniel & Mancini, Paolo (2004). *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hansen, Anders (2011). Communication, media and environment: Towards reconnecting research on the production, content and social implications of environmental communication. *International Communication Gazette* 73: 1–2, 7–25.
- Hansen, Anders (2010). *Environment, media and communication*. London: Routledge.
- Hansen, Miriam (1993). Foreword. Teoksessa: Negt, Oskar & Kluge, Alexander: *Public Sphere And Experience. Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Harcup, Tony, & O'Neill, Deirdre (2016). What is news? News values revisited (again). *Journalism Studies*, online-artikkeli <http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2016.1150193> (luettu 18.9.2017)
- Harcup, Tony & O'Neill, Deirdre (2001). *What is news? Galtung and Ruge revisited*. *Journalism Studies* 2: 2, 261–280.
- Hatakka, Niko (2013). Vaalijournalismin määrät, muodot ja näkökulmat. Teoksessa: Hatakka, Niko; Railo, Erkki & Ruohonen, Sini: *Kuntavaalit 2012 mediassa*. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämissätiö, julkaisu 75, 22–47.
- Hatakka, Niko; Railo, Erkki & Ruohonen, Sini (2013). Johtopäätökset. Teoksessa: Hatakka, Niko; Railo, Erkki & Ruohonen, Sini: *Kuntavaalit 2012 mediassa*. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämissätiö, julkaisu 75, 149–153.
- Hay, Colin (1998). The tangled webs we weave: The discourse, strategy and practice of networking. Teoksessa: Marsh, David (toim.). *Comparing Policy Networks*. Buckingham: Open University Press, 33–50.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (2009). Julkisuusteoria ilmasitaateissa. *Media & viestintä* 32: 3, 2–7.
- Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1997). Julkisen journalismin äärellä: Ajatuskokeita pääsyn, keskustelun ja harkinnan käsitteillä. *Tiedotustutkimus* 20: 4, 4–21.
- Hemánus, Pertti (1990). *Journalisttiikan perusteet. Jobdatus tiedotusoppim 2*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hilgartner, Stephen & Bosk, Charles (1988). The rise and fall of social problems: A public arenas model. *American Journal of Sociology* 94: 1, 53–78.
- Hilgartner, Stephen; Bell, Richard & O'Connor, Rory (1982). *Nukespeak: Nuclear Language, Visions, and Mindset*. San Francisco: Sierra Club.
- Hjarvard, Stig (2013). *The Mediatization of Culture and Society*. London: Routledge.
- Hoffman, Kai (2008). *Säteilyturvakeskuksen historia 1958–2008*. Helsinki: Säteilyturvakeskus.
- Horsti, Karina (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 471.
- Hove, Thomas (2007). *Media Power: Habermas's Late Public Sphere Theory*. University of Wisconsin-Madison: A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy (Mass Communications).
- Howarth, David (2000). *Discourse*. Buckingham: Open University Press.
- Hujanen, Erkki (2007). *Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in humanities 68.
- Hujanen, Jaana (2000). *Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in communication 11.
- Jagd, Søren (2011). Pragmatic sociology and competing orders of worth in organizations. *European Journal of Social Theory* 14: 3, 343–359.
- Jameson, Fredric (1988). *On Negt and Kluge*. October 46, 151–177.

- Jensen, Klaus Bruhn (2013). Definitive and sensitizing conceptualizations of mediation. *Communication Theory* 23: 3, 203–222.
- Jones, Nicholas (1996). *Soundbites and Spin Doctors: How Politicians Manipulate the Media – and Vice Versa*. London: Indigo.
- Joskow, Paul & Parsons, John (2009). The economic future of nuclear power. *Daedalus* 138: 4, 45–59.
- Jäfs, Daniel (2009). *Introduktionen av kärnkraften i Finland. En undersökning med fokus speciellt på vår verkstadsindustris roll*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Kaarkoski, Miina (2016). 'Energimix' versus 'Energievende'. *Competing Conceptualisations of Nuclear Energy Policy in the German Parliamentary Debates of 1991–2001*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylän studies in humanities 290.
- Karvonen, Erkki (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 23: 2, 78–84.
- Katz, Elihu & Lazarsfeld, Paul (1955). *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications*. Glencoe: Free Press.
- Kinder, Donald & Sanders, Lynn (1990). Mimicking political debate with survey questions: The case of white opinion on affirmative action for blacks. *Social Cognition* 8: 1, 73–103.
- Kitschelt, Herbert (1986). Political opportunity structures and political protest: Anti-nuclear movements in four democracies. *British Journal of Political Science* 16: 1, 57–85.
- Klandermans, Bert (2013). Multiorganizational fields. Teoksessa: Snow, David; della Porta, Donatella, Klandermans, Bert & McAdam, Doug (toim.). *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. Malden: Wiley.
- Klapper, Joseph (1960). *The Effects of Mass Communication*. Glencoe: Free Press.
- Klijn, Erik-Hans (2008). Governance and governance networks in Europe. *Public Management Review* 10: 4, 505–525.
- Knoke, David (1990). *Political Networks. The Structural Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (1996). Resurgence of the critical theories of public sphere. *Journal of Communication Inquiry* 20: 2, 18–36.
- Koivisto, Juha & Väliverronen, Esa (1987). *Julkisuuden valta. Jürgen Habermasin sekä Oskar Negtin ja Alexander Klugen julkisuusteorioiden tarkastelua*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 57.
- Kojo, Matti (2009). The revival of nuclear power in a strong administrative state. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 221–251.
- Kojo, Matti (2004). Eurajoki – ei paras mahdollinen, mutta poliittisesti sopiva. Teoksessa: Kojo, Matti (toim.). *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Helsinki: Like, 127–158.
- Kojo, Matti (2002). Lahjomattomien haukansilmien valvonnassa: Ydinjätteen loppusijoitushankkeen hyväksyttävyyden rakentaminen Posiva Oy:n tiedotusmateriaalissa. Teoksessa: Raittila, Pentti, Hokkanen, Pekka, Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere: Tampere University Press, 36–66.
- Kojo, Matti (toim.). (2004). *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Helsinki: Like.
- Kommonen, Ingmar & Rundt, Dennis (1976). *Finlands kärnkraft: en bok om kedjereaktioner i vårt samhälle*. Helsingfors: Schildt.
- Kontinen, Esa (2010). Suomalaisen ympäristöliikkeen valtiosuhteet. Teoksessa: Kontinen, Esa & Peltokoski, Juha (toim.). *Verkostojen liikettä*. Jyväskylän yliopisto: Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, 58–78.

- Konttinen, Esa (1999a). *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. Jyväskylä: SoPhi.
- Konttinen, Esa (1999b). Four waves of environmental protest. Teoksessa: Konttinen, Esa; Litmanen, Tapio; Nieminen, Matti & Ylönen, Marja: *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*. Jyväskylä: SoPhi, 20–46.
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka (2004). *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: SoPhi.
- Korhonen, Jarmo (2014). *Väjrysen valtakunta*. Helsinki: Tammi.
- Kracauer, Siegfried (1952). The challenge of qualitative content analysis. *Public Opinion Quarterly* 16: 4, 631–642.
- Krippendorff, Klaus (2013). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. 3. p. London: Sage.
- Kristeva, Julia (1986). Word, dialogue and novel. Teoksessa: Moi, Toril (toim.). *The Kristeva Reader*. New York: Columbia University Press, 34–61.
- KTM (1974). *Voimalaitosaluetoimikunnan mietintö*. Kauppa- ja teollisuusministeriö: komiteamietintö 57.
- Kumpu, Ville (2016). *Tulevaisuuden kuvittelu journalismissa. Tekstianalyttinen tulkinta journalismin tulevaisuusmielikevityksestä*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 1693.
- Kumpu Ville & Kunelius Risto (2012). Attention, access and dialogue in the global newspaper sample: Notes on the dependency, complexity and contingency of climate summit journalism. Teoksessa: Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.). *Media Meets Climate: The Global Challenge for Journalism*. Göteborg: Nordicom, 313–330.
- Kunelius, Risto (2003). *Viestinnän vallassa. Jobdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Kunelius, Risto (1996). *The News, Textually Speaking. Writings on News Journalism and Journalism Research*. Acta Universitatis Tampereensis A 520.
- Kunelius, Risto; Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009). *Media vallan verkoissa*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitos. Julkaisuja A 112.
- Kunelius, Risto & Reunanen, Esa (2012). Media in political power: A Parsonian view on the differentiated mediatization of Finnish decision makers. *International Journal of Press/Politics* 17: 1, 56–75.
- Laaksonen, Pekka (2003). Suomalaiset kylähullut. *Duodecim* 119: 23, 2305–2313.
- Lafaye, Claudette & Thévenot, Laurent (1993). Une justification écologique? Conflits dans l'aménagement de la nature. *Revue française de sociologie* 34: 4, 495–524.
- Lammi, Harri (2009). Social dynamics behind the changes in the NGO anti-nuclear campaign, 1993–2002. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 69–87.
- Lamont, Michèle & Thévenot, Laurent (toim.). (2000). *Rethinking Comparative Cultural Sociology: Repertoires of Evaluation in France and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lampinen, Ari (2009). An analysis of the justification arguments in the application for the new reactor in Finland. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 41–68.
- Lasswell, Harold (1927). *Propaganda Techniques in the World War*. New York: Alfred A. Knopf.
- Lazarsfeld, Paul; Berelson, Bernard & Gaudet, Hazel (1948). *The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. New York: Duell, Sloan & Pearce.
- Lindekilde, Lasse (2014). Framing and discourse analysis. Teoksessa: della Porta, Donatella (toim.). *Methodological Practices in Social Movement Research*. Oxford: Oxford University Press, 195–227.

- Litmanen, Tapio (2009). The transillumination of Finnish nuclear policy: Seeking a shortcut to a low carbon society. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 3–37.
- Litmanen, Tapio (1999). International anti-nuclear protest. Teoksessa: Kontinen, Esa; Litmanen, Tapio; Nieminen, Matti & Ylönen, Marja: *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*. Jyväskylä: SoPhi, 83–110.
- Litmanen, Tapio & Kojo, Matti (2011). Not excluding nuclear power: The dynamics and stability of nuclear power policy arrangements in Finland. *Journal of Integrative Environmental Sciences* 8: 3, 171–194.
- Lotman, Jurij (1977). *The Structure of the Artistic Text*. Translated by Ronald Vroon. University of Michigan: Michigan Slavic Contributions 7.
- Lounasmeri, Lotta (toim.). (2011). *Näin naapurista: Median ja kansalaisten Venäjä-kuvat*. Tampere: Vastapaino.
- Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011). Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sosiologia* 48: 1, 34–51.
- Luostarinen, Heikki (1994). *Mielen kersantit. Julkisuuden ballinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Lyytimäki, Jari (2011). Mainstreaming climate policy: the role of media coverage in Finland. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change* 16: 6, 649–661.
- McCombs, Maxwell & Shaw, Donald (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly* 36: 2, 176–187.
- McGaurr, Lyn & Lester, Libby (2009). Complementary problems, competing risks. Climate change, nuclear energy, and the Australian. Teoksessa: Boyce, Tammy & Lewis, Justin (toim.). *Climate Change and the Media*. New York: Peter Lang, 174–185.
- Macnamara, Jim (2011). Media content analysis: Its uses, benefits and best practice methodology. *Asia Pacific Public Relations Journal* 6: 1, 1–34.
- McQuail, Denis (2010). *McQuail's Mass Communication Theory*. Thousand Oaks: Sage.
- McQuail, Denis (1994). *Mass Communication Theory: An Introduction*. 3. p. Thousand Oaks: Sage.
- Malmberg, Tarmo (2006). Habermas ja teoreettinen julkisuustutkimus. Yritys selittää väärinkäsityksiä. *Tiedotustutkimus* 29: 2, 121–125.
- Malmberg, Tarmo (2005). Habermas, porvarillinen yhteiskunta ja julkisuus. Kahden väärinkäsityksen johdosta. *Tiedotustutkimus* 28: 4–5, 114–117.
- Malmberg, Tarmo (2004). Porvarillisen julkisuuden keskeneräinen projekti: Jürgen Habermas ja kriittinen mediatutkimus. Teoksessa: Mörä, Tuomo; Salovaara-Moring, Inka & Valtonen, Sanna (toim.). *Mediatutkimuksen vaeltava teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 38–74.
- Maltese, John (1994). *Spin Control: The White House Office of Communications and the Management of Presidential News*. 2nd revised edition. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- March, James & Olsen, Johan (2013). The logic of appropriateness. Teoksessa: Goodin, Robert (toim.). *The Oxford Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Marcinkowski, Frank & Steiner, Adrian (2014). Mediatization and political autonomy: A systems approach. Teoksessa: Esser, Frank & Strömbäck, Jesper (toim.). *Mediatization of Politics. Understanding the Transformation of Western Democracies*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 74–89.
- Matthes, Jörg & Kohring, Matthias (2008). The content analysis of media frames: Toward improving reliability and validity. *Journal of Communication* 58: 2, 258–279.

- Mercado, María Teresa; Sánchez, Sebastián & Álvarez, Àngels (2014). Los científicos como actores y fuentes en el discurso mediático sobre la energía nuclear. *Prisma Social* 12, 544–580.
- Metallityöväen liitto (2007). *Toimialakatsaus 2007. Metalliteollisuus ja autoala*. Metalliliiton uutiskirje. Tutkimustoiminta/syksy 2007.
- Metsäliitto (2008). [*Nimetön vuosikertomus 2007*]. Helsinki: Lönnberg Print.
- Metsämäki, Mikko & Nisula, Petteri (2006). *Aktivistit. Suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina*. Helsinki: Edita.
- Meyer, David (1995). Framing national security: Elite public discourse on nuclear weapons during the Cold War. *Political Communication* 12: 2, 173–192.
- Meyer, Thomas (2002). *Media Democracy: How the Media Colonize Politics*. Cambridge: Polity.
- Michelsen, Karl-Erik & Särkiköski, Tuomo (2005). *Suomalainen ydinvoimalaitos*. Helsinki: Edita.
- Miller, Joanne & Krosnick, Jon (2000). News media impact on the ingredients of presidential evaluations: Politically knowledgeable citizens are guided by a trusted source. *American Journal of Political Science* 44: 2, 295–309.
- Mills, C. Wright (1956). *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- Morley, David (2000). *Home Territories, Media, Mobility and Identity*. London: Routledge.
- Mouffe, Chantal (2009 [1999]). Keskusteleva demokratia vai kiistelevä moniarvoisuus? Suomentanut Veikko Pietilä. *Media & viestintä* 32: 3, 45–53.
- Mouffe, Chantal (1999). Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social Research* 66: 3, 745–759.
- M-real (2008). *2007 vuosikertomus*. Helsinki: Lönnberg Print.
- Negt, Oskar & Kluge, Alexander (1993 [1972]). *Public Sphere and Experience. Toward an Analysis of the Bourgeois and Proletarian Public Sphere*. Translated by Peter Labanyi, Jamie Owen Daniel & Assenka Oksiloff. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nerone, John & Barnhurst, Kevin (2003). US newspaper types, the newsroom, and the division of labour 1750–2000. *Journalism Studies* 4: 4, 435–449.
- Neuendorf, Kimberly (2002). *Content Analysis Guidebook*. London: Sage.
- Neumann, Iver B. (1999). *Uses of the Other: "The East" in European Identity Formation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nevander, Olli (1996). Suomen ydintekniikan ja säteilyn käytön merkkipaalut. *ATS Ydintekniikka* 25: 3, 8–9.
- Nieminen, Hannu (2003). Julkisuusteorian rakennemuutos. Ajatuksia kriittis-realistisesta julkisuuskäsityksestä. *Tiedotustutkimus* 26: 2, 15–31.
- Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2005). *Media markkinoilla: jobdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. 2. p. Helsinki: Loki-kirjat.
- Nikkanen, Hanna (2015). *Fennomania*. Helsinki: Long Play.
- Nikunen, Kaarina (2003). Yksityisyyden murros – julkisuuden haaste. Feministisen kritiikin näkökulmia julkisuuden tutkimukseen. *Tiedotustutkimus* 26: 2, 79–89.
- Nissinen, Jouni (2004). Valtavirran vastarinta. Teoksessa: Kojo, Matti (toim.). *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Helsinki: Like, 87–105.
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1986 [1973]). *The Spiral of Silence. Public Opinion – Our Social Skin*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nousiainen, Jaakko (1998). *Suomen poliittinen järjestelmä*. 10. uudistettu laitos. Helsinki: WSOY.
- Olausson, Ulrika (2009). Global warming – global responsibility? Media frames of collective action and scientific certainty. *Public Understanding of Science* 18: 4, 421–436.

- Olausson, Ulrika & Berglez, Peter (2014) Media and climate change: Four long-standing research challenges revisited. *Environmental Communication* 8: 2, 249–265.
- Outokumpu (2008). ”Ideat ovat sinun...” *Outokumpu: vuosikertomus 2007*. Helsinki: Libris.
- Palmer, Jerry (1998). News production: news values. Teoksessa: Briggs, Adam & Coble, Paul (toim.). *The Media: An Introduction*. Harlow: Longman, 377–391.
- Palmolahti, Harri (1995). Veikko ihmemaassa. *Tiedotustutkimus* 18: 4, 72–74.
- Pan, Zhongdang & Kosicki, Gerald (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. *Political Communication* 10: 1, 55–75.
- Passy, Florence (2009). Social networks matter: but how? Teoksessa: Diani, Mari & McAdam, Doug (toim.). *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press, 21–48.
- Patriotta, Gerardo; Gond, Jean-Pascal & Schultz, Friederike (2011). Maintaining legitimacy: Controversies, orders of worth, and public justifications. *Journal of Management Studies* 48: 8, 1804–1836.
- Pêcheux, Michel (1982). *Language, Semantics and Ideology*. Translated by Harbans Nagpal. New York: St Martin’s.
- Pellizzoni, Luigi (2001). The myth of the best argument: power, deliberation and reason. *British Journal of Sociology* 52: 1, 59–86.
- Perimäki, Anu (2002). Päästökatto, talouden rajat ja energian tarve: suomalaisen ilmastokeskustelun muotoutuminen. *Yhteiskuntapolitiikka* 67: 2, 148–161.
- Perko, Tanja; Turcanu, Catrinel & Gennen, Dries (2012). Media reporting and changes in public opinion after Fukushima nuclear accident: Belgium as case study. *International Journal of Nuclear Governance, Economy and Ecology* 3: 4, 291–307.
- Petrocik, John (1996). Issue ownership in presidential elections, with a 1980 case study. *American Journal of Political Science* 40: 3, 825–850.
- Petrocik, John; Benoit, William & Hansen, Glenn (2003). Issue Ownership and Presidential Campaigning, 1952–2000. *Political Science Quarterly* 118: 4, 599–626.
- Pfeffer, Jeffrey & Salancik, Gerald (2003 [1978]). *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective*. Stanford: Stanford University Press.
- Pidgeon, Nick; Lorenzoni, Irene & Poortinga, Wouter (2008). Climate change or nuclear power – No thanks! A quantitative study of public perceptions and risk framing in Britain. *Global Environmental Change* 18: 1, 69–85.
- Pietilä, Veikko (2006). Edelleen: noinkohan? *Tiedotustutkimus* 29: 3, 90.
- Pietilä, Veikko (1999). Julkiso ja yleisö. *Tiedotustutkimus* 22: 3, 4–13.
- Pietilä, Veikko (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1996). Paloivatko pelihousut? *Tiedotustutkimus* 19: 1, 80–81.
- Pietilä, Veikko (1995). *TV-uutisista, hyvää iltaa. Merkkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutuissa*. Tampere: Vastapaino.
- Pietilä, Veikko (1986a). Diskurssianalysista. *Tiedotustutkimus* 9: 1, 48–57.
- Pietilä, Veikko (1986b) Kieli, subjektiviteetti, ideologia: Screen-teorian ideologiakäsityksestä. Teoksessa: Pietilä, Veikko (toim.). *Kulttuuri, kieli, viestintä*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen opetusmoniste D 39, 127–141.
- Pietilä, Veikko (1973). *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Veikko & julkisuuspiiri (2010). *Julkisot, yleisöt ja media. Suomentamoksia ja kirjoituksia julkisista vuorovaikutus- ja toimintamodoista*. Tampere: Tampere University Press.
- Pietilä, Veikko & Ridell, Seija (1998). *Julkea ehdotus*. Tiedotustutkimus 21: 1, 95.
- Pohjolan Voima (2008). *Vuosikertomus 2007*. Helsinki: Erweko Painotuote.

- Pooley, Jefferson (2006). Fifteen pages that shook the field: Personal influence, Edward Shils, and the remembered history of mass communication research. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 608: 1, 130–156.
- Potter, Jonathan (1997). Discourse analysis as a way of analysing naturally occurring talk. Teoksessa: Silverman, David (toim.). *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. London: Sage, 144–160.
- Potter, W. James (2014). A critical analysis of cultivation theory. *Journal of Communication* 64: 6, 1015–1036.
- Price, Vincent; Tewksbury, David & Powers, Elizabeth (1997). Switching trains of thought: The impact of news frames on readers' cognitive responses. *Communication Research* 24: 5, 481–506.
- Prontera, Andrea (2009). Energy policy: concepts, actors, instruments and recent developments. *World Political Science Review* 5: 1, Art 7.
- Pylkkönen, Anne; Litmanen, Tapio & Kojo, Matti (2008). *Uuden ydinkeitaan etsintää. Fennovoiman ydinvoimalahankkeen YVA-ohjelmavaiheen yleisötilaisuudet Kristiinankaupungissa, Ruotsinsyöhtäällä, Pyhäjoella ja Simossa*. Jyväskylän yliopisto: yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Pöyhkäri, Reeta; Haara, Paula & Raittila, Pentti (2013). *Vihapuhe sananvapautta kaivantamassa*. Tampere: Tampere University Press.
- Rahkonen, Juho (2006). *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 547.
- Railo, Erkki (2013). Paikallisen julkisuuden toimijat: kansalaiset ja poliitikot. Teoksessa: Hakka, Niko; Railo, Erkki & Ruohonen, Sini: *Kuntavaalit 2012 mediassa*. Helsinki: Kuntaliiton kehittämisyksikkö, julkaisu 75, 119–148.
- Raittila, Pentti (2004). *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäminen*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 362.
- Raittila, Pentti (2002). Journalismin rooli ydinjätekeskustelussa – näkökulmien välittäjä vai vuorovaikutuksen organisoija? Teoksessa: Raittila, Pentti; Hokkanen, Pekka; Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (2002). *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere: Tampere University Press, 67–91.
- Reese, Stephen (2001). Framing public life: A bridging model for media research. Teoksessa: Reese, Stephen; Gandy, Oscar & Grant, August (toim.). *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. London: Routledge, 7–31.
- Rein, Martin & Schön, Donald (1996). Frame-critical policy analysis and frame-reflective policy practice. *Knowledge and Policy* 9: 1, 85–104.
- Reunanen, Esa (2017). Kiristystä vai kilpailukykyä? Auktoriteettiperformanssit ja strategiset kertomukset neuvotteluissa ”yhteiskuntasopimuksesta”. *Politiikka* 59: 2, 96–113.
- Reunanen, Esa (2012). Tunne ja järki aktivismissa ja politiikassa. Teoksessa: Reunanen, Esa & Harju, Auli: *Media iholla*. Tampere: Tampere University Press, 41–53.
- Reunanen, Esa (2003). *Budjettijournalismi julkaisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaisen ja ruotsalaisen budjettikirjoitteluun*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 300.
- Rhee, June (1997). Strategy and issue frames in election campaign coverage: A social cognitive account of framing effects. *Journal of Communication* 47: 3, 26–48.
- Rhodes, R. A. W. [Roderick Arthur William] (2007). Understanding governance: Ten years on. *Organization Studies* 28: 8, 1243–1264.
- Ricoeur, Paul (1994). The Plurality of Sources of Law. *Ratio Juris* 7: 3, 272–286.

- Ridell, Seija (2004). Median julkisuustiloja kartoittamassa. Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste. *Tiedotustutkimus* 27: 2, 4–24.
- Riegert, Kristina (toim.). (2004). *News of the Other: Tracing Identity in Scandinavian Constructions of the Eastern Baltic Sea Region*. Göteborg: Nordicom.
- Riffe, Daniel; Lacy, Stephen & Fico, Frederic (2014). *Analyzing Media Messages. Using Quantitative Content Analysis in Research*. Third edition. New York: Routledge.
- Ripatti-Torniaainen, Leena (2013). *Ihminen julkisessa maailmassa. Näkökulmia julkista toimijaa ja julkison muodostumista koskeviin käsityksiin*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in humanities 201.
- Rocci, Andrea (2013). Discourse theory. Teoksessa Danesi, Marcel (toim.). *Encyclopedia of Media and Communication*. Toronto: University of Toronto Press, 244–248.
- Rogers-Hayden, Tee; Hatton, Foye & Lorenzoni, Irene (2011). ‘Energy security’ and ‘climate change’: Constructing UK energy discursive realities. *Global Environmental Change* 21: 1, 134–142.
- Ruostetsaari, Ilkka (2014). *Vallan sisäpiirissä*. Tampere: Vastapaino.
- Ruostetsaari, Ilkka (2010a). Changing regulation and governance of Finnish energy policy making: New rules but old elites? *Review of Policy Research* 27: 3, 273–297.
- Ruostetsaari, Ilkka (2010b). *Energialvalta. Eliitti ja kansalaiset muuttuvilla energiamarkkinoilla*. Tampere: Tampere University Press.
- Ruostetsaari, Ilkka (2003). *Valta muutoksessa*. Helsinki: WSOY.
- Ruostetsaari, Ilkka (1992). *Vallan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruostetsaari, Ilkka (1989). *Energiapolitiikan määrittäminen. Julkisten, kollektiivisten ja markkina-
perusteisten toimijoiden asema Suomen energiasektorin politiikkaverkostossa*. Acta Universitatis
Tampereensis A 278.
- Ruukki (2008). *Rantaruukin vuosikertomus 2007*. Helsinki: Erweko Painotuote.
- Ryan, Mary (1992). Gender and public access: Women’s politics in nineteenth-century America. Teoksessa: Calhoun, Craig (toim.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge: MIT Press, 259–288.
- Said, Edward (1978). *Orientalism*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Salovaara-Moring, Inka (2004). *Media Geographies. Regional Newspaper Discourses in Finland in the 1990s*. Helsingin yliopisto: Viestinnän julkaisuja 9.
- Scheufele, Dietram (1999). Framing as a theory of media effects. *Journal of Communication* 49: 1, 103–122.
- Scheufele, Dietram & Tewksbury, David (2007). Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication* 57: 1, 9–20.
- Schiappa, Edward (1989). The rhetoric of nukespeak. *Communication Monographs* 56, 253–272.
- Schlesinger, Philip (1990). Rethinking the sociology of journalism: source strategies and the limits of media centrism. Teoksessa: Ferguson, Marjorie (toim.). *Public Communication: The New Imperatives*. London: Sage, 61–83.
- Schäfer, Mike & Schlichting, Inga (2014). Media representations of climate change: A meta-analysis of the research field. *Environmental Communication* 8: 2, 142–160.
- Searle, John (2008). What is a speech act? Teoksessa: Hutchby, Ian (toim.). *Methods in Language and Social Interaction, vol. 1*. London: Sage.
- Searle, John (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seppälä, Risto; Hetemäki, Lauri & Uusivuori, Jussi (2011). Johdanto. Teoksessa Hetemäki, Lauri; Niinistö, Sini; Seppälä, Risto & Uusivuori, Jussi (toim.). *Murroksen jälkeen. Metsien käytön tulevaisuus Suomessa*. Helsinki: Metsäkustannus, 13–17.

- Seppänen, Janne (2005). *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkeitsijalle*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Janne & Välvirronen, Esa (2012). *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Shoemaker, Pamela & Reese, Stephen (1996). *Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content*. White Plains: Longman.
- Sigal, Leon (1973). *Reporters and Officials: The Organization and Politics of Newsmaking*. Lexington: D. C. Heath.
- Silber, Ilana (2011). Emotions as regime of justification? The case of civic anger. *European Journal of Social Theory* 14: 3, 301–320.
- Silvonen, Jussi (1991). Ideologia ja rajautuva toimintakykyisyys. Teoksessa: Koivisto, Juha & Mehtonen, Lauri (toim.). *Otteita ideologiasta*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitoksen julkaisu A 75, 191–219.
- Sisäministeriö (2016). *Suomen kansallinen turvallisuus 2015*. Sisäministeriön julkaisu 3/2016.
- Smith, Martin (1993). *Pressure, Power, and Policy: State Autonomy and Policy Networks in Britain and the United States*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Snow, David & Benford, Robert (1992). Master frames and cycles of protest. Teoksessa Morris, Aidon & McGlurg Mueller, Carol (toim.). *Frontiers in Social Movement Theory*. New Haven: Yale University Press, 133–155.
- Soloski, John (1989). Sources and channels of local news. *Journalism Quarterly* 66: 4, 864–870.
- Staab, Joachim (1990). The role of news factors in news selection: A theoretical reconsideration. *European Journal of Communication* 5: 4, 423–443.
- Stone, Philip; Dunphy, Dexter; Smith, Marshall & Ogilvie, Daniel (1966). *The General Inquirer: A Computer Approach to Content Analysis*. Cambridge: MIT Press.
- Stora Enso (2008). *Yhtiömme, valintammme. Vuosikertomus 2007*. Helsinki: Libris.
- Stranius, Leo (2006). *Ympäristölakehdinnän aallot. Suomalaisen ympäristöprotestin tilanneanalyysi uudella vuosituhanella*. Tampereen yliopisto: ympäristöpolitiikan pro gradu -tutkielma.
- Strauss, Hannah (2011). *For the Good of Society. Public Participation in the Siting of Nuclear and Hydro Power Projects in Finland*. Acta Universitatis Ouluensis E 118.
- Strömbäck, Jesper & Esser, Frank (2014). Mediatization of politics: Towards a theoretical framework. Teoksessa: Esser, Frank & Strömbäck, Jesper: *Mediatization of Politics. Understanding the Transformation of Western Democracies*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 3–28.
- Strömbäck, Jesper; Karlsson, Michael & Hopmann, David Nicolas (2012). Determinants of news content. *Journalism Studies* 13: 5–6, 718–728.
- Stubbs, Michael (1983). *Discourse Analysis. The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Oxford: Blackwell.
- Suhonen, Pertti (1994). *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Suikkanen, Risto; Holma, Aino & Raittila, Pentti (2012). *Muuttumaton uutinen. Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007–2012, loppuraportti*. Tampere: Journalismien, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET.
- Sundqvist, Göran (2002). *The Bedrock of Opinion. Science, Technology and Society in the Siting of High-Level Nuclear Waste*. Dordrecht: Kluwer.
- Sunell, Milka (2004). Suomalainen ydinvoimapoikkeus. Teoksessa: Kojo, Matti (toim.). *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Helsinki: Like, 179–207.
- Sunell, Milka (2001). *Miten Suomen yksityinen metsäteollisuus hankki länsimaisen ydinvoimalan. Tutkimus taloudellisesta ja poliittisesta vallankäytöstä 1970-luvulla*. Helsingin yliopisto: yhteiskuntahistorian pro gradu -tutkielma.

- Syrjämäki, Eija; Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (2015). *Muuttunut banke. Fennovoiman ydinvoimabankkeeseen YVA-yleisötilaisnuudet Pyhäjoella vuosina 2013–2014*. Jyväskylän yliopisto: YFI julkaisuja 2.
- Särkikoski, Tuomo (2011). *Rauhan atomi, sodan koodi. Suomalaisen atomivoimaratkaisun teknopolitiikka 1955–1970*. Helsingin yliopisto: Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta XXV.
- Talouselämä (2008). *Talouselämä 500: Suomen suurimmat yritykset*. Talouselämä 21/2008, 36–59.
- Tammilehto, Olli (1996). Miksi viidettä ydinvoimalaa ei rakennettu? Ydinvoimavastaisen liikkeen historiaa. Teoksessa: Heima-Tirkkonen, Tuula; Kallio-Tamminen, Tarja & Selin, Tove (toim.). *Ruohonjuurista elämänpuuksi. Suomalainen vaihtoehtoliikehdintä*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto 97–111. Artikkelin täydennetty verkkoversio <http://www.tammilehto.info/ydi-his.htm> (luettu 18.9.2017)
- Tankard, James (2001). The empirical approach to the study of media framing. Teoksessa: Reese, Stephen; Gandy, Oscar & Grant, August (toim.). *Framing Public Life*. London: Routledge, 95–106.
- Tannen, Deborah (toim.). (1993). *Framing in Discourse*. New York: Oxford University Press.
- Taylor, Claire; Lee, Jung-Sook & Davie, William (2000). Local press coverage of environmental conflict. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 77: 1, 175–192.
- Temmes, Markku (1987). *Hallintokoneiston autonomisuus. Tutkimus teknobyrokratisoitumisen vaikutuksista Suomen hallintokoneiston aseman kehitykseen*. Acta Universitatis Tamperensis 218.
- Teräväinen, Tuula; Lehtonen, Markku & Martiskainen, Mari (2011). Climate change, energy security, and risk – debating nuclear new build in Finland, France and the UK. *Energy Policy* 39: 6, 3434–3442.
- Thompson, John B. (1995). *The Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity.
- Tilastokeskus (2007). *Teollisuuden toimialakatsaus IV/2007*. http://www.tilastokeskus.fi/artikkelit/2008/art_2008-03-28_001.html?s=0 (Luettu 18.9.2017)
- Tommola, Anna (2001). Toimittajat ja ydinjäte. Kahdeksan toimittajan käsityksiä suomalaisesta ydinjätetekeskustelusta ja sen osapuolista. Teoksessa: Raittila, Pentti (toim.). *Mediat ydinjätettä haultaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999–2001*. Tampereen yliopisto: Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisuja C 34, 81–99.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Tuchman, Gaye (1972). Objectivity as strategic ritual: An examination of newsmen's notions of objectivity. *American Journal of Sociology* 77: 4, 660–679.
- Tversky, Amos & Kahneman, Daniel (1981). The framing of decisions and the psychology of choice. *Science* 211: 4481, 453–458.
- Töttö, Pertti (2000). *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Tampere: Vastapaino.
- UPM-Kymmene (2008). *Vuosikertomus 2007*. Ei painopaikkaa.
- Vahtera, Antti (1986). *Ydinenergian uhkapeli*. Helsinki: WSOY.
- Vehkalahti, Pertti (2016a). Ilmastonmuutoksen ydinasiat. Ilmastokonsensus Fennovoima-kirjoittelussa 2007–2013. *Media & viestintä* 39: 2, 93–116.
- Vehkalahti, Pertti (2016b). Länsivoimaa itänaapurista. *Idäntutkimus* 23: 4, 19–36.
- Vehkalahti, Pertti (2015). Pohjoisen ydinmylly. Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013. *Media & viestintä* 38: 2, 90–111.

- Vehkalahti, Pertti (2002). *Töihin vaikka omaksi tappioksi. Aamulehden ”Työttömän sivun” julkisuus kriittisen diskurssianalyysin kohteena*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin lisensiaatintyö.
- Vehkalahti, Pertti (2000). *Töihin vaikka omaksi tappioksi. Aamulehden ”Työttömän sivun” julkisuus kriittisen diskurssianalyysin kohteena. Tiedotustutkimus* 23: 4, 22–33.
- Vuorinen, Asko (2015). *Imatran Voimasta Fortumiksi 1932–2013*. Espoo: Ekoenergo.
- VTT (2008). *VTT:n tilinpäätös vuodelta 2007*. Espoo: VTT.
- Waarden, Frans van (1992). Dimensions and types of policy networks. *European Journal of Political Research* 21: 1, 29–52.
- Wagner, Peter (1999). After justification. Repertoires of evaluation and the sociology of modernity. *European Journal of Social Theory* 2: 3, 341–357.
- Wakefield, Sarah & Elliott, Susan (2003). Constructing the news: The role of local newspapers in environmental risk communication. *The Professional Geographer* 55: 2, 216–226.
- Wang, Yongxiang; Li, Nan & Li, Jingping (2014). Media coverage and government policy of nuclear power in the People's Republic of China. *Progress in Nuclear Energy* 77, 214–223.
- Watts, Richard & Maddison, Jonathan (2012). The role of media actors in reframing the media discourse in the decision to reject relicensing the Vermont Yankee nuclear power plant. *Journal of Environmental Studies and Sciences* 2: 2, 131–142.
- Weber, Robert (1990). *Basic Content Analysis*. 2. p. Thousand Oaks: Sage.
- Wiberg, Matti (2006). *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY.
- Wiio, Juhani (2006). *Media uudistuvassa yhteiskunnassa. Median muuttuvat pelisäännöt*. Sitran raportteja 65. Helsinki: Sitra.
- Williams, Glyn (1999). *French Discourse Analysis. The Method of Post-structuralism*. London: Routledge.
- Williams, Raymond (1977). *Marxism and Literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Wood, Linda & Kroger, Rolf (2000). *Doing Discourse Analysis. Methods for Studying Action in Talk and Text*. London: Sage.
- Wrong, Dennis (1980). *Power. Its Forms, Bases and Uses*. New York: Harper & Row.
- WSJ (2017). A 100.000-year tomb for Finland's nuclear waste. *Wall Street Journal* 24.1.2017. <https://www.wsj.com/articles/a-100-000-year-tomb-for-finlands-nuclear-waste-1485253831> (luettu 18.9.2017)
- Wu, Jianguo (2011). Understanding interdiscursivity: A pragmatic model. *Journal of Cambridge Studies* 6: 2–3, 95–115.
- Ylä-Anttila, Tuomas (2010). *Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Ylä-Anttila, Tuomas & Luhtakallio, Eeva (2016). Justifications analysis: Understanding moral evaluations in public debates. *Sociological Research Online* 21: 4, 4. <http://www.socresononline.org.uk/21/4/4.html> (luettu 18.9.2017)
- Yun, Sun-Jin (2012). Nuclear power for climate mitigation? Contesting frames in Korean newspapers. *Asia Europe Journal* 10: 1, 57–73.
- YVA (2013). *Ydinvoimalaitoksen ympäristövaikutusten arviointiohjelma*. Fennovoima. Syyskuu 2013. <https://tem.fi/documents/1410877/2445107/YVA-ohjelma+2013> (luettu 18.9.2017)
- YVA (2008). *Ydinvoimalaitoksen ympäristövaikutusten arviointiohjelma*. Fennovoima. Tammikuu 2008. <https://tem.fi/documents/1410877/2482987/YVA-ohjelma> (luettu 18.9.2017)

LIITE 1: FENNOVOIMAA KOSKEVAN LEHTIAINEISTON LUOKITTELURUNKO

Koodattava aineisto koostuu 7.6.2007–31.12.2013 välisenä aikana julkaistuista journalistisista kirjoituksista ja mielipidekirjoituksista kolmessa sanomalehdessä, jotka ovat Helsingin Sanomat, Kaleva ja Raahen Seutu. Aineistoon on kerätty lehtijutut käyttämällä liitteessä 2 mainittuja hakuperusteita.

1. Tiedotusväline

1. Helsingin Sanomat
2. Kaleva
3. Raahen Seutu.

2. Jutun numero

Etusivun juttu, vinkki juttu eli ”nosto” tai otsikko luetaan samaan kokonaisuuteen kuuluvaksi kuin sisäsivulla esiintyvä juttu. Sitä ei siis erikseen koodata. Samoin jutun ohessa esiintyvät pienet tietolaatikat tai lyhyet katugallupin kaltaiset toteamukset lasketaan juttuun kuuluvaksi, eikä niitä koodata erikseen. Vinkin ja jutun muodostamisissa pareissa on selvintä kohdistaa koodauspäätökset siihen tekstiin, joka on merkimmääräisesti suurin: yleensä tällöin valikoituu koodattavaksi sisäsivun juttu. Jos ei ole selvää, onko jutun yhteydessä oleva teksti tietolaatikko vai ei, se koodataan itsenäiseksi jutuksi. Samoin jos vinkki ja juttu ovat molemmat merkimmääräisesti isoja, kohdellaan niitä eri juttuina. Tällaisia oli erityisesti Kalevassa aineiston alkupäässä, jolloin lehdessä oli käytössä uutisetusivu. Premijutussa ja sisäsivun jutussa oli usein eri näkökulma ja painotukset ja lähteet, joten niitä voi siksikin käsitellä erillisinä juttuina.

Jutun ja siitä tehdyn noston välinen yhteys on usein – mutta ei läheskään aina – pääteltävissä tekstien samankaltaisuuden perusteella. Jos yhteys on selvästi havaittavissa, voidaan koodauspäätöstä tehdessä etsiä tukea myös vinkistä. Lähtökohtaisesti yhden vinkin katsotaan kuitenkin viittaavan vain yhteen sisäsivun juttuun eikä lehden sivulla tai aukeamalla sijaitsevaan ”tekstiryppäeseen”. Tämä ratkaisu johtuu siitä, että

arkistosta haetuista teksteistä ei käy ilmi niiden asema suhteessa toisiin teksteihin. Arkistoteksteistä on siis mahdotonta päätellä niiden asemaa mahdollisissa usean jutun koosteissa.

Arkistointikäytännöissäkkin on eroa. Helsingin Sanomien arkistosta tietolaatikat tai gallupit tulevat yleensä esille kukin itsenäisenä tekstinä, joka on päivätty samalle päivämäärälle kuin varsinainen juttu. Kalevan arkistosta saadussa koosteessa puolestaan tietolaatikko tai toimittajan kommentti on yleensä samaa tekstipötköä varsinaisen jutun kanssa, eli erottaminen itsenäiseksi elementiksi on tehty vasta taittovaiheessa. (Olen käynyt nämä tapaukset läpi ja nostonut tekstipötköstä kourallisen juttuja itsenäisiksi teksteiksi.) Raahan Seudun juttuarkistoinnissa puolestaan on huojuntaa jutuille annettujen tunnisteiden (uutinen, pääkirjoitus, mielipide jne.) kanssa, mutta yleensä sivunumeroa tarkastelemalla saa käsityksen siitä, missä osastossa juttu on julkaistu. Pääkirjoitukset olen erikseen tarkastanut näköislehdestä.

3. Päivämäärä

Merkitään Kotuksen suosittamalla ns. lyhyellä numeropäiväyksellä, esim. 11.5.2008.

4. Otsikko

Kirjoitetaan jutun pääotsikko.

5. Juttutyyppi

1. pääkirjoitus
2. kolumni, pakina
3. taustajuttu
4. uutinen
5. reportaasi, haastattelu
6. mielipidekirjoitus
7. muu.

Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstan kirjoitukset on luokiteltu mielipidekirjoitukseksi. Pääkirjoitussivun kolumnit on sijoitettu luokkaan 2, muut lehdet -jutut luokkaan 7. Uutisanalyysit on koodattu taustajutuiksi. Samoin gallupit ja faktalaatikat koodataan taustajutuiksi, jos sisältöä on riittävästi tulkita ne itsenäiseksi jutuiksi.

6. Aiheen painoarvo

Juttu luokitellaan sen mukaan, kuinka merkittävästi Fennovoiman ydinvoimala on jutun aiheena. Jos juttu käsittelee ensisijaisesti Fennovoiman ydinvoimahanketta, se luokitellaan pääaiheeksi. Jos jutun pääaihe näyttää olevan jokin muu, mutta Fennovoiman hanketta sivutaan jutussa vähintään muutaman virkkeen verran – nyrkkisäännönmaisesti tekstikappaleen kokoisesti – luokitellaan juttu sivuaiheeksi. Jos Fennovoima esiintyy tekstissä vain mainintana, luokitellaan juttu maininnaksi. Jos jutussa ei ole osoitettavaa yhteyttä Fennovoimaan, jätetään aihekohta luokittelematta.

1. pääaihe
2. sivuaihe
3. maininta
4. ei yhteyttä.

7. Keskeisen puhuvan toimijan viiteryhmä

Toimijaluokitusta tehdessä olen hyödyntänyt jonkin verran aiempaa tutkimusta (Suikkanen ym. 2012, 90–104; Rahkonen 2006, 168–169) mutta muokannut luokitusta vastaamaan tämän aineiston erityispiirteitä.

Keskeiseksi puhuvaksi toimijaksi luokitellaan se puhuja (tai kirjallinen lähde), jonka näkökulma on jutussa hallitsevimmassa asemassa. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseinen näkökulma esiintyy joko otsikossa, ingressissä tai uutisen leipätekstin kolumnessa ensimmäisessä kappaleessa. Jos puhujia on useita, keskeiseksi puhujaksi luokitellaan se, joka esiintyy näkyvimmin (esim. otsikko on näkyvämpi kuin ingressi, ingressi on näkyvämpi kuin leipätekstin ensimmäinen kappale jne.). Epäselvissä tapauksissa valitaan ensimmäinen puhuja. Ensisijaisesti puhujat ovat ihmisiä, mutta ne voivat olla myös esimerkiksi organisaatioita, instituutioita tai mitä tahansa ihmisten konstellaatioita. Pääkirjoitusten ja toimituksen omien kolumnien kohdalla keskeiseksi puhujaksi luokitellaan aina lehti itse, vaikka kirjoituksessa referoitaisiin jonkun muun lausuntoja. Puheteoiksi katsotaan tavanomaisen siteerauksen (”ministeri kertoi”) ja referoinnin (”ministerin mukaan”) myös esimerkiksi sellaiset muotoilut kuin ”hallinto-oikeus ratkaisi” tai ”hallinto-oikeus on ratkaissut” (eli niin sanottu institutionaaliset performatiivit niiden päälukasta, aktiivista tai passiivista riippumatta). Samoin puheteoiksi katsotaan sellaiset jutun fokusta edeltävään aikaan viittaavat muotoilut kuten esimerkiksi ”on vaatinut” tai ”on päättänyt”. Puhujaluokitus on esitetty sivujen 167–169 taulukossa.

8. Pääkohde

Kohde tarkoittaa jutussa eniten esillä olevaa tahoja (henkilöä tai henkilöitä, organisaatiota tai mitä tahansa ihmisten konstellatiota mutta ei olioita, esineitä tai mitään, mikä ei koostu ihmisistä) puhuja-asetusta riippumatta. Kohde on se taho, josta puhuva toimija eniten puhuu. Useat toimijat – esimerkiksi Fennovoima – puhuvat monesti omasta toiminnastaan. Tällöin ne koodataan oman puheensa kohteeksi. Aineistossa on kuitenkin myös kohtia, jolloin jotakin toimijaryhmää pidetään erityisesti puheen kohteena. Esimerkiksi valtio asetetaan muiden puhujien kohteeksi erityisesti lupaprosessin päätöksenteon aikoihin.

Kohde ja aihe eivät ole sama asia. Esimerkiksi 2.7.2010 julkaistussa Helsingin Sanomien jutussa *E.On mielissään ydinvoimapäätöksestä* puhuvaksi toimijaksi koodataan ”elinkeinoelämä” eli E.On ja kohteeksi ”Suomen valtio” eli myönteisen ydinvoimapäätöksen tehnyt eduskunta. Jutun aihe puolestaan on ”ydinvoimalupa”.

Pääkohde pyritään koodaamaan otsikon, ingressin tai uutisen leipätekstin kolmen ensimmäisen kappaleen avulla. Jos kohteita on useita, pääkohteeksi luokitellaan se, joka esiintyy näkyvimmin (esim. otsikko on näkyvämpi kuin ingressi, ingressi on näkyvämpi kuin leipätekstin ensimmäinen kappale jne.). Epäselvissä tapauksissa pääkohde on ensimmäinen jutussa mainittu kohde.

Pääkohteen luokituksessa on alun perin käytetty samaa jaottelua kuin puhuvan toimijan luokituksessa. Kohteen määrittäminen toimija-alaluokan tarkkuudella osoittautui kuitenkin hankalaksi tehtäväksi, joten tarkastelua voi tehdä suhteellisen luotettavasti vain toimijaryhmän tarkkuudella.

9. Jutun aihe

Juttujen aiheiluokitus on tehty 11-portaisella jaottelulla sivujen 170–171 taulukon mukaisesti. Tämä aiheiluokitus perustuu aineiston lähilukuun ja muodostetut luokat on siis nostettu aineistosta.

10. Puhujan ydinvoimakanta

Tällä muuttujalla kartoitetaan ydinvoiman puolesta ja ydinvoimaa vastaan esitettyjä argumentteja aineistossa. Muuttujalla tartutaan ensisijaisen puhuvan toimijan argumentointiin: esiintyykö tämä ydinvoimamyönteisenä, ydinvoimaa vastustavana, vaiko ydinvoiman hyviä ja huonoja puolia puntaroivana. Jotta muuttuja saisi arvon myönteinen, kielteinen tai puntaroiva, puhujan täytyy esittää jutussa joku ydinvoimaa

koskeva normatiivinen argumentti. Ellei puhuja esitä mitään erityistä argumenttia ydinvoiman puolesta tai vastaan, käytetään muuttujan arvona neutraalia. (vrt. Perko ym. 2012, 300)

1. kyllä
2. ei
3. puntarointi
4. neutraali.

Puhuvan toimijan ryhmä	puhuvan toimijan alaluokka	selite
1. media	1) lehti itse	Pääkirjoitukset, kolumnit, toimittajan asiantuntemukseen perustuvat taustajutut.
	2) muu media	Tiedotusväline tai sitä edustava henkilö, esimerkiksi toimittaja (ei koske kulloinkin koodattavana olevan välineen toimittajia tai muuta henkilöstöä).
2. talous	3) Fennovoima	Fennovoima Oy, sen toimitusjohtaja, hallitus tai työntekijät.
	4) elinkeinoelämä	Muu elinkeinoelämän yritys tai järjestö, myös Fennovoiman osakkaat. Työnantajaliitot, toimialaliitot ja yksittäiset yritykset, myös yksittäistä yritystä edustavat henkilöt.
	5) maatalous	Maa- ja metsätalous, maanviljelijät, maatalouden etujärjestöt, poro- ja kalatalous, turkistarhaus.
	6) ammattiyhdistysliike	
3. Suomen valtio	7) ylin valtiojohto	Valtion ylimmät toimielimet (tasavallan presidentti, valtioneuvosto kollektiivitoimijana, eduskunta kollektiivitoimijana, suurlähettiläät).

	8) TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö, kauppa- ja teollisuusministeriö tai sen ministeri tai muu edustaja.
	9) YMP	Ympäristöministeriö, ympäristöministeri tai muu edustaja.
	10) muu ministeriö	Muut ministeriöt, ministerit tai ministeriön edustajat.
	11) valtionhallinto	"Valtio" kollektiivitoimijana, muut valtionhallinnon viranomaiset, poliisihallinto ja rajavartiolaitos, pelastuslaitos, oikeusistuinelaitos (syyttäjät, tuomarit, oikeusistuinasikirjat), puolustushallinto.
	12) puolue	Suomalainen puolue tai poliittinen ryhmittymä, sen kansanedustajat tai muut sen nimissä esiintyvät henkilöt.
4. kunta	13) Pyhäjoki	Pyhäjoen kunta, kunnanvaltuusto ja kunnanhallitus. Pyhäjoen kunnan julkishallinto tai julkinen palvelutuotanto, yleishallinto sekä sosiaali-, terveydenhuolto- ja sivistyspalvelut eli koulut ja kirjastot.
	14) muu kunta	Muut kunnat kuin Pyhäjoki: kunnanvaltuustot ja kunnanhallitukset sekä kuntainliitot ja maakuntaliitot. Muu julkishallinto tai julkinen palvelutuotanto, yleishallinto sekä sosiaali-, terveydenhuolto- ja sivistyspalvelut eli koulut ja kirjastot.
5. kansalaistoiminta	15) Ei-järjestö	Ydinvoimaa vastustava kansalaisjärjestö tai kansanliike. Esimerkiksi Pro Hanhikivi.
	16) KYLLÄ-järjestö	Ydinvoimaa kannattava kansalaisjärjestö tai kansanliike.

6. yksityishenkilöt	17) Pyhäjoen asukas	Yksityishenkilö, joka esiintyy Pyhäjoen asukkaana eikä edusta mitään muuta tahoa.
	18) muu henkilö	Yksityishenkilö, jonka asuinpaikka on muu kuin Pyhäjoki tai asuinpaikkaa ei ollenkaan mainita ja joka ei edusta mitään muuta tahoa.
7. tiede ja tutkimus	19) tutkimus	Tieteen- ja tutkimuksen harjoittajat, "vapaat" asiantuntijat, esimerkiksi yliopiston ja teknillisten oppilaitosten asiantuntijat, VTT, yliopistot, korkeakoulut, julkiset tutkimuslaitokset.
	20) STUK	Säteilyturvakeskus (Paitsi tutkimuslaitos, STUK on osaksi myös sosiaali- ja terveysministeriön alainen valvontaviranomainen).
8. muut	21) ulkovallat	Vieras valtio, sen valtiokoneiston (julkishallinto, armeija, pankkilaitos) tai poliittisen järjestelmän vakiintunut osa tai ylikansallinen poliittinen, taloudellinen tai sotilaallinen yhteenliittymä. Esimerkiksi: Euroopan atomienergiayhteisö ja Kansainvälinen atomienergiajärjestö.
	22) kirkko	Kirkollinen tai uskonnollinen yhteisö.
	23) ajanvietteet	Urheilu, urheilujärjestöt. Taide, kulttuuri, niiden laitokset ja järjestöt sekä viihde- ja muotiteollisuus, populaarikulttuuri.
	24) muu	Muu tai epäselvä tai ei toimijaa.

aihe	selite
1) yrityksen toiminta	Fennovoiman rakennussuunnitelmat ja rakennustyöt, maakaupat tai maanvuokraus. Yrityksen työntekijöiden ja hallituksen jäsenten nimitykset ja erot sekä muut tavanomaiseen yritystoimintaan kuuluvat yrityksen sisäiset tapahtumat.
2) osakkaat	Jutut, joissa käsitellään Fennovoiman osakkaita, kuten E.On, Outokumpu, Rautaruukki, S-ryhmä, Kesko sekä muut teollisuuden tai kaupan alan yhtiöt, energyyhtiöt tai muut osalliset tai yhtiöt, joiden mahdollista osakkuutta Fennovoimassa arvioidaan. Jos puheena Rosatomin osakkuus, aihe luokitellaan tähän kategoriaan. Jos aiheena Rosatomin laitetoimitus, juttu luokitellaan kategoriaan 4. Rajatapaukset merkitään erikseen tarkasteltavaksi.
3) sijainti ja toteutuminen	Spekulointi laitoksen sijaintipaikasta tai hankkeen onnistumisen mahdollisuuksista. Ehdokaspaiikkakunnat Pyhäjoki, Simo, Ruotsinpyhtää, Kristiinankaupunki tai alkuvaiheen selvityksissä mainitut paikat kuten Vaala ja Kemijärvi. Spekulatiot koko hankkeen kariutumista, syinä esimerkiksi kustannukset, poliittiset suhdanteet, ydinsähkön kysynnän väheneminen, ydinvoiman vanhanaikaisuus jne. Jos kariutumista puntaroidessa jutussa viitataan osakkaisiin, koodataan kuitenkin kohtaan 2).
4) laitetoimittaja	Jutut, joissa käsitellään Fennovoiman laitoksen tulevan ydinreaktorin laitetoimittajaa tai sen valintaa. Mahdollisia laitetoimittajia tai spekulatioissa esiintyneitä yrityksiä ovat mm. Areva, Rosatom, Toshiba ja Westinghouse. Jos Rosatom esiintyy jutussa ensisijaisesti osakkuusneuvottelujen osapuolena, juttu luokitellaan aihekategoriaan 2. Rajatapaukset merkitään erikseen tarkasteltavaksi.
5) ydinjätteen sijoitus	Jutuissa käsitellään Fennovoiman ydinvoimalassa syntyvän ydinjätteen loppusijoitusta tai väli-varastointia. Mahdollisina loppusijoituspaikkoina esiintyvät mm. Posivan onkalo Eurajoella tai oman loppusijoituspaikan rakentaminen, väli-varastointi esimerkiksi voimalan omalle alueelle.
6) ydinvoimalupa	Fennovoiman lupamenettely ydinvoimalan rakentamiseksi. Fennovoiman hakema ja eduskunnan tekemä periaatepäätös, eri ministeriöiden osuus lupaprosessissa, muiden lupaviranomaisen kuten säteilyturvakeskuksen osuus. Aiheiden näkökulma on selvästi valtakunnalliseen päätöksentekoon liittyvä. Kategoriaan kuuluvat myös ylempään päätöksentekoon liittyvät jääviyssymykset. Rosatomin myötä esille nousut periaatepäätöksen uusintakäsittely kuuluu tähän aihekategoriaan. Myös jutut, joissa käsitellään erilaisia lupaan liittyviä selvityksiä, kuten turvallisuusarvioita. Hankkeesta vaadittu YVA-selvitys on kuitenkin otettu aihekategoriaan erikseen, jotta sen osuutta aiheissa voisi paremmin arvioida.

7) YVA-selvitys	Jutut, joissa käsitellään ympäristövaikutusten arviointimenettelyä ja sen yhteydessä tehtyä YVA-selvitystä laitoshankkeen vaikutuksista ympäristölle. Nämä jutut voidaan myöhemmin liittää ai-heluokan 6 osaksi.
8) kunnallinen tai alueellinen päätöksenteko	Voimalahanke kunnallisen tai alueellisen päätöksenteon näkökulmasta. Esimerkiksi kaavoituksen, rakennuslupien ja alueiden lunastukseen liittyvien lupien käsittely, kunnallinen tai alueellinen ympäristövalvonta, kuntatalous ja veroasiat, työllisyys ja yritystoiminnan edellytykset kunnassa. Kunnalliseen päätöksentekoon liittyvät jääviysasiat sekä kuntavaalien ehdokkuuteen ja tuloksiin liittyvät jutut. Lisäksi luokkaan kuuluvat jutut, joissa käsitellään kansanäänestystä ydinvoimalan rakentamisesta.
9) muut paikalliset vaikutukset	Voimalahankkeen aiheuttamat paikalliset vaikutukset, joita ei lähestytä kunnallis- tai aluepoliittisen päätöksenteon tai viranomaistoiminnan näkökulmasta. Esimerkiksi sosiaaliset seuraukset tai riitaantumisen voimalaitoksesta käytyjen väittelyiden takia, välillisten talousvaikutusten kuten investointien tai alihankintojen käsittely, maiden osto tai vuokraus nykyisten omistajien näkökulmasta, voimalaitostyömaa ja siihen liittyvät tutkimukset, rakennustyöt tai liikennejärjestelyt, vaikutukset Hanhikiven alueeseen tai sitä ympäröivään vesialueeseen tai muuhun ympäristöön.
10) ydinvoiman periaatteellinen merkitys	Fennovoiman ydinvoimalahanketta tarkastellaan ikään kuin metatasolta, periaatteiden valossa. Jutut, joissa ydinvoimalahanke esiintyy esimerkiksi ympäristökysymysten tai ydinvoiman riskien arvioinnin näkökulmasta. Talouden alan jutut siitä näkökulmasta, onko ydinvoimalla tuotettu sähkö tarpeellista tai kustannustehokasta. Energiapolitiikan ja turvallisuuspolitiikan periaatteet, kuten myös korkealentoinen keskustelu siitä, mitkä ovat ydinvoiman vaihtoehdot. Karkeasti sanottuna Fennovoima on näissä jutuissa keppihevosenä oman kannan esittelyä varten. Lisäksi jutut, joissa tarkastellaan omaa tai toisten ydinvoimakantaa ja tehdään tältä pohjalta johtopäätöksiä ydinvoiman suotavuudesta. Jos juttu keskittyy pohtimaan konkreettisesti Fennovoiman hankkeen mahdollista kariutumista, se koodataan luokkaan 3.
11) muu	

LIITE 2: TUTKIMUSAINEISTON KERÄÄMISEN PERUSTEET

Olen pyrkinyt saamaan aineistoon mukaan kaikki Helsingin Sanomissa, Kalevassa ja Raahen Seudussa julkaistut Fennovoimaa käsittelevät jutut aikaväliltä 7.6.2007–31.12.2013. Jutut on etsitty lehtien arkistoissa tehdyillä hakusanakyselyillä.

Helsingin Sanomat

Olen kerännyt aineiston itse Helsingin Sanomien verkkopalvelussa olevasta arkistosta syksyllä 2013 ja tammikuussa 2014. Haut on tehty 7.6.2007–31.12.2013 välillä julkaistuista lehtijutuista ja mielipidekirjoituksista kaikista lehden osastoista.

Pääasiallisesti aineisto koostuu jutuista, joissa mainitaan Fennovoima. Haussa on käytetty katkaisumerkkiä (*) jotta sanan eri taivutusmuodot löytyvät ja hakutuloksen kattavuus paranee.

Hakusanalla fennovoi* Helsingin Sanomien arkistosta löytyi 418 osumaa. Näistä osumista melkein kaikki päätyvät lopulliseen aineistoon, sillä hakusana on erittäin hyvin yksilöivä.

Lisäksi hakuun on otettu mukaan neljä paikkakuntaa, jotka mainitaan Fennovoiman YVA-selvityksessä (2008, 3) ydinvoimalaitoksen vaihtoehtoisina sijaintialueina: Kristiinankaupunki, Pyhäjoki, Ruotsinpyhtää sekä Simo. Tällä tavalla halusin varmistaa, että mukaan saadaan nekin jutut, joissa ei mainita Fennovoimaa ydinvoimalan suunnittelijana.

Myös ne jutut on kerätty, joissa käsitellään yleisesti Suomen tulevia ydinvoimalahankkeita sen enempää mainitsematta voimalan sijaintia kuin toteuttajaakaan. Julkisuudessa näihin hankkeisiin viitataan usein käsitteillä ”kuudes ydinvoimala” tai ”seitsemäs ydinvoimala”.

Alla on lueteltu Helsingin Sanomien arkistossa tehdyt arkistohaut ja niiden tuottamat ”raakaosumat”.

fennovoi*	(418)
(pyhäjo* and ydinvoi*) not fennovoi*	(13)
(simo* and ydinvoi*) not fennovoi*	(37)

(ruotsinpyh* and ydinvoi*) not fennovoi*	(7)
(kristiinankau* and ydinvoi*) not fennovoi*	(4)
(kuudes* and ydinvoi*) or (kuudenn* and ydinvoi*) not fennovoi*	(98)
(seitsemäs* and ydinvoi*) or (seitsemänn* and ydinvoi*) not fennovoi*	(17)
YHTEENSÄ	(594)

Näitä osumia oli karsittava jonkin verran. Varsinkin lukusanoja sisältävät haut antoivat joukon sellaisia juttuja, jotka eivät mitenkään liittyneet tutkittavaan aiheeseen. Samoin paikkakuntien nimillä tehdyt haut antoivat jonkin verran päällekkäisiä tuloksia. Haut oli tehtävä monessa eri osassa, sillä Helsingin Sanomien arkiston hakukone ei kelpuuttanut hakulausetta, joka olisi kerralla sisältänyt kaikki yllä mainitut hakuehdot.

Karsinnan jälkeen tutkittavaksi jäi 524 juttua. Tein tästä joukosta otoksen. Tarkasteltavaksi valittiin jutut joka kolmannesta ilmestyneestä lehden numerosta. Ensiksi poistin perusjoukosta ne päivämäärät, jolloin Helsingin Sanomat ei ole ilmestynyt. Nämä juhlapyhät ja muut päivämäärät käyvät ilmi lehden verkkosivulta (<http://ilmoittajapalvelu.hs.fi/Ilmoittajat/Ajankohtaiset/Helsingin+Sanomien+ilmestyminen+2014>); lisäksi tein tarkistushakuja arkistoon jotta varmistuin ilmestymättömien päivien oikeellisuudesta.

Seuraavaksi arvoisin päivämäärän, josta joka kolmannen numeron laskenta alkaisi. Näin varmistetaan, että jokaisella aineiston jutulla on yhtä suuri todennäköisyys päätyä otokseen. Aloituspäivämääräksi tuli aineiston ensimmäinen päivä eli 7.6.2007. Tällä tavalla otokseen valikoitui 182 juttua eli 34,5 % perusjoukosta.

Etusivun uutisvinkkejä oli 9 kappaletta: näitä ei koodattu sen pidemmälle, vaan katsottiin kuuluvaksi samaan kokonaisuuteen sisäisivun jutun kanssa. Niin ikään erilaiset tietolaatikot ja pienet taustajutut katsottiin kuuluvaksi samaan yhteyteen varsinaisen jutun kanssa: näitä oheisjuttuja oli 13 kappaletta.

Määrällisessä analysissa otos koodattiin sen mukaan, käsiteltiinkö Fennovoimaa jutussa pääaiheena, sivuaiheena, mainintana tai puuttuiko Fennovoima-yhteys kokonaan. Lopullisen tarkastelun kohteeksi otettiin vain pää- ja sivuaiheiksi katsotut jutut (n=111).

Kaleva

Aineiston on kerännyt Kalevan informaattikko lehden arkistosta helmikuussa 2014. Haut on tehty 7.6.2007–31.12.2013 välillä julkaistuista lehtijutuista ja mielipidekirjoituksista kaikista lehden osastoista.

Pääasiallisesti aineisto koostuu jutuista, joissa mainitaan Fennovoima. Haussa on käytetty katkaisumerkkiä (*) jotta sanan eri taivutusmuodot löytyvät ja hakutuloksen kattavuus paranee.

Hakusanalla fennovoi* Kalevan arkistosta löytyy 1067 osumaa. Näistä osumista melkein kaikki päätyvät lopulliseen aineistoon, sillä hakusana on erittäin hyvin yksilöivä.

Lisäksi hakuun on otettu mukaan neljä paikkakuntaa, jotka mainitaan Fennovoiman YVA-selvityksessä (2008, 3) ydinvoimalaitoksen vaihtoehtoisina sijaintialueina: Kristiinankaupunki, Pyhäjoki, Ruotsinpyhtää sekä Simo. Tällä tavalla pyritään varmistamaan, että mukaan saadaan nekin jutut, joissa ei mainita Fennovoimaa ydinvoimalan suunnittelijana.

Myös ne jutut on kerätty, joissa käsitellään yleisesti Suomen tulevia ydinvoimalahankkeita sen enempää mainitsematta voimalan sijaintia kuin toteuttajaakaan. Julki-suudessa näihin hankkeisiin viitataan usein käsitteillä ”kuudes ydinvoimala” tai ”seitsemäs ydinvoimala”.

Alla on lueteltu Kalevan aineiston jakautuminen eri hakusanojen suhteessa. On huomattava, että näissä osumissa eivät ole mukana informaation pois pudottamat jutut, jotka eivät mitenkään liity Fennovoimaan (esimerkiksi kuudennen ja seitsemännen ydinvoimalan maininta Fukushima katastrofia käsittelevissä uutisissa). Kalevan aineiston ”raakaosumia” ei siis suoraan voi verrata Helsingin Sanomien tai Raahen Seudun osumiin.

fennovoi*	(1002)
(pyhäjo* and ydinvoi*) not fennovoi*	(239)
(simo* and ydinvoi*) not fennovoi*	(97)
(kristiinankau* and ydinvoi*) not fennovoi*	(3)
(ruotsinpyh* and ydinvoi*) not fennovoi*	(1)
(kuudes* and ydinvoi*) or (kuudenn* and ydinvoi*) not fennovoi*	(38)
(seitsemä* and ydinvoi*) not fennovoi*	(38)
YHTEENSÄ	1418

Näitä osumiakin oli informaation esikarsinnasta huolimatta karsittava vielä jonkin verran. Varsinkin lukusanoja sisältävät haut antoivat joukon sellaisia juttuja, jotka eivät mitenkään liittyneet tutkittavaan aiheeseen. Samoin paikkakuntien nimillä tehdyt haut antoivat jonkin verran päällekkäisiä tuloksia. Nämäkin haut on tehty monessa

eri osassa, sillä Kalevan arkistohaku ei kelpuuttanut hakulausetta, joka olisi kerralla sisältänyt kaikki yllä mainitut hakuehdot.

Karsinnan jälkeen tutkittavaksi jäi 1381 juttua. Tein tästä 1381 jutun joukosta otoksen. Tarkasteltavaksi valittiin jutut joka kolmannesta ilmestyneestä lehden numerosta. Ensiksi poistin perusjoukosta ne päivämäärät, jolloin Kaleva ei ole ilmestynyt. Nämä juhlapyhät ja muut päivämäärät sain lehden informaattikolta.

Otoksen aloituspäivämäärä oli sama kuin yllä kuvatussa Helsingin Sanomien otoksessa eli 7.6.2007. Tällä tavalla otokseen valikoitui 452 juttua eli 32,7 % perusjoukosta.

Määrällisessä analyysissä otos koodattiin sen mukaan, käsiteltiinkö Fennovoimaa jutussa pääaiheena, sivuaiheena, mainintana tai puuttuiko Fennovoima-yhteys kokonaan. Lopullisen tarkastelun kohteeksi otettiin vain pää- ja sivuaiheiksi katsotut jutut (n=358).

Raahen Seutu

Olen kerännyt itse Raahen Seudun aineiston 7.4.–10.4.2014 Alma Median arkistosta Helsingin-toimipisteessä. Haut on tehty 7.6.2007–31.12.2013 välillä julkaistuista lehtijutuista ja mielipidekirjoituksista kaikista lehden osastoista. Hakutuloksista on jätetty pois mielipidepalstalla julkaistut tekstiviestit.

fennovoi*	(901)
(pyhäj* and ydinvoi*) not fennovoi*	(487)
(simo* and ydinvoi*) not fennovoi*	(19)
(kristiinankau* and ydinvoi*) not fennovoi*	(0)
(ruotsinpyh* and ydinvoi*) not fennovoi*	(1)
(kuudes* and ydinvoi*) or (kuudenn* and ydinvoi*) not fennovoi* (4)
(seitsemä* and ydinvoi*) not fennovoi*	(0)
(hanhiki* and ydinvoi*) not fennovoi*	(51)
(piehin* and ydinvoi*) not fennovoi*	(22)
(parhalah* and ydinvoi*) not fennovoi*	(10)
YHTEENSÄ	1495

Pääasiallisesti aineisto koostuu jutuista, joissa mainitaan Fennovoima. Toinen merkittävä aineiston osa koostuu jutuista, joissa käsitellään Pyhäjokea ja ydinvoimaa mutta ei mainita Fennovoimaa nimeltä.

Lisäksi hakuun on otettu mukaan kolme muuta paikkakuntaa, jotka mainitaan Fennovoiman YVA-selvityksessä (2008, 3) ydinvoimalaitoksen vaihtoehtoisina sijaintialueina: Kristiinankaupunki, Ruotsinpyhtää sekä Simo. Tällä tavalla pyritään varmistamaan, että mukaan saadaan nekin jutut, joissa ei mainita Fennovoimaa ydinvoimalan suunnittelijana mutta selvästi käsitellään aiottua ydinvoimalaa.

Myös ne jutut on kerätty, joissa käsitellään yleisesti Suomen tulevia ydinvoimalahankkeita sen enempää mainitsematta voimalan sijaintia kuin toteuttajaakaan. Julki-suudessa näihin hankkeisiin viitataan usein käsitteillä ”kuudes ydinvoimala” tai ”seitsemäs ydinvoimala”.

Koska paikallislehdessä katsotaan asioita lähempää ja käytetään usein tarkempia paikannimiä kuin pelkkä kunnan nimi, katsoin tarpeelliseksi lisätä hakuihin kolme paikallismuotoa. Voimalaitosta lähimmät kylät ovat Pyhäjoen puolella sijaitseva Parhalahlahti sekä Raahen puolella sijaitseva Piehinki. Hanhikivi on puolestaan se niemi, jonne voimalaitosta suunnitellaan. Hakutuloksissa oli jonkin verran päällekkäisiä osu-mia, jotka on nyt esitetyistä luvuista siivottu. Hakutulostilan rivit 3–10 ovat lähinnä täydentäviä hakuja, joiden keskinäisistä suhteista ei pidä päätellä mitään. Olen pyrki-nyt hakutuloksia siivotessa pitämään ”suuruusjärjestyksen” eli jos kahdessa tai use-ammassa haussa ilmaantuu sama juttu, se lasketaan isoimman hakujoukon osaksi. Aivan varmaksi en voi tätä periaatetta väittää, sillä esimerkiksi Parhalahden ja Piehin-gin määrät eivät ole olleet siivouksen alkuvaiheessa merkittävän suuria. Näissä ta-pauksissa olen pyrkinyt ”läheisyysjärjestykseen” eli esimerkiksi Hanhikivi voittaa joukkona Parhalahden ja Piehingin sekä Parhalahlahti Piehingin.

Tein tästä 1495 jutun joukosta otoksen. Tarkasteltavaksi valittiin jutut joka kol-mannesta ilmestyneestä lehden numerosta. Ensiksi poistin perusjoukosta ne päivä-määrät, jolloin Raahen Seutu ei ole ilmestynyt. Tein tarkistuksia lehden näköisversion sisältävästä lehtiluukku.fi-palvelusta, josta löytyvät ilmestyneet lehden numerot vuo-den 2011 puolivälistä alkaen. Loput päivämäärät varmistin lehden uutistuottajalta.

Otoksen aloituspäivämäärä oli sama kuin Helsingin Sanomissa ja Kalevassa eli 7.6.2007. Tällä tavalla otokseen valikoitui 503 juttua eli 33,5 % perusjoukosta.

Määrällisessä analyysissä otos koodattiin sen mukaan, käsiteltiinkö Fennovoimaa jutussa pääaiheena, sivuaiheena, mainintana tai puuttuiko Fennovoima-yhteys koko-naan. Lopullisen tarkastelun kohteeksi otettiin vain pää- ja sivuaiheiksi katsotut jutut (n=373).

LIITE 3: PUHUJARYHMÄT AIHEITTAIN ERI LEHDISSÄ

Raahen Seutu

	1) yrityksen toiminta	2) osakkaat	3) sijainti ja toteutuminen	4) laite-toimitaja	5) ydinjätteen sijoitus	6) ydinvoimalupa	7) kunallinen tai alueellinen päätöksenteko	8) muut paikalliset vaikutukset	9) ydinvoiman periaatteellinen merkitys	10) muu	Kaikki yhteensä
1) media	3	6	14	4		4	9	12	10	1	63
2) talous	18	6	8	9	1	5	4	16	2	1	70
3) valtio		1	5		1	11	14	4	6		42
4) kunta		2	8		2	1	44	10	3		70
5) kansalaistoiminta.	1	2	4			4	15	4	15	1	46
6) yksityishenkilö	3	1	4		1		5	13	32		59
7) tiede ja tutkimus	1		1			5	1	3	3		14
8) muut							2	5	2		9
Kaikki yht.	26	18	44	13	5	30	94	67	73	3	373

Kaleva

	1) yrityksen toiminta	2) osakkaat	3) sijainti ja toteutuminen	4) laitetointaja	5) ydinjätteen sijoitus	6) ydinvoimalupa	7) kunnallinen tai alueellinen päätöksenteko	8) muut paikalliset vaikutukset	9) ydinvoiman periaatteellinen merkitys	10) muu	Kaikki yhteensä
1) media		4	4	3	3	11	5	6	7	1	44
2) talous	15	14	8	13	2	6	2	19	8		87
3) valtio	1	1	3		8	26	8	4	9		60
4) kunta		2	9	1		6	26	15			59
5) kansalaistoiminta		3	4		3	7	11	4	8		40
6) yksityishenkilö	1	1	2			1	8	12	18		43
7) tiede ja tutkimus	1	2	1		2	3		6	6	1	22
8) muut						1		1	1		3
Kaikki yht.	18	27	31	17	18	61	60	67	57	2	358

Helsingin Sanomat

	1) yrityksen toiminta	2) osakkaat	3) sijainti ja toteutuminen	4) laitetointaja	5) ydinjätteen sijoitus	6) ydinvoimalupa	7) kunnallinen tai alueellinen päätöksenteko	8) muut paikalliset vaikutukset	9) ydinvoiman periaatteellinen merkitys	10) muu	Kaikki yhteensä
1) media		5	1	1	1	8	4		5		25
2) talous	4	10	4	5	2	7		1			33
3) valtio		1	2		4	9	1		2		19
4) kunta		3	5		1	1					10
5) kansalaistoiminta		2				2	2				6
6) yksityishenkilö		1				2	1		6		10
7) tiede ja tutkimus						1	1		3		5
8) muut	1		1						1		3
Kaikki yht.	5	22	13	6	8	30	9	1	17		111

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Pohjoisen ydinmylly

Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013

Artikkelissa tutkitaan lehtikirjoittelua Fennovoiman ydinvoimalahankkeesta. Aineistona ovat *Helsingin Sanomissa*, *Kalevassa* ja *Raahen Seudussa* julkaistut lehtijutut ja mielipidekirjoitukset vuosilta 2007–2013. Artikkelissa selvitetään, minkä verran eri ryhmät esiintyivät puhujina lehtien sivuilla. Lisäksi tarkastellaan, mistä aiheista aineistossa puhuttiin ja milloisten ydinvoima-argumenttien yhteydessä eri puhujat esiintyivät. Tutkimus perustuu aineiston määrälliseen luokitteluun ja siitä tehtyyn analyysiin. Tulokset osoittavat, että Fennovoima ja muu talouselämä saavat paljon tilaa lehdissä. Ydinvoimamyönteisten juttujen lisäksi ne esiintyvät usein asiaan neutraalisti suhtautuvissa kirjoituksissa. Valtion ja kuntien edustajat esiintyvät myös paljon. Ydinvoimaa vastustavat järjestöt saavat näkyvyyttä alue- ja paikallislehdessä, mutta valtakunnanjulkisuuteen ne eivät juuri ulotu.

AVAINSANAT: ydinvoima, sanomalehdet, valta, sisällönerittely, medioituminen, julkisuudenhallinta

Kuluvan vuosituhannen ensimmäinen vuosikymmen oli ydinvoiman uuden tulemisen aikaa. Alettiin puhua ydinvoiman renessanssista. Takana olivat 1980–90-lukujen laihat vuodet, jolloin Yhdysvalloissa 1979 ja Neuvostoliitossa 1986 sattuneet reaktorionnettomuudet suistivat ydinvoiman suosion laskuun (Clery 2005, 1172; Ramana 2011, 44). Suosiota heikensivät myös muut syyt kuten investointien kalleus, voimaloiden myöhästymiset, ydinjätekysymys ja muut energiavaihtoehdot. 2000-luvun alussa ydinvoima alkoi jälleen näyttäytyä varteenotettavana vaihtoehtona paitsi kustannuksien valossa myös ilmastosyistä. (Joskow & Parsons 2009, 46–48; vrt. Findlay 2010, 14–18.) Ydinvoimasta ei synny kasvihuonekaasuja kuten fossiilipolttoaineista. Ilmastonmuutoksen torjuntaa voikin pitää keskeisenä syynä ydinvoiman uuteen suosioon. (Litmanen 2009, 22–23; Whitfield ym. 2009, 425.)

Suomi on ollut vahvasti mukana ydinvoiman renessanssissa. Viidennen ydinvoimayksikön – Teollisuuden Voiman *Olkiluoto* 3:n – lupa myönnettiin vuonna 2002 ja

sen rakennustyöt alkoivat 2005. Kuhina jatkui TVO:n puheilla uudesta yksiköstä sekä saksalaisen E.Onin yrityksellä perustaa voimala Loviisaan, mikä kuitenkin kariutui tonttikauppoihin keväällä 2007. Pian tämän jälkeen lupatoiveensa ilmaisivat niin TVO, Fortum kuin uusi yrittäjäkin: Loviisan-tappiostaan nousseen E.Onin ja suomalaisen teollisuuden, kaupan ja julkisen sektorin yhteenliittymä Fennovoima. (Vrt. Lampinen 2009, 42.) Vuonna 2010 eduskunta hyväksyi myönteisen lupaa koskevan periaatepäätöksen TVO:lle ja Fennovoimalle.

Uuteen ydinvoimayritykseen on lastattu paljon toiveita. Fennovoimasta on odotettu kilpailun lisääjää paitsi kotimaan myös koko Pohjolan sähkömarkkinoille. Voimala on paikallisesti katsottuna valtava asia. Se loisi pelkän rakennusvaiheensa aikana 20 000 – 40 000 henkilötyövuotta, työllistäisi valmistuttuaan 400–500 henkilöä ja toisi kuntaan miljoonien eurojen verotuotot. (Litmanen 2010, 285–286.)

Fennovoiman alkutaivalta voi luonnehtia kiviseksi, vaikka Suomen aiempiin ydinvoimahankkeisiin (Michelsen & Särkikoski 2005; Sunell 2001) tai nykyiseen Olkiluodon-projektiin verrattuna sen vaikeudet eivät näytä erityisen poikkeuksellisilta. Käänteitä yrityksen tarinassa kuitenkin riittää. Mainittavimpia ovat Fukushima ydinturma 2011, perustajaosakas E.Onin luopuminen hankkeesta ja lupaprosessin mutkistuminen uuden osakkaan ja laitetoimittajan, venäläisen Rosatomin, ilmaannuttua mukaan kuvioon.

Ydinvoimalan rakentaminen on yhteiskunnallisesti erittäin merkittävä hanke. Se kytkeytyy lähes kaikkiin politiikan osa-alueisiin: aihe koskettaa niin alueellista päätöksentekoa, taloutta, työllisyyttä, energiaa, ympäristöä kuin turvallisuuttakin. Myös journalismi noteeraa ydinvoiman korkealle. Esimerkiksi nyt tutkituissa lehdissä on ilmestynyt tuhatmäärin juttuja ja mielipidekirjoituksia Fennovoimasta tarkastelujaksolla 2007–2013. Yhteiskuntatieteellisiä tutkimuksia ydinvoimasta on tehty paljon, mutta maamme mediatutkimuksessa aihetta on käsitelty lähinnä pro graduissa (poikkeuksia Raittila 2000, 2001, 2002; Kojo 2002; Luoma-aho & Vos 2009; sosiologian alalta Teräväinen 2012, 2014).

Hankkeen merkittävyys herättää kysymyksiä yhteiskunnallisesta vallankäytöstä. Tässä artikkelissa etsitään vastausta siihen, miten eri toimijoiden vaikutusvalta näkyy median agendalla: ketkä asettavat median päiväjärjestyksen ja miten esiintymällä he sen tekevät? Erityisesti kiinnitetään huomiota niin sanotun energiaeliitin ja ydinvoiman vastustajien esiintymiseen mediassa. Hallitseeko eliitti keskustelua, entä saavatko vastustajat äänensä kuuluviin?

Tarkastelen ensin tapoja, joilla valtaan on mediatutkimuksessa tartuttu, ja aieman tutkimuksen vastauksia siihen, ketkä yleensä ovat äänessä ydinvoima-asioista puhuttaessa. Tämän jälkeen esittelen käsityksiä suomalaisen energiapolitiikan päätös- ja keskustelukuluttuurista. Lähtökohtani on, että julkisuuteen ja mediaesityksiin vaikuttaa, millaisten totuuksien varassa journalistit juttunsa laativat (esim. Reunanen 2003, 69–72). Lopuksi esittelen aineiston määrällisen erittelyn pohjalta tekemäni havainnot. Yhtenä kysymyksenä on, kuinka määrällisen analyysin varaan voi rakentaa teoreettisesti relevantteja tutkimusasetelmia: Voidaanko sen varassa esimerkiksi pohdita, kuinka kukin toimija hyödyntää käytettävissään olevaa valtaa?

Media ja valta

Ytimekkäästi sanottuna valta on kykyä saada instituutiot tai toiset ihmiset toimimaan haluamallaan tavalla vastustuksesta huolimatta (Weber 1978, 53; vrt. Kunelius ym. 2009, 18–19). Eri teoriaperinteet mieltävät tämän ytimen eri tavoin tai liittävät sen ympärille erilaisia ominaisuuksia, ja eri valtanäkemykset ohjaavatkin kysymyksenasettelua hieman eri suuntiin.

Valtaa voi tarkastella esimerkiksi resurssina, kollektiivisena resurssina tai rakenteena (ks. esim. Heiskala 2001; Seppänen & Väliaverronen 2013, 172–175). Resurssiksi miellettyinä (Weber 1978, 53; Mills 1956) valta on kykyä saada läpi oma päätös, pitää asioita poissa päätöksenteosta tai hallita ihmisten käsitystä omasta edustaan. Tällöin puhutaan distributiivisesta valtakäsityksestä (Mann 1986, 6). Kollektiivinen valtakäsitys (esim. Parsons 1957) puolestaan näkee vallan paitsi kontrollina myös luovana ja pragmaattisena toimintana. Tämän toiminnan tavoitteena on luoda koalitioita ja kehittää ideoita, jotka perustelevat vallankäyttöä ja kutsuvat mukaan uusia liittolaisia (Mann 1986,6; Giddens 1995, 199–200). Näiden resurssikäsitusten rinnalle voi asettaa rakenteellisen valtakäsityksen. Tämä käsitys vie ajatukset yhteisesti jaettuun entiteettiin, esimerkiksi sosiaaliseen rakenteeseen, kieleen tai muuhun symboliseen järjestykseen, joka roolittaa toimijat suhteessa toisiinsa. (Esim. Foucault 1980, 41; ks. Seppänen & Väliaverronen 2013, 174.)

Viestinnän tutkimusta on hallinnut ajatus median vallasta ihmisten asenteisiin, mielipiteisiin tai käyttäytymiseen (Seppänen & Väliaverronen 2013, 171) ja keskiössä ovat olleet sisällöt, joita on tarkasteltu esimerkiksi agenda setting -tutkimuksen tai kehystutkimuksen avulla. Tällöin kysytään, kuka hallitsee julkista keskustelua: mitkä aiheet ovat esillä milloinkin, mitkä asiat koetaan tärkeäksi sekä millaisten käsitteiden avulla ja minkälaisissa yhteyksissä asioita käsitellään. (Kunelius ym. 2009, 51.) Tarkastelutavat kytkeytyvät yhteen niiden käsitysten kanssa, jotka pitävät valtaa nimenomaan resurssina. Rakenteellinen valtakäsitys puolestaan nostaa esille kysymyksiä identiteeteistä ja siitä, millä tavalla median viestit puhuttelevat ja kutsuvat. Millaista roolia journalismi tarjoaa esimerkiksi kansalaisille, päättäjille tai elinkeinoelämän edustajille?

Valtaan liittyy myös viime aikoina päätään nostanut medioitumisen käsite, joka heijastelee yhteiskuntakäsityksen muutosta. Sen enempää politiikassa kuin journalismissaakaan ei enää uskota yhteiskunnan koostuvan kiinteistä luokista tai intresiryhmistä. Poliitiikan puolella nähdään media valtaresurssina, jolla voidaan koota hajautuneen yleisön huomio. Toisaalta media pitää itseään oikeutettuna ja velvollisena ottamaan itse osaa vallan peleihin, koska poliittinen järjestelmä ei ole enää niin itsestään selvästi legitiimi. (Kunelius ym. 2009, 60–61; vrt. Mazzoleni & Schultz 1999.) Tällaisessa tilanteessa median hallinta on vallankäyttöä siinä kuin muidenkin resurssien hallinta. Osaltaan median esitykset myös määrittävät valtaa jakamalla toimijoille eri määrät painoarvoa. Niin eri organisaatiot kuin median käyttäjätkin peilaavat yhä enemmän itseään mediajulkisuuteen. (Seppänen & Väliaverronen 2013, 188.) Jyrkästi tulkittuna mediasisältöjä ei enää ohjaa poliittinen logiikka vaan medialogiikka, joka

on poliittisten toimijoiden kannalta pakottava (Strömbäck & Esser 2009, 215–221; Hjarvard 2008, 113; Ampuja ym. 2014, 27). Maltillisemmin ajateltuna eri instituutiot ja ryhmät hallitsevat yhä politiikkaa, vaikka toimintaa olisikin sovittava median tapoihin. Eri organisaatiot kuitenkin pohtivat entistä hartaammin, miten niiden toimet esitetään mediassa ja miten omia mediastrategioita voisi kehittää. (Hepp 2009, 143–144; Ampuja ym. 2014, 35; vrt. Kunelius ym. 2009, 60–63.)

Median merkitys ydinvoima-asioiden ympäristönä näyttää nousseen medioitumisteoreetikoiden esittämällä tavalla. Esimerkiksi Ruostetsaari kertoo arvioineensa jo 1990-luvun lopulla, että energia-alan kilpailun lisääntyessä myös media korostuu yritysten välisen kilpailun areenana. Hän katsoo ennusteensa toteutuneen, sillä neljä viidesosaa energiaeliitin jäsenistä sanoo median vaikuttavan joko erittäin paljon tai melko paljon päätöksentekoon. (Ruostetsaari 2010, 153–154; Ruostetsaari 1998, 225–226.)

Media näyttää myös päästävän valtaapitävät helposti ääneen ydinvoima-asioissa. Journalismintutkimushan on väsyksiin asti kertonut, että uutiset toisintavat hallitsevien organisaatioiden hierarkian. (Esim. Kunelius 1996, 268; Tuchman 1978; vrt. Kunelius ym. 2009, 103.) Monien tutkimusten mukaan ydinvoimaa käsittelevä journalismi noudattaa samaa kaavaa. Esimerkiksi Gamson ja Modigliani (1989, 7) toteavat, että ydinvoiman osalta julkiset viranomaiset ovat usein äänessä, samoin kuin teollisuuden edustajat. Useat esimerkit tukevat näkemystä: Watts ja Maddison (2012, 138) sanovat, että kirjoittelussa Yhdysvaltain Vermont Yankee -ydinvoimalasta eniten äänessä olivat hallituksen viranomaiset (39 %), energiayhtiön edustajat (29 %), lainsäätäjät (14 %) ja ympäristöjärjestöt (13 %). Kanadan Ontarion sähkömarkkinoita tutkinut Greenberg (2005, 251) sanoo, että valtion ja muiden eliittilähteiden äänet, intressit ja näkökulmat ovat hallitsevassa asemassa. Etelä-Koreassakin hallitus on lehdistön useimmin siteeraama lähde ydinvoimaa ja ilmastonmuutosta käsittelevissä kirjoituksissa (Yun 2012, 67). Myös Luoma-aho ja Vos (2009, 121) kertovat vuoden 2007 ydinvoimakeskustelusta suomalaisessa mediassa, että uutisten aktiivisimpia osallistujia olivat poliitikot, hallituksen edustajat ja energiayhtiöt, kun taas kansalaisjärjestöt osallistuivat vähäisesti. Toisenlaisia tuloksiakin toki on. Esimerkiksi Raittilan (2002, 90) tutkimuksessa ydinjätokeskusteluun osallistuivat pitkäjänteisimmin kansalaiset ja kuntien edustajat sekä sijoituslupaa hakenut Posiva Oy. Loppusijoitusta vastustavat liikkeet ja järjestöt osallistuivat keskusteluun koko ajan, mutta muut eivät juuri noteeranneet heitä. Tutkijat ja päätöksestä vastuulliset poliitikot olivat enimmäkseen sivussa.

Näiden esimerkkien valossa voi kysyä, kutsuuko määrällinen analyysi helposti esiin sellaisen tulkinta-asetelman, jossa mediassa esiintyminen nähdään joko-taikysymyksenä eli mediaan joko päästään tai sieltä syrjäydytään. Tämän kaltainen oletus on taustalla esimerkiksi Hallin ja kumppanien (1978, 58) ajatuksessa ensisijaisista määrittelijöistä: mediaan on rakentunut etusija vallakkaiden mielipiteille, ja nämä asettavat viitekehyksen, jonka ehdoilla jäljempi keskustelu jostakin aiheesta käydään. Myöhemmässä kritiikissä (etunenässä Schlesinger 1990; ks. Cottle 2000, 437) on medioitumissävyisesti huomautettu, ettei aiheiden määrittely mediassa ole yksin

vallakkaiden käsissä eikä ensisijaista määrittelyä tehdä pelkän aseman ansiosta. Usein siihen vaikuttaa myös mediakentällä harjoitettu strateginen toiminta. Täytyy myös muistaa, ettei medianäkyvyys sinänsä tarkoita samaa kuin vallakkuus. Mediaanhan ei pelkästään päästä, vaan sinne myös joudutaan. Lisäksi joidenkin tahojen vallankäyttö ja toimintamahdollisuudet riippuvat juuri kyvystä toimia julkisuuden ulkopuolella. (Suikkanen ym. 2012, 28.) Toisin sanoen medianäkyvyyttä ei ole syytä lähestyä pelkkänä pääsyn tai syrjäytymisen kysymyksenä. Sen sijaan on mielekkäämpää etsiä avoimmin yhteyksiä eri toimijoiden pyrkimysten, näkyvyyden ja toimintatapojen välille.

Ensisijaisiin määrittelijöihin tarttuminen on kritiikistä huolimatta hyvä tapa saada yleiskuva suuresta aineistosta.¹ Tässä tutkimuksessa lähestytään aineistoa vallan resurssinäkökulmasta, agenda settingin hengessä ja määrällisen sisällönerittelyn keinoin (esim. Riffe ym. 2014; Seppänen 2005, 142–176). Menetelmällä on myös rajansa: tulkintoja tehdessä on oltava selittämättä sellaista, mihin aineisto ei taivu. Berelsonin (1952; ks. Seppänen mt., 144) tunnetun määritelmän mukaisesti menetelmä on ”kommunikaation ilmissisällön objektiivista, systemaattista ja määrällistä kuvailua varten soveltuva tutkimustekniikka”. Nyt esitetyn analyysin avulla voidaan puhujien, aiheiden ja ydinvoimakantojen lisäksi saada tietoa siitä, miten yksittäiset tekstit sijoittuvat osaksi laajempaa aineistoa (Seppänen mt., 143; Riffe mt., 12). Analyysi toimii myös pohjana aineistoon lähemmin syventyville analyyseille.

Eliitti vetää päätöksentekoa, vastustajat vaikeuksissa

Monet tutkijat jakavat käsityksen siitä, että Suomen energia-asioissa vallitsee työ- ja elinkeinoministeriön² ylivalta, jossa vain ministeriön itsensä valitsemissa vaihtoehtoja pidetään lähemmän tarkastelun arvoisena (Lampinen 2009, 44; Ruostetsaari 2010, 182).³ TEM:iä kuvataan ”superministeriöksi” (Ruostetsaari 2010, 150) ja sen edeltäjää, KTM:ää, ”portinvartijaksi, jolla ei ole vahvaa poliittista paimentajaa” (Kojo 2009, 230). TEM on keskiö energiaeliitissä, jonka muodostavat

Euroopan unioni, hallitus ja kaksi johtavaa hallituspuoluetta, keskusta ja kokoomus, työ- ja elinkeino-, ympäristö- ja valtiovarainministeriöt, valtion energiayhtiöt Fortum ja Neste Oil, metsäteollisuuden omistama Pohjolan Voima, Elinkeinoelämän Keskusliitto ry, Energiateollisuus ry ja Valtion teknillinen tutkimuskeskus VTT. (Ruostetsaari 2010, 152)

Oleellista eliitin olemassaololle on, että se on kohesiivinen, yhtenäinen ja itsestään tietoinen ryhmä (emt., 31). Suomen energiaeliitin vallan kuvataan olevan perua toisaalta tottumuksesta ja perinteestä, toisaalta lainkäytöstä. Eliitti on koostunut 1980-luvun lopulta lähtien samoista instituutioista, eivätkä uudet toimijat kuten energian käyttäjät tai kansalaisjärjestöt pääse helposti mukaan. Pienen piirin totuttu työskentelytapa nopeuttaa asioiden käsittelyä ja helpottaa omien intressien ajamista. Vaikka kyse ei olisikaan tietoisesta diskriminoinnista, piiriin pääsy on hankalaa uusille toimijoille. (Emt., 243.)

Taulukko 1. Esimerkkejä Fennovoiman puolustajista ja vastustajista aineistossa.

vastustajia	puolustajia⁴
<p>kansalaisjärjestöt Pro Hanhikivi, Karsikon puolesta, Meri-Lapin ydinverkosto, Lappilaiset Uraanivoimaa Vastaan -kansanliike, Raahen Seudun Luonnonystävät, Lapin luonnonsuojelupiiri, Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelupiiri, Parhalahden kyläläiset, Piehingin kyläyhdistys, Naiset ydinvoimaa vastaan, Naisten Verkosto – Irti uraanista, atomivoimasta ja atomiaseista, Edelleen Ei ydinvoimaa -kansalaisliike, Nuclear Free Finland, Suomen luonnonsuojeluliitto, Luonto-Liitto, Maan ystävät, Greenpeace, Pro Saaristo yhdistys, Loviisa-liike</p> <p>kielteiset kunnat Kristiinankaupunki, Ruotsin Skellefteå ja Kalix</p> <p>paikalliset maanomistajat</p> <p>puolueet vihreät, vasemmistoliitto</p> <p>aktiiviset yksityishenkilöt</p>	<p>osakkaat E.On, Outokumpu, Boliden, Rauman Energia, Katternö ja muut paikalliset energiayhtiöt, Rautaruukki, SOK, Kesko, Atria, Myllyn Paras, Valio, Rosatom</p> <p>myönteiset kunnat oletettujen sijaintikuntien ja sellaiseksi havittelevien johto (esim. Pyhäjoki, Simo, Ruotsinpyhtää, Kemijärvi, Ii, Vaala, Himanka); naapurikunnat, esim. Kemi, Raahe, Kalajoki</p> <p>etujärjestöt EK, Metallityöväen liitto, Teknologia-teollisuus, SAK, Elintarviketeollisuus, Akava, Suomen Yrittäjät, STTK, Suomen Kaupan Liitto, MTK, Suomen Elfi</p> <p>kauppakamarit Oulun, Raahen, Kalajokilaakson ja Lapin kauppakamarit</p> <p>puolueet kokoomus</p> <p>aktiiviset yksityishenkilöt</p> <p>median edustajat Raahen Seudun pääkirjoittaja; Kalevan päätoimittaja ja muutamat kolumnistit</p>

Teräväinen ja kumppanit (2011, 3441) summaavat, että Suomessa elää vahva usko teknis-taloudelliseen edistykseen. Heidän mukaansa energiapolitiikan henki on se, että ”teollisuus ja tekniikan ala tietävät asiat parhaiten” (emt.). Täällä vallitsee konsensusta hakeva korporatistinen neuvotteluperinne. Toisin kuin monissa muissa maissa – esimerkiksi Ranskassa tai Britanniassa – päätöksentekoon ei juuri kaivata moniäänisyyttä. Kun media on laajalti ydinvoimamyönteinen ja maasta puuttuu kriittinen valtion syleilystä irrallinen julkisuuspiiri vaihtoehtoisine asiantuntijoineen, vastustajilla ei ole uskottavaa vasta-asiantuntemusta tuotavaksi mukaan keskusteluun (emt.). Toisaalta vaihtoehtoisen asiantuntemuksen heikko kysyntä heijastelee luottamusta valtion instituutioihin ja edustukselliseen demokratiaan (vrt. Litmanen 2009, 19, 31). Tältä pohjalta Teräväinen ja kumppanit (2011, 3441) pitävätkin melko epätodennäköisenä, että Suomessa ydinvoiman vastarinta juurikaan vahvistuisi.

Lammin mukaan Suomessa on käyty melko niukasti julkista keskustelua tavoista, joilla debattia tuotetaan – esimerkiksi siitä, kuinka on luotu materiaali, josta ovat peräisin eri organisaatioiden ja liikkeiden argumentit. Ydinvoimapäätösten perusole-

tuksena vaikuttaa olevan ”paras argumentti voittaa”, vaikka tiedetäänkin, että eri organisaatioiden viestintäresurssit ovat hyvin erikokoiset. (Lammi 2009, 69.) Vastustajat näyttävät olevan argumentteineen puun ja kuoren välissä. Aiemmin kansalaisjärjestöt käyttivät paljon moraaliargumentteja, kuten ”on väärin tuottaa ydinjätettä” tai ”on väärin altistaa ihmisiä ydinonnettomuuksille”. Näihin kuitenkin vastattiin teknisillä argumenteilla, ettei sellaisia riskejä ole olemassa. Moraaliargumentteja ei täten voitu juurikaan käyttää ajautumatta tekniikkakeskusteluun. Tämän välttääkseen vastustajat keskittyivät 2000-luvun alussa puhumaan ydinvoiman vaihtoehtoista kuten energiatehokkuudesta ja uusiutuvasta energiasta. Ne rupesivat myös käyttämään enemmän talous- kuin moraaliargumentteja. (Lammi 2009, 80, 84; Ruostetsaari 2010, 186–187.) Teräväinen ja kumppanit (2011, 3441–3442) arvelevat virheeksi pyrkimystä talousargumentaatioon, jossa ei olla kovin vahvoilla. Puheen laina vastapuolelta, esimerkiksi huoli ilmastonmuutoksesta, on onnistunut ydinvoiman puolustajilta mutta vastaava talouspuheen laina ei puolestaan kansalaisjärjestöiltä.

Mitä jää jäljelle, jos kansalaisjärjestöjen argumentaatio ajaa ne hankaliin keskusteluasemiin puhuttiinpa sitten moraalista tai tekniikasta ja taloudesta (vrt. Lammi 2009, 85–86)? Näyttää siltä, ettei asiaan ole tarjolla kovin hyviä lääkkeitä. Järjestöjen keskeinen ongelma median kanssa asioidessa on, että perusoletukset hautautuvat tietotulvaan eivätkä nouse kiinnostuksen kohteeksi (Kojo 2004, 248). Greenberg (2005, 253) ehdottaa, ettei julkisuuspeliin edes mentäisi mukaan vaan yritettäisiin työskennellä yhdessä institutionaalisten toimijoiden kanssa kulissien takana. Tätä väylää pohtii myös Kojo (mt., 247–248), joka näkee integroitumisen päätösten valmisteluun – esimerkiksi erilaisten työryhmien ja puolueisiin yhteydenpitämisen avulla – järjestöjen ainoaksi tehokkaaksi ja lailliseksi keinoksi vaikuttaa päätöksentekoon.⁵ Toisaalta hän samaan hengenvetoon huomauttaa, että tällainenkin osallistuminen saattaa jäädä näennäiseksi esimerkiksi tiedonsaannin vaikeuksien takia.

Aineiston valinta ja yleispiirteet

Tutkittavana on kolme suomalaista sanomalehteä, *Helsingin Sanomat*, *Kaleva* ja *Raahan Seutu*. Valinta heijastelee suomalaisen lehtikentän kolmijakoa valtakunnalliseen, maakunnalliseen ja paikalliseen lehdistöön (esim. Wiio 2006, 21; J. Hujanen 2000, 24). *Helsingin Sanomat* edustaa valtakunnallista näkökulmaa hankkeeseen. Oululainen *Kaleva* puolestaan on maakuntansa päälehti, jonka levikkialueeseen kuuluu voimalan sijoituspaikaksi valittu Pyhäjoki. Aiottu työmaa sijoittuu täten paikallislehti *Raahan Seudun* naapurikuntaan.

Maan valtalehteä *Helsingin Sanomia* pidetään yhtenä kansallisen päiväjärjestyksen ylläpitäjistä, sillä sitä luetaan laajalti varsinaisen levikkialueensa pääkaupunkiseudun ulkopuolellakin ja se on myös muiden uutisvälineiden tarkassa seurannassa (Wiio 2006, 23; Kunelius ym. 2009, 266–267). Lehti tietää itsekin kansallisen tehtävänsä. Sen periaatelinjassa⁶ ei painotu aluenäkökulma vaan kansanvalta, oikeudenmukaisuus ja mielipiteenvapaus (J. Hujanen 2000, 24). *Kaleva* puolestaan on tyypillinen maakuntalehti, yhteisöönään kiinteästi sitoutunut yhteiskunnallinen ja kulttuurinen instituutio (E. Huja-

nen 2007, 16). *Kaleva* on perustamisestaan lähtien pyrkinyt olemaan alueensa ääni, ”kansan kaikuja Pohjois-Suomesta”. Jaana Hujasen (2000, 91) mukaan pohjoissuomalaisuus on lehden toimituksen sisäistetty periaate, perusrutiini, johon kuuluu kysymys ”entäs Pohjois-Suomessa?”. *Raahen Seutu* on näkökulmasta riippuen pieni päivälehti tai suuri paikallislehti, joka ilmestyy viisi kertaa viikossa (neljästi viikossa vuoden 2009 alkuun asti). Sen sisarlehtenä ilmestyyvä ilmaisjakelu *Raahelainen* ei kuulu tähän tarkasteluun.

Taulukko 2. Tutkittavat lehdet.

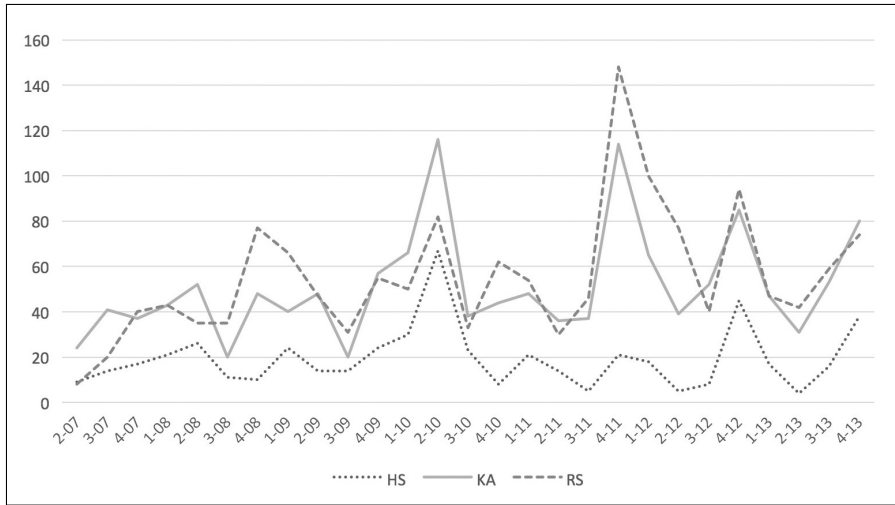
	valtakunnallinen	maakunnallinen	paikallinen
nimi	Helsingin Sanomat (HS)	Kaleva (KA)	Raahen Seutu (RS)
perustettu	1889	1899	1919
sijainti ja levikkialue	Helsinki ja pääkaupunkiseutu; maan johtava päivälehti	Oulu ja Pohjois-Pohjanmaan maakunta	Raaha ja lähikunnat
levikki (2013)⁷	313 000 (Suomen suurin päivälehti)	69 500 (Suomen 7. suurin sanomalehti, 4. suurin päivittäin ilmestyvistä)	7 700
ilmestyminen	7 kertaa viikossa	7 kertaa viikossa	5 kertaa viikossa (4 kertaa viikossa vuoteen 2009 asti)
toimituksen koko	n. 250 ⁸	120 ⁹	alle 10 ¹⁰
omistaja	Sanoma Media Finland	Kaleva	Alma Media

Aiemman tutkimuksen perusteella voi olettaa, että tutkimukseen valitut lehdet käsittelevät ydinvoimalahanketta eri tavoin. Salovaara-Moring sanoo, että kansallisen tason media puhuttelee yleisöään kansallisidentiteetin, kansalaisuuden ja yhteisen kulttuuriperinnön kautta. Maakuntalehdet puolestaan turvautuvat alueelliseen puheenparteen vahvistaakseen alueellista yhteisyyttä. (Salovaara-Moring 2004, 98.) ”Alueen ääneksi” asettuminen on paitsi identiteettityötä myös markkinastrategia, jolla omaa valta-asemaa alueella pidetään yllä. Lehdet haluavat pitää alueensa hyvinvoinnista huolta ja tarkastelevat seutunsa elinkeinoelämää myönteisessä valossa myös oman menestymisensä takia: yritykset tuovat lehdelle mainostuloja ja uutisaiheita sekä työllistävät lehden tilaajia. Lehtien alueellisuus on sekoitus ajatuksia omanlaisensa joukossa olemisesta ja talousfunktionalismista höystettynä lehden omilla mielipiteillä siitä, kuinka aluetta ja yhteisöä olisi kehitettävä. (Emt., 60, 96, 119.)

Aineistoni alkaa Fennovoiman perustamisesta 2007 ja päättyy yrityksen solmittuun sopimuksen laitetoimittajansa kanssa 2013. *Helsingin Sanomien* aineiston keräsin itse lehden verkkoarkistosta. *Kalevan* aineiston keräsi lehden informaattikko toimituksen

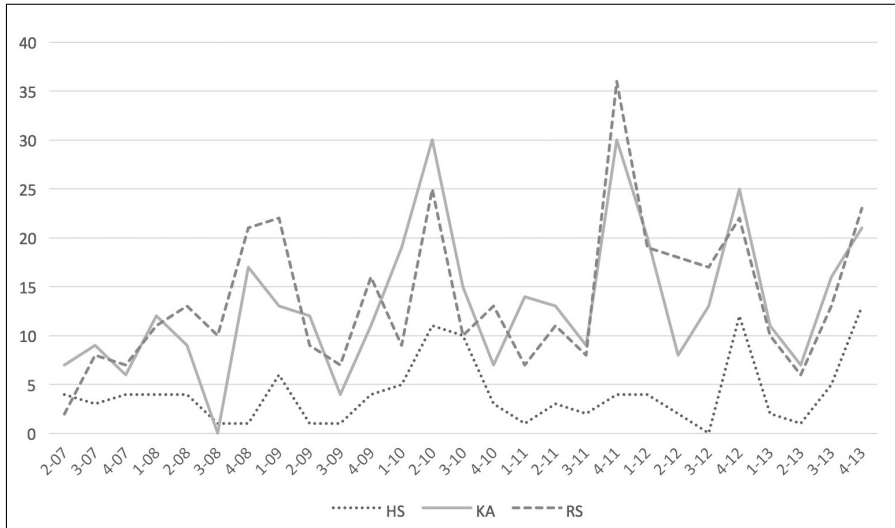
arkistosta. *Raahen Seudun* aineiston keräsin itse Alma Median arkistosta. Haut on tehty 7.6.2007–31.12.2013 välillä julkaistuista lehtijutuista ja mielipidekirjoituksista kaikista lehden osastoista.¹¹ Raaka-aineistoon sisältyy kaikkiaan 3400 juttua, ja ne jakautuivat seuraavasti: *Helsingin Sanomat*, HS (524), *Kaleva*, KA (1381) ja *Raahen Seutu*, RS (1495).

Kuvio 1. Hakutulokset neljännesvuosittain tarkasteltuna.

Jutuista tehtyyn otokseen¹² päätyi 842 juttua, joista 111 oli julkaistu *Helsingin Sanomissa*, 358 *Kalevassa* ja 373 *Raahen Seudussa*. Neljännesvuosittain tarkasteltuna juttujen jakauma näyttää tältä:

Kuvio 2. Otoksen juttumäärät neljännesvuosittain tarkasteltuna.

Aineistosta erottuu puolenkymmentä kohtaa, jolloin hanke oli erityisen mielenkiinnon kohteena. Ensimmäinen huippu on vuodenvaihteessa 2008–2009, jolloin Fennovoima luovuttaa ympäristövaikutusten arviointiselostuksensa (YVA) työ- ja elinkeinoministeriölle. Tällöin hankkeeseen tulee konkretiaa: nimetään mahdolliset paikkakunnat ja ilmoitetaan, että periaatepäätöstä koskeva hakemus jätetään vuodenvaihteessa. Tammikuussa 2009 jätetty hakemus pitää aihetta esillä ensimmäisen vuosineljänneksen aikana. Toinen kiinnostuspiikki on eduskunnan ydinvoimaaanesitys kesällä 2010. Kolmannen kerran aihe nousee lokakuussa 2011, jolloin Fennovoima ilmoittaa laitoksensa sijaintipaikan olevan Pyhäjoki. *Raahen Seutu* ja *Kaleva* noteeraavat aiheen isosti. Kiinnostavaa on, että *Helsingin Sanomien* kulmakarvat tuskin havaittavasti kohoavat asian tultua julki. Neljäs suuri uutinen on lokakuun 2012 tieto perustajaosakkaan, saksalaisen E.Onin, vetäytymisestä. Vielä vuoden 2013 lopulla nähdään uusi käänne, kun venäläinen Rosatom ilmoittaa tulostaan osakkaaksi ja laitetoimittajaksi. Aiheen tarkastelujakso päättyy tähän viidenteen huomiopiikkiin.

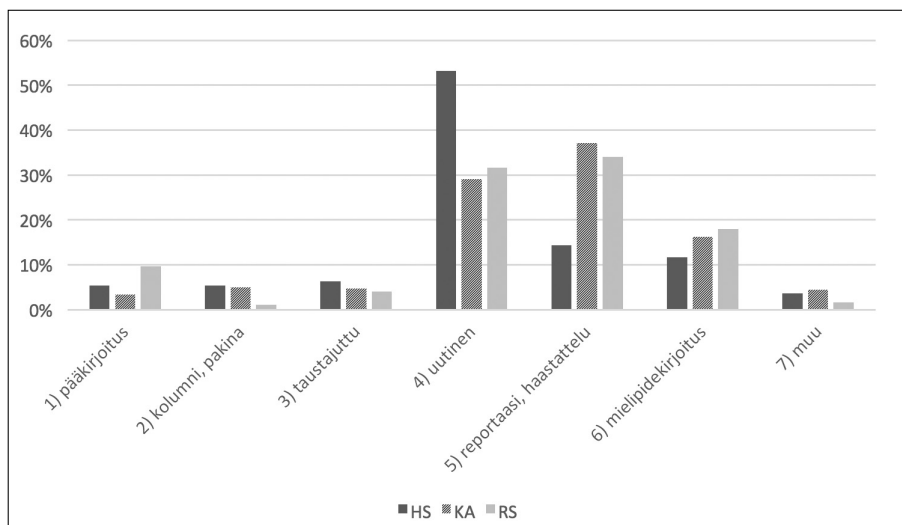
Keskeiset tutkimustulokset

Käyn seuraavaksi läpi kunkin tutkitun lehden luomaa julkisuutta Fennovoiman hankkeesta. Koodasin otokseen tulleet jutut kolmen sisältömuuttujan avulla: 1) keskeinen puhuja (puhuja), 2) jutun pääaihe (aihe) ja 3) jutussa esiintyvä ydinvoimakanta (kanta).¹³ Lisäksi koodasin juttutyypin (tyyppi).¹⁴

Helsingin Sanomat

Juttutyypin osalta valtakunnallinen *Helsingin Sanomat* katsoo asiaa etäältä, uutisen formaatissa. Yli puolet lehden jutuista on uutisia. (Ks. kuvio 3.)

Kuvio 3. Juttutyypin osuus eri lehdissä.

Puhujaluokkien avulla tarkasteltuna talouselämän – elinkeinoelämän ja itse Fennovoiman – ääni kuuluu aineistossa hyvin (29 %) lehden oman äänen lisäksi. Myös valtion piiri on laajasti edustettuna, siihen kuuluvat luokat 5–8 yltävät yhdessä kuuteentoista prosenttiin. Ydinvoimaa vastustavien järjestöjen osuus jää melko vähiin, samoin kuin kuntien tai yksityishenkilöiden esiintyminen. (Ks. taulukko 3.)

Taulukko 3. Puhujien osuus eri lehdissä.

	HELSINGIN SANOMAT		KALEVA		RAAHEN SEUTU	
	lukumäärä	prosenttia	lukumäärä	prosenttia	lukumäärä	prosenttia
1) lehti itse	17	15 %	37	10 %	52	14 %
2) muu media	7	6 %	7	2 %	8	2 %
3) Fennovoima	18	16 %	42	12 %	39	10 %
4) elinkeinoelämä	14	13 %	47	13 %	38	10 %
5) ylin valtiojohto	9	8 %	9	3 %	7	2 %
6) työ- ja elinkeino- ministeriö	3	3 %	19	5 %	5	1 %
7) ympäristö- ministeriö	2	2 %	1	0 %	3	1 %
8) muu ministeriö tai valtionhallinto	3	3 %	9	3 %	11	3 %
9) puolue	3	3 %	26	7 %	31	8 %
10) Pyhäjoki	1	1 %	17	5 %	33	9 %
11) muu kunta, kuntayhtymä tai alueellinen liitto	10	9 %	38	11 %	29	8 %
12) El-järjestö	7	6 %	35	10 %	42	11 %
13) Pyhäjoen asukas	1	1 %	12	3 %	14	4 %
14) muu henkilö	9	8 %	31	9 %	46	12 %
15) tiede ja tutkimus ¹⁵	5	5 %	25	7 %	12	3 %
16) muu tai ei ole	2	2 %	3	1 %	3	1 %
Kaikki yhteensä	111	100 %	358	100 %	373	100 %

Aiheiden osalta Helsingin Sanomat lähestyy Fennovoimaa talouden ja politiikan kärjet edellä: sen aiheista lähes puolet keskittyy osakkaisiin ja ydinvoimalupaan. Tämän lisäksi lehdessä esitetään melko paljon puhetta ydinvoiman periaatteellisesta merkityksestä. (Ks. taulukko 4.)

Taulukko 4. Puheenaiheet eri lehdissä.

	HELSINGIN SANOMAT		KALEVA		RAAHEN SEUTU	
	määrä	prosenttia	määrä	prosenttia	määrä	prosenttia
1) yrityksen toiminta	5	5 %	18	5 %	26	7 %
2) osakkaat	22	20 %	27	8 %	18	5 %
3) sijainti ja toteutumisen	13	12 %	31	9 %	44	12 %
4) laitetoimittaja	6	5 %	17	5 %	13	3 %
5) ydinjätteen sijoitus	8	7 %	18	5 %	5	1 %
6) ydinvoimalupa ¹⁶	30	27 %	61	17 %	30	8 %
7) kunnallinen tai alueellinen päätöksenteko	9	8 %	60	17 %	94	25 %
8) muut paikalliset vaikutukset ¹⁷	1	1 %	67	19 %	67	18 %
9) ydinvoiman periaatteellinen merkitys ¹⁸	17	15 %	57	16 %	73	20 %
10) muu	0	0 %	2	1 %	3	1 %
Kaikki yhteensä	111	100 %	358	100 %	373	100 %

Jaottelin jutut myös käytettyjen ydinvoima-argumenttien perusteella (vrt. Perko ym. 2012). (Ks. taulukko 5.)

Taulukko 5. Ydinvoima-argumenttien koodausperiaatteet ja esimerkit.

argumentti	koodaus- periaate	esimerkki
positiivinen	Puhujan ydinvoima-argumentit puoltavat ydinvoimalan rakentamista.	Kaleva 15.1.2009 Ydinvoimala olisi koko pohjoisen etu Sähköntuottajat uskovat, että Fennovoiman tulo sähkömarkkinoille lisää alan kilpailua ja keventää myös kuluttajien kukkaroa. Oulun seudun sähkössä toivotaan, että uusi ydinvoimala saataisiin Pohjois-Suomeen. Toimitusjohtaja Risto Kantola muistuttaa, että ydinvoimalla tuotettu sähkö on kymmeniä prosentteja edullisempaa kuin tuulivoimalla tai biopolttoaineilla tuotettu. Tarkkoja arvioita lisäydinvoiman vaikutuksista on Kantolan mukaan vaikea laskea, koska laitos käynnistyisi vasta kymmenen vuoden päästä. (...)
negatiivinen	Puhujan ydinvoima-argumentit vastustavat ydinvoimalan rakentamista.	Raahen Seutu 17.2.2009 Merenpinnan nousu uhkasi ydinvoimalaa Pro Hanhikivi -liike jätti viime viikolla Pohjois-Pohjanmaan liitolle lausunnon ydinvoimamaakuntakaavan luonnoksesta. Odotetusti lausunnossa vastustetaan ydinvoimalan rakentamista ja esitetään sen korvaamista tuulivoimaloilla. Lausunnossa todetaan, että vireillä olevien Perämeren tuulivoimalahankkeiden kapasiteetti ylittää suunnitellun Fennovoiman ydinvoimalan kapasiteetin. Napajäiden sulaminen ennakoitua nopeammin ja sen aiheuttama merenpinnan nousu on Pro Hanhikiven lausunnon mukaan todellinen riski ydinvoimalalle. (...)
puntaroiva	Puhuja esittää argumentteja sekä ydinvoiman rakentamisen puolesta että sitä vastaan.	Helsingin Sanomat 20.8.2008 Ydinvoimaa vain omaan tarpeeseen (...) Ydinvoiman lisärakentaminen monien muiden toimien rinnalla on nopein ja tehokkain tapa vastata ajankohtaisiin energia- ja ilmastopoliittisiin haasteisiin. Sähköntuotannossa on asetettu tavoitteeksi pyrkimys tuontiriippuvuuden vähentämisestä kohti omavaraisuutta. Voidaan pohtia ja selvittää kilpailutuksella tai muulla tavoin sitä, olisiko järkevämpää rakentaa yksi uusi suuri ydinvoimala vai kaksi pienempää. Energiapolitiikassa ei pidä kuitenkaan panostaa liiaksi ydinvoimaloihin, joiden käyttöikä on hyvin pitkä. Ydinvoimalla on tunnetut varjopuolensa ja sille kehitetään koko ajan vaihtoehtoja. Pienenä maana Suomi pärjää muutamalla ydinvoimalalla. (...)
neutraali	Puhuja ei esitä puoltavaa tai vastustavaa kantaa ydinvoimaan.	Raahen Seutu 25.4.2012 Fennovoima remontoi tilat Fennovoima on remontoanut toimistonsa Pyhäjoella. Aluevastaava Heli Haikola kertoo, että käytännössä Fennovoiman Pyhäjoen toimisto on remontoitu lattiasta kattoon. Hän on saanut työparikseen toimistoon Auli Hietalan ja naisille on nyt myös remontoitu uudet toimistotilat. Myös asiakkaiden vierailutilat on uudistettu.

Argumentit jakautuvat samansuuntaisesti kaikissa lehdissä. Voimalan rakentamisen neutraalisti suhtautuvia juttuja on kussakin lehdessä karkeasti kolmasosa jutuista. Loput kaksi kolmannelta sisältävät joko pelkästään ydinvoimamyönteisiä argumentteja (positiivinen), pelkästään ydinvoimaa vastustavia (negatiivinen) tai molempia (puntarointi). *Helsingin Sanomissa* positiiviset, negatiiviset ja puntaroivat jutut jakautuivat keskenään melko tasan.

Jaottelun avulla voi tarkastella, kuinka ydinvoimakanta ryhmittää aineiston puhujia. Ketkä ovat positiivisella, ketkä negatiivisella laidalla? (Ks. taulukko 6.)

Taulukko 6. Eri ydinvoimakantojen yleisimmät esittäjät tutkituissa lehdissä. Vähintään 15 % osuus vaadittu listalle pääsemiseksi.

	negatiivinen osuus lehden jutuista merkittävimmät puhujat	positiivinen	puntaroiva	neutraali
Helsingin Sanomat (N=111)	26 juttua (23 %) yksityishenkilöt 35 % EI-järjestöt 27 % -	25 (23 %) talouselämä 44 % kunnat 24 % valtio 20 %	24 (22 %) lehti itse 46 % muu media 17 % -	36 (32 %) talouselämä 58 % valtio 17 % -
Kaleva (N=358)	84 (23 %) EI-järjestöt 39 % yksityishenkilöt 30 % puolue 17 %	87 (24 %) talouselämä 38 % kunnat 22 % -	50 (14 %) yksityishenkilöt 22 % kunnat 22 % valtio 16 %	137 (38 %) talouselämä 37 % kunnat 18 % valtio 17 %
Raahen Seutu (N=373)	79 (21 %) EI-järjestö 51 % yksityishenkilöt 30 % puolue 17 %	94 (25 %) lehti itse 27 % talouselämä 25 % yksityishenkilöt 25 %	76 (20 %) yksityishenkilöt 25 % kunnat 22 % lehti itse 17 %	124 (33 %) talouselämä 35 % kunnat 25 % -

Negatiiviset kannat menevät *Helsingin Sanomissa* pääpiirteittäin yksityishenkilöiden ja kansalaisjärjestöjen (Greenpeace, Pro Hanhikivi) nimiin. Jonkin verran vastustusta tulee myös vihreiltä ja heidän ympäristöministeriltään. Positiiviset kannat ovat pääpiirteittäin Fennovoiman osakkaiden ja elinkeinoelämän sekä kuntien ja valtion esittämiä. Valtiollisista puhujista erottuu eduskunnan talousvaliokunta. Puntarointia esittää erityisesti lehti itse lähes puolessa näistä jutuista. Toinen puntaroiva ryhmä on lehden siteeraamat muut mediat. Neutraalia puhetta esittävät lähinnä Fennovoima sekä sen osakkaat ja liikekumppanit. Valtiollisten puhujien osuudesta erottuu niukin naukin työ- ja elinkeinoministeriö.

Etsin aineistosta myös Ruostetsaaren nimeämän energiaeliitin esiintymiset ja ydinvoimakannat. Puhujista 15 (14 %) kuului mainittuihin ryhmiin.¹⁹ Ei voi kuitenkaan väittää, että energiaeliitti sanottavasti hallitsisi *Helsingin Sanomien* keskustelua, sillä eliitistä on mukana lähinnä valtiokoneiston eri toimijoita (TEM 3 kertaa), ja vain kolme

puhujaa talouselämän puolelta. Tämä eliitin kulma ei näytä myöskään ydinvoimakantojensa puolesta mitenkään yhtenäiseltä: kannoista negatiivisia on 3, positiivisia 5, puntarointia 2 ja neutraaleja 5.

Kaleva

Maakuntalehti *Kaleva* tukeutuu usein henkilölähteisiin reportaasin tai haastattelun muotoisissa jutuissaan. Sen tarjonnassa painottuvat myös mielipidekirjoitukset. (Ks. kuvio 3.)

Kalevan juttujen kärjessä viihtyvät talouselämä ja kunnat. Puhujaluokkien avulla tarkasteltuna (taulukko 3) elinkeinoelämän ja itse Fennovoiman ääni kuuluu hyvin, 25 prosentin verran. Muut kunnat kuin Pyhäjoki ovat myös usein esillä, yhdessä Pyhäjoen kanssa kuntien osuus nousee 16 prosenttiin. Myös kansalaisjärjestöjen (10 %) ja yksityishenkilöiden (12 %) esittämä puhe saa paljon tilaa.

Aiheiden valossa *Kalevaa* näyttää kiinnostavan ydinvoimala erityisesti kunnallisen päätöksenteon ja paikallisten vaikutusten näkökulmasta. Myös voimalan lupaprosessi on suuren kiinnostuksen kohteena. Näiden kärkiaiheiden välittömässä tuntuudessa on keskustelu ydinvoiman periaatteellisesta merkityksestä. (Ks. taulukko 4.)

Kalevan tarjonta painottuu hieman neutraalien juttujen suuntaan ydinvoimaa puntaroivien juttujen kustannuksella. Muuten lehden argumenttijauma on samankaltainen *Helsingin Sanomien* ja *Raahen Seudun* kanssa. (Ks. taulukko 6.)

Vastustavat kannat ovat kansalaisjärjestöjen (etupäässä Pro Hanhikivi ja jonkin verran Karsikon puolesta) sekä yksityishenkilöiden esittämiä. Lisää vastustusta tulee puolueilta eli vihreiltä ja vasemmistoliitolta. Positiivisesta talouselämän puheesta erottuvat etenkin perustajaosakas Outokumpu sekä alueen kauppakamarit. Tämän lisäksi myönteistä puhetta esittää joukko paikallisia yrittäjiä. Kunnista positiivisia kantoja esittävät etenkin Pyhäjoki ja sijaintipaikasta kilpaillut Simo. Samat kunnat erottuvat puntaroivissa jutuissa. Elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen esiintyy myös joitakin kertoja puntaroivana puhujana. Myös yksityishenkilöt puntaroivat voimallaa usein. Neutraalia talouselämän puhetta esittää Fennovoima osakkaineen ja liikekumppaneineen. Kuntien neutraalissa puheessa erottuu erilaisten kunnallisten kattojärjestöjen osuus. Leimallista on myös Pyhäjoen naapurikuntien edustus tässä joukossa. Valtiollinen neutraali puhe tulee melko lailla TEM:n suunnasta, jonkin verran on myös KHO:n ja valtion virastojen puhetta lupakäsittelyn vaiheista.

Energiaeliitti ei rellestä myöskään *Kalevan* sivuilla. Eliittiin lukeutuvia puhujia löytyy 37 (10 %), joista Fortumin kahta esiintymistä lukuun ottamatta kaikki ovat valtiokoneiston esiintymisiä (TEM 19 kertaa). Kannat jakautuvat seuraavasti: negatiivisia on 3, positiivisia 9, puntarointia 8 ja neutraaleja 17.

Raahen Seutu

Kuten *Kaleva* myös *Raahen Seutu* ottaa usein tuekseen henkilölähteen reportaasi- ja haastattelujutuissaan. Tämän lisäksi se antaa runsaasti tilaa mielipidekirjoituksille. Pääkirjoituksissa ja kolumneissa – joissa lehden toimituksen kanta selvimmin tulee ilmi – *Raahen Seudun* pääkirjoitusten osuus on selvästi muita lehtiä suurempi,

kolumnien osuus taas selvästi pienempi. Näyttää siltä, että lehden Fennovoima-kanta on haluttu jättää yksin pääkirjoittajan ilmaistavaksi. (Ks. kuvio 3.)

Fennovoima ja muu elinkeinoelämä vievät lehdessä puheesta nimiinsä 20 prosenttia. Pyhäjoki ja muut kunnat esittävät yhteensä 17 prosenttia puheesta. Yksittäisistä puhujista kaikkein eniten äänessä on lehti itse (14 %). Puhujista luokkaan 15 eli ”muihin henkilöihin” lasketut ihmiset ovat äänessä toiseksi eniten. Tämä selittyy sillä, että lehti antaa paljon tilaa Fennovoimaa käsitteleville mielipidekirjoituksille ja sallii nimimerkit. Yhdessä luokan 13 (Pyhäjoen asukkaat) kanssa yksityishenkilöiden osuus nousee 16 prosenttiin. Voi sanoa, että lukijat pääsevät lehdessä melko paljon ääneen aiheesta.²⁰ Kolmanneksi suurin yksittäinen puhujaryhmä on ydinvoimaa vastustavat järjestöt (11 %), merkittävämpänä näistä Pyhäjoen seudulla toimiva Pro Hanhikivi. (Ks. taulukko 3.)

Aiheiden suurin luokka on kunnallisen ja alueellisen päätöksenteon seuranta. Ydinvoimalan erilaiset paikalliset vaikutukset sekä puhe ydinvoiman periaatteellisesta merkityksestä ovat myös paljon esillä. Toisaalta *Raahen Seutua* eivät suuresti kiinnosta osakkaisiin tai ydinvoimalupaan keskittyvät aiheet, joista varsinkin ydinvoimalupa on kahden suuremman lehden suosituimpia aiheita. Huomion kiinnittää myös vähäinen kiinnostus ydinjätteen sijoitukseen (1 % eli 5 juttua otoksesta). Tämä on merkittävää siksi, että loppusijoitusta ei ole Fennovoiman osalta ratkaistu, ja yhtenä vaihtoehtona on myös jätteen sijoitus voimalapaikkakunnalle.

Negatiivista puhetta esittää odotetusti paljon paikallinen Pro Hanhikivi, mutta tämän lisäksi sillä on seuranaan useita alueellisia luontojärjestöjä. Myös Greenpeace on monta kertaa esillä. Paikallisten yksityishenkilöiden lisäksi negatiivista puhetta esittävät myös puolueet, etenkin vasemmistoliitto ja jonkin verran vihreät. Yksityishenkilöiden lisäksi positiivista puhetta esittää *Raahen Seudussa* talouselämä. Sen osuus on kuitenkin odotettua pienempi, vain neljännes. Fennovoiman lisäksi usein äänessä ovat alueen kaupakamarit, jonkin verran myös Rosatom. Itse paaviakin paavillisempi on kuitenkin *Raahen Seutu*, joka on suurin yksittäinen ydinvoimapositiivisen puheen esittäjä omilla sivuillaan. Puntaroivaa puhetta esittävät yksityishenkilöt, Pyhäjoki rinnan naapurikuntiansa kanssa sekä lehti itse. Neutraaleissa jutuissa esiintyvät usein Fennovoima sekä paikalliset yritykset. Kuntien puhetta esittävät paitsi Pyhäjoki myös erilaiset kunnalliset kattojärjestöt. (Ks. taulukko 6.)

Energiaeliitti on valtiokoneiston puhujien ja puolueiden varassa myös *Raahen Seudussa*. Elinkeinoelämän edustajia ei esiinny kertaakaan. Yhteensä eliittiin voi törmätä 17 kertaa (4 % jutuista), joista TEM 5 kertaa. Tietysti voi miettiä, onko paikallinen keskustan kunnanvaltuutettu todella laskettavissa energiaeliitin jäseneksi. Ydinvoimakannat jakautuvat seuraavasti: positiivisia on 5, puntarointia 3 ja neutraaleja 9.

Päätelmät

Alussa esitetty hypoteesi energiaeliitin määräävästä asemasta Fennovoima-kirjoittelussa osoittautui aineiston valossa vääräksi. Ensinnäkin eliitiksi niputettavia puhujia esiintyy lehdissä joko niukasti tai jonkin verran (4–14 %). Tätä merkittävämpää on, että

eliitistä puuttuu talouselämä oikeastaan kokonaan. Totuttu energiategollisuuden valta-pooli ei ole ottamassa kantaa uuden kilpailijan hankkeeseen. Jäljelle jää valtiokoneiston osuus eli TEM, ministeriöt ja puolueet. Näiden ydinvoimakannat ovat kuitenkin niin hajallaan, että yhtenäistä eliitin ääntä ei muodostu ainakaan sanomalehtijulkisuudessa. Eliitin keskiöksi mainittu TEM puhuu enimmäkseen kantaa ottamattomassa viranomaisroolissa. Harvat positiiviset kannanotot menevät lähinnä kokoomuksen elinkeinoministerien nimiin.

Ydinvoimaa vastustavien joukko on melko yhtenäinen kaikissa lehdissä. Negatiivinen kanta perustuu yksityishenkilöiden ja järjestöjen varaan kaikissa kolmessa lehdessä, lisäksi maakunta- ja paikallislehdessä niiden seurana on puolueista vihreät ja vasemmistoliitto. Muita selkeästi kielteisiä toimijoita ei löydy kansalaisjärjestöjen ja mainittujen puolueiden lisäksi.

Negatiivisen kannan vastapoolina ei näyttäisikään olevan positiivinen vaan positiivis-neutraali blokki, jossa talouselämä esiintyy usein. Aineistossa kiinnittää huomiota se, että vahvan intressin omaavat talouden toimijat näyttäytyvät usein neutraalisti. Tässä blokissa viihtyvät myös monet kunta- ja valtiotoimijat.

Fennovoima ja sen ympärille ryhmittynyt talouselämä esiintyy kaikissa tutkituissa lehdissä suurella 20–29 % edustuksella. Talouden toimijoiden lisäksi suurena puhujaryhmänä esiintyy *Helsingin Sanomissa* valtiosektori, *Kalevassa* ja *Raahen Seudussa* puolestaan kunnat. Lehtien suosimat päättäntä-, kunta- ja alueaiheet houkuttavat tietysti puhujaksi nimenomaan päättäjiä ja virkamiehiä. Näiltä osin tulokset ovat samansuuntaisia kuin aiempi tutkimus antaa ymmärtää.

Neutraalin julkisuuden määrä antaa viitteitä siitä, että ydinvoiman rakennushanketta pidetään niin luonnollisena toimintana, ettei asian puolesta hehkuteta joka kerta erikseen. Voi myös olla, että tämä on tarkoituksellista. Ehkä yritysten viestintästrategiassa on nimenomaan pyritty asiantuntijan esiintymistapaan, jolla herätetään luottamusta ja saavutetaan uskottavuutta lähtemättä puolesta-vastaan-asetelmaan. Tällaiseen mahdollisuuteen viittasi jo Raittila (2002, 91) Posivan loppusijoitushankkeen yhteydessä (ks. myös Kojo 2002).

Toisaalta näyttää siltä, että Fennovoimaa vastustavat kansalaisjärjestöt – Pro Hanhikivi etunenässä – ovat löytäneet väylän ajaa asiaansa paikallisen ja alueellisen julkisuuden kautta. Tarkasteluajankohtana Pro Hanhikivi on käyttänyt aktiivisesti laillisia oikeuksiaan muun muassa laatimalla kaavavalituksia ja huomautuksia katsomistaan rikkeistä EU:n direktiivejä kohtaan. Lisäksi se on osallistunut ryhmänä kunnalliseen päätöksentekoon. Näistä syistä se on noussut usein puhujaksi esimerkiksi valitusprosessin vaiheita tai kunnanvaltuustoa koskevissa uutisissa. Tätä osallistumisstrategiaa voi pitää toimivana alueellisen julkisen näkyvyyden kannalta. Valtakunnalliseen julkisuuteen nämä keinot eivät kuitenkaan näytä kantavan. *Helsingin Sanomien* osalta tulos onkin aiemman tutkimuksen ennustama eli niukka.

Lehdet itse esiintyvät ydinvoima-asiassa eri sävyin. Valtakunnallinen *Helsingin Sanomat* varoo ottamasta jyrkkiä kantoja. Maakuntalehti *Kaleva* myötäilee positiivisen sävyisesti ja paikallisen *Raahen Seudun* pääkirjoittaja liputtaa voimakkaasti hankkeen puolesta. Lehdet osallistuvat myös innokkaasti esimerkiksi ydinvoiman periaat-

teellisen merkityksen pohdintaan. Medioitumiskeskustelussa on pantu merkille, että poliittisen järjestelmän heikkenevä legitimitteetti on lisännyt median oikeutusta ja velvollisuudentuntoa tarttua asioihin itse. Kenties lehdet haluavat täyttää tai joutuvat täyttämään sen tilan, johon yritykset, viranomaiset ja poliitikot eivät julkisuudenhallinnaltaan aina tohdi astua.

Mikä on artikkelin selitysvoima ja miten se kontribuoi esimerkiksi agenda settingiin? Määrällisen analyysin vahvuus on pelkistämässä: sillä saa yleiskuvan suuresta aineistosta. Sen avulla voi myös esittää mitä-kysymyksiä ja osoittaa paikkoja, joissa on lisää tutkittavaa. Yksi tällainen paikka olisi talouselämän julkisuudenhallinta. Aineistossa on viitteitä, että hanke saa melko paljon neutraalia julkisuutta. Määrällinen analyysi ei kuitenkaan pysty vastaamaan miten-kysymyksiin, eli siihen, millä tavalla julkisuus on hankittu. Olisikin jatkoselvityksen paikka, kuinka Fennovoima ja sen seurana oleva elinkeinoelämä pyrkii tasoittamaan hankettaan. Millä tavalla yritystä koskevat neutraalit tapahtumauutiset saavat syntynsä? Millainen tiedotteiden ja yhteydenpidon virta yrityksistä valuu toimituksiin? Samalla tavalla määrällinen analyysi pystyy osoittamaan, että energiaeliitti ei esiinny laajalti julkisuudessa tämän hankkeen yhteydessä. Sen kertomiseen, onko poissaolo tietoista mediapeliä, menetelmä ei kuitenkaan anna eväitä. Vastausta varten olisi tutkittava eri toimijoiden viestintämateriaaleja ja -resursseja sekä selvitettävä, millaista on näiden tahojen yhteydenpito lehtien toimituksiin. Kansalaisjärjestöjen keinot sen sijaan ovat menetelmän avulla jonkin verran pohdittavissa, koska luokitelluista aiheista on selvästi nähtävissä käytetty keino: viralliset valitustiet ja hallintoa seuraamaan virittyneen uutiskoneiston hyödyntäminen tätä kautta.

Aiemman tutkimuksen perusteella ounastelin, että lehdet tarttuvat Fennovoiman hankkeeseen eri tavoin. Kun *Helsingin Sanomat* tarjoilee yleisölleen talouden ja politiikan uutisensa, se täyttää juuri periaatelinjansa mukaista tehtävänsä. Se on päättäjien keskeinen resurssi, osa suomalaisen ajankohtaisjournalismin kovaa ydintä, jota suomalaiset päättäjät seuraavat yhdenmukaisesti, kapeasti ja intensiivisesti (Kunelius ym. 2009, 450). Entä ydinvoimaa positiivisesti myötäilevä *Kaleva* ja voimalan puolesta liputtava *Raahen Seutu*, jotka tarttuvat aiheeseen lähempää, tarkemmin ja laveammin? Mitä merkitsee, jos ennustetut 40 000 henkilötyövuotta, 500 vakituista työpaikkaa ja miljoonien verotuotot sattuisivat osumaan seudulle? Ei siitä lehdistä ainakaan tappiota koidu.

Vitteet

- 1 Kriittisten näkemysten mukaan tällainen menetelmä ei kykene heijastelemaan nykyajan moniäänistä ja monilähteistä journalismia. Tähän voi esittää vastahuomiona, että jutuille on yhä alku – kärki – johon usein nostetaan jutulle painoarvoa antava toimija. Tässä tarkastelu kohdistuu nimenomaan jutun kärkeen. Myös epäilykset agenda settingin kelpoisuudesta pirstoutuneessa mediakentässä saattavat olla liioiteltuja: eriytynyt mediakäyttö ei häivyttä agenda setting -vaikutusta (Coleman & McCombs 2007, 495).
- 2 Aiemmin kauppa- ja teollisuusministeriö, KTM, johon yhdistettiin työministeriö ja osa sisäministeriöstä vuonna 2008.
- 3 Lähteissä puhutaan hegemonisesta poliittisesta diskursista. Käsitteeseen ei tässä syvennytä.

- 4 Tähän on on kerätty koko aineistosta keskeisimmät puolustajat ja vastustajat. Osakasluettelo on elänyt koko ajan, ja useita osakkaita on irrottanut hankkeesta. Luopumista ei ole kuitenkaan perusteltu suoraan ydinvoimavastaiseksi kääntymisellä vaan esimerkiksi taloudellisilla syillä. Myös kyläläisten ja maanomistajien mielipiteet ovat hakeneet uomiaan hankkeen kuluessa. Puoluekentältä on mainittu ääriäidat.
- 5 Kojo kritisoi erilaisten osallistumisjärjestelyiden (mm. YVA-menettelyn) vaikuttavuutta eikä suoranaisesti julkista keskustelua.
- 6 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305633947683> (luettu 19.5.2015)
- 7 <http://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2014/06/Levikkitilasto2013.pdf> (luettu 19.5.2015)
- 8 Ahva 2010, 149.
- 9 <http://www.kalevakonserni.fi/index.php?9> (luettu 19.5.2015)
- 10 http://www.sanomalehdet.fi/files/4402/Paikallislehtikilpailu_2014_Voittajat_ja_perustelut.pdf (luettu 19.5.2015)
- 11 Pääosa aineistosta on juttuja, joissa mainitaan Fennovoima. Haussa on käytetty katkaisumerkkiä (fennovoi*) jotta sanan eri taivutusmuodot löytyvät. Tämän lisäksi tein yhdistelmähuja katkaistun ydinvoima-sanan (ydinvoi*) ja Fennovoiman YVA-selvityksessä (2008, 3) mainittujen mahdollisten sijaintikuntien katkaistuilla nimillä: Kristiinankaupunki, Pyhäjoki, Ruotsinpyhtää sekä Simo. Halusin varmistaa, että mukaan tulevat nekin jutut, joissa ei mainita Fennovoimaa voimalan suunnittelijana. Keräsin myös jutut, joissa käsitellään yleisesti Suomen tulevia ydinvoimalahankkeita mainitsematta sijaintia tai toteuttajaa. Julkisuudessa näihin viitataan usein käsitteillä ”kuudes ydinvoimala” tai ”seitsemäs ydinvoimala”. Koska paikallislehdessä käytetään usein kuntaa tarkempia paikannimiä, lisäksi Raahen Seudun hakuihin kolme paikallismieä. Voimalaa lähimmät kylät ovat Parhalahti ja Piehinki. Hanhikivi on puolestaan niemi, jonne laitosta suunnitellaan. Tuloksissa oli jonkin verran päällekkäisiä osumia, jotka on nyt esitetystä luvuista siivottu. Polttoaineen elinkaaresta – uraanikaivoksista loppusijoitukseen – en tehnyt erikseen hakuja. Jälkikäteen Helsingin Sanomien arkistosta testattuna esimerkiksi ydinjäte-sana ei tuonut sanottavasti lisäosumia.
- 12 Valitsin jutut joka kolmannelta ilmestyneestä lehden numerosta. Ensin poistin perusjoukosta ne päivämäärät, jolloin lehdet eivät ole ilmestyneet. Sitten arvoisin päivämäärän, josta joka kolmannen numeron laskenta alkaisi. Näin varmistetaan, että jokaisella jutulla on yhtä suuri todennäköisyys päätyä otokseen. Aloituskohdaksi tuli aineiston ensimmäinen päivä eli 7.6.2007. Tässä yhteydessä pudotin otoksesta jutut, jotka eivät todellisuudessa vastanneet hakukriteereitä, vaikka ne nimellisesti täyttivätkin. Lisäksi poistin jutut, joissa Fennovoiman hanke esiintyi pelkkänä mainintana.
- 13 Tein koodauksille reliabiliteettitestit, joiden tulokset ovat seuraavat:

lehti	tyyppi	puhuja	aihe	kanta
Helsingin Sanomat (N=52)	r=87 %	r=94 %	r=96%	r=86%
Kaleva (N=50)	r=86%	r=88 %	r=96%	r=88%
Raahen Seutu (N=51)	r=94%	r=92 %	r=86%	r=90%

Testin jälkeen puhujaa ja ydinvoimakantaa koskeva luokitus on käyty vielä kertaalleen läpi avoimena koodauksena, joten luotettavuus voi olla ilmoitettua hiivenen parempi.

- 14 Toimijaluokituksessa olen hyödyntänyt aiempaa tutkimusta (Suikkanen ym. 2012, 90–104; Rahkonen 2006, 168–169) mutta muokannut luokitusta vastaamaan aineistoni erityispiirteitä. *Puhuja* on se puhuja (tai kirjallinen lähde), jonka näkökulma on jutussa hallitsevimmassa asemassa. Tämä tarkoittaa sitä, että näkökulma esiintyy joko otsikossa, ingressissä tai leipätekstin kolmessa ensimmäisessä kappaleessa. Jos puhujaa on useita, luokitellaan se, joka esiintyy näkyvimmin (esim. otsikko on näkyvämpi kuin ingressi, ingressi on näkyvämpi kuin leipätekstin ensimmäinen kappale jne.). Epäselvissä tapauksissa valitaan ensimmäinen puhuja. *Aihe* on luokiteltu 10-portaisella jaottelulla taulukon 3 mukaisesti. Aihealuokitus perustuu aineiston lähilukuun ja luokat on muodostettu aineiston perusteella. *Kanta*-muuttujalla tartutaan jutun pääpuhujan argumentointiin: esittääkö tämä ydinvoimamyönteisiä, ydinvoimaa vastustavia, vaiko molempia argumentteja. Jutun *tyyppi* on koodattu paitsi sisällöllisten tunnuspiirteiden myös arkiston metadatan avulla.

- 15 Säteilyturvakeskus kuuluu tähän luokkaan. Paitsi tutkimuslaitos, STUK on myös sosiaali- ja terveysministeriön alainen valvontaviranomainen. Se esiintyi otoksessa seuraavasti: Helsingin Sanomat o, Kaleva 6, Raahen Seutu 3 kertaa.
- 16 Luokat on muodostettu aineiston perusteella eivätkä ne ole hallinnollisesti oikeakielisiä. Ydinvoimaluvalla viitataan lehtijutuissa hallinnollis-lainsäädännölliseen lupaprosessiin, joka vaaditaan ydinvoimalan rakentamiseksi. Myös prosessissa vaadittu YVA-selvitys kuuluu tähän luokkaan.
- 17 Luokkaan kuuluvat sellaiset jutut, joissa pohditaan ydinvoimalan vaikutuksia paikalliseen arkeen esimerkiksi kokemustiedon valossa. Hallinnollis-lainsäädännöllinen näkökulma veisi nämä jutut joko päätöksenteko- tai ydinvoimalupa-luokkiin.
- 18 Luokkaan kuuluvat sellaiset laaja-alaisesti ydinvoimaan tarttuvat jutut, joissa maalailaan näköaloja tuotantomuodon kehitystä tai haitoista. Jutuissa ei kuitenkaan painotu periaatepäätökseen liittyvä yhteiskunnan kokonaisedun harkinta, mikä veisi ne luokkaan ydinvoimalupa.
- 19 Tässä ei ole huomioitu eliitin mahdollista muutosta keskustan jäätyä oppositioon 2011. Fennovoimaa ei myöskään tarkastella energiaeliitin jäsenenä, sillä yritys on vasta muotoutumassa. Sen osakaspohja on elänyt paitsi E.Onin vaihtumisella Rosatomiin myös muiden luopumisten ja mukaanliittymisten kautta. Alkuvaiheessa yhtiön suomalaisosakkaita oli 67. Mukana olleista 52 energiayhtiöstä on luopunut 13, lisäksi luopujia on teollisuuden ja kaupan alalta yhteensä 10. Uusiksi osakkaiksi on tullut 4 rakennusalan yritystä sekä Oulun kaupunki. (http://www.voimaosaakeyhtio.fi/?page_id=10, luettu 19.5.2015.)
Tie eliitin jäseneksi näyttää mutkaiselta paitsi energiankäyttäjille ja kansalaisjärjestöille myös uusille energiantuottajille (vrt. Ruostetsaari 2010, 226–233). Heti alkuvaiheessa Fennovoimaan suhtauduttiin epäillen: arveltiin esimerkiksi, että yrityksen rahheet eivät riitä (esim. HS 7.11.2007). Myös TVO:n ja Fortumin yhteisyritys Posiva on toistuvasti torjunut Fennovoiman ydinjätteiden sijoittamisen Eurajoelle (vielä esim. Vihreä lanka 2.10.2014). Jos Fennovoiman hanke toteutuu, voinee kuitenkin olettaa, että yrityksen yhteydet energiaeliittiin tiivistyvät. Sen suuret teollisuusosakkaat Outokumpu ja Rautaruukki sijaitsevat eliitin liepeillä (Ruostetsaari emt., 152–153) ja myös keittiönovi on auki: ”Edellyttäen, että Fortum saa yli 75 prosentin omistusoosuuden [venäläisen] TGC-1:n vesivoimatuotannosta, Fortum on valmis osallistumaan enintään 15 prosentin vähemmistöosuudella Fennovoiman ydinvoimahankkeeseen samoilla ehdoilla kuin muutkin suomalaiset hankkeeseen osallistuvat yritykset.” (Fortumin pörssitiedote 2.12.2014.)
- 20 Kriittisen uutistutkimuksen hengessä (esim. Tuchman 1978, 123; Ampuja 1997, 39–40) voi kysyä, kuinka paljon kirjoittajat ovat esillä ”symboli-ihmisiinä” (siksi, että he näkökantoinen edustavat asian monimutkaisuutta ja suurta merkitystä) ja kuinka paljon ”asiantuntijoina” (siksi, että heidän mielipiteillään katsotaan olevan oikeasti painoarvoa).

Kirjallisuus

- Ahva, Laura (2010). *Making News with Citizens. Public Journalism and Professional Reflexivity in Finnish Newspapers*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1020.
- Ampuja, Marko (1997). Statisteja, symboli-ihmisiä ja selviytyjiä. Kansalaisen roolit tv-uutisissa. *Tiedotustutkimus* 20: 4, 37–47.
- Ampuja, Marko; Koivisto, Juha & Välvirronen, Esa (2014). Medioituminen: iskusana, analyyttinen työkalu vai uusi paradigma? *Media & viestintä* 37: 2, 22–37.
- Berelson, Bernard (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.
- Clery, Daniel (2005). Nuclear industry dares to dream of a new dawn. *Science* 309, 1172–1175.
- Coleman, Renita & McCombs, Maxwell (2007). The young and agenda-less? Exploring age-related differences in agenda setting on the youngest generation, baby boomers, and the civic generation. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 84: 3, 495–508.
- Cottle, Simon (2000). Rethinking news access. *Journalism Studies* 1: 3, 427–448.
- Fennovoima (2008). Ydinvoimalaitoksen ympäristövaikutusten arviointiohjelma. Tammikuu 2008. Saatavilla: <http://www.fennovoima.fi/hanke/periaatepaatos/ymparistovaikutusten-arviointi/yva-2008> (luettu 19.5.2015).
- Findlay, Trevor (2010). *The Future of Nuclear Energy to 2030 and its Implications for Safety, Security and Nonproliferation*. Waterloo: Cigi.
- Foucault, Michel (1980 [1975]). *Tarkkailla ja rangaista*. Suomentanut Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.
- Gamson, William & Modigliani, Andre (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology* 95: 1, 1–37.

- Giddens, Anthony (1995). *Politics, Sociology, and Social Theory: Encounters with Classical and Contemporary Social Thought*. Stanford: Stanford University Press.
- Greenberg, Josh (2005). This news may come as a shock. The politics and press coverage of electricity restructuring in Ontario, 1995–2002. *Canadian Journal of Communication* 30: 2, 233–258.
- Hall, Stuart; Critcher, Chas; Jefferson, Tony; Clarke, John & Roberts, Brian (1978.) *Policing the Crisis. Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan.
- Heiskala, Risto (2001). Theorizing power: Weber, Parsons, Foucault and neostructuralism. *Social Science Information* 40: 2, 241–264.
- Hepp, Andreas (2009). Differentiation: Mediatization and cultural change. Teoksessa: Lundby, Knut (toim.). *Mediatization. Concept, Changes, Consequences*. New York: Peter Lang, 139–157.
- Hjarvard, Stig (2008). The mediatization of society. A theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review* 29: 2, 105–134.
- Hujanen, Erkki (2007). *Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in humanities 68.
- Hujanen, Jaana (2000). *Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in communication 11.
- Joskow, Paul & Parsons, John (2009). The economic future of nuclear power. *Dædalus* 138: 4, 45–59.
- Kojo, Matti (2002). Lahjomattomien haukansilmien valvonnassa. Ydinjätteen loppusijoitushankkeen hyväksyttävyyden rakentaminen Posiva Oy:n tiedotusmateriaalissa. Teoksessa: Raittila, Pentti ym. (toim.). *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere: Tampere University Press, 36–66.
- Kojo, Matti (2004). Yhteenvedo. Teoksessa: Kojo, Matti (toim.). *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Helsinki: Like, 231–258.
- Kojo, Matti (2009). The strategy of site selection for the spent nuclear fuel repository in Finland. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 161–191.
- Kunelius, Risto (1996). *The News, Textually Speaking. Writings on News Journalism and Journalism Research*. Acta Universitatis Tamperensis 520.
- Kunelius, Risto; Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009). *Media vallan verkoissa*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitos. Julkaisu A 112.
- Lammi, Harri (2009). Social dynamics behind the changes in the NGO anti-nuclear campaign, 1993–2002. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 69–87.
- Lampinen, Ari (2009). An analysis of the justification arguments in the application for the new nuclear reactor in Finland. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 41–68.
- Litmanen, Tapio (2009). The transillumination of Finnish nuclear policy: Seeking a shortcut to a low carbon society. Teoksessa: Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 3–37.
- Litmanen, Tapio (2010). Nuclear power in societal flux: The renewal of nuclear power in Finland in the context of global concern over energy security. *Nuclear Safety and Simulation* 1: 4, 280–290.
- Luoma-aho, Vilma & Vos, Marita (2009). Monitoring the complexities: Nuclear power and public opinion. *Public Relations Review* 35: 2, 120–122.
- Mann, Michael (1986). *The Sources of Social Power: Volume 1, a History of Power from the Beginning to AD 1760*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mazzoleni, Gianpietro & Schultz, Winfried (1999). "Mediatization" of politics: A challenge for democracy? *Political Communication* 16: 3, 247–261.
- Michelsen, Karl-Erik & Särkiköski, Tuomo (2005). *Suomalainen ydinvoimalaitos*. Helsinki: Edita.
- Mills, C. Wright (1956). *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- Parsons, Talcott (1957). The distribution of power in American society. *World Politics* 10: 1, 123–143.
- Perko, Tanja; Turcanu, Catrinel & Gennen, Dries (2012). Media reporting and changes in public opinion after Fukushima nuclear accident: Belgium as case study. *Int. J. Nuclear Governance, Economy and Ecology* 3: 4, 291–307.
- Rahkonen, Juho (2006). *Journalismi taistelukenttänä. Suomen Nato-jäsenyydestä käyty julkinen keskustelu 2003–2004*. Acta Electronica Universitatis Tamperensis 547.

- Raittila, Pentti (2000). *Ydinjätteen loppusijoitus mediassa: Julkishallinnon ydinjätetutkimusohjelmaan (JYT 2001) liittyvä joukkoviestinnän seuranta tutkimus*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitos, journalismin tutkimusyksikkö, C 30.
- Raittila, Pentti (toim.) (2001). *Mediat ydinjätettä hautaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999–2001*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitoksen julkaisuja C 34.
- Raittila, Pentti (2002). Journalismin rooli ydinjätekeskustelussa – näkökulmien välittäjä vai vuoro vaikutuksen organisoija? Teoksessa: Raittila, Pentti; Hokkanen, Pekka; Kojo, Matti & Litmanen, Tapio (toim.). *Ydinjäteihme suomalaisittain*. Tampere: Tampere University Press, 67–91.
- Ramana (2011). Nuclear power and the public. *Bulletin of the Atomic Scientists* 67: 4, 43–51.
- Reunanen, Esa (2003). *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Acta Electronica Universitatis Tampensis 300.
- Riffe, Daniel; Lacy, Stephen & Fico, Frederic (2014). *Analyzing Media Messages. Using Quantitative Content Analysis in Research*. 3. painos. New York: Routledge.
- Ruostetsaari, Ilkka (1998). *Energiapolitiikka käännekohtadassa. Järjestöt ja yritykset vaikuttajina vapautuvilla energiamarkkinoilla*. Tampereen yliopisto: politiikan tutkimuksen laitos, julkaisuja 8.
- Ruostetsaari, Ilkka (2010). *Energiavalta. Eliitti ja kansalaiset muuttuvilla energiamarkkinoilla*. Tampere: Tampere University Press.
- Salovaara-Moring, Inka (2004). *Media Geographies. Regional Newspaper Discourses in Finland in the 1990s*. Helsingin yliopisto: Viestinnän julkaisuja 9.
- Schlesinger, Philip (1990). Rethinking the sociology of journalism. Source strategies and the limits of media centrism. Teoksessa: Ferguson, Marjorie (toim.). *Public Communication: The New Imperatives*. London: Sage, 61–83.
- Seppänen, Janne (2005). *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino.
- Seppänen, Janne & Välierronen, Esa (2013). *Mediayhteiskunta*. 2., tarkistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Strömbäck, Jesper & Esser, Frank (2009). Shaping politics: Mediatization and media interventionism. Teoksessa: Lundby, Knut (toim.). *Mediatization. Concept, Changes, Consequences*. New York: Peter Lang, 205–223.
- Suikkanen, Risto; Holma, Aino & Raittila, Pentti (2012). *Muuttumaton uutinen. Suomalaisen uutismedian vuosiseuranta 2007–2012, loppuraportti*. Tampere: Journalismien, viestinnän ja median tutkimuskeskus COMET.
- Sunell, Milka (2001). *Miten Suomen yksityinen metsäteollisuus hankki länsimaisen ydinvoimalan. Tutkimus taloudellisesta ja poliittisesta vallankäytöstä 1970-luvulla*. Helsingin yliopisto: yhteiskuntahistorian pro gradu -tutkielma.
- Teräväinen, Tuula (2012). *The Politics of Energy Technologies. Debating Climate Change, Energy Policy, and Technology in Finland, the United Kingdom, and France*. Helsinki: Into.
- Teräväinen, Tuula (2014). Representation of energy policy and technology in British and Finnish newspaper media: A comparative perspective. *Public Understanding of Science* 23: 3, 299–315.
- Teräväinen, Tuula; Lehtonen, Markku & Martiskainen, Mari (2011). Climate change, energy security, and risk – Debating nuclear new build in Finland, France and the UK. *Energy Policy* 39: 6, 3434–3442.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Watts, Richard & Maddison, Jonathan (2012). The role of media actors in reframing the media discourse in the decision to reject relicensing the Vermont Yankee nuclear power plant. *J Environ Stud Sci* 2: 2, 131–142.
- Weber, Max (1978 [1922]). *Economy and Society. An Outline of Interpretative Sociology*. University of California Press: Berkeley.
- Whitfield, Stephen; Rosa, Eugene; Dan, Amy & Dietz, Thomas (2009). The future of nuclear power: Value orientations and risk perception. *Risk Analysis* 29: 3, 425–437.
- Wiio, Juhani (2006). *Media uudistuvassa yhteiskunnassa. Median muuttuvat pelisäännöt*. Sitran raportteja 65. Helsinki: Sitra.
- Yun, Sun-Jin (2012). Nuclear power for climate mitigation? Contesting frames in Korean newspapers. *Asia Eur J* 10: 1, 57–73.

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Ilmastonmuutoksen ydinasiat

Ilmastokonsensus Fennovoima-kirjoittelussa 2007–2013

Julkinen puhe ilmastonmuutoksesta lisääntyi voimakkaasti vuoden 2007 tietämällä. Huipun jälkeen puhe myös väheni nopeasti. Siitä tuli taustaaäni: ilmastonäkökulma, jota käytetään mitä erilaisimpien asioiden yhteydessä. Samoihin aikoihin kasvoi myös ydinvoiman suosio. Ilmastonmuutokseen vetoaminen onkin yksi suosituimmista ydinvoiman perusteista, sillä ydinvoimasta ei synny kasvihuonekaasuja.

Artikkelissa tarkastellaan ydinvoimakeskustelussa käytettyjä ilmastoargumentteja julkisuuden tutkimuksen näkökulmasta. Tavoitteena on saada empiiristä tietoa siitä, millaiset ilmastonmuutoksen kehykset ovat vallitsevia ja millaiset eivät esiinny julkisuudessa, kun puhutaan ydinvoimasta. Tarkastelun apuna käytetään julkisen oikeuttamisen teoriassa esitettyjä kategorioita erilaisista ”oikeuttamisen maailmoista”. Tutkimusmenetelmänä on kehysanalyysi, ja metodikysymyksenä pohditaan oikeuttamisteorian soveltuvuutta kehysanalyysin tulosten tarkastelemiseksi.

Perusaineisto on kerätty kolmesta sanomalehdestä: Helsingin Sanomat, Kaleva ja Raahen Seutu. Aineisto koostuu Fennovoiman ydinvoimalaa käsittelevistä journalistisista jutuista ja mielipidekirjoituksista vuosilta 2007–2013. Tarkasteltavana on otos näiden juttujen ilmastoargumentoinnista.

Puhe ilmastonmuutoksesta jakautuu kolmeen tarkastelukeyhkeyseen: poliittinen päätöksenteko, tekninen hallinta ja taloudellinen toiminta. Kehyksille on yhteistä pyrkimys ilmastonmuutoksen ”ratkaisemiseen”. Tällaisena lähes hegemonisena ilmastonmuutospuheena kehykset toistavat ilmastotieteen asettamia lähtökohtia. Lopuksi pohditaan, mitä muuta ilmastonmuutospuhe voisi olla ja olisiko vaihtoehtoisilla kehyksillä menestymisen mahdollisuuksia julkisuudessa.

AVAINSANAT: ilmastonmuutos, ydinvoima, kehysanalyysi, sanomalehti, julkisuus, oikeuttamisteoria

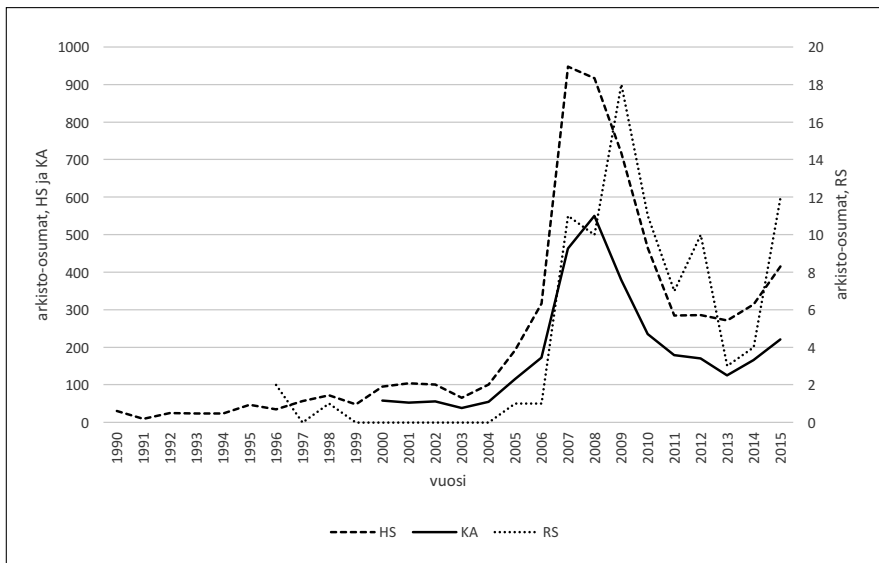
Selvitän tässä artikkelissa, millaista on ilmastopuhe *Helsingin Sanomien*, *Kalevan* ja *Raahen Seudun* ydinvoimakirjoittelussa. Keskityn analyysissä Fennovoiman ydinvoimalaa käsitteleviin kirjoituksiin ilmastohypen¹ ajalta ja sen jälkeisiltä vuosilta 2007–2013. Tutkimusmenetelmänä on kehysanalyysi. Mitkä ovat keskeiset tavat, joilla ilmastonmuutos kehystetään mediakeskustelussa? Entä millaisia kehystämisen tapoja

aineistossa ei esiinny? Tarkastelun apuna käytän julkisen oikeuttamisen teoriassa esitettyjä kategorioita erilaisista kulttuurisesti jaetuista ”oikeuttamisen maailmoista”. Tältä pohjalta tarkastelen myös vaihtoehtoisia kehystämisen tapoja sekä arvioin niiden soveltuvuutta julkiseen keskusteluun. Metodini osalta kysyn, millä tavalla kehysanalyysi soveltuu käytettäväksi julkisen oikeuttamisen teorian yhteydessä.

Ydinvoiman, ilmastomuutoksen ja julkisen keskustelun tutkiminen osuu monella tavalla yhteiskunnan keskiöön. Ilmastomuutos on globaali ilmiö, jonka vaikutukset koko elinympäristöön ja siten myös kansalliseen ja kansainväliseen päätöksentekoon ovat vertaansa vailla. Ydinvoimakin on yhteiskunnallisen toiminnan polttopisteessä. Sähköntuotantoon on huoltovarmuuden takia satsattava, sillä vakava saantihäiriö käytännössä pysäyttäisi sähköriippuvaisen yhteiskunnan. Toisaalta ydinvoimaan itseensä sisältyy uhka: ydinonnettomuus voi vahingoittaa vakavasti elinympäristöä, mistä toipuminen saattaa kestää vuosikymmeniä. Ydinvoimalan rakentaminen kytkeytyykin lähes kaikkiin yhteiskunnan alueisiin. Aihe koskettaa niin taloutta, työllisyyttä, energiaa, alueellista päätöksentekoa, ympäristöä kuin turvallisuuttakin. Media puolestaan on keskeinen foorumi, jossa näistä aiheista käydään julkista keskustelua. Omilla toimintatavoillaan media vaikuttaa, kuinka aiheista keskustellaan, miten niitä kytetään toisiinsa ja minkälaisia päätöksiä aiheiden nojalla voidaan tehdä. (Sisäministeriö 2016; Nieminen 2003; Lyytimäki 2011, 651.)

Tutkimukseni tarkastelujakson alku osuu kymmenkunta vuotta sitten elettyyn ilmastohypen aikaan. Kiihkeän ilmastokeskustelun taustalla oli jo vuosisadan ajalta havaintoja ja tutkimusta ihmisen aiheuttamasta ilmastomuutoksesta: viimeistään 1970-luvulla asiasta oli selvää näyttöä. Huoli muutoksesta kiteytyi vuonna 1988, jolloin sekä Yhdysvaltain että Britannian hallinto heräsivät asiaan ja jolloin hallitustenvälinen ilmastomuutospaneeli IPCC perustettiin. (Dryzek ym. 2013; Le Treut ym. 2007.) Kioton kokouksessa 1997 sovittiin kansainvälisesti vähennettäväksi kasvihuonekaasujen päästöjä; sopimuspöytäkirja astui voimaan vuonna 2005. Näihin aikoihin nousi enenevää julkista ilmastokeskustelua, ja vuoden 2007 tietämällä puhe ryöpsähti valtavaan kasvuun. Ilmastokeskustelu saavutti huippunsa vuoden 2008 kohdilla ja romahti pian tämän jälkeen. (Kuvio 1; vrt. Daly ym. 2015; Lyytimäki 2011, 654; Kumpu 2014, 46.) Tarkastelujakson loppua kohti tultaessa ilmastopuhe oli liudentunut kirkuvien otsikoiden tasolta joka puolella kuuluvaksi taustahälyksi. Hypeä seuraavassa vaiheessa ilmastomuutos esiintyykin usein muiden kuin ympäristöaiheiden yhteydessä. Ilmastoargumentteja käytetään jostakin muusta aiheesta – esimerkiksi ydinvoimasta – puhuttaessa, mutta itse ”ilmastomuutoksen” käsitettä ei jutuissa välttämättä näy. (Lyytimäki & Tapio 2009, 731–732; Lyytimäki 2011, 657–658.)

Kuio 1: Ilmastomuutos-sanan esiintyminen tutkituissa lehdissä 1990–2015²

Ilmastohyphen alkaessa myös ydinvoimarakentaminen näytti nousevan aallonpohjasta sekä Suomessa että muualla maailmassa (IEA/NEA 2015, 11). Renessanssiin oli useita syitä. Muistot Yhdysvalloissa 1979 (Three Mile Island) ja Neuvostoliitossa 1986 (Tšernobyl) sattuneista ydinturmista olivat haalistuneet (Clery 2005, 1172; Ramana 2011, 44). Lisäksi voimaloiden luotettavuus ja tuotantokyky olivat parantuneet, fossiilipolttoaineiden hinnat nousseet, huoli energiansaannista kasvanut ja etenkin Yhdysvalloissa laitosten lupaprosessia oli kevennetty. (Joskow & Parsons 2009, 46–48; Findlay 2010, 14–18.) Keskeisin syy uuteen suosioon oli kuitenkin ilmastonmuutoksen torjunta: ydinvoimasta ei synny kasvihuonekaasuja (Whitfield ym. 2009, 425). Ydinvoima ja ilmastonmuutos tuotiinkin voimallisesti yhteen 2000-luvun alkuvuosina. Ydinvoima määriteltiin ”kestäväksi energiantuotantomuodoksi”, asetettiin energiapolitiikan olennaiseksi osaksi ja kytkettiin ilmastonmuutokseen sopeutumiseen niin kansainvälisesti kuin Suomessakin. Energiayrityksetkin tulivat lupatoiveineen esille ilmastokeskustelun tihennyttyä. Ydinvoiman avulla voitaisiin jatkaa suurta energiankulutusta ja pysyä silti päästörajoissa. Poliittisen ja taloudellisen lobbauksen lisäksi näiden ajatusten tueksi asettuivat myös erilaiset huomio-piikit, esimerkiksi IPCC:n tarjoama ilmastotieteellinen tieto sekä erilaisten julkisten esittämä ilmastohuoli. Myös arkinen kokemustieto muuttuneesta säästä vaikutti suuresti. (IPCC 2007, 10; BERR 2008; Boykoff 2007, 471; Rogers-Hayden ym. 2011, 137; Teräväinen ym. 2011, 3434; Lyytimäki 2009, 537–539; Kumpu 2014, 45–46; Lyytimäki & Tapio 2009, 723–724.)

Lähestyn ydinvoimaan liittyvää ilmastonmuutoskeskustelua julkisuuden tutkimuksen näkökulmasta. Taustalla on Jürgen Habermasin tunnettu teoria julkisuu-

desta yhteiskuntarakenteellisena vyöhykkeenä, jossa julkinen mielipide muodostuu ja jonka kautta kansalaisyhteiskunnan toimijat voivat julkisoina vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Habermas 2004 [1962]; 1996 [1992]; kritiikistä Fraser 2009 [1992]; myös Ylä-Anttila 2010, 38–46; tilametaforasta Ridell 2004). Analyysimenetelmänä on mediatutkimuksen piirissä usein käytetty kehysanalyysi. Sillaksi julkisuusteorian ja kehysanalyysin välille tuon Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n julkisen oikeuttamisen teorian (2006 [1991]). Se on tarkastelu tavoista, joilla erilaisia asioita oikeutetaan julkisesti vetoamalla yleisesti hyväksytyihin periaatteisiin. Nämä perustat juontuvat pitkistä filosofianhistoriallisista prosesseista, joilla kullakin on laajasti tunnettu juuriteksti ja laeva sovellusalue filosofiasta politiikkaan ja arjen moraalikäsitteisiin. Paitsi kehysanalyysin tukena, käytän oikeuttamisteoriaa myös tulosten tarkastelun apuna ja vaihtoehtoisten kehysten etsinnässä.

Analyysiani voi pitää ilmastonmuutospuheen konstruktionistisena tulkintana. Näin ajateltuna ilmastonmuutoksessa ei ole kyse mistään yhtenäisestä ympäristökriisistä vaan erilaisista kertomuslinjoista, jotka tarkastelevat todellisuutta erilaisista näkökulmista, ja joista jotkut ovat toisia tavanomaisempia. Tutkimuksessa on tällöin kyse ilmastonmuutoksesta käytettyjen sanastojen ja kehysten selvittämisestä ja sen kritiikistä, että jotkut tieteelliset konstruktiot otetaan pureskelematta politiikan lähtökohdiksi. (vrt. Hajer 1996, 256–260; Rannikko 2000, 92–93.) On väitetty, että ilmastokeskustelussa vallitsee hegemoniseen asemaan noussut ilmastotieteellinen tulkinta, jonka ”universaalis-materialistisilla” tai ”realistis-normatiivisilla” väitteillä on suuri painoarvo. Tämä ilmastokonsensus suuntaa huomion ilmastonmuutoksen *ratkaisemiseen* ja sitoo ilmastopolitiikan näköalat nykyiseen taloudellis-poliittiseen valtajärjestykseen – muut näkökulmat ohitetaan helposti ongelman ratkaisemista hankaloittavana tai turhana spekulatiiona. (Kumpu 2014, 42; Kunelius 2012, 33–37.) Tällöin kuitenkin aliarvioidaan ilmastonmuutoksen ”pirullisuus” (Steffen 2011) tai ”viheliäisyys” (Rittel & Webber 1973) eli luullaan liikoja politiikan, talouden tai tekniikan kyvystä taltuttaa ja ohjastaa muuttuvaa ilmastoja (Hulme 2009, 335). Käsitykset ilmastonmuutoksesta eivät siis ole yksimielisiä: vaikka yksi tulkinta vallitseekin, sen asemasta käydään merkityskamppailua esimerkiksi ydinvoimakeskustelun kautta. Keskusteluun tarkemmin syventymällä voikin tehdä näkyväksi, millaisia ilmastonmuutoksen jäsenyyksiä yleisesti käytetään ja arvioida, mihin suuntaan käsitykset ovat mahdollisesti muuttumassa.

Tutkimuksen aineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkittavien lehtien valinta heijastelee suomalaisen lehtikentän kolmijakoa valtakunnalliseen, maakunnalliseen ja paikalliseen lehdistöön. Lehdistä Helsingin Sanomat edustaa valtakunnallista näkökulmaa. Oululainen Kaleva on maakuntansa päälehti, jonka levikkialueella on voimalan sijoituspaikka, Pyhäjoki. Lähin paikallislehti, Raahen Seutu, ilmestyy voimalatyömaan naapurikunnassa. Keskityn yhtä yritystä – Fennovoimaa – käsitteleviin kirjoituksiin. Yritys ilmestyi vuonna 2007 Suomen energia-

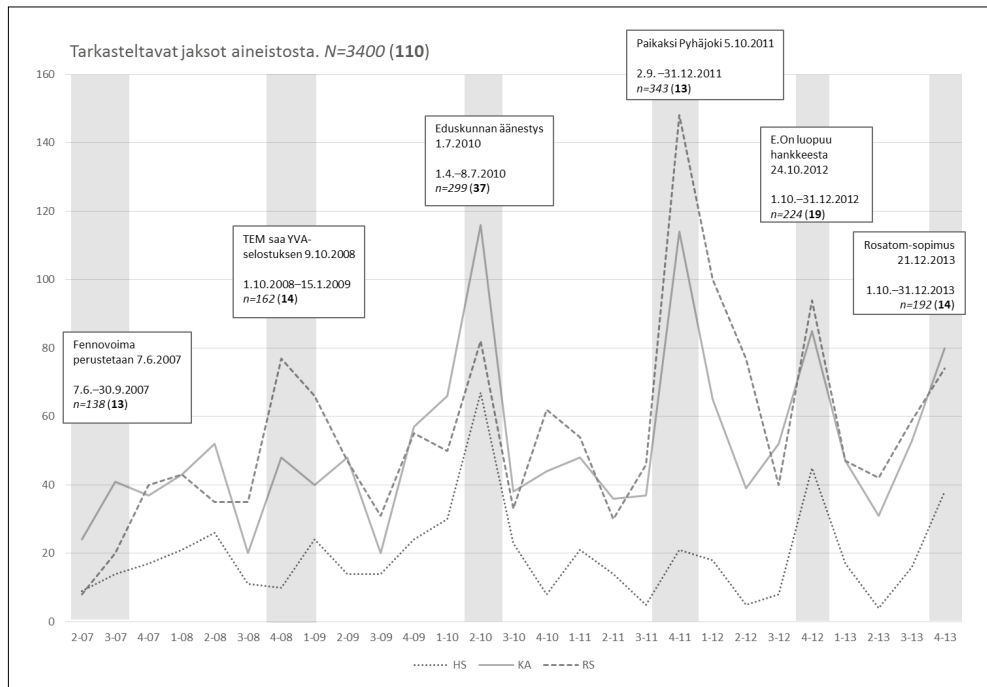
kentälle uutena toimijana, eräänlaisena altavastaaajana (Nikkanen 2015, 5–6). Voi ajatella, että tällaisen uuden toimijan käyttämä sekä siihen itseensä kohdistuva argumentointi on tavanomaista harkitumpaa ja täten tutkimuksen kannalta erityisen rikasta. Tarkastelu alkaa Fennovoiman perustamisesta ja päättyy yrityksen solmittua sopimuksen laitetoimittajansa kanssa vuoden 2013 lopussa.

Aineistovalinta on perua aiemmasta sisällönanalyysistä (Vehkalahti 2015), jossa pyrittiin vertailemaan eri lehtien toimija- ja aiherakennetta sekä ydinvoimakantoja. Perusaineistossa on kaikkiaan 3400 juttua: Helsingin Sanomat, HS (524), Kaleva, KA (1381) ja Raahen Seutu, RS (1495). Pääosan perusaineistosta muodostavat jutut, joissa mainitaan *Fennovoima*. Lisäksi aineistoa kerättiin käyttämällä yhdistelmähuja *ydinvoima* JA Fennovoiman YVA-selvityksessä (2008, 3) mainitut kuntanimet: *Kristiinankaupunki*, *Pyhäjoki*, *Ruotsinpyhtää* tai *Simo*. Keräsin myös jutut, joissa käsitellään tulevia ydinvoimalahankkeita mainitsematta sijaintia tai toteuttajaa. Näihin viitataan usein käsitteillä *kuudes ydinvoimala* tai *seitsemäs ydinvoimala*. Lisäsin Raahen Seudun hakuihin kolme paikallisinimeä: *Parhalahti*, *Piehinki* ja *Hanhikivi*. Kaikki haut on tehty katkaisumerkkien * avulla. Päällekkäiset hakutulokset on siivottu nyt esitetyistä luvuista. (vrt. Vehkalahti 2015) Kohdennan tarkasteluni tästä aineistosta tehtyyn otokseen, joka on paikannettu paljon julkista puhetta sisältäneiden ”kriittisten kohtien” avulla. Pitkäkestoisia aiheita kuten esimerkiksi ydinvoimaa käsitellessä journalistit hyödyntävät tapahtumien virrassa tarttumapaikkoja eli aiheita ja tapahtumia, joiden yhteydessä voi tuoda esille myös laajempia aihetta koskevia tarkasteluja ja kommentteja. Kriittisten kohtien yhteydessä aihetta koskevat erilliset tarkastelutavat ovat todennäköisimmin esillä. (Gamson & Modigliani 1989, 10.) Tässä aineistossa kriittisiä kohtia on kuusi. Niistä ensimmäisenä voi pitää Fennovoiman perustamisuutista (7.6.2007) välittömästi seurannutta lehtikirjoittelua, vaikka lukumääräisesti kirjoittelu ei vielä ollutkaan kovin mittavaa. Määrällisesti tarkasteltuna erottuu lisäksi viisi aikajaksoa, jotka kaikki liittyvät ydinvoimalahankkeen kannalta tärkeisiin nivelkohtiin (vrt. Vehkalahti 2015, 98). Otokseen on valittu kuhunkin kriittiseen kohtaan sattuvan neljännesvuoden jutut. Otosta on lavennettu rajauksen ulkopuolelle, jos huomionaihetta ennakoidaan (esimerkiksi eduskuntaäänestys) tai jos keskustelu päättyy muuten luontevasti: keskustelu kuoleentuu yleensä kesä- tai joululomien aikana. Otoksen teksteissä esiintyvät *ilmastonmuutos* tai teeman kannalta muut olennaiset sanat (*kasvihuoneilmiö*, *ilmasto*, *hiili*, *päästö*, *fossiili*, *uusiutuva*). Kaikki tekstit on käyty läpi ja varmistettu, että yhteys ilmastonmuutokseen on eksplisiittisesti olemassa. Näillä perusteilla otokseen päätyi 110 juttua (kuvio 2).

Kaikki kuvatut kohdat nousevat esille joko hallinnon ja päätöksenteon tai yritystapahtumien tahdittamana: kyseessä on joko ydinvoimalan lupaprosessi tai projektin enemmän tai vähemmän odotetut vaiheet. Aidosti yllättävä käänne – maaliskuussa 2011 tapahtunut Fukushima ydinonnettomuus – ei kytkeydy perusaineistossani Fennovoimaan juuri mitenkään. Asia nousee esille kolmea kautta: 1) ydinvoimamarkentamisen hinnan nousu uudistettujen turvavaatimusten takia, 2) onnettomuutta seuranneen Saksan *Energiewenden*³ vaikutukset sähkön hintaan ja fossiilipolttoai-

neiden käyttöön ja 3) ydinvoiman gallupsuosio. Ilmastonmuutosta käsittelevästä otoksesta näistä löytyy kaksi ensimmäistä. Perusaineistoni ei toki kuvasta kaikkea puhetta ydinvoimasta tai Fukushimaa vaan yksittäisen ydinvoimalan rakentamiskeskustelua, jossa Fukushimakin silloin tällöin mainitaan. Kehysanalyysin valossa tulos ei varsinaisesti yllätä: maailmasta selkoa tehdessään uutiskoneisto pyrkii sovittamaan tapahtumat valmiisiin ja käytettyihin kehyksiin. Sisällönanalyyssissäni (Vehkalahti 2015) selvisi, että ydinvoimahanke sai osakseen melko paljon positiivista tai neutraalia julkisuutta, joka keskittyi paljolti viranomaisten ja elinkeinoelämän seurantaan. Ydinvoimaa vastustavat järjestötkin esittivät kritiikkiään maltillisesti paitsi mielipidekirjoituksilla myös sovittautumalla hallintouutisoinnin rytmiin kaava- ja menettelytapavalituksillaan. Juontuisiko katastrofinäkökulman säästeliäästä käytöstä – lähinnä voimalahanketta kritisoivissa mielipidekirjoituksissa – ettei näkökulma ole tarttuakseen Fennovoimaan edes silloin, kun todellinen katastrofi tapahtuu toisaalla.

Kuvio 2: Aineiston kriittiset kohdat

Tutkimusmenetelmänä on kehysanalyysi (esim. Gamson & Modigliani 1989; Entman 1993; Carragee & Roefs 2004). Sen avulla voi tutkia, miten jokin yksittäinen asia voidaan ympäröidä erilaisilla tarkastelukehysillä ja minkälaisilla toisistaan poikkeavilla tavoilla kehykset asiaa määrittävät. Tulkinta-apuna käytän Boltanskin ja Thévenot'n oikeuttamisteoriaa, ja tarkastelen myös sen yhteyksiä kehysanalyysiin. Laadullisen

tarkastelun lisäksi vertailen lehtien kehysjakaumaa myös määrällisesti ja pyrin löytämään jakaumalle selityksiä aiemmin tekemäni sisällönanalyysin pohjalta.

Tapana on mainita kehysanalyysin aloittajaksi Erving Goffman, joka itse sanoo Gregory Batesonin aiemmin käyttäneen kehystämisen käsitettä suurin piirtein samoin (Goffman 1986 [1974], 7). Menetelmä on 1970-luvun lopulta lähtien nousut sosiaalipsykologian piiristä mm. mediatutkijoiden ja etenkin poliittisen viestinnän tutkijoiden suosioon. Kehysanalyysin lähtökohtana on symbolisen interaktionismin mitä hyvänsä sosiaalista tilannetta koskeva peruskysymys: *mitä tässä oikein on meneillään?* (emt. 8). Jotta voisi toimia tilanteessa oikein, on ensiksi tulkittava sitä eli päästävä selville sen luonteesta (Karvonen 2000, 79). Havainto aktivoi mielessä jonkin kehysten, jonka perustalta havainnon kohde tulee ymmärretyksi. Kehystämisen avulla voidaan myös panna asiat merkitsemään jotakin. Tällöin havainnoista valitaan muutamia osasia kertomukseksi, joka korostaa osasten välisiä yhteyksiä ja asettaa jonkin tietyn tulkinnan etusijalle. (Entman 2007, 164) Pohjalla on jokin ennakkokäsitys siitä, miten todellisuus on rakentunut ja mikä siinä on merkittävää. Kertomuksessa korostuvat – tieteen tahtoen tai tiedostamatta – jotkut puolet kun toiset jäävät huomiotta. (Karvonen 2000, 82.) Vastaavasti oikeuttamisteoriassa esiintyy ajatus ”kriittisestä kapasiteetista”: normaalisti ihmiset toimivat erilaisten taustaoletustensa varassa niitä sen enempiä miettimättä, ”selkäytimestä”, mutta muuttuneissa tilanteissa, ”kriiseissä”, toimijat joutuvat kiinnittämään näihin oletuksiinsa huomiota. (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 37; kehystämisen ja oikeuttamisen yhteyksistä: Ylä-Anttila 2010, 258–259.)

Kehyksiä analysoitaessa luokitellaan aineisto niihin mahdollisiin kehikkoihin, joissa joku ilmiö tai aihe tulee tarkastelluksi. Kehykset ovat analyttisiä luomuksia eli tiivistelmiä siitä havaitsemisesta ja järjelystä, joka kunkin kehysten sisällä on mahdollista tehdä. (Gamson & Modigliani 1989, 3–4.) Käytännön analyysin kanalta tutkimusaineistoa voidaan jäsentää Gamsonin ja Modiglianin (emt.) esimerkin mukaisesti kahdesta eri näkökulmasta. Tällöin erottuu jako ”kehystämisvälineisiin” (framing devices) eli tapoihin, joilla jokin tapahtuma tai teema kuvataan sekä ”järjelyvälineisiin” (reasoning devices) eli keinoihin, joilla asiaa selitetään ja perustellaan. Ensin asia asetetaan sopivaan kehykseen eli määritellään se kehystämisvälineillä, joita voivat olla esimerkiksi metaforat, esimerkit, iskulauseet, kuvaelmat ja visuaaliset kuvat, jotka ehdottavat sopivaa tapaa ajatella asiaa. Analyysissa voidaan paikallistaa esimerkiksi toistuvia avainsanoja tai metaforia (tässä aineistossa esimerkiksi ”hiilidioksidi” tai ”päästöt”) jotka ikään kuin suosittavat itselleen tietynlaista käsittelyä. Tässä kohdin astuvat mukaan järjelyvälineet: syiden ja taustojen, moraalisten periaatteiden sekä seurausten ja ratkaisujen pohdinta. Analyysissä etsitään aineistosta esimerkiksi erilaisia syy–vaikutus–ratkaisu-ketjuja (tässä aineistossa esimerkiksi fossiilipäästöt → ilmaston hiilidioksidipitoisuus → päästötön energiantuotanto).

Myös oikeuttamisteoriassa voidaan nähdä jako toisaalta materiaalisen maailman elementteihin ja niitä koskevaan kuvailuun ja luokitteluun sekä toisaalta argumentaatioon, joka nostaa elementit eri tavoin esille riippuen siitä, minkä oikeuttamis-

maailman perusteella ne luokitellaan (Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011, 38). Oikeuttamisteoriassa kuvatut maailmat muodostavat kaikkien toimijoiden jakaman ”kulttuurisen työkalupakin”. Käytän näitä maailmoja apuna, kun arvioin kehysanalyysini tuloksia. Oikeuttamisen perustat ovat tiivistetysti: 1) kodin maailma, joka pohjaa traditioon, 2) maineen maailma, joka perustuu julkiseen näkyvyyteen, 3) markkinoiden maailma, jossa painottuu taloudellinen kilpailu, 4) teollisuuden maailma, jonka kriteerinä on tekninen tehokkuus, 5) kansalaisuuden maailma, joka painottaa jaettavaa etua ja egalitaarista solidaarisuutta, sekä 6) inspiraation maailma, joka pohjaa luovuuteen (Eranti 2014, 24; tarkemmin Boltanski & Thévenot 2006, 159–211; Ylä-Anttila 2010, 149–153). Myöhemmin teoriaa on täydennetty 7) ekologian maailmalla, jonka perustana ovat ympäristön kannalta arvokkaat teot ja tavoitteet (emt., 152). Tässä artikkelissa pitäydytään kuuden alkuperäisen oikeuttamisperustan mallissa ja oletetaan, että ilmastonmuutosargumentteja voi jo lähtökohtaisesti pitää ekologian oikeuttamismaailman piiriin kuuluvina⁴.

Viestinnätutkimuksessa kehysten käsitettä on sovellettu neljällä tavalla, mitä Paul D’Angelo kutsuu kehystutkimuksen kovaksi ytimeksi: 1) on eritelty mediateksteistä kehysiä ja laskettu niiden määrää, 2) tutkittu, kuinka eri olosuhteet tuottavat tiettyjä kehysiä, 3) tarkasteltu, kuinka kehukset vuorovaikuttavat yksilön aiemman tietämyksen kanssa ja kuinka ne osallistuvat tietojen tulkintaan ja muistamiseen sekä päätöksentekoon, 4) selvitetty, miten uutisten sisältämät kehukset muovaavat yhteiskunnallisen ja kulttuurisen tason prosesseja, kuten julkista keskustelua. Tältä pohjalta D’Angelo ehdottaa kolmea paradigmaa uutiskehystämisen tutkimiseksi – vaikka toteaaakin, että useimmissa kehysanalyysissä näkyy merkkejä kaikista näistä: kognitiiviseen psykologiaan pohjautuva paradigma, joka käyttää muun muassa skeeman käsitettä, kriittinen paradigma, jossa korostetaan poliittisen ja taloudellisen vallan kysymyksiä sekä konstruktivistinen paradigma, joka painottaa tutkimuskohteena journalistista tuotantoa ja toimittajan työtä. (D’Angelo 2002, 873–878; Horsti 2005, 51, 62.) Itse suuntaan huomioni siihen, millaisia toisistaan poikkeavia kulttuurisen tason kehysiä aineistossa esiintyy. Tarkoituksena on tuottaa tietoa edellä mainitun kohdan 4) palvelukseen: minkälaisella käsitteistöllä ja minkälaiden jäsenysten varassa ilmastonmuutoksesta on mahdollista puhua julkisuudessa. En siis tartu uutistyöskentelyyn, journalististen tekstien erityispiirteisiin (esimerkiksi erontekoon lähteen puheen ja journalistisen sidospuheen välillä) tai uutisjuttujen luentaan, vaan kiinnitän huomioni tekstien sisältämään kulttuurisesti päteväksi koettuun puheeseen. Tällöin kysyn, millaisia ovat rutiininomaiset ja itsestään selvät tavat ymmärtää ilmastonmuutos ydinvoiman yhteydessä. Jotkut kehukset saattavat esimerkiksi olla niin dominoivia, että niitä pidetään ”todellisuuden läpinäkyvinä kuvauksina eikä tulkintoina”. Tällaisilla hegemonisilla kehysillä tuetaan tiedostamatta mutta systemaattisesti vallitsevaa järjestystä. Vaihtoehtoisten kehysten on sitä vaikeampi vahvistua mitä itsestäänselvempiä kehysiä vastaan ne kamppailevat. (Horsti 2005, 52–53, 70; Carragee & Roefs 2004, 221–224.) Oikeuttamisteorian ajatus kriittisestä kapasiteetistä liittyy tähän; ihmiset eivät ole kulttuuristen kehikkojen orjuuttamia, vaan kykenevät niiden nojalla myös arvioimaan ja

suuntaamaan toimintaansa uusiksi. Siksi on tärkeää arvioida myös niitä tapoja, joilla kritiikki ja vaihtoehtoiset kehystykset voisivat toimia.

Kehysanalyysin tulosten tulkinnassa lähtökohtani on, että kunkin kehysten runkona on jokin oikeutusmaailma. Tällöin teknisen hallinnan kehys tukeutuu ennen muuta teollisuuden oikeutusmaailmaan, poliittisen päätöksenteon kehys kansalaisuuden maailmaan ja taloudellisen toiminnan kehys markkinoiden maailmaan. Tätä melko suoraviivaista kytkentää voi rikastaa sillä, kuinka kiistat nähdään oikeuttamisteoriassa. Kiistoja on kolmenlaisia. Ensinnäkin voidaan käydä kiistaa yhden oikeuttamismaailman sisällä: osapuolet ovat yhtä mieltä kriteereistä mutta eri mieltä niiden täyttymisestä. Voidaan siis esittää esimerkiksi ydinvoiman ilmastoperusteluja markkinamaailman avulla ja tämän jälkeen kiistellä, täytyvätkö kriteerit vai eivät. Toiseksi oikeuttamisteoriassa tunnetaan ”tuomitseminen” eli tilanne, jossa kahden oikeuttamismaailman kriteerit törmäävät toisiinsa. Tällöin esimerkiksi käsitystä tuot-toisasta toiminnasta punnitaan kansalaisuuden maailman kriteereillä. Kolmanneksi tunnetaan kompromissi, jossa kahden eri oikeuttamismaailman kriteereitä sovitellaan toisiinsa. (Ylä-Anttila 2010, 153; tarkemmin Boltanski & Thévenot 2006, 215–236, 277–292.) Kunkin kehysten pääasiallinen oikeutusmaailma siis ikään kuin vetää puoleensa kritiikkejä toisista maailmoista. Tässä kohdin on tietysti tulkinnanvaraista, sijoitetaanko jokin argumentti kehykseensä kritisoidun kohteen vai esitetyn kritiikin perusteella (vrt. Boltanski & Thévenot 2006, 226–228).

Kehysanalyysin tulokset

Usein kehysanalyysin yksi lopputulema on havaintomatriisi käytetyistä kehystämistä ja järkeilyvälineistä (esim. Rönkä 2011, 30; Väliaverronen 1995, 12). Tällaista matriisia käytän myös itse. Tiivistin tulokset kolmeen erilaiseen kehykseen, joissa ilmastonmuutos rakentuu kussakin eri tavoin. (Taulukko 1) Tämän lisäksi esitän tarkemmin kunkin kehysten piirteet aineistosta poimittujen sitaattien avulla. Lopuksi pyrin oikeuttamisteorian nojalla etsimään mahdollisuuksia sellaisille kehystämistavoille, jotka jäävät nyt löydettyjen tulosten ulkopuolelle.

Taulukko 1: Ilmastonmuutoksen analyysimatriisi

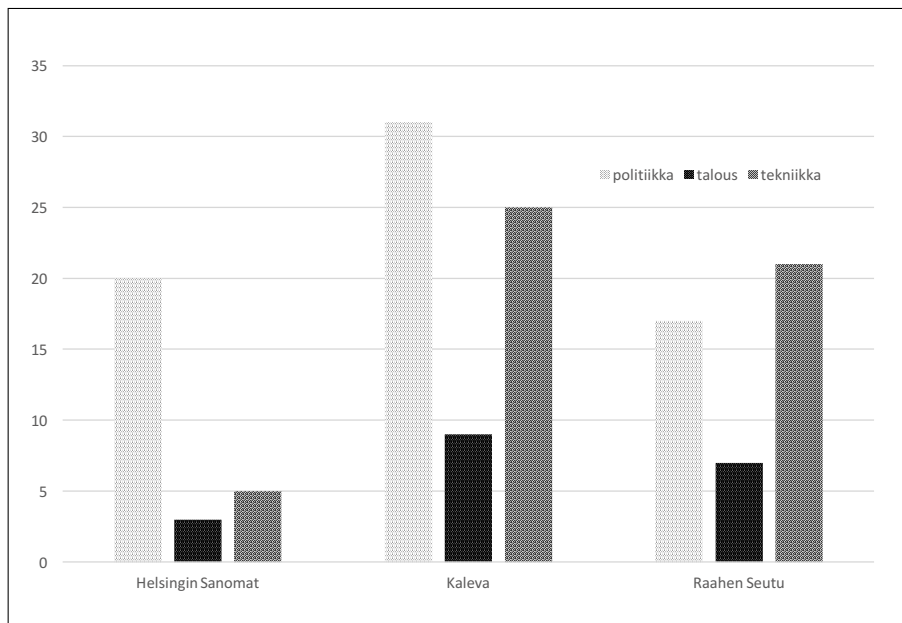
	tekninen hallinta	poliittinen päätöksenteko	taloudellinen toiminta
avainsanat	hiilidioksidipäästöt	kansainväliset sitoumukset, sopimukset, päätökset	kustannuserä, päästökauppa
esimerkit	sähkö- ja lämpövoimat, liikenne	Kioton ilmastokokous; Eduskunnan ydinvoimäänestys	Kazakstanin päästörajan tuotanto; Outo-kummun terässlatto, Rautaruukki
fraasit	Uusiutuva energia, energiatehokkuus ja ydinvoima ovat välineet päästövähennyksiin. Ydinvoima on hiilidioksidista vapaata. Hiilipäästöjen osuus on ydinvoiman elinkaarsa huomattava.	Tarvitaan ydinvoiman lisäämistä, jotta voimetta täyttää Suomelle annetut ilmastovelvoitteet. Kioton sopimuksen mukainen kasvihuonekaasujen päästöjen vähentämistarve.	Ydinvoima on hiilidioksidipäästötöntä, edullista ja kotimaista. Ydinvoima on liian kallis investointi. Olisi investoitava uusiutuvaan energiaan.
käsitteet	reaktori, sijainti, päästötön, saasteeton, jäteongelma	äänestys lupa, lupapäätös vastuunotto	talouskasvu, työpaikat, edullisuus, kannattavuus, toimitusvarmuus, investointi, perusvoima
metaforat	hiili tuhon tie edistys	lukkiutunut keskustelu rintamalinjat ilmastonmuutos-kortti ilmastohuijaus	talouden kuristuminen, teollisuuden elinehto, myönteinen viesti teollisuudelle, kallis susikappale
perusongelma	hiilidioksidipäästöt	ilmastonmuutoksen poliittinen ratkaiseminen vaikeaa	sähkön saatavuus ja hinta
ongelman syy	fossiiliset polttoaineet	poliittinen keskustelu ei vie mihinkään tai tuottaa huonoja ratkaisuja	ilmastonmuutos on tehnyt vanhoista halvoista sähköntuotantomuodoista kelpaamattomia
seuraukset	ilmastonmuutos kiihtyy entisestään	ilmastonmuutos karkaa käsistä	talous supistuu, ei uskalleta investoida sähkön hinnan ja saatavuuden takia
ratkaisut	päästötön energiantuotanto	lisää ydinvoimaa tai lisää ilmastopoliittikkaa	päästöttömistä vakain ja paras on ydinvoima
moraaliset arvostelmat	maailma tuhoutuu ellei ilmastonmuutosta pysäytetä; on lopetettava hiilen päästäminen ilmakehään	vastapuoli käyttää argumenttejaan väärin: suhtaudutaan asiaan tunteella järjen asemesta tai käytetään ilmastonmuutosta pelikorttina	on käytettävä uusia keinoja halvan sähkön tuottamiseksi, mutta tuotantoa ei pidä tukea verovarilla ja sähkön toimitusvarmuuden on oltava vakaata.

Ydinvoiman yhteydessä esitetty ilmastonmuutospuhe jakautuu kolmeen erilaiseen hahmottamistapaan: 1) tekninen hallinta, 2) poliittinen päätöksenteko ja 3) taloudellinen toiminta. Puoltavat ilmastoerustelut suuntautuvat siis siten, että lisärakentaminen on tarpeellista, katsottiinpa ilmastonmuutosta teknisenä, poliittisena tai taloudellisenä kysymyksenä. Samojen kehysten sisällä ydinvoimaa myös vastustetaan. Tulos näyttäisi olevan linjassa aiempien oikeuttamisteoriaan pohjaavien tutkimustulosten kanssa. Veikko Eranti (2014, 26) summaa, että tutkimuksissa suomalaisen julkisen keskustelun oikeutuksista (esim. Huikuri 2011; Luhtakallio 2012; Ylä-Anttila 2010) ovat korostuneet kansalaisuuden ja teollisuuden maailmat. Näissä tutkimuksissa kohteina olivat mediakeskustelut kansalaisyhteiskunnan ja päätöksentekijöiden kohtaamisesta ja valtioiden välisistä ilmastoneuvotteluista. Inspiraation maailma on esiintynyt vahvasti yritysten visiopuhetta (Malmelin 2011) ja yliopistojen työajanseurantaa (Koskinen 2012) koskevilla tutkimuksissa. Omassa kaupunginosatutkimuksessaan Eranti (emt.) puolestaan sanoo kodin maailman korostuvan selvästi.

Kehystämistavat eri lehdissä

Luokittelin vielä eri lehdissä esiintyneet ilmastonmuutosperustelut niissä käytettyjen kehysten mukaisesti.⁵ Voi sanoa, että Helsingin Sanomien suosiossa on erityisesti poliittinen kehys, kun taas Kalevan ja Raahen Seudun jutuissa poliittinen ja tekninen kehys ovat tasaveroisemmassa asemassa (Kuvio 3). Kaikissa lehdissä taloudellinen kehys jää muita pienempään asemaan.

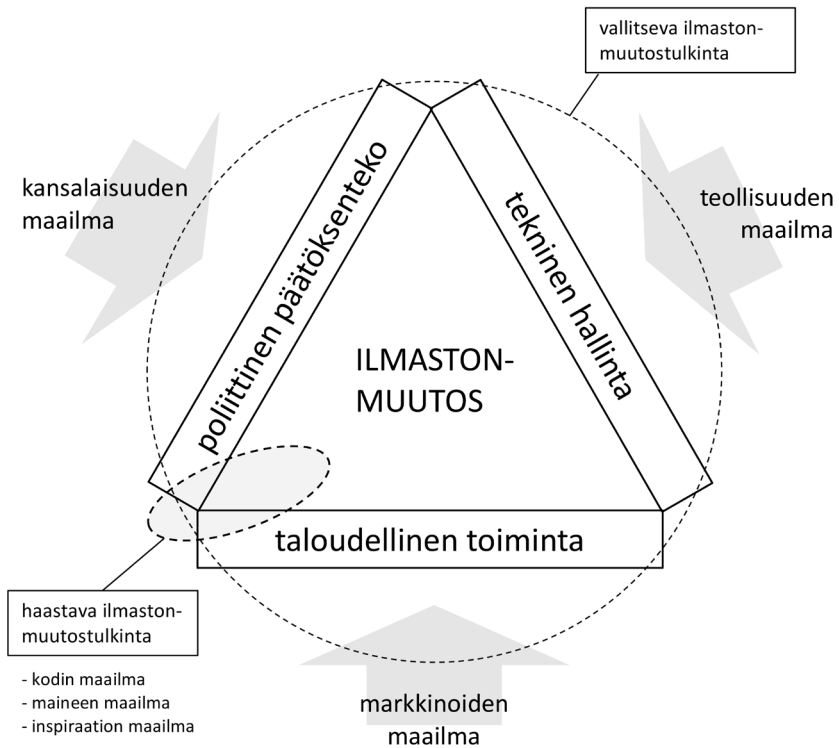
Kuvio 3: Ilmastonmuutoksen kehykset tutkituissa lehdissä

Kehystämistapojen jakautumaa voi osin selittää Helsingin Sanomien erityisellä asemalla suomalaisessa julkisuudessa: lehdellä on vahva asema poliittisen agendan asettajana (esim. Ylä-Anttila 2010, 155–156). Vaikuttaisi uskottavalta, että lehden suosima käsittelytapa suuntaisi katsomaan asiaa nimenomaan poliittisen kehysten läpi. Vastaavasti Kaleva ja Raahen Seutu ovat alueellisen ja paikallisen julkisuuden tuottajina sidoksissa enemmän omiin levikkialueisiinsa (Salovaara-Moring 2004, 98). Tämä ikään kuin ohjastaisi ne tarkastelemaan asioita konkreettisemmin. Myös oma aiempi tutkimukseni (Vehkalahti 2015) tukee tätä oletusta. Helsingin Sanomien Fennovoimajutut olivat usein lyhyitä uutisjuttuja, kun taas Kalevan ja Raahen Seudun juttutyypit painottuivat pidempiin, usein henkilölähteiden puhetta esittäviin reportaasi- ja haastattelujuttuihin päin. Voisi olettaa, että jäljempässä käsittelytavassa käytännöllisiin ratkaisuihin painottuva ja konkreettisiin rakennussuunnitelmiin tukeutuva teknisen hallinnan kehys tuntuisi luontevimmalta. Voi spekuloida sitä, miksi talouskehys jää kaikissa lehdissä muita vähäisempään rooliin. Ehkä taloudellisen toiminnan ja ilmastomuutoksen välinen kytkös on politiikan ja tekniikan kehysiin verrattuna journalistisesti vähemmän houkuttava: siitä ei irtoa yhtä selviä vastakkainasetteluja ja draamaa. Voi myös olla, että vasta suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa oleva hanke nostaa ilmastomuutoksen tekniset ja poliittiset näköalat ensisijaisiksi ja siirtää talouskehysten syrjemmäksi. Lisäksi yksi huomioitava mahdollisuus on se, että kehysanalyysissäni eivät erot kiistan ja kompromissin asetelmat: talousargumentteja voidaan kyllä käyttää enemmänkin muiden argumenttien yhteydessä, mutta kehysanalyysini ei näitä ”näe”.

Esittelen seuraavaksi tarkemmin ilmastomuutospuheen kehukset. Tässä aineistossa ilmastokeskustelun argumentit pohjaavat enimmäkseen sellaiseen tulkintaan ilmastomuutoksesta, jonka pääosissa ovat ilmaston hiilidioksidikuormasta aiheutuva lämpeneminen ja lämpenemisen torjunta. Tulkinta tulee parhaiten kuvattua teknisen hallinnan kehysten yhteydessä. Tässä kehyksessä muodostuu etenkin puolustajien käyttämä ydinvoiman ja päästöttömyyden kytkös, johon liittyy ajatus jatkuvasta talouskasvusta ja korkeasta energiankulutuksesta. Kytköstä pyritään vahvistamaan myös taloudellisen toiminnan ja poliittisen päätöksenteon kehyksissä.

Kuvio 4: Ilmastomuutoksen kehykset ja oikeuttamismaailmat

Tekninen hallinta

Tämän kehyksen pääasiallinen oikeutus nousee teollisuuden maailmasta, jonka arvoista ylimpiä ovat tehokkuus, sääntely ja asiantuntemus. Teollisuuden maailman arvohenkilö on insinööri, joka kykenee mittaamaan ja arvioimaan maailmaa sekä laatimaan taitavia suunnitelmia ja tehokkaita järjestelmiä (Boltanski & Thévenot 2006, 203–211).

Ilmastomuutos näyttäytyy kehyksessä kasvihuoneilmiona eli ilmakehän lisääntyneen hiilidioksidipitoisuuden aiheuttamana lämpenemisenä. Ilmastomuutos pelkistyy tässä kehyksessä hiilidioksidipäästöiksi, hiilipäästöiksi, päästöiksi tai hiileksi. Metonymisen korvaamisen logiikkaa noudattamalla ”päästöt”, osa ilmastomuutoksen vuorovaikutusmekanismista, siirtyy tarkoittamaan koko ilmastomuutosta.

Ilmastomuutos vaatii vähentämään hiilipäästöjä (HS 2.7.2010)

Hiilidioksidin ja lämpenemisen syy–vaikutus-ketjusta juonnetut ”päästösyöt” tai ”ilmastosyöt” kelpaavat sellaisenaan argumenttien pohjaksi. Päästöjen aiheuttajiksi nimetään erityisesti hiili- ja turvelauhdevoimalat sekä lämmöntuotanto ja liikenne,

yleisemmin niputettuna fossiiliset polttoaineet. Päästöillä ei tarkoiteta esimerkiksi metaania tai muita ihmisten toiminnan takia ilmakehään pääseviä kasvihuonekaasuja.

Hiilen käytöstä joudutaan luopumaan päästösyistä 2020 mennessä, minkä jälkeen myös nykyiset ydinreaktorit alkavat tulla käyttökänsä päähän. (KA 23.4.2010)

Jutuissa ei mainita ilmastonmuutoksen paikallisia myönteisiä seurauksia (vaikkapa lämmitystarpeen väheneminen tai viljelyolojen parantuminen). Täten ilmastonmuutos esiintyy yksinomaan torjuttavana, hillittävänä ja ratkaisua vaativana asiana. Teknisen hallinnan kehityksessä ”vaaditaan strategioita” ilmastouhkasta selviämiseksi tai ”pyritään pärjäämään” ilmaston lämpenemisen torjunnassa. Toisaalta sama asia voidaan ilmaista tunteisiin vetoavamminkin:

Ydinvoiman turvin taistelemme kasvihuonekaasupäästöjä vastaan ja saamme aikaa ja mahdollisuuksia kehittää vaihtoehtoisia energiantuotantotapoja. Kasvihuonekaasupäästöt ja niiden aiheuttama ilmaston lämpeneminen, ovat konkreettinen uhka koko maailmalle. Hiilivoimaan turvautuminen on varma tuhon tie. (RS 10.5.2010)

Ilmastonmuutosta torjuvana energiaratkaisuna esiintyy säästön lisäksi kolme eri vaihtoehtoa: ydinvoima, uusiutuva energia tai nämä molemmat yhdessä. Ydinvoiman puoltajien mukaan biopolttoaineet sopivat käytettäväksi lämmöntuotannossa ja liikenteessä, missä ydinsähkö ei ole käytännöllinen ratkaisu. Toistuvasti esitetään, että ydinvoiman ja uusiutuvien energiamuotojen välinen vastakkainasettelu on ohi ja kaikkia vähäpäästöisiä energiamuotoja tarvitaan. Täydennykseksi todetaan, että ydinvoima on kuitenkin vakain ja paras fossiilipolttoaineiden korvaaja muun muassa toimitusvarmuutensa takia.

- Ydinvoiman lisäksi muita vaihtoehtoja ei ole. Hiilivoima lisää hiilidioksidipäästöjä ja vesivoima ei riitä. Tuuli- ja puuperäinen energia sopivat pienemmässä mittakaavassa täydentämään energiantuotantoa, Ruotsalainen näkee. (RS 30.8.2007)

Vastustajista ydinvoima ei ole oikea tapa torjua tai edes hillitä ilmastonmuutosta. Esiin nostetaan teknisiä näkökohtia siitä, ettei ydinvoima ole edes niin päästötöntä kuin puoltajat väittävät, vaan hiilipäästöjen osuus sen koko elinkaaressa on huomattava. Lisäksi korostetaan säteilyä tai radionuklidipäästöjä ja etenkin ydinjätteitä. Näin koko tuotantoketju nähdään ongelmallisena ja säteilevän jätteen varastointi erityisongelmana, jota ei ole ratkaistu. Vastustajien mukaan ilmastonmuutoksen riskiin ei pidä vastata toisella riskillä. Teknisessä kehityksessä puhutaan myös ydinvoimasta ylimenokauden ratkaisuna eli toistaiseksi parhaana tapana sopeutua ilmastonmuutokseen. Tätä argumentointia voi pitää eräänlaisena väistöllikkeenä esiin nostettuja ongelmallisia puolia vastaan.

Kun fossiilisten polttoaineiden käyttö pitää ilmastosyistä painaa vähitellen kohti nolaa, ydinvoima on tarjolla olevista vaihtoehdoista paras, ainakin toistaiseksi. (KA 22.4.2010)

Tässä kehyksessä ei esiinny vaihtoehtoisia ilmastonmuutostulkintoja. Vaihtoehtoisuus tarkoittaa lähinnä erilaisia ilmastonmuutoksen torjuntakeinoja. Enintään kritisoidaan sitä, että ydinvoimaan keskittymällä hidastetaan uusiutuvien energiamuotojen teknistä kehitystä ja täten viivytetään ilmastonmuutoksen kestäväää ratkaisua.

Poliittinen päätöksenteko

Tässä kehyksessä argumenttien päällimmäinen oikeutus on kytkettävissä kansalaisuuden maailmaan. Sen arvon mittana ovat tasa-arvo, yhteinen hyvinvointi ja kansan tahto eli päätöksenteon demokraattisuus ja tulonjaon oikeudenmukaisuus, ja arvokkaita toimijoita ovat yksilöiden asemesta päätöksentekoon kykenevät kollektiivit (Boltanski & Thévenot 2006, 185–193; Ylä-Anttila 2010, 150). Ilmastonmuutos näyttäytyy tässä kehyksessä varsinkin kansainvälisten sopimusten kautta, joihin Suomi on sitoutunut.

Ydinvoima on ainoa realistinen vaihtoehto, jonka avulla pysymme kansainvälisissä Ilmastonsuojelutoumuksissa, hän sanoo. (HS 9.9.2007)

Ilmastonmuutos esiintyy jutuissa ilmiönä, jonka poliittinen hallinta on välttämätöntä sekä globaalisti että paikallisesti. Kansainvälisesti olisi otettava vastuuta muiden maidenkin tilanteesta. Kansalliseen lainsäädäntöön ja sen asettamaan päästötasoon viitataan usein. Samoin esitetään, että myös kunnissa olisi otettava ilmastonmuutos huomioon.

Onko valtuutettujen pohdittava oman kunnan työllisyyttä, Suomen teollisuuden energiahuoltoa, globaalia ilmastonmuutosta, ydinvoiman turvallisuutta vai sitä, onko heillä todella kuntalaisten valtuutus tämän mittaluokan päätökseen? (KA 25.7.2010)

Kehyksessä kyseenalaistuu poliittisen järjestelmän kyky vastata ilmastonmuutokseen. Esimerkiksi päästökauppamekanismi esitetään epäonnistuneeksi luomukseksi, ja päästö- ja muiden rajoitusten nähdään kuristavan paitsi teollisuuden toimintaa myös yksittäisiä ihmisiä.

Suomi käyttää valtavasti energiaa, ja ilmastonmuutoksen torjunnassa pärjäämme heikosti. Tästä ei pidä syyttää kansalaisia, jotka pakon edessä ostelevat EU:n määräysten mukaisesti Kiinassa valmistettuja energiansäästölamppuja (jotka hajoavat ennen luvattua tuntimäärää) tai vaihtavat TV:nsä ja pakastimensa vähemmän sähköä kuluttaviin. (RS 21.12.2011)

Ydinvoimakeskustelun osapuolten arviot toisistaan eivät juuri mairittele. Vastustajat näyttävät tunteiden vallassa olevina haihattelijoina, jotka vaativat ympäristöongelmiin ideaalittyyppisiä ja utooppisia ratkaisuja. Kannattajat puolestaan nähdään kaksinaamisina ja heidän argumenttinsa silmänlumeena: kuljetaan ilmastonmuutoksen apostoleina, vaikka oikeasti kiinnostuksen kohteena on halpa sähkö. Karikatyyrin kal-

taisten ääripäiden väliin sijoittuu keskijoukko, joka ei viitsi mobilisoitua vastustukseen tai joka mieltää ydinvoiman pienemmäksi pahaksi ilmastonmuutokseen verrattuna. Itse ilmastonmuutos on puolestaan poliittisena argumenttina täysin sementoitunut ”yleinen syy”, jota vasten voi mitata muita asioita. Sen kattavuus nousee esille myös arvojen tasolla: syyllisyys ja vastuu asiasta ovat yhteisiä ja täten ilmastonmuutoksen torjunta on yhteinen ponnistus, ilmastotalkoot. Esimerkiksi Saksan Energiewende voidaan tältä pohjalta leimata vapaamatkustajuudeksi ja vaatia tämän jälkeen poliittista vastuunottoa saksalaisten puolesta – lisää ydinvoimaa Suomeen.

Saksa korvaa ydinvoimaa kivihieillä, mutta mitä tekee Suomi? (HS 30.10.2012)

Keskeinen jakolinja poliittisen kehyksen sisällä menee siinä, pidetäänkö ilmasto-
politiikkaa ylempänä vai samanarvoisena muiden politiikan osa-alueiden kanssa. Jos
ilmastopolitiikka nähdään yhdeksi lohkoksi muiden politiikan lohkojen rinnalla, on
luontevaa tarkastella sitä muihin asioihin, esimerkiksi työllisyyteen, sidoksissa ole-
vana asiana ja pitää asetettuja tavoitteita jopa järjettöminä. Kritiikki suuntautuu täl-
löin itse poliittiseen mekanismiin ja sen tuotoksiin, esimerkiksi päästörajoituksiin.
Tällöin ratkaisu ilmastonmuutokseen ongelmaan löytyy parhaiten muualta kuin poli-
tiikan puolelta, esimerkiksi ydinvoiman lisärakentamisesta. Jos taas ilmastopolitiikka
mielletään muita tärkeämmäksi politiikan osa-alueeksi, on luontevampaa vaatia sen
tavoitteita entistä korkeammalle ja helpompaa nähdä politiikka väylänä ilmastonmuu-
toksen torjuntaan. Tässä kohdin on myös politiikan kehyksen kytkös vaihtoehtoiseen
ilmastotulkintaan: tehdäänkö politiikkaa kuten ennenkin vai onko koko politiikan
arvojärjestys ajateltava uusiksi?

Taloudellinen toiminta

Tässä kehyksessä argumenttien päällimmäinen oikeutus tulee markkinoiden maail-
masta, jonka arvon mitta on raha, ja arvokkaimpia järjestelyjä ovat sellaiset, jotka
edistävät tuotantoa tai tuhlaavat mahdollisimman vähän resursseja (Boltanski &
Thévenot 2006, 193–203; Ylä-Anttila 2010, 151). Talouskehyksen keskeinen oletta-
ma on, että Suomen talous ja teollisuus tarvitsevat edullista energiaa, jonka tuotanto on
tavalla tai toisella varmistettava. Ilmastonmuutoksen takia jotkut energiantuotannon
ratkaisut eivät enää kelpaa. Halvoista fossiilipolttoaineista täytyy luopua, jotta ilma-
kehän hiilidioksidikuorma ei lisääntyisi. Energiantuotanto on entistä kallimpaa, koska
täytyy investoida vähäpäästöisyyteen. Ilmastonmuutos vertautuu täten ylimääräiseen
kustannuserään tai muuhun kilpailutilannetta muuttavaan asiaan. Päästökaupan takia
joillekin maille koituu kilpailuetua, mikä pitäisi kompensoida suomalaiselle teollisuu-
delle halvalla energialla. Ydinvoima näyttäytyykin markkinaehtoisena tapana ratkaista
kilpailu- ja kustannusongelmat.

Lopputulema on selvä Suomen kansantalouden ja ilmastotavoitteiden takia. Sellaista päästötöntä sähköntuotantoa, jota rakennetaan ilman julkista tukea, ei saa sulkea pois keskustelusta. (HS 30.12.2012)

Talouden näkökulmasta painottuu myös ydinsähkön toimitusvarmuus, toisin kuin säiden armoilla olevien aurinko- ja tuulivoiman.

Eri puolilla Suomea kehitetäänkin vesi-, tuuli-, aurinko- ja bioenergiaa. Niiden lisäksi tarvitaan kotimaista ja päästötöntä ydinvoimaa, joka tuottaa energiaa tasaisesti ympäri vuoden. (HS 24.10.2013)

Talouskehityksessä ydinvoiman ja ilmastomuutoksen yhteys ei ole moraalikysymys vaan talouden realiteeteilla mitattava rutiiniasia. Halvan energian saanti on teollisuuden eilinehto ja lähtökohtana on omistajien tarve. Yritysten kukoistuksen kautta mukaan kytkeytyy myös työntekijöiden tarve eli hyvä työllisyystilanne. Puoltavissa argumenteissa ydinvoiman nähdään olevan ilmaston kannalta parasta perusvoimaa ja sen käyttö on edistyksen ja järkevyyden merkki. Vastustajien mielestä ydinvoima on liian raskassoutuinen investointi. Kriitikissä painottuu uusiutuvien energiamuotojen potentiaali: ilmastomuutos voi olla myös uusi taloudellisen voiton lähde, koska se on sysännyt kasvuun uusiutuvien energiamuotojen tuotannon ja teknisen kehityksen. Tätä argumentointia voi pitää eräänlaisena vallitsevaan talouspuheeseen sopeutumisenä, talouspuheen retoriikan lainaamisena ydinvoimaa horjuttavan puheen osaksi.

Hautalan ja vihreiden mielestä kestävä ilmastopoliittiset ratkaisut perustuvat energiankäytön tehostamiseen ja uusiutuvaan energiaan. Ydinvoimalat ovat hitaita ja pääomavaltaisia ratkaisuja. Valtion pitäisi kannustaa investoimista uusiutuvaan energiaan. (KA 10.4.2010)

Selkein talouskehityksen murtumakohta on ajatus energiansäästöstä eli kulutuksen mallin muutoksesta. Ydinvoiman ilmastoperusteet hakevat vahvan tukensa siitä oletuksesta, että energiantarve on jatkuvassa kasvussa. Vastustajat esittävät kuitenkin ajatuksia, että maan energiankulutus kääntyisikin pysyvään laskuun. Kiistelyt erilaisista energiankulutusennusteista tarttuvatkin juuri tähän.

Suomessa on pakko kysyä, mistä sähkö saadaan 10–15 vuoden kuluttua. Sähkön tarve kasvaa väliaikaisista talouskasvun hidastumisista huolimatta. Lisäksi useita fossiililla polttoaineilla nyt toimivia voimaloita joudutaan sulkemaan niiden tullessa elinkaarensa päähän. Tuonnin varaan emme voi jäädä, vaan tarvitsemme omia voimaloita. Bio- ja tuulivoima lisääntyy, mutta perusvoimaksi ydinvoima luontuu parhaiten. Sen lisärakentamisen puolesta työskentelevät myös ilmastovelvoitteet. (RS 20.10.2008)

Vaihtoehtojen etsintää ja puuttuvia kehyksiä

Yksi mahdollisuus etsiä ilmastonmuutoksen vaihtoehtoisia kehyksiä on myös tarkastella puheen lähtöoletuksia. Boltanski ja Thévenot (2006, 237–273) esittelevät kriittikkimatriisin, jossa kutakin kuutta oikeuttamismaailmaa kritisoidaan viiden muun maailman periaatteilla. Näitä kritiikin paikkoja voi ajatella joko vaihtoehtoisten kehysten mahdollisuuksina tai jo olemassa olevan kritiikin syventämisen mahdollisuuksina. Tarkastelen näistä seuraavaksi muutamia esimerkkejä.

Teollisuuden oikeuttamismaailmaa – ja tätä kautta teknisen hallinnan kehystä – voisi luodata esimerkiksi kansalaisuuden maailman ehdoilla ja avata väylää teknokratiakritiikille (Boltanski & Thévenot 2006, 260). Tällöin teollisuuden oikeuttamismaailmaa voisi tarkastella sidoksissa valistuksen projektina syntyneeseen moderniin maailmankuvaan ja luonnontieteeseen, jonka avulla maailman ilmiöt voidaan luokitella ja mitata. Tältä pohjalta myös ilmasto lähinnä asettaa ihmisen toiminnalle rajoja ja näyttäytyy järjestelmänä, jota on hallittava ja kontrolloitava. Pisimmälle vietynä ajattelutapa ilmenee ideoina ilmastonmuokkaustekniikoista (Robock 2008), ja taustalla on tarve saada ilmasto takaisin ihmisen hallintaan jonkin teknisen intervention – vaikkapa ydinvoiman – avulla. (Hulme 2009, 352; Dryzek ym. 2013, 112.) Teollisuuden maailmaa voi kritisoida myös markkinoiden maailmasta käsin. Teknisillä näkökohdilla perusteltu puhe ydinvoiman vaihtoehdottomuudesta voitaisiin haastaa esimerkiksi ajatuksilla entistä pontevammasta bisneksenteosta ja myyntitaidosta – keinoilla, jotka ovat Boltanskin ja Thévenot'n (2006, 267–269) mukaan insinöörinäkökulmalle suorastaan ”häiritseviä ja vastenmielisiä”. Ilmastonmuutoksen yhteyteen tuotuna voisi täten avautua keskustelua esimerkiksi aurinkosähkön tai muiden uusiutuvien energiamuotojen⁶ kaltaisista energiabisneksen valtavirtaa haastavista vaihtoehdoista. Aineistosta löytyykin viitteitä tämänkaltaisesta lähestymisestä, vrt. Hautala-sitaatti talouskehysten kuvauksessa (KA 10.4.2010). Markkinoiden maailmaa voidaan puolestaan tarkastella esimerkiksi kodin maailman suunnasta (Boltanski & Thévenot 2006, 244–245). Tällöin kritiikin kohteeksi voisi joutua esimerkiksi taloustiede, jonka keskiössä on markkinoilla kuluttajana toimiva rationaalinen yksilö. Eri energiamuotoja koskevaan pohdintaan voisivat nousta mukaan esimerkiksi sellaiset esteettiset tai pyhäksi koetut ”syvät arvot”, joita ei pystytty ilmaisemaan markkinahintoina sekä talousparadigma, joka kykenisi ottamaan tällaiset arvot mukaan tarkasteluun. (Hulme 2009, 112–114, 130.) Kansalaisuuden maailmaa voi myös puntaroida teollisuuden maailman tehokkuusvaatimusten kautta (Boltanski & Thévenot 2006, 271). Tällöin kritiikkiä voisivat saada esimerkiksi liiallinen luottamus kansainväliseen sopimiseen tai oletukset siitä, että kansallisvaltioiden väliset neuvottelut ja niiden nojalla sovitut päästövähennystavoitteet todella olisivat riittäviä toimenpiteitä ilmastonmuutoksen hallitsemiseksi (Hulme 2009, 294).

Aineistoa voi tarkastella myös vähälle käytölle jääneiden – eli maineen, inspiraation ja kodin – oikeuttamismaailmojen kautta. Maineen maailmaan tukeutuvia argumentteja ei otoksessani ole ollenkaan. Tämän maailman arvon mitta on mahdol-

lisimman monelta ihmiseltä saatu tunnustus, ja arvokkaita ovat tähdet, mielipidejohtajat ja muut tunnetut hahmot (Boltanski & Thévenot 2006, 178–185; Ylä-Anttila 2010, 150). Maine elementtejä on enintään jutussa, jossa tieteilijät ottavat kantaa ydinvoimaan (RS 27.12.2011). Toista puhujaa, tähtitieteen professori Esko Valtaoja voinee pitää jonkinlaisena julkiksena. Valtaojan ilmastopuhe pohjaa kuitenkin luonnontieteellisiin näkökantoihin, eikä argumenttien oikeutuksena ole parrakkaan professorin maine. Esimerkki inspiraatiosta on henkilökuva kirjailija Risto Isomäestä (HS 22.6.2007). Inspiraation maailmassahan on arvokasta asialleen omistautuminen, itsenäisyys ja välinpitämättömyys niin markkinahyveitä kuin kodin maailman riippuvuussuhteitakin kohtaan (Boltanski & Thévenot 2006, 159–164; Ylä-Anttila 2010, 149). Kirjailija vaikuttaakin jutun perusteella todelliselta Pelle Pelottomalta, joka mm. tutkii muurahaispesien käyttöä hiilivarastoina sekä kasvattaa lehtipuita maapallon heijastavuuden lisäämiseksi. Isomäen ydinvoima-argumentaatio asettuu kuitenkin muusta aineistosta tuttuihin kehyksiin. Lisäksi joissakin aineiston jutuissa inspiraatiota käytetään olkinukkuna väheksyttäessä ydinvoiman vastustajien argumentteja (KA 20.10.2012). Tämä kuvastaa nimenomaan inspiraation vähäarvoisuutta julkisen keskustelun oikeuttamisperustana. Myöskään perinteisiin elämäntapoihin, läheisyyteen ja patriarkaaliseen hierarkiaan ankkuroituva kodin oikeuttamismaailma (Boltanski & Thévenot 2006, 164–178) ei näyttäyty otoksessa. Perusaineistotani saattaisi löytyä tällaisia oikeutuksia enemmän: Ylä-Anttila (2010, 150) sanoo, että globalisaatiokeskustelussa oikeutus on näyttäytynyt esimerkiksi kotimaisuuden ja ”elävän maaseudun” puolustamisena. Otoksessani oikeutus vilahtaa viittauksena menneen maailman säätiloihin, jonka vastinpariksi asetetaan ”tämä luonnottoman lämmin syksy sekä päivittäin maailmalla riehuvat tappavat tulvat ja myrskyt” (KA 14.11.2011).

Entä jos ydinvoimaan liittyvän ilmastomuutospuheen tuki haettaisiin pääosin näistä maailmoista? Aineiston perusteella näyttää siltä, että näitä oikeuttamisia käytetään lähinnä vastapuolen argumenttien leimaamiseen tai kuriositeettien esittämiseksi. Myös Boltanskin & Thévenot’n käsittelyssä näihin perustoihin osuu etenkin kansalaisuuden oikeutusmaailmasta suunnattu kritiikki (emt., 251–259), jonka kohteena ovat julkisessa keskustelussa vähäarvoiseksi leimatut ominaisuudet: impulsiivisuus, kotipiiri ja mielipiteen pohjaaminen esittäjänsä kuuluisuuteen. Tässä kohdin yhteydet julkisuusteoriassa kuvattuun ideaaliin sekä siihen liittyviin eksklusioihin ovat ilmeisiä (esim. Habermas 2004, 57–61; Fraser 2009, 10–13). Ilmastomuutosta koskevassa argumentaatioissa voikin nähdä jaon niihin paljon käytettyihin oikeuttamistapoihin, jotka pohjaavat rationaaliseen ajatteluun ja julkiseen järjenkäyttöön sekä toisaalta niihin vähän nähtyihin oikeuttamistapoihin, jotka voidaan ajatella tunnepohjaisiksi, partikulaarisiksi, kotipiiriin kuuluviksi tai representatiiviselta pohjalta oikeutuksensa saaviksi. Jäljempää oikeuttamistapoja on toki perusaineistossa esillä, vaikkapa ydinvoimaan myönteisesti tai kielteisesti suhtautuvissa mielipidekirjoituksissa. Ilmastomuutoksen teeman yhteydessä näitä oikeutuksia ei kuitenkaan käytetä. Onkin vaikea nähdä, että yhteiskunnallisella agendalla ns. tärkeäksi koettujen asioiden käsittely voisi mittavasti tukeutua näihin oikeuttamistapoihin.

Ainakin toimituksellisesti tuotetussa julkisuudessa niillä voi nähdä melko vähän käyttöä muun kuin kritiikin apuneuvon mielessä. Jatkokysymyksenä (vrt. Thévenot 2011; Luhtakallio 2012, 149–175) voisikin miettiä, minkä verran näiden perustelutapojen näkymättömyydessä on kyse argumentaation voimattomuudesta ja miten paljon kyse on journalismin heikkoudesta: siitä, ettei se omien genrejensä ja toimintatapojensa takia kykene nostamaan tällaisia ääniä julkiseksi tai tarjoilemaan niitä yleisölle.

Kehysten arviointia ja päätelmiä

Tekemässäni kehysanalyysissä näkyy ydinvoiman yhteydessä esitetyn ilmastopuheen iso kuva: minkälaista päteväksi koettua ilmastopuhetta on mahdollista esittää. Sen sijaan analyysissä ei ole erityisesti tarkasteltu puhujarakennetta, eli sitä kenen suuhun mikäkin kehystämistapa parhaiten sopii. Osaltaan tämä on seurausta siitä lähtöoletuksesta, että kehystäminen on kulttuurisesti jaettua toimintaa, jota voi yhtä hyvin hyödyntää puhuttaessa jonkin asian puolesta kuin sitä vastaan (Gamson & Modigliani 1989, 3). Olenkin etsinyt nimenomaan niitä puheen rakenteita, joihin sekä puoltajat että vastustajat soviittautuvat.

Vastauksena menetelmää koskevaan tutkimuskysymykseen totean, että kehysanalyysiä voi hyvin käyttää julkisen oikeuttamisen teorian yhteydessä. Oikeuttamisteorian avulla pystyi sekä kritisomaan löydettyjä kehystämistapoja että spekulomaan aineistosta puuttuvien kehystämistapojen mahdollisuuksia. Lisäksi näkyi, kuinka ilmastonmuutosargumentaatio tukeutuu julkisesti arvostettuihin perustoihin ja välttää heikommin arvostettuja perustelun tapoja. Näitäkin käytettiin, mutta lähinnä vastustettavan kannan tahraamisen tarkoituksessa. Teoreettisena kontribuutiona pidän sillanrakennusta kehysanalyysin ja julkisuusteorian välillä: oikeuttamisteoriolla voidaan kytkeä kehysanalyysin tulokset julkisuusteoreettisiin pohdintoihin. Oikeuttamisteorian ja kehysanalyysin yhteen sovittaminen ei ole kuitenkaan aivan ongelmattonta. Aineistolähtöisen⁷ ”ison kuvan” saamisen hintana on, että koko joukko argumentaation nyanseja jää piiloon. Kun oikeuttamisen maailmoita tarkastellaan kehysten näkökulmasta, eivät eri oikeuttamismaailmojen yhdistelmät, kompromissit ja kiistat tule parhaalla tavalla näkyviin. Jatkoa ajatellen voikin kysyä, olisiko tulos rikkaampi, jos aineistoa olisi lähestytty valmiin oikeuttamisteoreettisen kehikon kanssa (esim. Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011).

Vastauksena alussa esitettyyn aineistoa koskevaan tutkimuskysymykseen voi todeta, että ydinvoimaa sivuavassa ilmastopuheessa esiintyy kolme merkittävää kehystämisen tapaa: taloudellinen toiminta, poliittinen päätöksenteko ja tekninen hallinta. Näiden päällimmäinen oikeuttamisperusta on vastaavasti markkinoiden, kansalaisuuden ja teollisuuden maailmoissa. Oikeuttamisteoriassa esitetyt maineen, kodin tai inspiraation perustat eivät aineistossa esiinny kuin häivähdyksinä ja lähinnä yllä mainittujen kehysten sisällä kritiikin välineinä. Löydetyt kehukset näyttävät lähdekirjallisuuden nojalla perin tutuilta ilmastonmuutoksen jäsentämistavoilta. Ne eivät kuitenkaan poikkea toisistaan niin paljon kuin voisi ensi näkemältä ajatella. Kaikissa

ilmastonmuutosta katsotaan ongelman näkökulmasta ja ydinvoima esiintyy joko toimivana tai toimimattomana *ratkaisuna* ongelmaan. Teknisen kehityksen sisällä asia pelkistyy kysymykseksi siitä, onko ydinvoima ilmastonmuutoksen torjumiseksi hyvä menetelmä vai ei. Poliittisessa kehityksessä huomio kiinnittyy siihen, millaisia ilmastopoliittisia sitoumuksia poliittinen järjestelmä tuottaa ja kuinka ydinvoimaan liittyviä intressejä sovitellaan ilmastonmuutoksen nimissä. Taloudellinen kehitys ohjaa kysymään, onko ilmastonmuutoksen torjunta ydinvoiman avulla kannattavaa vai ei. Keskustelua käydään lopulta eri vaihtoehtojen hinnasta: siitä, mihin kohtaan laskelmissa vedetään tulosviiva ja mitä viivan alle jää. Voi väittää, että nämä hahmottamistavat ovat suuremman, hegemoniseksi asettuneen näköalan osasia. Ydinvoimalalla on kehityksissä luonteva paikka: puolustajien argumentaatiossa se voidaan esittää poliittisesti, teknisesti ja taloudellisesti mielekkäänä tapana tuottaa energiaa, ja vastustajien käsityksissäkin voimalalla on sijansa. Myös muunlaisten kehystämistapojen ituja löytyi aineistosta, ja oikeuttamisteorian avulla vaihtoehtojen paikkoja on mahdollista osoittaa lisää. Kokonaan toinen kysymys on, olisiko tällaisilla vaihtoehdoilla todellisia kukoistamisen mahdollisuuksia julkisessa keskustelussa, vai kelpaavatko ne lähinnä kurioseiteettien esittelemiseen tai polemiikin välineiksi.

Viitteet

- Halventavassa sävyssä *ilmastohypeillä* viitataan ilmastopuheen äkilliseen vahvistumiseen ja suureen määrään samalla vihjaten, että huomio on liioiteltua. Aineistossani näin puhui esimerkiksi pääministeri Paavo Lipponen (KA 10.10.2008). Toisaalta käsitettä voi käyttää arvottamatta, kuvailevasti. Esimerkiksi Lyytimäki (2011, 657) käyttää ilmastohypeä nimilappuna äkillisesti laajentuneelle ilmastopuheen vaiheelle vuosina 2006–2008 (Ks. myös Kumpu 2014, 45–46). Vasterman (2005) on puolestaan pyrkinyt luomaan *media hype*stä analyttisen käsitteen, jonka pohjana on neljä kriteeriä: eri medioissa melko samaan aikaan alkanut uutisailto, joku aallon nostattanut avaintapahtuma, median lisääntynyt into taustoittaa avaintapahtumaa ja liittyy siihen muita tapahtumia, sekä median ja sosiaalisten toimijoiden lisääntynyt vuorovaikutus aiheen tiimoilta. Lyytimäki rakentaa omaa ”läpäisyvaikutuksen” ajatustaan Downsien huomiosyklioteorian (1972) pohjalta: käytännössä kuvaus ilmastohypestä täyttää Vastermanin kriteerit. Wien ja Elmelund-Præstekær (2009) ovat tuoneet Vastermanin käsitystä yhteyteen Downsien teorian kanssa. Tässä en syvenny ”ilmastohypen” olemukseen tarkemmin, vaan käytän sitä kuvailevasti Lyytimäen tapaan.
- Lehdissä vuosien varrella käytetyt arkistointijärjestelmät ja -käytännöt eivät ole keskenään yhteneviä tai koko ajanjaksoa kattavia, joten lukumäärät ovat suuntaa antavia.
- Energiapoliittinen suunnanmuutos, jolla pyritään eroon fossiilipolttoaineista ja ydinvoimasta. Fukushimaa jälkeen Saksa päätti sulkea kaikki ydinvoimalansa vuoteen 2022 mennessä.
- Muista pitkän historian omaavista oikeuttamismaailmoista poiketen ekologian maailma on vasta emergoituva kulttuurinen perusta, jonka rakentumista voidaan ajatella selvitetävän myös tässä analyysissä. (vrt. Ylä-Anttila ja Luhtakallio 2011, 38).
- Samassa jutussa saattoi olla useita ilmastonmuutosta koskevia katkelmia, jotka kukin luokiteltiin erikseen. Tästä syystä myös kehyyksiä on jonkin verran enemmän kuin juttuja.
- Toisaalta tämä ei sulje pois sitä vaihtoehtoa, että ydinvoimaakin markkinoitaisiin aikaisempaa kutkuttavammin.
- Aineistolähtöisyyden ja valmiiden kategorioiden eduista ks. Ylä-Anttila 2010, 260–261.

Kirjallisuus

- BERR (2008). *Meeting the Energy Challenge. A White Paper on Nuclear Power*. Department for Business, Enterprise & Regulatory Reform, January 2008. <http://www.berr.gov.uk/files/file43006.pdf> (Luettu 18.6.2016)
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006). *On Justification. Economies of Worth*. Princeton: Princeton University Press.
- Boykoff, Maxwell (2007). Flogging a dead norm? Newspaper coverage of anthropogenic climate change in the United States and United Kingdom from 2003 to 2006. *Area* 39: 4, 470–481.
- Carragee, Kevin & Roefs, Wim (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of Communication* 54: 2, 214–233.
- Clery, Daniel (2005). Nuclear industry dares to dream of a new dawn. *Science* 309, 1172–1175.
- Daly, M.; Gifford, L.; Luedecke, G.; McAllister, L.; Nacu-Schmidt, A.; Andrews, K. & Boykoff, M.: *World Newspaper Coverage of Climate Change or Global Warming, 2004-2015*. Center for Science and Technology Policy Research, Cooperative Institute for Research in Environmental Sciences, University of Colorado, 2015. http://sciencepolicy.colorado.edu/media_coverage/ (Luettu 18.6.2016)
- D'Angelo, Paul (2002). News framing as a multiparadigmatic research program: A response to Entman. *Journal of Communication* 52: 4, 870–888.
- Downs, Anthony (1972). Up and down with ecology – the “issue-attention” cycle. *Public Interest* 38, 38–50.
- Dryzek, John; Norgaard, Richard & Schlosberg, David (2013). *Climate-Challenged Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Eranti, Veikko (2014). Oma etu ja yhteinen hyvä paikallisessa kiistassa tilasta. *Sosiologia* 51: 1, 21–38.
- Entman, Robert (2007). Framing bias: Media in the distribution of power. *Journal of Communication* 57: 1, 163–173.
- Entman, Robert (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication* 43: 4, 51–58.
- Fraser, Nancy (2009). Uusi katse julkisuuteen. Vallitsevan demokratian arvostelua. Suomentanut Veikko Pietilä. *Media & viestintä* 32: 3, 8–30.
- Findlay, Trevor (2013). *The Future of Nuclear Energy to 2030 and Its Implications for Safety, Security and Nonproliferation*. Waterloo: Cigi.
- Gamson, William & Modigliani, Andre (1989). Media discourse and public opinion on nuclear power: A constructionist approach. *American Journal of Sociology* 95: 1, 1–37.
- Goffman, Erving (1986). *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Habermas, Jürgen (2004). *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Habermas, Jürgen (1996). *Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Massachusetts: MIT Press.
- Hajer, Maarten (1996). Ecological modernisation as cultural politics. Teoksessa: Lash, Scott; Szerszynski, Bronislaw & Wynne, Brian (toim.). *Risk, Environment and Modernity. Towards a New Ecology*. London: Sage.
- Horsti, Karina (2005). *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Acta Electronica Universitatis Tampereensis 471.
- Huikuri, Sivi (2011). Kiista ilmastosta: uuden ilmastopimuksen oikeutukset Helsingin Sanomissa ja The Times of Indiassa vuosina 2005–2008. *Sosiologia* 48: 1, 52–66.
- Hulme, Mike (2009). *Why We Disagree About Climate Change. Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- IEA/NEA (2015). *Technology Roadmap. Nuclear Energy. 2015 edition*. <https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/technology-roadmap-nuclear-energy-2015.html> (Luettu 18.6.2016)
- IPCC (2007). *Climate Change 2007: Mitigation. Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Joskow, Paul & Parsons, John (2009). The economic future of nuclear power. *Dædalus* 138: 4, 45–59.
- Karvonen, Erkki (2000). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 23: 2, 78–84.
- Koskinen, Jenni (2012). Oikeuttamisen maailmat yliopistojen työajan kohdentamisjärjestelmän perusteluissa ja kritiikissä. *Sosiologia* 49: 4, 307–319.
- Kumpu, Ville (2014). Kaikki yhdessä yhteisen ilmaston puolesta? Yksimielisyys ja erimielisyys Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien ilmastokokousuutisoinnissa. *Media & viestintä* 37: 4, 40–59.
- Kunelius, Risto (2012) Varieties of realism. Durban editorials and the discursive landscape of global climate politics. S. 31–48. Teoksessa: Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (toim.). *Media Meets Climate. The Global Challenge for Journalism*. Göteborg: Nordicom.
- Le Treut, Herve; Somerville, Richard; Cubasch, Ulrich; Ding, Yihui; Mauritzen, Cecilie; Mokssit, Abdalah; Peterson, Thomas & Prather, Michael (2007). Historical overview of climate change. Teoksessa: Solomon, Susan; Qin, Dahe; Manning, Martin; Chen, Zhenlin; Marquis, Melinda; Averyt, Kristen; Tignor, Melinda & Miller, Henry (toim.): *Climate Change 2007: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Luhtakallio, Eeva (2012). *Practicing Democracy. Local Activism and Politics in France and Finland*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011). Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sosiologia* 48: 1, 34–51.
- Lyytimäki, Jari (2011). Mainstreaming climate policy: the role of media coverage in Finland. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change* 16: 6, 649–661.
- Lyytimäki, Jari (2009). Hiipuuko ilmastokeskustelu? Julkisen keskustelun merkitys ilmastopoliitikan valtavirtaistamiselle. *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 5, 537–541.
- Lyytimäki, Jari & Tapio, Petri (2009). Climate change as reported in the press of Finland: From screaming headlines to penetrating background noise. *International Journal of Environmental Studies* 66: 6, 723–735.
- Malmelin, Karoliina (2011). *Arvojen markkinat. Oikeuttavat arvomaailmat suomalaisten suur yritysten yritys vastuupuheessa*. Helsingin yliopisto: sosiaalitieteiden laitoksen väitöskirja.
- Nieminen, Hannu (2003). Julkisuusteorian rakennemuutos. Ajatuksia kriittis-realistisesta julkisuuskäsityksestä. *Tiedotustutkimus* 26: 2, 15–31.
- Nikkanen, Hanna (2015). *Fennomania*. Helsinki: Long Play.
- Ramana, M. V. (2011). Nuclear power and the public. *Bulletin of the Atomic Scientists* 67: 4, 43–51.
- Rannikko, Pertti (2000). Ekologisen modernisaation kulttuuriset ehdot. Teoksessa: Kortelainen Jarmo (toim). *Vihertyvä kaupunkiseutu. Suunnittelun ja hallinnan ekomoderni käänne*. Jyväskylän yliopisto: SopHi 47, 89–120.
- Ridell, Seija (2004). Median julkisuustiloja kartoittamassa. Julkisuuden journalistinen tuottaminen ja kommunikatiivisuuden haaste. *Tiedotustutkimus* 27: 2, 4–24.
- Rittel, Horst & Webber, Melvin (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences* 4: 2, 155–169.
- Robock, Alan (2008). 20 reasons why geoengineering may be a bad idea. *Bulletin of the Atomic Scientists* 64: 2, 14–18.
- Rogers-Hayden, Tee; Hatton, F. & Lorenzoni, Irene (2011). 'Energy security' and 'climate change': Constructing UK energy discursive realities. *Global Environmental Change* 21: 1, 134–142.
- Rönkä, Anu-Liisa (2011). Matkapuhelinsäteily mediassa – Terveysriskikeskustelun kehysanalyysi. *Media & viestintä* 34: 2, 20–43.
- Salovaara-Moring, Inka (2004). *Media Geographies. Regional Newspaper Discourses in Finland in the 1990s*. Helsingin yliopisto: Viestinnän julkaisuja 9.
- Sisäministeriö (2016). *Suomen kansallinen turvallisuus 2015*. Sisäministeriön julkaisu 3/2016.
- Steffen, Will (2011). Climate change: A truly complex and diabolical policy problem. *Oxford Handbook of Climate Change and Society*. Oxford: Oxford University Press, 21–37.
- Teräväinen, Tuula; Lehtonen, Markku & Martiskainen, Mari (2011). Climate change, energy security, and risk – Debating nuclear new build in Finland, France and the UK. *Energy Policy* 39: 6, 3434–3442.
- Thévenot, Laurent (2011). Oikeutettavuuden rajat. Yhteiselämää koossapitävät sidokset ja niiden väärinkäyttö. *Sosiologia* 48: 1, 7–21.

- Vasterman, Peter (2005). Media-hype. Self-reinforcing news waves, journalistic standards and the construction of social problems. *European Journal of Communication* 20: 4, 508–530.
- Vehkalahti, Pertti (2015). Pohjoisen ydinmylly. Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013. *Media & viestintä* 38: 2, 90–111.
- Väliverronen, Esa (1995). Metsä sairastaa. Ympäristöuhkan määrittely sanomalehdessä. *Tiedotustutkimus* 18: 4, 6–24.
- Whitfield, Stephen; Rosa, Eugene; Dan, Amy & Dietz, Thomas (2009). The future of nuclear power: value orientations and risk perception. *Risk Analysis* 29: 3, 425–437.
- Wien, Charlotte & Elmelund-Præstekær, Christian (2009). An anatomy of media hypes developing a model for the dynamics and structure of intense media coverage of single issues. *European Journal of Communication* 24: 2, 183–201.
- Ylä-Anttila, Tuomas (2010). *Politiikan paluu. Globalisaatioliike ja julkisuus*. Tampere: Vastapaino.

Länsivoimaa itänaapurista

Artikkelissa tarkastellaan Fennovoiman ydinvoimalahankkeen yhteydessä esitettyä puhetta Venäjästä ja venäläisyydestä. Aineisto koostuu Helsingin Sanomien, Kalevan ja Raahen Seudun journalistisista jutuista ja mielipidekirjoituksista vuosilta 2007–2013. Menetelmänä on kriittinen diskurssianalyysi. Hankkeensa alussa Fennovoima satsasi vahvasti Pohjois-Suomeen tuodakseen voimalansa lähelle merkittäviä osakkaitaan eli pohjoisen suuria sähköntarvitsijoita Outokumpua ja Rautaruukkia. Tavoitteena oli rakentaa länsimainen ydinvoimala, jolloin venäläisestä ydinsähköstä puhuttiin lähinnä energiariippuvuuden ja vanhentuneen ydintekniikan kautta. Kun venäläinen Rosatom tuli osakkaaksi ja laitetoimittajaksi, osa puheesta kääntyi korostamaan sen kokemusta alalla. Osa puheesta päätyi puntaroimaan Venäjän ja venäläisten kulttuurista ja poliittista erilaisuutta negatiivissävyisten naapuruus- ja imperiumipuheiden kautta. Suomalainen viranomaisvalvonta näyttäytyi läpi aineiston positiivisena samastumispisteenä. Artikkelin lopuksi tuloksia tulkitaan eurooppalaisten Venäjä-käsitysten ja tekniikkaa koskevan nationalismin valossa.

Pertti Vehkalahti

Ydinenergian käyttö arktisella alueella on ollut vuosien varrella pitkälti venäläisten heiniä. Suomen Olkiluotoa pohjoisempana on ydinvoimaloita toistaiseksi pelkästään Venä-

jällä: pohjoisimpana pieni (48 MW) Bilibinon voimala Siperiassa sekä suurehko Kuolan ydinvoimala (1760 MW) Poljarnyje Zorissa, Sodankylän korkeudella (Davis et al. 2016). Arktisilla vesillä on jo 1950-luvulta seilannut Venäjän ydinkäyttöinen jäänmurtajalaivasto, ainoa laatuaan koko maailmassa. Alue on ollut myös kovassa sotateknisessä käytössä. Novaja Zemljan saarilla sijaitsi Neuvostoliiton ydinkoeläly, jossa vuosina 1955–1990 tehtiin yli 200 ydinräjäytystä (Khalturin et al. 2005). Tämän lisäksi pohjoisilla merillä on vuosikymmenten ajan partioinut ydinkäyttöisiä sukellusveneitä ydinaseleistissa. Näiden erilaisten käyttösyiden

takia arktiselle alueelle on sekä haudattu että upotettu joko vahingossa tai tahallaan paljon erilaista ydinmateriaalia¹. Arktista aluetta koskettaa myös etelämpänä Venäjällä harjoitettu toiminta: alueelle kulkeutuu Ob- ja Jenisei-jokien latvavesiltä ydinaseteollisuuden kaupunkien kuten Severskin, Zelenogorskin ja Ozjorskin² jätekuormaa (OTA 1995, 2–8; Yablokov 2001).

Vaikka ydintekniikka onkin yllä kuvatulla tavalla tuttua arktisella alueella, sähkön tuotanto pohjoisilla seuduilla on hoidettu yleensä toisin keinoin, kuten erilaisilla fossiilisilla polttoaineilla ja vesivoimalla. Sähkönkulutukseltaan suuria asutuskeskuksia on vasta etelämpänä, eikä teollisuuden tehontarvettakaan ole täytetty ydinvoiman avulla muualla kuin Kuolan alueella (vrt. Davis et al., emt.). Suomen pohjoiset alueet ovat leimautuneet erityisesti vesivoimaan liittyväksi kiistakentäksi. Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan kosket – esimerkiksi Kemijoki, Iijoki ja Oulujoki – valjastettiin sotien jälkeen Neuvostoliitolle siirtyneen voimalakapasiteetin korvaamiseksi ja maan lisääntyvän sähkötarpeen täyttämiseksi. Sähköntuotannon takia pohjoiseen rakennettiin myös suuria tekojärviä, esimerkiksi Lapissa Lokan ja Porttipahdan altaat. Sekä koski- että allasrakentaminen ovat saaneet aikalaisilta ja jälkikäteen ankaraa kritiikkiä asuinpaikkojen ja luontokohteiden tuhon takia (Vesirakentamista koskevasta yhteiskuntatutkimuksesta esim. Autti 2013, 21–27). Uusien vesivoimakohteiden rakentamista pohjoisessa rajoitettiin merkittävästi Ounasjoen suojelua koskevalla erillislailla (1983) ja koskiensuojelulla (1987). Keskustelu suojelulakien avaamisesta nousee kuitenkin toistuvasti. Tätä kautta esille tulevat myös sähköntuotantoa tehostavat allassuunnitelmat – päällimmäisinä Vuotos ja Kollaja (Toteutuneesta vesivoimasta ja jatkosuunnitelmista ks. Vesirakentaja 2008; kansalaisten osallisuudesta ydin- ja vesivoiman hankesuunnitteluun ks. Strauss 2011).

Pohjoista Suomea koskevassa energiakeskustelussa vedettiin täysin uusi vaihde päälle vuonna 2007, jolloin Fennovoima ilmoitti rakentavansa Suomeen ydinvoimalan. Hank-

keen taustavoimissa oli saksalaisen E.Onin ja paikallisten sähköyhtiöiden lisäksi koko joukko Pohjois-Suomen energiapersoja yrityksiä, etunenässä suuren kaupungin verran energiaa haukkaava Outokumpu Tornion-tehtaineen sekä raahelainen Rautaruukki. Aluksi Fennovoima suunnitteli rakentavansa voimalan Loviisaan, mutta Säteilyturvakeskuksen mielestä aiotun paikan ympärillä asui liian paljon ihmisiä. Kaavailut voimalan sijainnista alkoivat painotua kohti pohjoista (esim. *Kaleva* 10.7.2007; HS 30.11.2008), ja paikasta jäivät lopulta kisaamaan Raahen naapurikunta Pyhäjoki ja Tornion vieressä sijaitseva Simon kunta (vrt. Fennovoima 2008). Pohjoiseen satsaaminen osoittautui Fennovoiman kannalta onnistuneeksi strategiaksi, sillä aiemmin ydinvoimaan torjuvasti suhtautunut keskustapuolue onnistui elinkeinoministeri Mauri Pekkarisen johdolla näkemään ydinvoimalan rakennustyömaassa houkuttavan piristysruiskeen aluetaloudelle. Keskusta osasi myös koplata mukaan ydinvoimalupaamun tavoitteitaan, kuten mittavia bioenergian tukia. *Helsingin Sanomien* pääkirjoittajan arvion mukaan Fennovoiman hakemus olikin keskustalaisille aluepoliittisesti maukas ja ilmastopoliittisten bioenergiakytkösten jälkeen ”materiaalisesti keskustalaisia ja henkisesti vihereitä ravitseva” (HS 22.4.2010; vrt. Nikkanen 2015, 8).

Teollisuuden energiatarpeen ja ilmastopuusteiden lisäksi Fennovoiman hankkeen yksi keskeinen perustelu oli energiariippuvuuden vähentäminen Venäjältä. Saksalaisen E.Onin ja suomalaisten osakkaiden yhteenliittymä esittäytyikin länsitekniikkaan turvaavana yrityksenä, joka tilaisi laitoksen joko ranskalais-saksalaiselta Arevalta tai japanilaiselta Toshibaalta. Eduskunnalle osoitetussa hakemuksessa ei näkynyt Venäjää edes mahdollisena laitetoimittajan kotimaana. Eduskunnan myönteisen periaatepäätöksen jälkeen Fukushima katastrofi kuitenkin käänsi saksalaisten kelkan ydinvoima-asioissa. Suurosakas E.On luopui kokonaan ydinvoiman rakentamisesta ja täten irtautui Fennovoimasta. Voimalahanke ei tähän kaatunut, vaan Fennovo-

voima löysi laitostoimittajakseen venäläisen Rosatomin, joka tuli myös yrityksen uudeksi suuromistajaksi kolmanneksen osuudella.

Voimalatilauksen ilmansuunnan kääntynyt puheiden vastaisesti lännestä itään on kiintoisaa tarkastella, kuinka erilaisia Venäjä-käsityksiä on käytetty argumenttien tukena Fennovoimakeskustelun eri vaiheissa. Tässä artikkelissa kysytään, kuinka Venäjää koskeva julkinen keskustelu rakentuu ydinvoimakirjoittelun yhteydessä. Aineistona käytetään *Helsingin Sanomien*, *Kalevan* ja *Raahan Seudun* journalistisia juttuja ja mielipidekirjoituksia vuosilta 2007–2013. Tutkimusmenetelmänä on kriittinen diskurssianalyysi. Sen avulla voidaan eritellä, millaisia Venäjistä ja venäläisyydestä puhumisen tapoja, diskursseja, aiheen yhteydessä esiintyy. Erityinen huomio on itsestäänselvyyksissä, joita puheessa esitetään. Samalla pohditaan, minkälaisia identiteettejä nämä diskurssit kutsuvat esille.

Ydinvoima Suomen ja Venäjän suhteissa

Jokaisen Suomeen rakennetun tai rakenteilla olevan ydinvoimalan vaiheisiin liittyy Venäjä tavalla tai toisella. Venäjä on yksi suurista ydintekniikan kehittäjä- ja käyttäjämaista, ja se on kernaasti tarjonnut ratkaisujaan myös suomalaisille. Ydinvoima on alusta lähtien mielletty muunakin kuin pelkkänä sähkön tuotantotapana. Sen yhteyteen on aina tuotu intressejä kansainvälisestä etupiirijaosta, teknisestä etevämyydestä sekä energiantuotannon riippuvuussuhteista ja niistä irti pyristelemisestä. Täten energiaratkaisut liittyvät vahvasti myös kansallisen turvallisuuden ja valtiollisen suvereniteetin kysymyksiin. Suomalaisessa julkisessa keskustelussa vedotaan toistuvasti Venäjän keskeiseen asemaan energia-asioissa, ja Venäjä-argumentilla on perusteltu ydinvoimaa niin 1970-luvun alussa kuin 2000-luvun alun keskusteluissa (Sunell 2004, 180, 201).

Suomen tavoitteet energiariippuvuuden hallintaan eivät kumpua tyhjistä. Neuvostoliitto

alkoi 1950-luvulla käyttää teknistä yhteistyötä vaikutusväylänä Suomen asioihin. Suomen taolouteen pyrittiin takertumaan ja maiden teollisia järjestelmiä haluttiin kietoa yhteen esimerkiksi öljynjalostamon rakentamisyhteistyöllä. Näin haluttiin ohentaa Suomen yhteyksiä länsivaltoihin ja samalla saavuttaa ideologisia voittoja talousjärjestelmien kamppailussa. Samat tekijät vaikuttivat myös kilvassa Suomen terästeollisuushankkeesta, ja tätäkin kärjistyneempänä jo 1950-luvun puolivälissä alkaneessa taistelussa Suomen tulevasta atomivoimalasta (Kuisma 2015, 240–241, 305). Samanlainen kehityskulku – toki vielä jyrkempänä ja suoranaisen kolonialismin piirtein – voidaan nähdä Neuvostoliiton ja sen satelliittivaltioiden välillä. Näissä asetelmissa tiede ja tekniikka olivat useimmiten perustavassa roolissa. Ydinenergia sopi hyvin vaikuttamisen välineeksi, sillä niin kapitalistisissa kuin kommunistimaissa se miellettiin edistyksen ja modernisuuden symboliksi. Toisaalta – jälleen samoin piirtein kuin Suomessa – Itä-Euroopan maissa toivottiin ydinenergian vähentävän riippuvuutta neuvostoöljystä ja -kaasusta, samalla kun Neuvostoliiton puolella ydintekniikka nähtiin itäblokin keskinäisen sitoutumisten vahventajaksi ja vaikutusvalan piirin merkitsijäksi (Schmid 2011, 125, 130–134, 143).

Suomen ensimmäisten ydinvoimalayksiköiden neuvottelut ja rakentaminen osoittavat, kuinka politiikka ja ideologia kulkivat yhtä rintaa tekniikan kanssa. Karkeasti yksinkertaistettuna valtionyhtiö Imatran Voiman ensimmäisen ydinvoimalatuksen (Loviisa I) oli mentävä Neuvostoliittoon, minkä jälkeen Teollisuuden Voima sai vapautta tilata yksikön (Olkiluoto I) lännestä. Länsimaaksi ei kelvannut kuitenkaan mikä hyvänsä maa, kuten USA tai Länsi-Saksa, vaan Olkiluodon yksikön toimitti lopulta ruotsalainen ASEA. Tähän päädyttiin vasta useiden tarjouskierrosten jälkeen, kunnes pöydälle saatiin ulkopoliittisesti ajateltavissa oleva ratkaisu (Michelsen & Särkikoski 2006, 42–43; Särkikoski 2011, 44–46; Sunell 2004; Loviisan-laitoksista ks. Michelsen & Särkikoski

2005; Olkiluodon-laitoksista Sunell 2001).

Venäläinen yksikkö on pistäytynyt suunnittelupöydällä myös uudempien hankkeiden alussa. Olkiluoto 3:n hakuprosessissa selvitettiin venäläisen yksikön soveltuvuus. Tällöin vaihtoehtojen vertailu ja tarjouskäsittely jätettiin kuitenkin periaatepäätöksen jälkeiseen rakennuslupavaiheeseen (TVO 2002, 11; Ala-Heikkilä & Nevander 2002, 23) ja lopulta valittiin ranskalais-saksalaisen Arevan reaktori. Myös Fennovoiman esiselvityksessä kävi mukana venäläinen laitos, mutta periaatepäätöshakemukseen kirjattiin vain kolme vaihtoehtoa: Arevan EPR ja SWR 1000 sekä japanilaisen Toshiba ABWR (Nikkanen 2015, 12; Fennovoima 2009, 7). E.On vetäytyi hankkeesta Fukushima jälkimainingeissa, minkä lisäksi Areva kompuroi pahasti Olkiluoto 3:n kanssa. Neuvottelut Toshiba kanssa eivät nekään edistyneet toivotusti, joten Fennovoima joutui ottamaan Rosatomin toden teolla tarkasteluun sekä osakkaana että reaktoritoimittajana. Tämä nostatti kuitenkin paljon poliittista porua, sillä periaatepäätöksessä ei ollut lainkaan ajateltu venäläistä laitosvaihtoehtoa.

Aiempien ydinvoimahankkeiden yksi keskeinen perustelu on ollut energiariippuvuuden vähentäminen Venäjältä (esim. Sunell 2004, 180; Litmanen 2004, 228; Hylkilä 2003, 145–146). Tämä oli myös Fennovoiman leimallinen perustelu varsinkin hankkeen alkuvuosina. Yhdessä alkuvaiheen osakaspuhjan kanssa tämä tarkoitti, että yritys näyttäytyi nimenomaan länsivoimalan rakentajana. Yrityksen nimestä on tuskin lupa vetää mitään syviä johtopäätöksiä, mutta toki voi miettiä, millaisia mielleyhtymiä hankkeen ympärille kerättiin yritysnimen fennomania-assosiaatioilla. Vähintäänkin haluttiin viestiä, että kyse on suomalaisesta hankkeesta,³ vaikka nimestä ei päättelisikään fennomanian aatehistoriaan kuuluvaa avointa irtiottoa Venäjältä. Olennaista on, että yrityksen kokonaisilme oli riittävän sopiva poliittiseen mielikuvitukseen.

Ari Lampinen (2009, 65) sanoo, että toisin kuin muiden voimalaitosten tapauksessa ydinenergialaki vapauttaa luvan hakijat vastuusta

hakemuksensa epätarkkuuksista. Hakijoille on keskeisintä laatia poliittisesti sopiva hakemus ideansa myymiseksi mutta tietojen oikeellisuudesta ei välttämättä tarvitse tehdä tiliä. Epäilemättä oli hyviä teknisiä ja taloudellisia syitä esittää reaktoritoimittajaksi nimenomaan Toshibaa tai Arevaa. Julkisen keskustelun rajautumisen kannalta valinta tarkoitti kuitenkin sitä, että Fennovoima näyttäytyi lupaprosessin alussa nimenomaan länsivoimalan tekijänä, eikä ollut tarvetta puida hankkeen mahdollista Venäjä-yhteyttä.

Rivien välistä pääuutiseksi

Tutkimusaineisto on kerätty kolmesta suomalaisesta sanomalehdestä, ja sen valinta heijastelee suomalaisen lehtikentän kolmijakoa valtakunnalliseen, maakunnalliseen ja paikalliseen lehdistöön. *Helsingin Sanomat* edustaa valtakunnallista näkökulmaa hankkeeseen. Oululainen *Kaleva* puolestaan on maakuntansa päälehti, jonka levikkialueeseen kuuluu voimalan sijoituspaikaksi valittu Pyhäjoki. Lähin paikallislehti, *Raahen Seutu*, ilmestyy voimalatyömaan naapurissa. Aineisto alkaa Fennovoiman perustamisesta 2007 ja päättyy yrityksen solmittua sopimuksen Rosatomin kanssa vuoden 2013 lopussa. Perusaineistoon sisältyy kaikkiaan 3 400 juttua: *Helsingin Sanomat*, HS (524), *Kaleva*, KA (1381) ja *Raahen Seutu*, RS (1495). Aineisto on peräisin aiemmasta sisällönanalyysistä, jossa vertailtiin eri lehtien toimija- ja aiherakennetta sekä ydinvoimakantoja. Analyysi ja aineiston keruuperusteet on esitetty artikkelissa Vehkalahti (2015).⁴

Helsingin Sanomia pidetään yhtenä kansallisen päiväjärjestyksen asettajista. *Kaleva* puolestaan on tyypillinen maakuntalehti, joka painottaa aluenäkökulmaa, ”kansan kaikuja Pohjois-Suomesta”. *Raahen Seudun* näkökulma taas on paikallinen, muutaman lähikunnan aiheisiin keskittyvä (tarkemmin Vehkalahti 2015, 96; 2016, 104). Aiemmassa tutkimuksessani (2015) selvisi, että *Helsingin Sanomien* Fennovoimajutut olivat usein lyhyitä uutisjuttuja, kun taas

Kalevan ja *Raahen Seudun* juttutyypit painotuivat pidempiin, usein henkilölähteiden puhetta esittäviin reportaasi- ja haastattelujuttuihin päin. Nyt tarkasteltuun Venäjä-kysymykseen lehdet reagoivat juttumäärien valossa tarkasteltuna melko yhtenäisellä tavalla. Ne havahtuivat vasta Rosatomin tultua mukaan neuvotteluihin. Kuten taulukosta 1 näkyy, Venäjää sivuavien juttujen määrä pysyy aineistossa melko vähäisenä vuoteen 2013 asti. Vasta helmikuussa 2013 tullut tieto Fennovoiman ja Rosatomin neuvotteluista nostaa Venäjä-keskustelun voimalla esille ja voimalatoimittajan kotimaan julkisen kiinnostuksen kohteeksi. Pelkästään loppuvuoden 2013 aikana lehdissä esiintyy noin kaksi kertaa niin paljon Venäjää sivuavia juttuja kuin edeltävän kuuden vuoden aikana yhteensä. Samalla Venäjä-puhe myös vaihtaa muotoaan. Teemoittain Venäjä-keskustelu jakautuukin kahtia: lähes kuuden vuoden mittaiseen yleiseen Venäjä-puheeseen, jolloin Venäjä esiintyy lähinnä sivuaiheissa ja maininnoissa sekä alle vuoden mittaiseen kohdentuneeseen vaiheeseen, jonka pääpaino on Rosatomin mahdollisessa osakkuudessa.

Tällainen kaksijakoinen aineisto mahdollistaa asetelman, jossa alkuvaiheen Venäjä-puhetta voidaan verrata loppuvaiheessa esitettyyn puheeseen. Vuoden 2013 juttulukemia tarkastellessa onkin oikeastaan melko hämmästyttävää, kuinka yhdenmukaisesti lehdet toimituksellisista kokeroistaan ja painotuksistaan huolimatta

haistavat ison jutunaiheen ja kuinka saman määräisesti ne tarttuvat siihen. Konkretisoitunut tilanne suosii erityisesti aluepainotuksella toimivia lehtiä. Varsinkin *Raahen Seudun* uutisista huomaa venäläisten jalkautumisen alueelle: pienilläkin toimitusresursseilla saadaan kiinni haastateltavia, kun ei tarvitse metsästä heitä pääkonttoreista tai peräti vierailta mailta.

On lehtien välillä toki erojakin tarkastelujakson aikana. Jotain osviittaa lehtien välisistä painotuseroista voi saada siitä, minkälaisen journalistisen materiaalin yhteydessä Venäjä-argumentteja esitetään. Olen jakanut tutkitut tekstit tyypeittäin sen mukaan, perustuuko juttu toimitukselliseen puheeseen (pääkirjoitus, toimituksen kolumni), yleisön puheeseen (mielipidekirjoitus, toimituksen ulkopuolinen kolumni) vai siteerattuun puheeseen (esimerkiksi uutinen, reportaasi, haastattelu). Keskeinen lehtiä erottava tekijä on mielipidekirjoitusten määrä suhteessa muuhun aineistoon. *Helsingin Sanomista* erottuu se, että suuren lehden mielipide- ja vieraskynäpalstoille on kova tunku. Fennovoimaa käsittelevissä toimituksen ulkopuolisissa kirjoituksissa Venäjä-argumentti ei esiinnykään kuin muutamia kertoja. *Kalevan* ja *Raahen Seudun* mielipidepalstoille on päätynyt mielipidekirjoituksia melko lailla yhtä paljon. Lehtien kokoon nähden yleisöltä tulleita mielipiteitä esiintyy kuitenkin *Raahen Seudussa* suhteessa paljon enemmän kuin suuremmissa lehdissä. Venäjä-argumentointi on lehdessä

Taulukko 1. Venäjää sivuavat Fennovoima-jutut 2007–2013. s=siteerattu puhe, t=toimituksellinen puhe, y=yleisön puhe

	Helsingin Sanomat				Kaleva	Raahen Seutu						
	kaikki	s	t	y		s	t	y	s	t	y	
2007	2	2	0	0	6	1	2	3	13	7	2	4
2008	5	3	1	1	9	6	1	2	10	2	2	6
2009	7	4	3	0	8	5	1	2	8	1	1	6
2010	9	5	3	1	9	3	1	5	8	5	0	3
2011	4	3	1	0	10	7	2	1	1	0	0	1
2012	4	3	0	1	3	2	0	1	1	0	1	0
2013	50	39	8	3	52	38	8	6	38	31	5	2
yhteensä	81	59	16	6	97	62	15	20	79	46	11	22

voimissaan tarkastelujakson alussa juuri mielidekirjoitusten materiaalina. Näihin aikoihin teemoista esillä ovat varsinkin energiariippuvuus ja Tšernobyl. Näyttää kuitenkin siltä, että yleisön Venäjä-argumentointi sammahtaa voimalahankkeen eduskuntakäsittelyn jälkeen, kun Fennovoima-juttujen huomio kiinnittyy voimalan sijaintipaikkaan ja E.Onin irtautumiseen hankkeesta. Venäjä palaa kuitenkin *Raahen Seudun* käsittelyyn Rosatomin myötä, jolloin sitä käytetään erityisesti toimituksellisissa puheenvuoroissa. *Kalevassa* Venäjä-argumentaatiota näyttää esiintyvän muita lehtiä tasaisemmin, eikä lehden käsittelytavasta erotu vuosien aikana erityistä muutosta suuntaan tai toiseen.

Tämän syvemmälle ei tässä tutkimuksessa mennä lehtien välisiin eroihin, sillä pääpaino on sen yhteisen kulttuurisen perustan tarkastelussa, josta nostetaan resursseja Venäjä-keskusteluun. Tarkastelenkin tässä tutkimuksessa erityisesti sitä, miten aineistossa esitetään päteväksi koettua Venäjä-puhetta tukeutumalla historiallisesti edeltäviin käsityksiin ja puhumisen tapoihin. Entä millaisia itsestään selviä asioita Venäjä-puheessa oletetaan ja esitetään?

Tutkimusmenetelmänä on Norman Fairclough'n versio kriittisestä diskurssianalyysistä. Sen avulla voi tarttua journalismin sisältämiin diskurssihin eli puhetapoihin, ”siihen, miten vakio puhujat esittelevät vakioaiheet vakioisin käytännöin” (Valtonen 1998, 118). Diskurssin käsitteessähän ideana on, että kukin puhetapa merkityksellistää maailmaa eri tavoin ja asettaa piirissään käsitellyn aiheet ja niitä koskevat puhunta- ja toiminta-asetat omanlaiseensa järjestykseen. Lähtökohtana ovat Foucault'n (esim. 1972, 46, 95–96) ajatukset siitä, että diskurssit konstituivat sosiaalisen maailman eli sen objektit ja sosiaaliset subjektit. Diskursiiviset käytännöt myös nojautuvat aina toisiin diskursiivisiin käytäntöihin eli ne ovat intertekstuaalisia ja interdiskursiivisia. Lisäksi valta on diskursiivista ja poliittiset kamppailut käydään sekä diskurssin sisällä että niiden välityksellä (Fairclough 1992, 99–100; vrt. Valtonen

1998, 98–99).

Tältä pohjalta kriittinen diskurssianalyysi näkee diskurssien ja yhteiskunnallisten rakenteiden suhteen kaksisuuntaisena – rakenteet muovaavat diskursseja ja toisaalta diskurssit yhteiskuntaa tulkitessaan tuottavat ja uusintavat näitä rakenteita. Sekä diskurssit että diskurssihin kiinnittyneet subjektit ovat kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta tuottavan vallan aikaansaannoksia: subjektina ollakseen on otettava diskurssin määrittämä paikka siihen, mitä voi ja täytyy sanoa (Foucault emt., Fairclough 1992, 104; Valtonen 1998, 104–105). Kriittisen diskurssianalyysin avulla voi tarttua esimerkiksi ajankohtaisiin diskursiivisiin käytäntöihin ja pyrkiä osoittamaan näiden historiallisen luonteen: myös journalismin esittämät kertomukset ovat eiliseen sidottuja, vaikka tapahtuvat tänään. Kriittinen analyysi siis tarkastelee kielen intentionaalista – tuottavaa ja toiminnallista – käyttöä sekä ideologisia itsestänselvyyksiä, eli sitä, miten kieli johdattaa käyttäjiään kohti tietynlaisia toiminnallisia ja merkityksellistäviä ratkaisuja. Analyysissä selvitetään, miten jotkut diskurssit saavuttavat totuuden aseman. Otetaanko jotain tilannetta koskevat (aiemmin määrittyneet) käytännöt ja suhteet sellaisenaan vai pyritäänkö niitä koettelemaan? Käytännössä teksteistä etsitään elementtejä, joiden avulla totuuksia tuotetaan ja toisaalta vaihtoehtoisia totuuksia kyseenalaistetaan. Lisäksi kysytään, miten hallitsevia eli hegemonisia diskursseja uusinnetaan ja kuinka näitä itsestään selvinä pidettyjä merkityksiä pidetään yllä. Myös ideologisten seurausten pohtiminen on tärkeää: legitimoiko diskurssi erilaisia alistussuhteita tai hidastaako joku vaihtoehdoton tulkintamalli muutoksia? (Valtonen 1998, 105–113.)

Uinuva ja valpastunut Venäjä-puhe

Aineiston Venäjä-puhe jakautuu vahvasti kahtia. Ensimmäisessä, vuosien 2007–2012 aikana eletyssä uinuvan Venäjä-puheen vaiheessa Fennovoima harkitsee laitoksen tilausta läntisiltä

valmistajilta eikä venäläinen voimala esiinny edes eduskunnalle toimitetussa periaatepäätöshakemuksessa. Tällöin huomio ei kiinnity pysyvästi yhteenkään konkreettiseen venäläiseen toimijaan. Vuoden 2013 alussa Fennovoima aloittaa neuvottelut venäläisen Rosatomin kanssa, jolloin Venäjä-puhe valpastuu ja muuttuu.

Venäläistä ydinvoimaa käsittelevän puheen juuri on luottamus suomalaiseseen viranomaisvalvontaan. Sen keskeinen edustaja on säteilyturvakeskus STUK. Tämä on aineiston pysyvä positiivinen samaistumispaikka koko tarkastelujakson mitalta.

Aineistossa vuosina 2007–2012 käyty Venäjä-keskustelu tiivistyy hyvin itäraja-lausumaan, jota viljelevät pohjoisen lehdet ja näistä varsinkin *Raahen Seutu*. Siinä yhdistyvät Venäjältä tuodun sähkön sekä sen tuotanto-olosuhteiden epäilyttävät puolet.

☛☛ Energian kulutus kasvaa koko ajan ja sitä on turvallisempaa tuottaa Suomessa kuin ostaa itärajan takaa (RS 19.12.2008).

☛☛ Suomalaisen kannalta paljon parempi on se, että käyttämämme ydinsähkö tulee omista laitoksistamme, ei esimerkiksi itärajan takaa (KA 22.4.2010).

Aineistossa elää vahva negatiivinen käsitys venäläisestä ydinvoimasta ja ydinsähköstä. Sen vastapuoleksi asettuu nationalistis-moralistinen käsitys suomalaisten omasta ydinvoimaosamisesta. Tähän kuuluvat kaikki asiat ydinvoimaloiden varustelusta ja turvajärjestelmistä säteilyvalvontaan ja ydinjätteestä huolehtimiseen. Suomi näyttää ydinenergian käytön priimusoppilaana, joka alun tietämättömyyden ja kompuroinnin jälkeen on asettunut tekniseksi ja moraaliseksi malliksi muille.

☛☛ Hän pitää paheksuttavana, että ydinjätteet vietiin aiemmin Neuvostoliittoon ”ja paljastui, että ydinjätteet oli varastoitu proomuihin Laatokan rantaan.” (KA 30.3.2011.)

☛☛ Ydinvoimalaa on syytä katsella vähän laajemmin, ja myös omavaraisuuden näkökulmasta. ”Itära-

jan takaa tulee ydinsähköä heikoista laitoksista. Täällä ydinvoima on turvallisempaa ja hyvässä valvonnassa.” (KA 30.8.2011.)

Alkuvaiheen aineistossa suomalainen valvonta näyttää positiivisessa valossa, kun taas ”itärajan takana” tuotettu sähkö kantaa negatiivista leimaa. Valvonta esiintyy kuitenkin melko abstraktilla tasolla, eikä sille ole vielä mitään erityisesti osoitettavaa kohdetta. Kun Rosatom tulee mukaan, valvontaa käsittelevä puhe nousee esiin voimakkaasti ja nousee vuoden 2013 puheessa täysin kiistämättömään asemaan. Suomalaista valvontaa hehkutetaan suorastaan vientituotteeksi, jonka takeena ovat Olkiluoto 3 -yksikköä rakentavan Arevan ongelmat. Useasti esitetään oletus, että Rosatomille hanke on maineenrakennusta länteen:

☛☛ Yhtiön logiikan mukaan sellainen voimala kelpaa minne tahansa, joka läpäisee Suomen valvontaviranomaisten tarkan silmän. Arevan ongelmat valvojen kanssa Olkiluodossa ovat muuttaneet suomalaisen ydinvoimavalvonnan vientituotteeksi. Hyväksytyt Suomen markkinoille -leimasta siis kannattaa maksaa (HS 5.9.2013).

Säteilyturvakeskus STUK nousee korkeimmaksi mahdolliseksi – ja kiistämättömäksi – ydinturvan valvojaksi. Tästä asiasta vallitsee yksimielisyys kaikkien kesken, eikä puheissa näy merkkejä esimerkiksi ranskalaisten Olkiluoto 3:n yhteydessä esittämästä kriittisestä suomalaisviranomaisia kohtaan.⁵ Poissa on myös ydinvoiman vastustajien toisinaan esittämä kanta siitä, että Säteilyturvakeskus on lähtökohtaisesti samalla puolella ydinvoimalan kanssa.⁶

☛☛ ”Tiedämme hyvin, että Säteilyturvakeskus on maailman tiukin ydinvalvoja. Mahdolliset muutokset voivat vaatia aikaa ja rahaa, mutta ne kaikki ovat varmasti tehtävissä,” Renev muotoili (KA 29.11.2013).

Suomalaiset turvavaatimukset ovatkin esi-

neellistyneet eräänlaiseksi puheen kylkeen lyötäväksi leimamerkiksi. Siihen voidaan viitata tarkoittaen samalla, että mistään ei tingitä ja että pyrkimys on tehdä mahdollisimman korkealaatuinen ydinvoimala.

¶¶ Pyhäjoelle tuleva painevesilaitos rakennetaan uusimpien suomalaisten turvallisuusvaatimusten mukaisesti (RS 23.12.2013).

Valvontaa koskeva puhe tarjoaa kuin huomaamatta kenelle hyvänsä suomalaiselle mahdollisuutta astua *valvojan* asemaan. Uinuvan puheen vaiheessa meissä kaikissa asuvan säteilyvalvojan osana on todeta itärajan takana vallitseva ydintekniikan rappio, valpastuneessa vaiheessa tunnistaa Rosatomin ammattilaisuus.

Uinuvassa vaiheessa esitetty puhe Venäjältä jakautuu kahtia. Toisaalta puhutaan Suomen riippuvuudesta Venäjältä tuodusta sähköstä ja muusta energiasta sekä riippuvuussuhteen vähentämisestä tai katkaisemisesta. Toisaalta keskitytään venäläiseen vanhentuneeseen ydintekniikkaan, jonka keskeinen symboli on Tšernobyl. Molemmissa näkökulmissa on ongelman leima. Yhteistä on käsitys siitä, että ydinsähköä tulisi tuottaa Suomessa oman viranomaisvalvonnan alaisena.

Venäjä-riippuvuuden katkaiseminen on yksi keskeisiä perusteita puhuttaessa Fennovoiman ydinvoimalasta. Poliittisessa puheessa on tavanomaista esittää, että Suomen sähkönkulutus tulisi täyttää omassa maassa tuotetulla energialla. Keskustelu Venäjältä tuotavasta energiasta kytkeytyykin vahvasti omavaraisuuden eetokseen.

¶¶ Kaksi lupaa haluttiin, jotta Suomi saavuttaa sähkössä hallituksen kaipaaman omavaraisuuden ja pääsee eroon Venäjän-tuonnista (HS 22.4.2010).

Omalla tuotannolla perustellaan Venäjän-tuontiin liitettyjä erilaisia epävarmuustekijöitä, jotka vaikuttaisivat sähkönsiirron katkeamiseen. Yksi on Venäjän ulkopoliittikka, jossa energiaa käytettäisiin poliittisen kiristyksen välineenä, energia-aseena.

¶¶ Mitä enemmän Venäjä uhittelee lähinaapureitaan energiahanojen sulkemisella, sitä suurempi osa kansalaisista haluaa Suomen tuottavan sähkönsä itse – vaikka se sitten vaatisi kuudennen ja mahdollisesti seitsemännekin reaktorin rakentamisen (KA 10.5.2008).

Toinen tyypillinen tapa on viitata Venäjän kasvavaan kulutukseen ja siihen, että Suomeen myydystä sähköstä saadaan parempi hinta omasta maasta.

¶¶ ”Meidän kunnan päättäjät tietävät tasan tarkkaan, että tämä on valtakunnan energiapolitiikan juttu. He tietävät, että sähkön tuonti Venäjältä loppuu, jos venäläiset saavat paremman hinnan omasta maastaan. Auta armias sitä päivää, kun 1400 megawattia tehoa ei enää tulekaan Suomeen”, Tavia maalailee (HS 30.11.2008).

Keskeinen itsestäänselvyys on Venäjän-tuonin mieltäminen sähkökatkaisimen käytön kaltaiseksi toiminnaksi, jossa sähköä Venäjältä tulee joko siirtoyhteyden täydeltä tai ei lainkaan. Yhtä joustamattomaksi mielletään suomalainen kysyntä, joka nielee kaiken sähkön hinnasta riippumatta kaikkina aikoina. Täsmäntävä puheenvuoro tekee oletuksen näkyväksi:

¶¶ Forsströmin mukaan reaktorit nostaisivat Suomen omavaraisuutta esimerkiksi kriisin sattuessa, mutta normaalitilassa korvaisivat Venäjän-sähköä vain sitä mukaa kuin hintojen kehitys sallii. Olemassa oleva siirtokaapeli Venäjältä Suomeen ei katkea ilman erikseen siitä tehtävää päätöstä (HS 20.6.2010).

Pohjoinen näkökulma energiakauppaan löytyy sydäntalven huippukulutuksen kautta:

¶¶ Mitähän veli venäläinen mahtanee sanoa ostajalle? Tarvinnevatkohan itse samoilla pakkasilla, kuin rajan tällä puolella? Rahan puutteessa kun eivät ole, niin käyttänevät sähkönsä itse (RS 1.11.2007).

Lukijalle aukeavaan *ostajan* subjektiposition sisältyvät sekä yksittäisen kuluttajan että teollisuuden tarpeet. Terveen markkinatilanteen kaltaisen oston ja myynnin asemesta riippuvuuspuhe asemoi subjektin kuitenkin eräänlaiseksi pula-ajan ostajaksi, jonka ahdingolla ulkopuolinen säännöstelijä käy kauppaa. Säännöstelijän rooliin asetuu Venäjä. Edellä kuvattu valvojan asema tarjoaa ulospääsyä tästä suhteesta sitä kautta, että tarvittua ydinsähköä tuotettaisiinkin kotona omassa valvonnassa.

Käsitykset venäläisestä ydinsähköstä, vanhentuneesta ydintekniikasta ja uudesta turvajattelusta kytkeytyvät lujasti Tšernobylin ydinvoimaonnettomuuteen. Keskeinen itsestäänselvyys puheessa onkin Tšernobylin itse. Lähes kaikilla päättävissä asemassa olevilla ihmisillä on oma muistitieto siitä, millainen tapahtuma Tšernobylin oli vuonna 1986. Sen aiheuttamat poikkeustoimet kuuluvat kulttuuriseen varantoomme, josta mielikuvia on helppo ammentaa. Tšernobylin kokemus tarjoaa takeet omalle asiantuntemukselle, ja sen varassa voi helposti samaistua edellä kuvattuun valvojan position. Toinen Tšernobyliin liittyvä itsestäänselvyys on niputtaa kaikki venäläinen tai neuvostoliittolainen ydintekniikka yhteen. Tällaisena se on kätevä oikopolku, kun halutaan viitata siihen, mikä oli vialla Neuvostoliiton ydintekniikassa ja toimintakulttuurissa. Se nousee esille myös puheenvuoroissa, joissa halutaan korostaa länsimaisen toiminnan etevyyttä venäläiseen nähden:

Monen tasoiset onnettomuudet ydinvoimaloissa ovat mahdollisia, mutta Tšernobylin tapahtumien uusiminen edellyttää kaikkien turvajärjestelmien määrätietoista ohittamista, jopa siinä määrin, ettei se länsimaissa edes onnistu (RS 23.11.2007).

Tšernobylin on usein kuvastamassa myös yleisiä ydinvoimaan liittyviä pelkoja ja epäluuloja.

Tšernobylin-sarjaa on raskas katsoa ja se on ollut tekijälleenkin raskas. Maalausten taustalla on ydinvoimalaonnettomuuden todellisuus, joita Saira on katsonut lehtikuvista: epämuodostuneita

lapsia, epätoivoinen äiti, ihoon kiinni palanut paita (RS 27.5.2010).

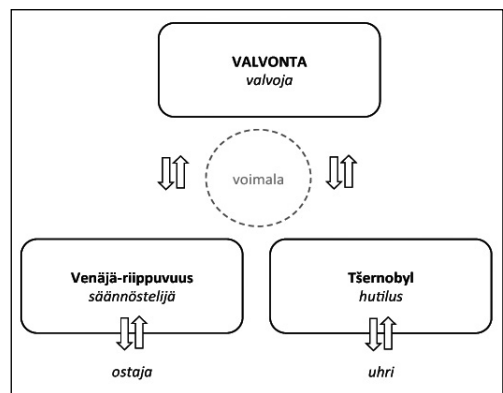
Lisäksi muistetaan, että Tšernobylin vaikutti ratkaisevasti Suomen aiempien ydinvoimapäätösten viivästymiseen ja kariutumiseen. Tämän takia Tšernobylin käy edelleen lyömäaseeksi. Etenkin ydinvoimaa vastustavat tahot kytkevät mielellään Tšernobylin nykyiseen poliittiseen keskusteluun.

Tšernobylin ei unohdu, 26.4.1986” luki isommasa banderollissa (HS 26.4.2008).

Tšernobylin on myös keskeinen kiinnekohta aiottuun ydinvoimalaitoksen pohjoista sijaintia koskevassa mielikuvituksessa. Sen pohjalta voidaan esittää huolia Perämeren herkästi haavoittuvasta luonnosta tai spekuloida mahdollisten saasteilvien ajautumista Luoteis-Venäjäälle. Pohjoissuomalaisen ydinvoimakäsityksiä tarkastelleet tutkijat tiivistävät alakerta-artikkelissaan:

Pelot, epäluulot ja subjektiiviset käsitykset ydinvoimasta näyttävätkin elävän vahvana pohjoissuomalaisten mielissä. Taustalla näkyy ydinvoiman kielteinen historia, ja muisto Tšernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta 1986 (KA 17.2.2010).

Tšernobylin-puhe tarjoaa subjektiasemaksiksi onnettomuuden uhrin position ja kutsuu samais-

Kuvio1. Uinuva Venäjä-puhe 2007–2012

tumaan tilanteeseen, joka saattaisi toistua. Toisaalta puhe sisältää voimakkaan paatoksen, joka vihjaa, ettei Tšernobylin kaltainen onnettomuus olisi edes mahdollinen länsimaissa. Samalla puhe tuottaa samaistumiskohteeksi valvojan positiota ehdottamalla, että ydinturvallisuuden arviointi olisi kenen hyvänsä suomalaisen taito; tunnistavathan he Tšernobylinkin ongelmat. Venäläiselle osapuolelle uhrin ja valvojan positiot ehdottavat hutuiluksen asemaa.

¶¶ Mutta on niissä venäläisissä ydinvoimaloissa vinommat seinät ja kaltevammat lattiat, muistuttaa Höglund turvallisuusnäkökohdasta (RS 8.7.2010).

Vuonna 2013 alkavassa valpastuneen Venäjäpuheen vaiheessa puhe Venäjä-riippuvuudesta ja Tšernobylistä häviävät näkyvistä. Suomalainen valvonta puolestaan korostuu: nyt tätä puhetta esittää myös Rosatom. Suomalaista valvontaa kehumalla Rosatom nostaa myös itsensä kokeneen ammattilaisen asemaan, puheen positiiviselle puolelle. Tämä kokemus-komponentti irrotetaan aiemmassa vaiheessa venäläistä ydinvoimaa yksin edustaneesta Tšernobyl-puheesta. Tšernobyl-puheen poliittinen puoli vaihtuu puheeksi imperiumista, mikä korostuu keskustelussa Rosatomin valtiollisesta taustasta. Venäjän poliittista erilaisuutta korostava puhe saa kantakseen myös aiemmassa keskustelun vaiheessa esitetyn riippuvuuspuheen teemoja. Suomen ja Venäjän välinen kulttuurinen erilaisuus, joka aiemmin tuli myös julki Tšernobyl-puheen kautta, siirtyy puolestaan negatiivisävyiseksi keskusteluksi epäilyttävästä naapurista. Sen materiaalina on käsityksiä, jotka eivät mahdu kokempuheen positiiviseen piiriin, eli esimerkiksi negatiivisia mielikuvia venäläisestä ydinturvallisuudesta tai työn laadusta.

Keskeistä venäläisissä naapureissa on heidän itsestään selvä ongelmallisuutensa. Tämä ilmenee lausumina, joilla lakaistaan ennakkoluuloa pois varsinaisten argumenttien tieltä:

¶¶ ”En voi käsittää, miksi siitä tulisi ongelmaa, että saksalainen omistaja vaihtuu venäläiseksi,” Vapaavuori sanoi (KA 4.7.2013).

¶¶ Pekkarinen korostaa, että venäläisyydellä ei ole mitään merkitystä uusintakäsittelyyn. – Kyse on siitä, täyttääkö suunniteltu teknologia hakemuksen ehdot (RS 4.9.2013).

Pinnan alla olevia ennakkoluuloja naapureita kohtaan voidaan myös hienovaraisesti vilauttaa, kuitenkin niin, ettei niihin varsinaisesti tartuta.

¶¶ Laaksosen Vappu-vaimo on haastattelusta huolissaan. ”Kirjoita nyt mahdollisimman positiivisesti. Ihmiset on niin helkkarin ennakkoluuloisia ydinvoimaa ja venäläisiä kohtaan” (HS 26.5.2013).

Valpastuneessa Venäjä-puheessa on mukana poliittinen ongelma, jonka on aiheuttanut Rosatomin tulo mukaan suunnitelmiin. Tilannetta voisi parhaiten kuvata sananlaskulla ”kun lähtee sutta pakoon tulee karhu vastaan.” Fennovoiman alkuperäisessä hakemuksessahan ei mainittu lainkaan venäläistä vaihtoehtoa. Tällöin julkinen keskustelu rajautui niin, ettei poliittisesti epämu-kavasta venäläisestä ydinvoimasta tarvinnut juuri keskustella, ja Venäjä-puhe jäi pyörimään energiariippuvuuden ja Tšernobylin kehää. Ratkaisu nostattaa ongelman kuitenkin vuonna 2013, kun torjuttu palaa takaisin näyttämölle.

¶¶ Eilen Fennovoima kertoi, että se harkitsee mahdolliseksi laitostoimittajaksi myös venäläistä Rosatomia, vaikka yhtiö ei ollut vaihtoehtojen listalla eduskuntakäsittelyn aikaan. Tilanne on poliitikoille vähintään kiusallinen (HS 26.2.2013).

Kiusaantuneisuuden ja välttelevän puheen lisäksi Venäjästä esitetään myös suoranaisia epäilyksiä. Nämä lausutaan ”kansan” suulla eli poliittiset päättäjät tai viranomaiset eivät julkisesti anna venäläisvastaiseksi katsottuja kantoja. Myöskään Tšernobylistä ei puhuta Rosatomin yhteydessä. Kiinnostavaa on, että valpastuneessa vaiheessa epäilystä päästää ilmoille erityisesti *Helsingin Sanomat*:

”Missään tapauksessa Pyhäjoelle ei saa rakentaa venäläistä ydinvoimalaa,” sanoo Pyhäjoella koko ikänsä asunut eläkeläinen Vieno Erkkilä. Moni muukin Pyhäjoella suhtautuu ajatukseen vähintään varauksella (HS 26.2.2013).

Tässä puheessa lukijalle tarjoutuu huolestuneen naapurin subjektiasema, jonka vastinpariksi Venäjä ja venäläiset asettuvat epäilyttävän naapurin asemaan. Yhteistyökumppaniksi on tulossa taho, josta kokemusten valossa tiedetään yhtä ja toista ei-niin-mairittelevaa, mutta josta sovun takia on parempi vaieta. Naapurin ongelmista on uinuvassa vaiheessa puhuttu äänekäämminkin, mutta nyt suu pysyy soukemmalla.

Valpastuneessa vaiheessa huomio kiinnittyy venäläisten kokeneisuuteen ydinvoiman rakentajana. Uinuvassa vaiheessa kovasti kritisoitu venäläinen ydinsähkö kuulostaa valpastuneessa puheessa houkuttavaltakin valinnalta. Rosatom vaikuttaa suurella tarkkuudella toimivalta tehtaalta, joka suoltaa sisuksistaan ydinvoimaloita sarjatuotantona. Venäläisen ydinvoimavalmistajan ”kokemus” näyttäytyy ylivertaisena. Samalla häviävät huonot kokemukset, kuten aiemmassa keskustelun vaiheessa jatkuvasti esiin noussut Tšernobylin katastrofi.

Rosatom on rakentanut 37 Hanhikivelle suunnitellun kaltaista voimalaa. Zoteeva lupasi myös pysyvänsä aikataulussa, toisin kuin Etelä-Suomessa ydinvoimaa rakentavat ranskalaiset. - Juuri saimme valmiiksi Venäjälle ydinvoimalan puolitoista kuukautta etuajassa. Venäjä on muuten ainoa maa, joka ei ole koskaan, ikinä lakannut rakentamasta ydinvoimalaa, Zoteeva huomautti (RS 7.11.2013).

Numeroiden valossa Rosatomin kokemus näyttääkin itsestään selvältä. Joissakin Rosatomin käynnissä olevissa projekteissa on kuitenkin kyse sellaisista hankkeista, jotka menivät jäihin Neuvostoliiton hajotessa ja jotka on käynnistetty uudelleen.⁷ Toisaalta VVER-reaktorien työmailta on raportoitu sekä laatupoikkeamia⁸ että suuria vaikeuksia käyttöönotossa:⁹ aikatau-

lussa pysyminen ei ole ainoa työmaan onnistumisen mitta. Positiivisesti ladattu kokemus asettuu mielenkiintoiseen ristivaloon, kun sitä suhteutetaan alun hutilus-puheeseen. Vinot lattiat ja kaltevat seinät eivät kerta kaikkiaan mahdu näiden lausumien yhteyteen:

Venäläiset ovat koko ajan rakentaneet ydinvoimaa, ja heillä on hyvin vahva tarkastusmekanismi. Nykyisillä VVER-laitoksilla on takanaan 1 500 käyttövuotta ilman vakavia onnettomuuksia (HS 26.5.2013).

Myös suomalaisten omat kokemukset todistavat venäläisten kelpoisuudesta. Epäilyn rinnalle julkiseen keskusteluun ilmaantuukin eräänlainen venäläisen ydinvoiman kotouttamisprojekti. Suunnitelmissa oleva AES-2006-reaktori on samaa tuttua VVER-reaktoriperhettä jo koeteltujen Loviisan-yksiköiden kanssa. Näistä saadut käyttökokemukset ja yhteistyö laitosten kehittämisessä todistavat, että kauppoja hierotaan tuttujien kesken.

Suomessa on sitä paitsi saatu hyviä kokemuksia venäläisvoimaloista. Neuvostoliitosta ostetut kaksi reaktoria ovat jauhaneet sähköä jo yli 40 vuotta Loviisassa (KA 26.2.2013).

Myös venäläisiin ihmisiin liitetään kotoisia mielikuvia. Pohja löytyy tässäkin yhteisestä historiasta ja kokemuksista:

Vaikuttaa, että kuntalaiset pitävät venäläistä kumppania jotenkin kotoisampana kuin vaikka ranskalaista. Luulen, että siihen vaikuttaa Rautaruukki, joka oli alun perin venäläistä teknologiaa. Pyhäjoelta on ollut paljon väkeä töissä Rautaruukilla, joten se on tasoittanut tietä venäläiselle kumppanille (KA 4.9.2013).

Maita yhdistävä pohjoinen sijaintikin todistaa Rosatomin kelpoisuudesta juuri Pyhäjoen voimalan rakentajaksi:

▼▼ Pohjoiset olosuhteet, kuten kylmä merivesi, aallot ja ahtojäät asettavat myös Fennovoiman turvallisuudelle omat vaatimuksensa. Kokemuksia kylmissä olosuhteissa toimivista ydinvoimalasta on muun muassa Rosatomin voimalasta Kuolan niemimaalta Venäjältä (RS 28.11.2013).

Valpastunut Venäjä-puhe eroaa uinuvasta puheesta siinä, että venäläisosapuoli pääsee määrittelemään myös itse itseään. Rosatomin ja samoin Fennovoiman edustajat alleviivaavat Rosatomin kokeneisuutta alalla. Valmiit ja tekeillä olevat projektit korostavat määrällään, kuinka asialla on tuttu ammattilainen. Aiemmin kuvattua valvojan positiota vahvistamalla ammattilainen nostaa itsensä samalle tasolle, positiivisen puheen piiriin.

Venäjän imperialistiset piirteet korostuvat valpastuneen vaiheen aikana. Uinuvassa vaiheessa Venäjän valtioon viitattiin abstraktilla tasolla tai muistelemalla entisen Neuvostoliiton toimia. Nyt Venäjän valtio nousee konkreettisten Rosatom-esimerkkien kautta esille ja vanhat kaiutkin voimistuvat. Puhe tukeutuu itsestäänselvyyteen, jossa Venäjä esiintyy rationaalisen poliittisen ja taloudellisen päätännän tuolla puolen olevana toimijana. Kaikki sen toimet näyttäytyvät imperiumin toimintana ja imperialistisen suorina vastauksina maailmalta tuleviin ärsykkeisiin.

Imperiumi-puhe käyttää varsinkin eräänlaista suuruuden ekonomiaa, eli Rosatomista muistetaan erityisesti sen valtiollinen tausta ja toiminnan laajuus.

▼▼ Rosatom on venäläinen valtion energiakonserni, johon kuuluu yli 250 yhtiötä ja tieteellistä tutkimuslaitosta, mukaan lukien kaikki Venäjän siviiliydinvoimayhtiöt ja maailman ainoa ydinvoimalla toimiva laivasto. Rosatomilla on johtava asema maailman ydinvoimamarkkinoilla. Rosatomilla on 28 ydinvoimalaa rakenteilla, näistä 19 yksikköä Venäjän ulkopuolella (RS 25.7.2013).

Suuruuteen liittyvä käsitys Venäjän pohjatomasta kassasta. Tällöin ohitetaan kaikki aja-

tukset siitä, että halussa rakentaa ydinvoimala Suomeen vaadittaisiin jonkinlaisia poliittisen hyväksynnän vaiheita Venäjän puolella.

▼▼ Ydinvoimalaitoksen rakentamisen kustannukset ovat sitä luokkaa, että jotkut asiantuntijat pitävät siihen sijoittamista jo kyseenalaisena. Jos laitoksen toimittamisesta sovitaan, Rosatomille tuskin tuottaa ongelmia ostaa Fennovoiman osakkeita (KA 9.4.2013).

Keskeistä kaikessa imperiumipuheessa on se, ettei valtio ole tilivelvollinen muulle kuin korkeimmalle johdolle. Rosatomkin näyttäytyy käsikassarana, joka esittää noudattavansa taloudellista logiikkaa mutta onkin tosiasiaa Venäjän poliittinen väline.

▼▼ Kyseessä on valtionyhtiö, joka nauttii juridista erityisasemaa suoraan Venäjän presidentin ja hallituksen alaisuudessa. Yhtiö on osa Venäjän valtionhallintoa, johtajanaan entinen pääministeri Sergei Kirijenko. Rosatom tilittää tulonsa valtiolle ja saa rahoituksensa valtion budjetista. Intressit eivät siksi välttämättä ole taloudellisia vaan strategis-poliittisia (HS 23.7.2013).

Valtiolliseen ydinvoimatuottajaan liittyvät myös ydinaseet. Tätä yhteyttä nostetaan esille jonkin verran Venäjää koskevassa puheessa. Yllä kuvattu tilivelvollisuuden puute tulee esille myös tässä aspektissa.

▼▼ Koska Rosatom on Venäjän valtion omistuksessa ja hallinnassa sitä koskee Venäjän valtiosalaisuussäädökset, eikä sen tarvitse kertoa julkisuuteen eikä yhteistyökumppaneilleen esimerkiksi talousasioitaan. Rosatom voi vaikka käyttää Pyhäjoen voimalasta saamaansa sähkönmyyntituloa ydinaseistuksen kehittämiseen (RS 10.10.2013).

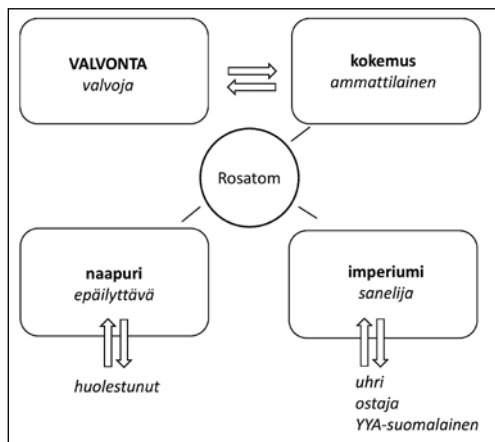
Uinuvaa vaihetta kannatellut huoli Venäjäriippuvuudesta ei nouse valpastuneessa vaiheessa näkyviin juuri lainkaan. Poikkeuksen vahvistaa yksi mielipidekirjoittaja, joka pyrkii tuomaan aiemman puheen mukaan uuteen puhetilanteeseen:

☞☞ Suomi on ollut liian riippuvainen Venäjän energiasta, ja nyt tämä riippuvuus kasvaa. Venäjä on usein käyttänyt energiapolitiikkaa muun politiikan jatkeena. Rosatomin avulla Venäjä pääsee suoraan suomalaisen energiajärjestelmän ytimeen (KA 19.10.2013).

On kiintoisaa, että aiemmin keskeinen Venäjä-riippuvuus voidaan Rosatomin yhteydessä torjua suorastaan vainoharhaisena kuvitelmana. Puhe käännetään omaksi peilikuvakseen, uudeksi normaaliksi:

☞☞ Olisi helppoa kehittää ajatuksia Kremlin strategiasta, jossa huonossa hapessa olevia suomalaisyrityksiä pelastetaan venäläisrahalla, jos Suomi kytkeytyisi tiiviimmin Venäjän talousvyöhykkeeseen. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole. Pikemminkin näyttää siltä, että venäläisten lisääntynyt aktiivisuus kertoo taloussuhteiden muuttumisesta normaaleiksi (HS 8.12.2013).

Valpastuneen Venäjä-puheen vaiheessa keskeinen pohjoista mielikuvitusta ruokkiva asia tulee Rosatomin liikkeelle sysäämästä alihankintojen sumasta. Pohjoissuomalaisten yritysten alihankinta-apajat painottuvat varsinkin *Kalevassa*, jossa syksyn 2013 aikana kuvaillaan useaan kertaan alueen yritysten mahdollisuuksia päästä osalliseksi venäläisvetoiseen suurhankkeeseen. Tämä into saa *Kalevan* kolumnistin

Kuvio 2. Valpastunut Venäjä-puhe 2013

kertailemaan oligarkkien rahanpesua, Venäjän hallintoon kohdentuvaa epäluottamusta ja ihmettelemään: ”Raha ei haise, mutta entä ruplat?” (KA 1.11.2013.)

Edellä kuvattu puhe esittää Venäjän imperiumina, johon liittyvä subjektiasema on sanelija. Uinuvan vaiheen Venäjä-riippuvuuden elementit saavat ilmiänsä imperiumi-puheen alle peittyneenä. Puheeseen on helppo sijoittaa erilaisia alisteisia subjektiasemia, kuten aiemmasta keskustelun vaiheesta tutut ostaja ja uhri. Esille ponnahtaa myös Fennovoiman yhteydessä aiemmin näkymätön mutta kauempaa menneisyydestä hyvinkin tuttu positio. Kyseessä on imperiumin viat tunnistava mutta siitä silti hyötyvä ja tämän takia asiat parhain päin selittävä YVA-suomalainen.

Venäjä nationaalisen ja rationaalisen puntarissa

Minkälaisia diskursiivisia muodostelmia Venäjistä ja venäläisyydestä esitetyistä puheista sitten erottuu? Fennovoiman ydinvoimalaa koskevassa keskustelussa tuotetaan puheena olevalle hankkeelle läpimenon mahdollisuuksia kytkemällä siihen suotuisia käsityksiä ja irrottamalla epäsuotuisia. Tällöin yhdeksi diskursiiviseksi resurssiksi asetuu myös Venäjä ja venäläisyys. Venäjä-keskustelu muodostaakin eräänlaisen kansallisuuspuheen prisman, jonka kautta paitsi keskustellaan suomalaisten yhteisestä edusta, myös tuotetaan käsitystä siitä, mitä Suomi on ja ei ole. Fennovoiman yhteydessä esitettyä julkista Venäjä-puhetta voi hahmottaa kahden diskurssin avulla.

Ensinnäkin aineistossa elää vahva *nationalistis-moralistinen diskurssi*. Tämän diskurssin pohjana on oman väen tuttuus verrattuna naapurin outouteen: me – ne. Tässä puhettavassa erilaiset omat ratkaisut ja toimintatavat kytetään suomalaisuuteen, kun taas vieraat ja torjutut asiat liitetään venäläisten oudoiksi koettuihin piirteisiin. Subjektiasemien kautta tarkasteltuna tämä tulee esille uhrin positiossa, jota suhteutetaan hutiluksen tai sanelijan positioon.

Toisaalta voidaan ajatella, että aineistossa vallitsee vahva tukeutuminen rationaaliseen päätöksentekoon ja punnintaan. Tämä normien noudattamista ja taloudellista kalkyylä painottava *rationaalisuusdiskurssi* saa ilmiänsä erityisesti puhuttaessa suomalaisesta viranomaisvalvonnasta ja arvioitaessa energiaratkaisujen mielekkyyttä. Tähän diskurssiin kytkeytyy useita edellä kuvattuja subjektiasemia, kuten valvojan, ostajan ja ammattilaisen positiot kuin myös naapurina arvioiva huolestuneen suomalaisen positio. Kuvaamaani YYA-suomalaista voi pitää eräänlaisena liminaalipositiona, joka kykenee sisällyttämään itseensä molempien diskurssien piirteitä: kyseessä on intressiensä takia keskenään ristiriitaisiakin asioita sietävä ja sulauttava parhain päin selittelijä.

Voidaan väittää, että ydinvoimaa koskevat nationalistiset käsitykset noutavat oikeutuksensa sellaisesta kulttuurisesta syvärakenteesta, joka vallitsee Venäjän ja Suomen välillä. Venäjä ja venäläisyys ovat olleet Ruotsin ja ruotsalaisuuden ohella ”se toinen”, johon Suomi on vertautunut (Vihavainen 2004a, 10–11; Raittila 2004, 47–156). Vastapariisuudella on myös eurooppalaiset juurensa. Erilaisuuden edustajana Venäjää voikin pitää eurooppalaisen identiteetinmuodostuksen keskeisenä tekijänä, ”Euroopan pääasiallisena liminaarina.” Venäjää ja muuta Eurooppaa erottavan uskonnolliskulttuurisen kuilun eri puolilla ovat länsi ja itä, Eurooppa ja Aasia, kristityt ja pakanat, edistys ja taantumus. Jo varhaisissa 1500-luvun stereotyyppioissa venäläinen oli usein petollinen, väkivaltainen, eläimellinen, irstas ja juoppo barbaari: vaistoihminen, joka meni aidan matalasta kohdasta eikä välittänyt seurauksista tai murehtinut huomisesta.

Samaa jatkumoa ovat valistuksen ajan käsitykset, joissa venäläisyys edusti luontoa ja ruumiillisuutta ja vastaavasti eurooppalaisuus mieltä ja sivilisaatiota. Suomalainen sivistyneistökin kohotti ihanteeksi jakoon pohjaavan ”länsimaisen” tahtoihminen, joka esiintyy niin Runebergin kuin Topeliuksenkin kansankäsityksissä. Vastakohdaksi miellettyyn Venäjään ja venäläi-

syyteen liittyy myös vaara. Menneinä vuosisatoina ja vuosikymmeninä Venäjä on toistuvasti ollut ”pahan” projektiopintana (Vihavainen 2004b, 437; 2013, 205–206; Neumann 1999, 111). Toisinaan, kuten esimerkiksi 1920-luvulla lietsotussa ryssävihasa, tätä puolta on pyritty jopa aktiivisesti vahvistamaan (Klinge 1972). Tämä kulttuurinen perusta vaikuttaakin melko vakiintuneelta. Esimerkiksi Erkkä Railo (2010) toteaa, että arvojen ja asenteiden tasolla suhde Venäjään on muuttunut melko vähän. Pysyvänä elementtinä on yhä Venäjä-pelko.

Tällaisesta yleisestä identiteettityöstä voidaan tarkentaa kohti tekniikkaa nationalismiin ilmauksena. Erilaisia tekniikkavalintoja ei näet tehdä pelkän teknisen etevyyden perusteella, vaan taustalla vaikuttavat myös kulttuuriset tekijät (Paju 2008, 19). Esimerkiksi Gabrielle Hecht (1998) on tutkinut Ranskan ydinohjelmaa perustanaan Benedict Andersonin tuttu muotoilu kansakunnasta ”kuviteltuna yhteisönä”. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi sitä, kuinka voimat ja niihin liittyvät käytännöt toimivat poliittisina neuvotteluina, toimina, ikonografiina ja retoriikkana (emt. 334). Tekniikkaa voi tarkastella myös identiteettien kautta: millaisessa roolissa kansallisuus on ydinohjelmassa tai kuinka ydintekniikka osallistuu kansallisuuden käsittämistapoihin (emt. 3–4). Esimerkiksi ranskalaisten ydinohjelmaa käsittelevässä puheenparressa esiintyy Aurinkokuninkaan suuruuden ajoilta periytyvä käsitys ranskalaisen kulttuurivaikutuksen ympärilleen säteilevästä loistosta – *le rayonnement de la France* – mikä ydinalan toimijoiden itseymmärryksessä kytetään yhteen ydinmateriaalin radianssin kanssa tarkoittamaan samaa: ranskalaista etevyyttä ja suuruudentuntoa.

Myös Suomessa ydintekniikka on osallistunut kansallisen identiteetin rakennustyöhön. Petri Paju (2008, 465–466) sanoo, että täällä tekniikka kiinnitettiin kansallisiin näkökohtiin varhain ja tieteen tahtoen. Metsästä elantonsa saavan Suomen rinnalle pystytettiin teollista Suomea paitsi suomalaisen teollisuuden avulla myös teknisen tutkimuksen ja uusien alojen,

kuten tietotekniikan ja ydinenergian kautta (Paju emt., 474). Identiteettityön eräänlaisena johtotähtenä oli akateemikko Erkki Laurila, jonka osaaminen ja vaikutusvalta ulottuivat paitsi mainituille teknisille aloille myös kulttuuripolitiikan puolelle. Laurilan visiona oli kalevalaiseen mytologiaan pohjattu teknisesti taitava ”Ilmarisen Suomi”. Kirjasivistyneen ”Väinämöisen Suomen” rinnalle tuotiin ajatus kansakunnasta, joka mieltäisi oman menestyksekkään potentiaalinsa tekniikan aloilla ja jonka identiteetti olisi tekniikalle suojea. Pajun (emt., 481) mukaan tämä visio leimaa koko myöhempää tiede- ja teknologiapolitiikkaa Suomessa.

Teknistä itsenäisyyttä tavoiteltiin erityisesti suhteessa Neuvostoliittoon, vaikka julkisesti tavoitteesta vaiettiin. Aluksi pidettiin varmana, että Suomi hankkisi myös ydintekniikkansa lännestä, sillä Venäjän teknologinen tyyli ja kulttuuri eivät kiinnostaneet suomalaisia (Michelsen 2007, 14–15). Lähtökohtaisista erottautumispyrkimyksistä huolimatta Suomen ensimmäisistä ydinvoimaloista käytiin kova väantö. Tarjouskilpailut länsivoimaloista kääntyivätkin neuvotteluiksi venäläisten voimaloiden rakentamisesta valtionyhtiö Imatran Voimalle ja siitä, millainen Teollisuuden Voimalle tilattu länsilaitos kelpaisi Neuvostoliitolle (Michelsen & Särkikoski 2006, 42–43; Särkikoski 2011, 44–46; Sunell 2004; Loviisan-laitoksista ks. Michelsen & Särkikoski 2005; Olkiluodon-laitoksista Sunell 2001).

Teknisiin ratkaisuihin liittyvää kansallista identiteettiä on pidetty yllä reaali-politiikan kovassa kehityksessä mitä mielikuvituksellisimmin keinoin. Schmid kuvaa, että Neuvostoliiton satelliittivaltiot pyrkivät voimalatilauksissaan jatkuvasti irti kontrollipyrkimyksistä omilla manövereillään ja pelivaransa ulkopuolelle hivuttautumalla.¹⁰ Ne tulkitsivat poliittisia ja taloudellisia reunaehtojaan uusiksi ja vaativat toteutettavaksi omia teknisiä ratkaisujaan (Schmid 2011, 125, 130–134, 143). Samanlaista identiteettitaistelua ja pelivaran hakemista on nähty myös Suomessa. Venäläistä Loviisanvoimalaa on jälkikäteen kutsuttu ”suomalaiseksi voimalaitokseksi” tai ”project Eastinghouseksi”

suomalaisten laitokseen vaatimien turvamuutosten ja muiden ratkaisujen takia (Michelsen 2007, 14–16; Michelsen & Särkikoski 2005; 2006; vrt. Paju 2006). Myös ruotsalaisperäisen Olkiluodon voimalan valmistelussa nähtiin erikoisia käänteitä pelivaran saamiseksi. Esimerkiksi hankkeesta vihiä saanut lehdistö sitoutui yli kaksi vuotta pitämään asian omana tietonaan. Sunell (2004, 193) tulkitsee, että vaikeamisen motiivi oli isänmaan etuun kytketty länsivoimalan puolustaminen. Toinen esimerkki länsimielisyydestä oli hankinnalle suotuisan atomivastuulain hyväksyntä eduskunnassa ilman ensimmäistäkään pyydettyä puheenvuoroa. Tämä konsensus edusti sitä, mikä ”Suomen” ajateltiin ja haluttiin olevan. Pelkkien neuvostovoimaloiden rakentaminen katsottiin itäblokin tunnusmerkiksi (Sunell 2004, 201–203).

Aineistossa vahvassa asemassa oleva rationalistinen diskurssi käsityksineen suomalaisen valvonnan erityisyydestä henkii samanlaista topeliaanis-runebergilaista ideaalia kuin edellä kuvattu suomalaisen sivistyneistön projekti länsimaisen tahtoihmisen erottamiseksi venäläisestä vaistoihmisestä. Myös Tšernobyl-puhe asettuu luontevasti jatkumoon, jossa venäläiset kurin, itsekurin ja seuraamusten miettimisen asemesta hutiloivat kantamatta sen suuremmin huolta huomisesta – toisin kuin järkeviksi tahtoihmisiksi asemoituvat suomalaiset. Asiassa näkyy myös venäläisosaapuolen pyrkimys mukautua diskurssiin ja tuottaa siitä oma venäläispositiivisempi versio. Tässä diskursiivisessä liikkeessä valvonnan vastinpariksi asettuu myönteisessä mielessä esitetty ammatillinen kokemus, joka paitsi saa tunnustuksensa suomalaisesta valvonnasta myös asettuu vahvistamaan mielikuvaa suomalaisesta erityisyydestä. Voikin ajatella, että Rosatomin kokemuksta korostava puhe on nimenomaan nationalistisessa puheessa lietsotun vaaran käänteiskuva; se houkuttelee esiin luottamusta venäläiseen toimijaan.

Kun Fennovoima esitti ydinvoimalaansa rakennettavaksi pohjoiseen Suomeen, sillä oli takanaan vahva alueellisen teollisuuden tuki. Epäilemättä mukana oli myös vahva

luottamus, että aluetaloudelliset houkuttimet painavat eduskunnan päätöksentekopuntarin myönteiselle kannalle. Näin myös tapahtui. Fennovoiman tai edes Rosatomin konttorista ei kuitenkaan löydy sellaista kristallipalloa, josta olisi näkynyt Fukushima ydinonnettomuus tai sen jälkijärityksenä Saksan energiakäännös ja E.Onin pudottautuminen pois hankkeesta. Venäläisen ydinvoimarakentamisen näkökulmasta kyseessä oli kuitenkin otollinen sattuma. Yhtäkkiä mahdollisuuksien rajoissa olikin hanke, jossa venäläisillä ei alun perin pitänyt olla osaa eikä arpa.

Julkisuudessa tämä käänne näyttäytyi kaksijakoisena keskusteluna, jossa venäläistä ydinsähköä tarkasteltiin aluksi energiariippu-

vuuden ja Tšernobylin läpi. Kun Rosatom tuli mukaan kuvioon, alkoi eräänlainen venäläisen ydinvoiman kotouttamiskeskustelu. Tuolloin alkoivat korostua toisaalta naapuruussuhteet ja venäläinen kokemus ydinvoimarakentamisessa, toisaalta Venäjän arvaamattomat suurvaltapiirteet. Kiintoisaa Fennovoiman ydinvoimalan valmistelussa onkin julkinen keskustelu ja argumentaatio, jonka ehdoilla valintaprosessi meni läpi. Alkuperäisessä hakemuksessa ei ollut mukana venäläistä reaktoria. Olipa tämä tarkoitettu julkisen keskustelun rajaamiseksi tai ei, venäläisvoimalan ilmestyminen mukaan suunnitelmiin teki viimeistään näkyväksi, min-käläisen karikon läpi alkuperäisen hakemuksen ei tarvinnut purjehtia.

Viitteet

- 1 Esimerkiksi kokonaisia sukellusveneitä, niiden reaktoreita tai polttoainesauvoja, tuhansittain radioaktiivista materiaalia sisältäviä säiliöitä ja tuntemattomia määriä radioaktiivisia jättevesiä.
- 2 Aiemmin nämä kaupungit tunnettiin postilokeronimillä Tomsk-7, Krasnojarsk-45 ja Tšeljabinsk-40 tai -65.
- 3 Vrt. Matti Kojo, *Kaleva* 30.6.2007; *Helsingin Sanomat* 30.11.2008; Nikkanen 2015
- 4 Tätä artikkelia varten otin perusaineistosta esille ne jutut, joissa mainittiin Venäjä, venäläisyys tai joku niiden taivutusmuoto (venä*). Aiheen kartoittamisen takia täydensin keruuta myös valtioihin ja energiakauppaan liittyvillä sanoilla Neuvostoliitto, itäraja, riippuvuus, omavaraisuus, tuonti, sekä ydinvoimaan liittyvillä sanoilla Rosatom ja Tšernobyl. Nämä tuottivat vähäisen määrän sellaisia lisäosumia, joissa Venäjää ei mainittu. Tein myös testihakuja aiheen kannalta merkittävillä paikan-

nimillä (mm. Sosnovyi Bor, Novovoronezh) mutta nämä eivät tuottaneet lisäosumia. Sanat katkaistiin niin, että kaikki taivutusmuodot tulisivat mukaan. Tarvittaessa tein useita eri hakuja eri taivutusmuotojen (esim. tuonti, tuonne, tuodaan, tuomme) ja translitteraatioiden (esim. Tsernobyl, Tshernobyl, Tšernobyl) löytämiseksi. Pudotin näiden hakujen jälkeen pois sellaiset jutut, joissa Venäjä ja ydinvoima eivät esiintyneet ollenkaan samassa yhteydessä. Tutkittavaksi päätyi juttuja seuraavasti HS (81), KA (97) ja RS (79).

- 5 *Kaleva* 29.11.2013; *Helsingin Sanomat* 18.1.2013
- 6 *Raahen Seutu* 20.2.2009; 7.10.2011; *Kaleva* 12.5.2010; 4.4.2011
- 7 Esimerkiksi Bulgarian Belene ja Ukrainan Hmelnytskyi, joiden työt tätä kirjoittaessa on jälleen keskeytetty, tai Slovakian Mochovce-3 ja Mochovce-4.

8 Sosnovyi Borista on tihkunut tietoja rakentamisen aikaisista onnettomuuksista sekä huonosta työn laadusta. Uuden laitossyöksen rakennustyöt esimerkiksi keskeytyivät vuodeksi 2009, kun suojarakennuksen teräkset romahtivat. (hs.fi, 11.7.2015; <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1436579966541>). Ns. Aleinikovin raportti työmaan laiminlyönneistä ja tarkastusten vä-

rentämisestä sai puolestaan pietarilaisen ympäristöjärjestön Zeljonyi mirin kirjoittamaan avoimen kirjeen duumalle maaliskuussa 2016, <http://www.greenworld.org.ru/?q=node/1930>

9 Kuten Intian Kudankulamin voimalan käynnistyksessä.

10 ”to push the envelope.”

Lähteet

- Ala-Heikkilä, Jarmo & Nevander, Olli (2002), Eduskunta teki sen viimein – mutta miten tähän tultiin? – *ATS Ydintekniikka* 31: 2, 21–23.
- Autti, Outi (2013), *Valtavirta muutoksessa. Vesivoima ja paikalliset asukkaat Kemijoella*. Acta Universitatis Ouluensis E 136.
- Davis, Chris; Chmieliauskas, Alfredas; Dijkema, Gerard & Nikolic, Igor (2016), *Enipedia*. Delft, The Netherlands: TU Delft, Faculty of Technology, Policy and Management, Energy & Industry group. http://enipedia.tudelft.nl/wiki/Portal:Power_Plants/
- Fairclough, Norman (1992), *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity.
- Fennovoima (2009), *Ydinvoimalaitoksen periaatepäätöshakemus*. Tammikuu 2009. <http://www.fennovoima.fi/userData/fennovoima/doc/pap/paphakemus.pdf> (luettu 12.8.2016).
- Fennovoima (2008), *Ydinvoimalaitoksen ympäristövaikutusten arviointiohjelma*. Tammikuu 2008. <http://www.fennovoima.fi/hanhikivi-1/ydinvoimalan-rakentaminen/luvitukset/periaatepaatos/ymparistovaikutusten-arviointi/yva-2008> (luettu 12.8.2016).
- Foucault, Michel (1972), *The Archaeology of Knowledge*. New York: Pantheon.
- Hecht, Gabrielle (1998), *The Radiance of France. Nuclear Power and National Identity after World War II*. Massachusetts: MIT Press.
- Hylkilä, Ilari (2003), *Suomen viidennen ydinvoimalan lobbaus kansanedustajan näkökulmasta*. Jyväskylän yliopisto: yhteisöviestinnän pro gradu -tutkielma.
- Khalturin, Vitaly; Rautian Tatyana; Richards, Paul & Leith, William (2005), A Review of Nuclear Testing by the Soviet Union at Novaya Zemlya, 1955–1990. – *Science and Global Security* 13, 1–42.
- Klinge, Matti (1972), *Vihan veljistä valtiososialismiin. Yhteiskunnallisia ja kansallisia näkemyksiä 1910- ja 1920-luvuilla*. Helsinki: WSOY.
- Kuisma, Markku (2015), *Venäjä ja Suomen talous 1700–2015*. Helsinki: Siltala.
- Lampinen, Ari (2009), An analysis of the justification arguments in the application for the new nuclear reactor in Finland. – *The Renewal of Nuclear Power in Finland*. Ed. Matti Kojo & Tapio Litmanen. Hampshire: Palgrave Macmillan, 41–68.
- Litmanen, Tapio (2004), Suomen ydinvoimaimhe. – *Ydinvoima, valta ja vastarinta*. Toim. Matti Kojo. Helsinki: Like, 209–230.
- Michelsen, Karl-Erik (2007), Project Eastinghouse – teknologinen haaste Loviisassa. – *ATS Ydintekniikka* 36: 3, 14–16.
- Michelsen, Karl-Erik & Särkikoski, Tuomo (2006), Onko historiantutkija rahoittajan perässähiitäjä? – Muutama kommentti Petri Pajulle. – *Tieteessä tapahtuu* 6/2006, 41–43.
- Michelsen, Karl-Erik & Särkikoski, Tuomo (2005), *Suomalainen ydinvoimalaitos*. Helsinki: Edita.
- Neumann, Iver B. (1999), *Uses of the Other: “The*

- East” in European Identity Formation.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Nikkanen, Hanna (2005), *Fennomania.* Helsinki: Long Play.
- OTA (1995), *Nuclear Wastes in the Arctic: An Analysis of Arctic and Other Regional Impacts from Soviet Nuclear Contamination.* OTA-ENV-623. Washington, DC: Office of Technology Assessment, Congress of the United States.
- Paju, Petri (2006), Vaka vanha ydinvoima. – *Tieteessä tapahtuu* 5/2006, 64–68.
- Paju, Petri (2008), ”Ilmarisen Suomi” ja sen tekijät. *Matematiikkakonekomitea ja tietokoneen rakentaminen kansallisena kysymyksenä 1950-luvulla.* Turun yliopiston julkaisuja C 269.
- Raittila, Pentti (2004), *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittelyä.* Acta Electronica Universitatis Tamperensis 300.
- Railo, Erkki (2010), Pienen valtion kansallinen selviytymisstrategia. – *Suomi muuttuvassa maailmassa. Ulkosuhteiden ja kansallisen itseymmärryksen historiaa.* Toim. Erkki Railo & Ville Laamanen. Helsinki: Edita, 407–430.
- Schmid, Sonja D. (2011), Nuclear colonization? Soviet technopolitics in the second world. – *Entangled Geographies. Empire and Technopolitics in the Global Cold War.* Ed. Gabrielle Hecht. Cambridge: MIT Press, 125–154.
- Strauss, Hannah (2011), *For the Good of Society. Public Participation in the Siting of Nuclear and Hydro Power Projects in Finland.* Acta Universitatis Ouluensis E 118.
- Sunell, Milka (2004), Suomalainen ydinvoimapoikeus. – *Ydinvoima, valta ja vastarinta.* Toim. Matti Kojo. Helsinki: Like, 179–207.
- Sunell, Milka (2001), *Miten Suomen yksityinen metsäteollisuus hankki länsimaisen ydinvoimalan. Tutkimus taloudellisesta ja poliittisesta valankäytöstä 1970-luvulla.* Helsingin yliopisto: yhteiskuntahistorian pro gradu -tutkielma.
- Särkikoski, Tuomo (2011), *Rauhan atomi, sodan koodi. Suomalaisen atomivoimaratkaisun teknopolitiikka 1955–1970.* Helsingin yliopisto: Historiallisia tutkimuksia Helsingin yliopistosta XXV.
- TVO (2002), *Ydinvoimalaitosyksikön rakentaminen Loviisaan tai Olkiluotoon.* Eura Print Oy.
- Valtonen, Sanna (1998), Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. – *Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan.* Toim. Anu Kantola, Inka Moring & Esa Välväverronen. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Vehkalahti, Pertti (2015), Pohjoisen ydinmylly. Fennovoima kolmessa suomalaisessa sanomalehdessä 2007–2013. – *Media & viestintä* 38: 2, 90–111.
- Vehkalahti, Pertti (2016), Ilmastonmuutoksen ydinasiat. Ilmastokonsensus Fennovoimakirjoittelussa 2007–2013. – *Media & viestintä* 39: 2, 93–116.
- Vesirakentaja Oy (2008), *Voimaa vedestä 2007. Selvitys vesivoiman lisäämismahdollisuuksista.* Tammikuu 2008.
- Vihavainen, Timo (2004a), Alkusanat. – *Venäjän kahdet kasvot. Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä.* Toim. Timo Vihavainen. Helsinki: Edita.
- Vihavainen, Timo (2004b), Uusi asetelma – uusi identiteetti? – *Venäjän kahdet kasvot. Venäjä-kuva suomalaisen identiteetin rakennuskivenä.* Toim. Timo Vihavainen. Helsinki: Edita.
- Vihavainen, Timo (2013), *Ryssäviha. Venäjän-pelon historia.* Helsinki: Minerva.
- Yablokov, Alexei (2001),. Radioactive Waste Disposal in Seas Adjacent to the Territory of the Russian Federation. – *Marine Pollution Bulletin* 43, 1–6, 8–18.